

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Romana Rogalewiczová

Principy smírného řešení rodičovských konfliktů
a jejich aplikace v právní praxi

Disertační práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Principy smírného řešení rodičovských konfliktů a jejich aplikace v právní praxi* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Brně dne 16. 4. 2016

.....
JUDr. Ing. Romana Rogalewiczová

Děkuji JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za laskavost a ochotu, se kterou ke mně přistupovala po celou dobu mého studia, za vstřícnost, s níž mi pomáhala, a za rady a odborné připomínky, které mi poskytla při psaní mé práce i dalších odborných textů.

Děkuji svému skvělému manželovi Adamovi za jeho lásku a za podporu, kterou mi vždy poskytuje. Děkuji svým úžasným dětem, Vojtíškově a Vítkově, za to, že jsou a že mi dávají sílu a energii pro všechno, co dělám.

Děkuji svým báječným rodičům za jejich obětavou pomoc, díky níž jsem mohla absolvovat studium a dokončit tuto práci.

Zvláštní poděkování

V průběhu svého studia jsem měla možnost aktivně se zapojit do projektu realizovaného Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, registrační číslo CZ.1.04/5.1.00/81.00002. Díky účasti na tomto projektu jsem měla možnost setkat se s mnoha zajímavými lidmi, německými odborníky na smírné řešení rodičovských konfliktů během stáže v Berlíně a v Mnichově, českými odborníky z mnoha různých oborů během pravidelných odborných setkání pracovní skupiny a pořádaných konferencí, dokonce jsem měla tu čest se osobně setkat se zakladatelem Cochemské praxe a autorem knihy *Du bist MEIN Kind*, bývalým soudcem Jürgenem Rudolphem. Tato pracovní zkušenost mi přinesla mnoho cenných poznatků, které jsem mohla zúročit při psaní své práce.

Proto chci poděkovat především svým kolegům z pracovní skupiny a všem odborníkům, s nimiž jsem měla příležitost se v průběhu realizace projektu setkat, diskutovat, seznámit se s jejich zkušenostmi a názory, které jsem mohla využít i při psaní této práce. Jmenovitě chci poděkovat těmto odborníkům (v abecedním pořadí):

Mgr. Eva Abramuszkinová Pavlíková, Ph.D. MA, socioložka, Brno

Sophie von Ballestrem, soudkyně Amtsgericht Mnichov, Mnichov

Birgit Benesch, soudkyně Amtsgericht Mnichov, Mnichov

Mgr. Libor Beránek, vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí, Úřad městské části Brno-střed, Brno

Sabine Brieger, soudkyně Amtsgericht Berlín Pankow/Weißensee, Berlín

Mgr. Robin Brzobohatý, mediátor, Olomouc

PhDr. Věra Břicháčková, soudní znalec, Praha

Birgit Büchner, vedoucí sdružení Anwalt des Kindes München, e. V., Mnichov

Mgr. Ing. Martina Cirbusová, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Brno

Carola Eber, advokátka, Mnichov

PhDr. Lenka Holá, Ph.D., mediátorka, Olomouc

prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc

JUDr. Libuše Kantůrková, soudkyně Okresního soudu v Kolíně, Kolín

JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D., ředitel Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Brno
Sybille Kiesewetter, mediátorka, Mediation bei internationalen Kindschaftskonflikten, Berlín
Mgr. Tereza Killarová, právnička Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Brno
PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D., psycholog, Praha
Mgr. Martin Kornel, Ph.D., právník, Opava
Mgr. Soňa Koutná, právnička Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Brno
doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D., Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno
Anke Loebel, mediátorka, Mnichov
Mgr. Jana Lorencová, soudkyně Okresního soudu Brno-venkov, Brno
JUDr. Anna Márová, LL.M., advokátka, Praha
doc. PhDr. Oldřich Matoušek, soudní znalec, Praha
Mgr. Bc. Ivana Matoušková, úřednice oddělení sociální ochrany a prevence, Krajský úřad
Kraje Vysočina, Jihlava
PhDr. Nina Matulová, soudní znalec, Praha
JUDr. Markéta Nováková, zástupkyně ředitele Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
Brno
Markéta Nováková, iniciativa Cochem.cz, Praha
Katrin Normann, vedoucí rodinné poradny Familien-notruf München, Mnichov
Miriam Pallová, DiS., pracovnice poradenského centra TRIADA, Brno
JUDr. Magdaléna Pfeiffer, Ph.D. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
PhDr. Alena Plšková, psychologka, Centrum poradenských služeb UNA DOMO, s.r.o., Brno
doc. PhDr. et PhDr. Radek Ptáček, Ph.D., MA, soudní znalec, Praha
Jürgen Rudolph, advokát, bývalý soudce Amtsgericht Cochem, Koblenz
Dr. jur. Susan Schäder, advokátka, Mnichov
Jürgen Schmid, soudce Amtsgericht Mnichov, Mnichov
JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., soudkyně Ústavního soudu, Brno
JUDr. Renata Šínová, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc
JUDr. Ondřej Šmíd, Ph.D., advokát, Olomouc
JUDr. Marta Zavadilová, Ph.D., Ministerstvo spravedlnosti, Praha
Mgr. Dagmar Zedníčková, vedoucí manželské a rodinné poradny, Brno

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
1 Úvod	11
1.1 Téma disertační práce	11
1.2 Cíle disertační práce	12
1.3 Obsah disertační práce	13
1.4 Použité metody	14
1.5 Hypotézy	15
2 Vztahy mezi rodiči a dětmi	17
2.1 Rodičovství	17
2.1.1 <i>Biologické rodičovství</i>	18
2.1.2 <i>Právní rodičovství</i>	20
2.1.3 <i>Sociální (psychologické) rodičovství</i>	21
2.2 Povinnosti a práva rodičů k dětem	22
2.2.1 <i>Rodičovská odpovědnost</i>	23
2.2.2 <i>Rodičovská péče (elterliche Sorge)</i>	28
2.2.3 <i>Shrnutí – srovnání</i>	34
3 Rodičovské konflikty	39
3.1 Důvody pro rodičovský konflikt	43
3.2 Dopady rodičovského konfliktu na dítě	48
3.2.1 <i>Konflikt lojality</i>	50
3.2.2 <i>Bránění ve styku</i>	51
3.2.3 <i>Syndrom zavržení rodiče</i>	53
3.2.4 <i>Křivá obvinění mezi rodiči</i>	55
3.3 Specifika případů s mezinárodním prvkem	57
3.3.1 <i>Mezinárodní únosy dětí</i>	57
3.4 Ústavněprávní aspekty řešení rodičovského konfliktu	62
3.4.1 <i>Participační práva dítěte</i>	70
4 Průběh řešení rodičovského konfliktu	74
4.1 Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu rodičů	74
4.1.1 <i>Řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí</i>	75

4.1.2	<i>Problematické aspekty současné právní úpravy</i>	79
4.1.3	<i>Úprava práv a povinností k nezletilým dětem v případě rozchodu rodičů v německém právu</i>	80
4.2	Subjekty zapojené do řešení rodičovského konfliktu	83
4.2.1	<i>Orgány sociálně-právní ochrany dětí</i>	83
4.2.2	<i>Advokáti</i>	96
4.2.3	<i>Soud</i>	102
4.2.4	<i>Pomáhající profese</i>	108
4.2.5	<i>Soudní znalec</i>	113
4.2.6	<i>Další osoby, které mohou mít na rodičovský konflikt vliv</i>	118
5	Způsoby smírného řešení rodičovského konfliktu.....	121
5.1	Interdisciplinární spolupráce.....	121
5.1.1	<i>Cochemská praxe</i>	122
5.1.2	<i>Kritický pohled na interdisciplinární spolupráci</i>	134
5.1.3	<i>Shrnutí</i>	135
5.2	Mediace.....	136
5.2.1	<i>Právní úprava mediace</i>	138
5.2.2	<i>Průběh mediace</i>	140
5.2.3	<i>Principy mediace</i>	141
5.2.4	<i>Soudcovská mediace</i>	144
5.2.5	<i>Integrovaná mediace</i>	146
5.2.6	<i>Kritický pohled na mediaci</i>	147
5.2.7	<i>Shrnutí</i>	148
5.3	Metoda collaborative law.....	148
5.3.1	<i>Podstata metody collaborative law</i>	149
5.3.2	<i>Průběh jednání s využitím metody collaborative law</i>	150
5.3.3	<i>Kritický pohled na metodu collaborative law</i>	152
5.3.4	<i>Shrnutí</i>	153
5.4	Případové konference	153
5.4.1	<i>Právní úprava případových konferencí</i>	154
5.4.2	<i>Podstata případové konference</i>	154
5.4.3	<i>Průběh případové konference</i>	156

5.4.4	<i>Kritický pohled na případové konference</i>	157
5.4.5	<i>Shrnutí</i>	158
5.5	Rodinné konference	158
5.5.1	<i>Podstata rodinné konference</i>	159
5.5.2	<i>Kritický pohled na rodinné konference</i>	162
5.5.3	<i>Shrnutí</i>	163
5.6	Využitelnost jednotlivých způsobů smírného řešení rodičovského konfliktu	163
5.7	Společné znaky představených způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů .	164
5.7.1	<i>Zahájení řešení v počáteční fázi konfliktu</i>	165
5.7.2	<i>Zapojení odborníků z různých oblastí</i>	166
5.7.3	<i>Spolupráce rodičů při hledání řešení</i>	167
5.7.4	<i>Řešení v souladu se zájmy dítěte</i>	168
5.7.5	<i>Rozhodnutí přijaté rodiči</i>	169
5.7.6	<i>Poskytnutí komplexních informací rodičům</i>	170
6	Principy smírného řešení rodičovských konfliktů	172
6.1	Včasná a rychlá intervence	172
6.2	Spolupráce a jednotný postup	176
6.3	Důraz na dohodu rodičů.....	178
6.4	Zájem dítěte má přednost před zájmy rodičů.....	184
6.5	Odpovědnost za rozhodování přenést zpět na rodiče.....	189
6.6	Využití odborné pomoci	192
6.7	Shrnutí.....	197
7	Aplikace principů smírného řešení rodičovských konfliktů v praxi.....	199
7.1	Včasná a rychlá intervence	199
7.1.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	199
7.1.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	200
7.2	Spolupráce a jednotný postup	202
7.2.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	202
7.2.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	204
7.3	Důraz na dohodu rodičů.....	205
7.3.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	205
7.3.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	206

7.4	Zájem dítěte má přednost před zájmy rodičů.....	207
7.4.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	207
7.4.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	208
7.5	Odpovědnost za rozhodování přenést zpět na rodiče.....	212
7.5.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	212
7.5.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	214
7.6	Využití odborné pomoci	216
7.6.1	<i>Úvahy de lege lata</i>	216
7.6.2	<i>Úvahy de lege ferenda</i>	217
7.7	Shrnutí.....	218
8	Závěr.....	221
	Summary.....	226
	Zusammenfassung	229
	Seznam použitých zdrojů.....	233
	<i>Monografie</i>	233
	<i>Sborníky</i>	238
	<i>Příručky</i>	240
	<i>Závěrečné práce</i>	241
	<i>Články</i>	241
	<i>Judikatura</i>	246
	<i>Právní předpisy</i>	249
	<i>Internetové zdroje</i>	251

Seznam použitých zkratk

AKTS	Arbeitskreis Trennung und Scheidung (pracovní skupina pro rozchod a rozvod)
AußStrG	Außerstreitgesetz (rakouský zákon o nesporných řízeních)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
BGH	Bundesgerichtshof (německý Spolkový soudní dvůr)
BVG	Bundesverfassungsgericht (německý Spolkový ústavní soud)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚOLPZS	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
FamFG	Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (německý zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolného soudnictví)
HÚÚ	Haagská Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, publikovaná sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
Brusel IIa	nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PAS	Syndrom zavržení rodiče
ÚPD	Úmluva o právech dítěte, publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
ÚS	Ústavní soud
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZPO	Zivilprozessordnung (německý občanský soudní řád)
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

1.1 Téma disertační práce

Předkládaná disertační práce se zaměřuje na problematiku vztahů rodičovských, a to konkrétně na způsob řešení jejich vzájemných konfliktů týkajících se dítěte. Jako rodičovské konflikty v této práci označuji rozepře mezi rodiči, které se týkají jejich společných dětí a které vzniknou v průběhu nebo po rozchodu rodičů. Rodičovský konflikt vzniká nejčastěji ve dvou případech: Pokud se rodiče nejsou schopní dohodnout na budoucí úpravě vztahů ke společným dětem, nebo pokud rodiče využívají dítě jako nástroj ve svém partnerském konfliktu a prostřednictvím budoucí úpravy vztahů ke společným dětem chtějí řešit svůj osobní spor. Ani jedna z těchto situací není pro dítě žádným způsobem prospěšná, protože dětem ubližuje jakýkoliv trvajících problém mezi rodiči.

Vzájemný vztah mezi rodiči může mít charakter právem uznaný, jsou-li nebo byli-li rodiče manželé, nebo právem blíže neupravený, narodilo-li se dítě v nesezdaném soužití rodičů. V každém případě je právní úpravou řešený vztah rodičů k jejich společnému dítěti. Jak bude probíhat rozchod rodičů, ovlivňuje mnoho faktorů, z nichž k nejdůležitějším patří zejména jejich vyzrálost a charakterové vlastnosti. Mnoho rodičů se dokáže dohodnout na rozchodu i na úpravě vztahů ke svým dětem do budoucna. Uvědomění rodiče se snaží konflikty spojené s rozchodem řešit bez účasti svých dětí a takovým způsobem, který bude mít na děti minimální negativní dopad.

Bylo by naivní se domnívat, že je možné, aby se rodiče rozešli a jejich děti to nezasáhlo. Děti vyrůstající od narození v úplné rodině nemají důvod si myslet, že by se na tomto stavu někdy mohlo něco změnit, jejich rodina jsou maminka a tatínek, kteří patří k sobě. Skutečnost, že z jejich domova jeden z rodičů zmizí, je pro děti v případě rozchodu rodičů podobně traumatizující jako v případě smrti jednoho z nich¹. Pokud ale mají být děti ještě svědky hádek rodičů, nástrojem v jejich vzájemných bojích, předmětem jejich konfliktů, jsou tím vystaveny zátěži, která je pro ně neúnosná.

Z tohoto důvodu je velmi důležitá odborná práce s rodiči, kteří nejsou schopní se dohodnout, a to již před zahájením řízení o úpravu poměrů k nezletilým dětem, ale

¹ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 54-55.

i v průběhu takového řízení a je-li to nutné, i po jeho ukončení. Není možné rodičům zakázat, aby se rozcházel, a tedy ani není možné dětem poskytnout právo na úplnou rodinu. Ale je nejvyšší čas udělat něco pro to, abychom si všichni uvědomili, že rodiče nemají právo dětem svým chováním v průběhu rozchodu i po něm ubližovat více, než jim ublížil samotný rozchod. A toho je možné dosáhnout pouze tím, že se rodiče naučí spolu i po svém rozchodu nadále vycházet, fungovat a spolupracovat jako rodiče. S rodičovským konfliktem je potřeba pracovat takovým způsobem, aby byl vyřešen v nejlepším zájmu dítěte, ale hlavně aby byl ukončen tak, aby v budoucnu žádné další konflikty nevznikaly a aby všechny problémy byli rodiče schopni vyřešit společnými silami. Takový výsledek je možné považovat za smírné řešení rodičovského konfliktu.

Vztahy v rámci rodiny se od většiny ostatních právních vztahů odlišují vysokou mírou emocionálního zabarvení. Emoce obvykle provázejí vznik, průběh i zánik vztahů mezi rodinnými příslušníky a v čase se může měnit jejich náboj i intenzita. Většinou ale trvá velmi dlouhou dobu, než jakékoliv city zcela zmizí. Proto jsou také rozpory, které mezi rodinnými příslušníky vzniknou, jedny z nejvyhrocenějších, nejkonfliktnějších a nejobtížněji řešitelných. Vzájemné citové vztahy jsou oblastí, která nemůže být dostatečně upravena žádnými právními normami². A dokud jsou emoce veskrze pozitivní, zpravidla ani není potřeba, aby právo sehrávalo jakoukoliv úlohu. Změní-li však emoce svoji polaritu, nabývají právní normy na významu.

1.2 Cíle disertační práce

Cílem předkládané disertační práce je najít společné rysy různých způsobů práce s rodinou a řešení rodičovských konfliktů vedoucích ke smírnému vyřešení problému a z nich pak odvodit obecné principy smírného řešení rodičovských konfliktů. Za principy smírného řešení rodičovských konfliktů pro účely této práce označuji základní zásady, při jejichž dodržení je možné neshody mezi rodiči vyřešit takovým způsobem, aby rodiče opět byli schopni společně vykonávat povinnosti a práva ke svému dítěti a to v nejlepším zájmu dítěte. Cílem je rovněž vyhodnotit uplatnění těchto principů v českém právním prostředí a doporučit, k jakým změnám při řešení rodičovských konfliktů by mělo být přikročeno, aby jejich

² K tomu srovnej KAVALÍR, Jakub. Z hnízda mají v dospělosti vyletět děti, nikoliv rodiče (1.). *Právo a rodina*. 2014, č. 9, s. 1.

aplikace byla efektivnější. Závěrečná kapitola proto obsahuje úvahy de lege ferenda ke každému z uvedených principů. Dílčí cíle jednotlivých kapitol jsou rozebrány v následující [kapitole 1.3](#).

1.3 Obsah disertační práce

Předkládaná disertační práce je věnována problematice rodičovských konfliktů a jejich smírného řešení. Samotné téma lze rozdělit na tři roviny zkoumání, čemuž odpovídá i členění práce.

V úvodních částech práce se zabývám teoretickým vymezením vztahů mezi rodiči a dětmi a vymezením pojmu rodičovského konfliktu. Klíčovými pojmy jsou zde rodičovská odpovědnost jako soubor povinností a práv mezi rodiči a dětmi. Vzhledem k tomu, že inspirací pro tuto disertační práci se staly myšlenky Cochemské praxe, systému interdisciplinární spolupráce, který je v Německu na řešení konfliktů mezi rodiči aplikován již od 90. let 20. století, je důležité seznámit se i s německou právní úpravou, neboť na ni v dalším výkladu bude odkazováno. Proto současně představím i pojetí rodičovské odpovědnosti v německém právu a srovnám rozdíly mezi oběma úpravami. Rodičovské konflikty jsou kategorií především psychologickou, přesto je podstatné zdůraznit jejich dopady na děti a jejich širší kontext v rovině práva, aby bylo možné podtrhnout význam jejich smírného ukončení.

Cílem úvodních teoretických kapitol je především vymezení základních pojmů, s nimiž je v dalším textu operováno a z nichž vychází kapitoly následující, tedy rodičovské odpovědnosti jako souboru práv a povinností rodičů k dítěti a rodičovského konfliktu jako negativního jevu, který ovlivňuje život dítěte.

Další části práce jsou věnovány procesu řešení rodičovského konfliktu. Vycházím zde ze skutečnosti, že konfliktní vztahy mezi rodiči jsou obvykle řešeny soudní cestou, a proto postup při řešení rodičovského konfliktu bude analyzován prostřednictvím rolí jednotlivých profesí, které se s rodinou v průběhu soudního řízení postupně setkají. Těmito profesemi jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí, advokáti, soudy, pomáhající profese a soudní znalci. Jejich činnost se v některých oblastech prolíná, některé úkoly naopak náleží typicky pouze některé nebo některým z těchto profesí. Specifické postavení v kontextu práce s rodinou mají třetí osoby, které sice nejsou přímo zapojeny do řešení konfliktu mezi rodiči, ale mohou ovlivnit jeho vývoj a průběh. Bezprostředně navazující kapitola pak představuje vybrané

alternativní způsoby práce s rodičovským konfliktem, jejichž cílem je přivést rodiče ke smírnému řešení, nejlépe v podobě dohody. Vedle již zmíněné Cochemské praxe, jako nejnámější varianty interdisciplinární spolupráce, bude představena také mediace, jejíž obliba a význam v posledních letech narůstá, metoda collaborative law, případová konference a rodinná konference. U každé z těchto metod bude vysvětlen způsob jejich využití, prozkoumána míra zapojení různých subjektů a zdůrazněny zásady, na nichž je jejich aplikace založena. Tuto část práce lze považovat za stěžejní, neboť z ní jsou odvozeny samotné principy smírného řešení rodičovského konfliktu.

Cílem této části práce je srovnání stávající praxe řešení rodičovských konfliktů a nabízených způsobů jejich smírného řešení a odvození společných znaků, které lze pozorovat u všech představených metod smírného řešení rodičovských konfliktů.

V závěrečné části jsou na základě zjištěných společných znaků jednotlivých metod smírného řešení rodičovského konfliktu abstrahovány principy, na nichž spočívá možnost vyřešení pře mezi rodiči vzájemnou dohodou. Jednotlivé principy pak budou zhodnoceny z pohledu de lege lata a de lege ferenda, tedy zda je možné jejich dodržování za stávající právní úpravy a jaké změny v právní úpravě by jejich aplikaci umožnily či usnadnily.

Cílem závěrečné části práce je abstrahovat ze společných znaků představených způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů principy smírného řešení rodičovských konfliktů a vyhodnotit uplatnitelnost těchto principů v českém právním prostředí.

1.4 Použité metody

Vzhledem k tomu, že za hlavní vzor pro řešení rodičovských konfliktů je v kontextu této práce považována Cochemská praxe, která vznikla a je aplikována v právním prostředí Německa, je pro její dokonalé pochopení velmi důležité seznámit se i s německou právní úpravou. Proto budou některé části práce pojaty jako srovnání a za tímto účelem bude využita metoda komparativní. Především půjde o vysvětlení rodičovské odpovědnosti a některých otázek z oblasti procesního práva.

Způsoby smírného řešení rodičovských konfliktů budou podrobeny kritickému pohledu, který pojmenuje jejich rizika a možné nechtěné účinky. Při tomto zhodnocení bude použita metoda analytická a následně syntetická.

Následně dojde k vyhodnocení analyzovaných postupů řešení rodičovských konfliktů z hlediska jejich využitelnosti a hledání jejich společných znaků. K tomu bude využita metoda logické indukce.

Na základě nalezených společných znaků způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů budou odvozeny samotné principy smírného řešení rodičovských konfliktů. Za tím účelem bude uplatněna metoda abstrakce.

V některých částech práce bude použita metoda historická, bude-li potřeba přiblížit vývoj určitého právního institutu nebo postupu. A to zejména v případech, kdy bude vhodné zdůraznit proměny právní úpravy v čase, anebo kontrast právní úpravy v jednotlivých časových obdobích.

1.5 Hypotézy

Hlavním myšlenkovým východiskem pro tuto disertační práci byla Cochemská praxe. Jak bude blíže vysvětleno v samostatné kapitole představující Cochemskou praxi, tento systém interdisciplinární spolupráce byl v Německu využíván po dobu více než patnáct let, aniž by došlo k jakýmkoliv legislativním změnám dotýkajícím se procesního práva³. Z tohoto důvodu se domnívám, že pro smírné řešení rodičovských konfliktů není potřeba přijímat zásadní změny právní úpravy. První hypotéza, kterou pro svou práci stanovím, tedy zní:

Právní úprava v České republice umožňuje a podporuje řešení rodičovských konfliktů smírným způsobem, tj. vzájemnou dohodou rodičů.

Cochemská praxe je založená na spolupráci profesí zapojených do řešení rodičovského konfliktu, které společně působí na rodiče a poskytují jim veškerou dostupnou podporu a pomoc s cílem zachovat dítěti oba rodiče i po jejich rozchodu a přimět rodiče opět převzít odpovědnost za své rozhodování o společném dítěti⁴. Prakticky to tedy znamená, že pro dítě by mělo být přínosem už to, že rodiče najdou způsob, jak upravit vzájemné budoucí vztahy a především vztahy k dítěti, a to bez ohledu na to, zda k takovému ujednání, s nímž oba souhlasí a jsou ochotni je akceptovat, dospěli sami, nebo jim s jeho přípravou pomáhaly jiné

³ TAMM, Marina. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsintention und Regelungsschwerpunkte. In ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Rízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 57.

⁴ WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46.

osoby. Naopak se zdá být vhodné, aby do rodičovského konfliktu zasáhli odborníci, kteří budou při jeho řešení rodiče usměrňovat, pomohou jim odstranit, nebo alespoň eliminovat problémy, které jejich vzájemný svár eskalují a mohou být jeho skutečnou příčinou. Na základě této úvahy stanovuji pro svou práci druhou hypotézu:

Společné řešení přijaté a realizované rodiči je v zájmu dítěte, i když při jeho hledání a vypracování rodičům pomáhaly další, rodičovského konfliktu přímo se neúčastníci, osoby.

2 Vztahy mezi rodiči a dětmi

Rodina je základní článek společnosti, který vytváří soukromý prostor a zázemí svým členům. Současně formuje jejich osobnost a charakter⁵. Rodina představuje společenství sociální, psychologické, právní i ekonomické. Rodinu je možné chápat v užším a širším smyslu, přičemž ani v jednom případě neexistuje jednotná definice⁶. V užším smyslu jde o nejbližší rodinné příslušníky, zpravidla matku, otce a děti, tzv. nukleární rodinu⁷. Dá se však polemizovat o tom, zda charakteristiku rodiny nenaplnují již muž a žena, coby manželé, tedy zda nová rodina vznikne samotným uzavřením manželství, nebo až narozením dítěte⁸. Na druhou stranu, narodí-li se dítě, nikdo nepochybuje o tom, že se o rodinu jedná, ačkoliv rodiče neuzavřeli manželství⁹. V širším slova smyslu je rodinou mezigenerační společenství¹⁰ tvořené vedle nukleární rodiny dalšími příbuznými, prarodiči, sourozenci. Z pohledu práva sem řadíme osoby příbuzné a sešvagřené, v linii přímé i vedlejší, v libovolném stupni¹¹.

2.1 Rodičovství

Rodičovství je právním a morálním závazkem rodičů vůči dítěti. Rodiče mají své dítě chránit, vychovávat, pečovat o ně. Povinnosti a práva, která jsou součástí rodičovské odpovědnosti, by pro rodiče měly být samozřejmostí i bez znalosti právní úpravy¹². Rodičovství současně umožňuje rodičům seberealizaci. Mít děti je stále společenskou

⁵ HOŘÍNOVÁ, Anna. Dítě a rodina. In JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská, o.s.p., 2011, s. 239.

⁶ RADVANOVÁ, Senta. Kdo potřebuje rodinu? In *Dny práva 2012 – Days of Law 2012*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1308.

⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 598-599.

⁸ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 13.

⁹ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 802.

¹⁰ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 22.

¹¹ K tomu srovnej ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 275-278 (§ 765 OZ).

¹² K tomu srovnej RIBOT, Jordi. How Much Family Conduct Do We Need to Regulate? In MACLEAN, Mavis, EEKELAAR, John (eds.). *Managing Family Justice in Diverse Societies*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2013, s. 277.

potřebou, rodiče tak naplňují očekávání svého okolí a přitom se dítě stává objektem jejich citové náklonnosti a samo si k rodičům vytváří citovou vazbu¹³.

V průběhu posledního století doznaly zejména společenské podmínky rodičovství značných změn. Zatímco na počátku 20. století bylo morálně téměř nepřipustné, aby se dítě narodilo svobodné matce, a právní postavení nemanželských dětí bylo výrazně odlišné od postavení dětí manželských, v posledních třech desetiletích je rodičovství nesezdaných párů zcela běžným jevem a skutečnost, zda se dítě narodilo v manželství rodičů či nikoliv, nemá prakticky žádné dopady, právní ani společenské. Tento stav souvisí s vývojem ve společnosti, s posílením individualizace a svobody. Přesto je rodičovství stále pevně spojeno s manželstvím a více než polovina populace zastává názor, že dítě se má narodit do manželství¹⁴. A rodičovské pouto je výrazně silnější než pouto manželské či partnerské. Zatímco muž a žena jako životní partneři, bez ohledu na to, zda uzavřeli manželství či nikoliv, se mohou bez větších problémů rozejít, rodiči zůstanou oba na celý život. Jedná se o svazek, který je ve své základní podstatě nezrušitelný¹⁵.

Z teoretického hlediska je možné rozlišovat rodičovství biologické, právní a sociální (psychologické).

2.1.1 Biologické rodičovství

Biologické rodičovství je založeno na genetickém původu dítěte. Biologickými rodiči dítěte jsou muž a žena, spojením jejichž genetického materiálu došlo k početí dítěte. Problematickou se definice biologického rodičovství může stát v souvislosti s asistovanou reprodukcí, kdy za biologickou matku dítěte je možné považovat jak ženu, oplodněním jejíhož vajíčka došlo k početí dítěte, tak ženu, do jejíž dělohy bylo embryo zavedeno a která následně dítě porodila¹⁶. Dle některých autorů lze za biologickou matku dítěte považovat obě ženy¹⁷. V případě provedení testu DNA by genetické rodičovství vyznělo ve prospěch ženy-

¹³ HOŘÍNOVÁ, Anna. Dítě a rodina. In JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská, o.s.p., 2011, s. 240.

¹⁴ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 31.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 13.

¹⁶ K tomu srovnej ŠMÍD, Ondřej. Vybrané problematické otázky rodičovské odpovědnosti v NOZ. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, supplementum 6: Rodičovská odpovědnost, s. 51.

¹⁷ K tomu srovnej DIDUCK, Alison, KAGANAS, Felicity. *Family Law, Gender and the State. Text, Cases and Materials*. 3. vydání. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, s. 125.

dárkyně. Z právního hlediska je však matkou dítěte jednoznačně žena, která dítě porodila, genetické materství tedy nehraje roli ani v případě asistované reprodukce¹⁸. To vyplývá i z ustanovení čl. 2 a 3 Úmluvy o postavení dětí narozených mimo manželství¹⁹. V případě darování genetického materiálu mužem je právní otcovství jasně preferováno před biologickým vztahem dárce a dítěte²⁰. Rozpor mezi biologickým a právním otcovstvím v případě umělého oplodnění řeší ustanovení § 778 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ), v němž se výslovně uvádí, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas, a popření otcovství v tomto případě je možné pouze tehdy, pokud bude prokázáno, že dítě bylo počato jinak než v důsledku umělého oplodnění (§ 787 OZ)²¹.

K nesouladu mezi biologickým a právním rodičovstvím dochází u otců, pokud některá z právních domněnek otcovství svědčí jinému muži než biologickému otci dítěte, nebo jiný muž vědomě (i nevědomě) uzná otcovství k dítěti své partnerky. V případě osvojení je pak disonance mezi biologickým a právním rodičovstvím nasnadě.

K otázce významu biologického rodičovství se vyjadřoval i Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) ve svém rozhodnutí ve věci Anayo proti Německu²², kdy potvrdil právo biologického otce na styk s dětmi, byť z právního hlediska byl otcem dětí jiný muž, který současně vykonával i roli sociálního rodiče. Přestože biologický otec s dětmi nikdy rodinu fakticky netvořil, již jeho touha po rodinném životě si zasluhuje ochranu ve smyslu čl. 8 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen EÚOLPZS) a jako biologický rodič je pro své děti významnou osobou, se kterou by měly udržovat kontakt, není-li to v rozporu s jejich zájmy. Naproti tomu německá judikatura se přiklání jednoznačně k ochraně dítěte a styk biologického rodiče považuje za souladný se zájmem dítěte pouze tehdy, pokud při zvážení celkové rodinné situace (stabilita výchovného prostředí

¹⁸ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 53.

¹⁹ NOVOTNÁ, Věra. Evropská úmluva o postavení dětí narozených mimo manželství. *Právo a rodina*. 2001, č. 5, s. 13.

²⁰ MITLÖHNER, Miroslav, SOVOVÁ, Olga. Právní problematika umělé lidské reprodukce. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 54.

²¹ K tomu blíže KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 581-582 (§ 787 OZ).

²² K tomu blíže rozsudek ESLP ve věci Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010 sp. zn. 20578/07, body 59-60.

dítěte, vazba dítěte na sociální rodiče, vědomí dítěte o existenci biologického rodiče apod.) převažují výhody nad nevýhodami²³.

2.1.2 Právní rodičovství

Z hlediska právního je matkou dítěte žena, která dítě porodila (§ 775 OZ). Za otce dítěte je považován muž, kterému svědčí některá z právních domněnek otcovství. Tedy může jím být manžel matky, pokud se dítě narodí po uzavření manželství do zákonem stanovené doby po zániku manželství. Přednost má přitom vždy otcovství aktuálního manžela matky, i kdyby se dítě narodilo v průběhu zákonem stanovené lhůty, pokud se matka znovu provdala (první domněnka otcovství, § 776 OZ). Otcem dítěte může být také muž, který souhlasně s matkou prohlásí, že je otcem dítěte. Toto prohlášení může učinit před i po narození dítěte před soudem nebo matričním úřadem (druhá domněnka otcovství, § 779 OZ). Ustanovení § 777 OZ řeší situaci, kdy se dítě narodí v době mezi podáním návrhu na rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství za situace, kdy se matka znovu neprovdala. Pokud manžel matky v takovém případě prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž tvrdí, že je otcem dítěte, považuje se za otce dítěte muž, který učinil souhlasné prohlášení. Takové prohlášení může být učiněno výlučně před soudem a matka musí obě prohlášení potvrdit²⁴. Není-li za otce dítěte považován manžel matky, ani zde není muž, který souhlasně s matkou prohlásí, že je otcem dítěte, je otcovství určováno soudem. Při svém rozhodování soud vychází především z prokázání skutečnosti, zda mezi matkou a domnělým otcem dítěte došlo k souloži v době rozhodné pro početí (třetí domněnka otcovství, § 783 odst. 2 OZ). Tuto dobu zákon vymezuje zpětně od prokazaného narození dítěte na základě aktuálních poznatků lékařské vědy²⁵ a vymezuje ji nejkratší možná doba, po které je možné porodit dítě živé schopné života (160 dní od početí odpovídá přibližně 25. týdnu těhotenství), a nejdelší doba, po kterou dle dostupných poznatků může dítě zůstat v děloze matky (300 dnů od početí odpovídá necelým 45 týdnům těhotenství).

²³ K tomu srovnej rozhodnutí Oberlandesgericht Bremen ze dne 10. 10. 2014 sp. zn. 5 UF 89/14.

²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 532 (§ 777 OZ).

²⁵ FRINTOVÁ, Dita. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 306 (§ 783 OZ).

Právní rodičovství matky i otce může být založeno rovněž osvojením dítěte. V tom případě jsou osvojitelé zapsáni matričním úřadem jako rodiče dítěte na základě statusového rozsudku soudu, jímž bylo rozhodnuto o osvojení dítěte. Dokladem právního rodičovství je zápis v matrice. Rodičovská odpovědnost náleží pouze rodičům, jejichž právní rodičovství je tímto způsobem potvrzeno. Povinnosti a práva k dítěti tedy mohou rodiče vykonávat a domáhat se jich pouze tehdy, pokud jsou rodiči z hlediska práva, bez ohledu na jejich rodičovství biologické či sociální²⁶.

2.1.3 Sociální (psychologické) rodičovství

Rodiče, kteří o dítě fakticky pečují, chrání ho, vychovávají, zajišťují jeho potřeby a dítětem jsou považováni za rodiče, chovají se jako rodiče²⁷, jsou rodiči v sociálním kontextu, bez ohledu na to, zda jsou současně biologickými rodiči dítěte, nebo rodiči dle práva²⁸. Sociální rodičovství je ve své podstatě ze všech tří uvedených typů tím nejvýznamnějším. Osoba, která plní sociální funkci rodiče, má největší podíl na začlenění dítěte do společnosti, vytváří si s dítětem nejužší sociální interakce, přispívá k socializaci dítěte v době dětství, tedy v nejdůležitějším období života²⁹. Rodiče, kteří o dítě pečují a vychovávají ho, předávají dítěti vzorce chování a stávají se pro dítě příkladem, který je napodobován³⁰. Význam sociálního rodičovství zdůrazňuje i ESLP ve svém rozhodnutí ve věci Kroon proti Nizozemí³¹, v němž bylo jednoznačně deklarováno, že není-li to v rozporu se zájmem dítěte, má být vždy preferováno biologické a sociální rodičovství před rodičovstvím právním.

Typickým případem výhradně sociálního rodičovství jsou tzv. nevlastní rodiče, tj. noví partneři rodičů dítěte, s nimiž dítě žije v rodinné domácnosti³². Postavení těchto rodičů je

²⁶ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 810.

²⁷ BRUNCKO, Stanislav. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In *Dny práva 2012 – Days of Law 2012*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1253.

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 46.

²⁹ K tomu srovnej WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVORÁK, Jan (eds.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 597.

³⁰ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 33.

³¹ K tomu blíže rozsudek ESLP ve věci Kroon proti Nizozemí ze dne 27. 11. 1994 sp. zn. 18535/91, bod 40.

³² KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 90.

velmi obtížné, zejména v situaci, kdy se děti stále nevyrovnaly s rozchodem svých rodičů a nového partnera odmítají akceptovat³³. I v případech, kdy má nový partner k dětem pozitivní vztah, může být zdrojem konfliktů s druhým biologickým rodičem, který v něm může vidět soupeře, konkurenta snažícího se připravit jej o jeho děti. Zcela specifický je pak stav, kdy nový partner jednoho z rodičů odmítá akceptovat děti, ačkoliv má plnit roli sociálního rodiče³⁴.

V praxi se většinou rodičovství biologické, právní i sociální překrývají, nebo jsou v souladu alespoň dvě ze tří forem rodičovství. Častým důsledkem rozpadu původní rodiny je existence nového partnera jednoho z rodičů v roli sociálního rodiče. Dojde-li k přerušení veškerých kontaktů dítěte s jedním z rodičů, zůstává tento rodič biologickým i právním rodičem, nevykonává však funkci sociálního rodiče. Také případy, kdy se o dítě stará rodič uvedený v rodném listu, který ale není biologickým rodičem, nejsou výjimkou (typickým příkladem je osvojení). Setkat se však můžeme i se situacemi, kdy se kryjí pouze rodičovství biologické a sociální, zpravidla jde ale pouze o dočasný stav (z praxe jsou známy případy, kdy žena za trvání manželství otěhotní s novým partnerem, s nímž také žije. Stávajícímu manželovi svědčí domněnka otcovství, z právního hlediska je tedy rodičem dítěte. Biologickým rodičem i sociálním rodičem je ale nový partner matky).

Česká justice řešila otázku, má-li být preferováno rodičovství biologické před fungujícím rodičovstvím sociálním, které je v souladu s rodičovstvím právním. Ustálená rozhodovací praxe se přiklání k preferenci stabilního prostředí založeného sociálním rodičovstvím, je-li taková situace v souladu se zájmy dítěte, před rodičovstvím biologickým³⁵.

2.2 Povinnosti a práva rodičů k dětem³⁶

Soubor povinností a práv, která mají rodiče ke svému dítěti, bývá označován jako rodičovská odpovědnost, s možnými odlišnostmi v různých jazykových mutacích. Evropská

³³ K tomu srovnej KATZENSTEIN, Henriette. Sorgerecht, Sorgepflicht, Sorge(voll)macht. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 1, s. 1.

³⁴ K tomu blíže SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012, s. 178-189.

³⁵ K tomu srovnej rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010 sp. zn. 21 Cdo 298/2010; LUŽNÁ, Romana. Určení a popření otcovství, je-li matkou dítěte vdaná žena. *Právo a rodina*. 2015, č. 6, s. 1-5. Blíže také v kapitole 2.1.1 a rozsudek ESLP ve věci Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010 sp. zn. 20578/07.

³⁶ Tato podkapitola vychází z příspěvku prezentovaného na konferenci občanského práva pořádané Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci dne 12. 2. 2014. Text byl následně publikován v časopise *Acta Iuridica Olomucensia*: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Pojetí rodičovské odpovědnosti v České republice a v Německu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, supplementum 6: Rodičovská odpovědnost, s. 17-31.

komise pro rodinné právo definuje rodičovskou odpovědnost jako svazek práv a povinností, které směřují k podpoře a zajištění blaha dítěte a zahrnují především péči, ochranu a výchovu, pěstování osobních vztahů, určování místa pobytu, správu majetku a zákonné zastupování³⁷. Konkrétní obsah, rozsah, ale i to, komu z rodičů a v jakém rozsahu rodičovská odpovědnost náleží, se může v různých zemích lišit.

V dalším výkladu se budu blíže zabývat způsobem řešení rodičovských konfliktů v Německu. Z toho důvodu je důležité se seznámit nejen s pojetím rodičovské odpovědnosti v České republice, ale i s právní úpravou v Německu, kde je používán termín rodičovská péče (*elterliche Sorge*).

2.2.1 Rodičovská odpovědnost

Rodičovskou odpovědností rozumíme soubor povinností a práv rodičů, která spočívají v péči o dítě. Stejně jako se vyvíjela právní úprava, měnil se i termín, pod nímž byl tento institut znám. Až do roku 1950 byla zákonem č. 946/1811 Sb. z. s., obecným zákoníkem občanským (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) upravena moc otcovská. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, pracoval s termínem moc rodičovská a zákon č. 67/1963 Sb., o rodině (dále jen ZoR) ve svém původním znění upravoval práva a povinnosti rodičů a dětí. Až novelou ZoR č. 91/1998 Sb. s účinností od 1. 8. 1998 bylo zavedeno označení rodičovská zodpovědnost, které přetrvalo až do přijetí OZ, v němž došlo ke změně pojmu zodpovědnost na odpovědnost v souladu s celkovou změnou pojmosloví rekodifikovaného občanského práva a současně ke změně obsahu a koncepce nositelství a výkonu rodičovské odpovědnosti³⁸. Rodičovské odpovědnosti jsou věnována ustanovení § 865 až § 909 OZ, § 858 OZ pak v demonstrativním výčtu uvádí, které konkrétní oblasti péče o dítě zahrnuje. Jedná se o péči o zdraví dítěte, o tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte, o ochranu dítěte, o udržování osobního styku s dítětem, o zajišťování výchovy a vzdělání dítěte, o určení místa bydliště dítěte, o zastupování dítěte a o spravování jmění

³⁷ K tomu PINTENS, Walter. *Europäische Prinzipien zur elterlichen Verantwortung*. In HELMS, Tobias, ZEPPERLICK, Jens Martin. *Lebendiges Familienrecht: Festschrift für Rainer Frank*. 1. vydání. Frankfurt am Main, Berlin: Verlag für Standesamtswesen, GmbH, 2008, s. 477.

³⁸ K tomu srovnej ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 477 (§ 858 OZ); ve srovnání s ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 817 (§ 858 OZ).

dítěte. Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti (§ 859 OZ), stejně jako právo a povinnost určit jméno a příjmení dítěte a dát souhlas k osvojení dítěte.

Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům (§ 865 odst. 1 OZ)³⁹ bez ohledu na to, zda se dítě narodilo za trvání manželství nebo nesezdaným rodičům. Je-li určeno otcovství k dítěti, rodičovská odpovědnost náleží ve stejném rozsahu matce i otci. Každý rodič má rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu a zbavit rodiče rodičovské odpovědnosti, nebo ji omezit může pouze soud.

Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče společně ve vzájemné shodě a v zájmu dítěte (§ 876 odst. 1 OZ). Bez ohledu na to, že spolu rodiče nežijí a že bylo dítě svěřeno do péče pouze jednoho z rodičů, mají rodiče při rozhodování o dítěti zásadně rovné postavení⁴⁰. Nemohou-li se rodiče dohodnout ve věci zásadního významu pro dítě, nebo přijal-li v této věci rozhodnutí pouze jeden z rodičů, aniž by druhý rodič dostal možnost se do rozhodování zapojit, rozhoduje ve věci na návrh soud, který tak situaci vyřeší vlastně místo rodičů⁴¹. Doposud se odborná veřejnost neshodla na tom, jakým způsobem má soud rozhodovat v situaci, kdy o věci zásadního významu pro dítě rozhodl pouze jeden z rodičů a druhý rodič s tímto rozhodnutím nesouhlasí. Rodič vyloučený z rozhodování se sice může obrátit na soud, ale pokud již došlo k realizaci sporné významné záležitosti, ne vždy je možné navrácení do původního stavu. Zaměřím-li se na významné záležitosti uvedené v demonstračním výčtu § 877 odst. 2 OZ, pouze v případě druhých dvou, tj. volba vzdělání a pracovního uplatnění je možné, aby soud již uskutečněné rozhodnutí rodiče zvrátil. U volby vzdělání je to obtížné při podávání přihlášek na střední školu, kdy soud musí rozhodovat urychleně, aby byly dodrženy stanovené termíny. V případě jiných než běžných léčebných zákroků a změny bydliště dítěte může soud např. předběžným opatřením uskutečnění proti vůli jednoho z rodičů zabránit. Pokud však již k realizaci zákroku nebo k přestěhování fakticky dojde, lze si jen těžko představit, že soud bude takové rozhodnutí rodiče zpětně měnit⁴². Zcela specifickou

³⁹ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 129 (§ 34 ZoR).

⁴⁰ K tomu srovnej HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 108.

⁴¹ K tomu srovnej ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 484 (§ 877 OZ).

⁴² Touto problematikou jsem se blíže zabývala v příspěvku předneseném na konferenci Olomoucké právnické dny pořádané ve dnech 15. a 16. 5. 2014 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. Text příspěvku

problematikou jsou v tomto kontextu tzv. mezinárodní rodičovské únosy dětí, jimž je věnována [kapitola 3.3.1.](#)

Podle mého názoru by v těchto situacích rodič, jehož názor při rozhodování není respektován, měl svá rodičovská práva u soudu uplatňovat včas, tedy tak, aby soud mohl následky rozhodnutí, se kterým rodič nesouhlasí, ovlivnit. Soudy by pak při svém rozhodování měly vždy zohledňovat názor dítěte (což jim ukládá i ustanovení § 867 OZ), samozřejmě s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti. A v neposlední řadě je na místě také zvážit, do jaké míry si rodiče při neshodách v rozhodování navzájem úmyslně škodí, do jaké míry jsou vedeni skutečným zájmem dítěte a do jaké míry jsou ke svému rozhodnutí vedeni objektivními okolnostmi⁴³.

Je-li potřeba učinit rozhodnutí týkající se dítěte v časové tísní, má právo rozhodnout i jeden z rodičů, ten však o svém rozhodnutí a podstatných okolnostech musí obratem informovat druhého rodiče (§ 876 odst. 2 OZ). Jak může druhý rodič postupovat, pokud s rozhodnutím nesouhlasí, již OZ neřeší. Domnívám se, že je-li patrné, že rodič, který rozhodnutí přijal, jednal dle svého nejlepšího uvážení a v zájmu dítěte, s přihlédnutím ke skutečnosti, že rozhodnutí bylo zapotřebí přijmout urychleně, zejména pokud by další průtahy způsobené případným soudním řízením mohly ohrozit zájmy dítěte, mělo by mu v tomto případě být ze zákona vyhrazeno výlučné právo na rozhodnutí.

Rodiče jsou povinni při rozhodování týkajícím se zájmu dítěte zjistit a zohlednit názor dítěte, (§ 875 odst. 2 OZ), jedná se ale o ustanovení velmi obtížně vymahatelné, protože dítě nemá možnost se jakkoli domáhat změny rozhodnutí rodičů, pokud jejich rozhodnutí jeho názor vůbec nerespektuje, ani nezohledňuje. V případě, že by přístup rodičů byl natolik závažného charakteru, že by mohl ohrozit vývoj dítěte, může dítě požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany dětí⁴⁴ (dále jen OSPOD) dle ustanovení § 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD), nebo na situaci v rodině může OSPOD kdokoli upozornit (§ 7 odst. 2 ZSPOD). V takovém případě bude dítě považováno za

byl následně publikován v časopise Právník: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Právo rodiče na určení místa bydliště dítěte. *Právník*. 2015, č. 4, s. 296-307.

⁴³ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 85-92.

⁴⁴ K tomu srovnej PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 123 (§ 698 OZ).

ohrožené a OSPOD přijme potřebná opatření, aby rodiče řádně vykonávali svou rodičovskou odpovědností v souladu se zájmy dítěte (§ 10 odst. 1 ZSPOD).

Rodiče samozřejmě nejsou při výkonu rodičovské odpovědnosti neomezení. K jakýmkoliv zásahům do rodičovských práv však může dojít pouze rozhodnutím soudu a na základě zákona (čl. 32 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, dále jen LZPS). OZ rozlišuje pozastavení, omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti. K pozastavení rodičovské odpovědnosti může dojít tehdy, pokud rodiči ve výkonu rodičovských povinností a práv brání závažná překážka. Pozastavena je rodičovská odpovědnost rodiče, který není plně svéprávný, nebo jehož svéprávnost je omezena, a to až do dosažení plné svéprávnosti. § 868 odst. 1 OZ však takovému rodiči přiznává povinnost a právo osobní péče o dítě, ledaže soud pozastaví i jejich výkon. Omezit rodiče ve výkonu rodičovské odpovědnosti je možné buď zcela, nebo částečně, a to tehdy, pokud rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně nevykonává. (§ 870 OZ). Nejzávažnějším zásahem do rodičovské odpovědnosti je pak situace, kdy je jí rodič zbaven. K tomu soudy přistupují, pokud rodič svoji rodičovskou odpovědnost zneužívá, nebo závažným způsobem zanedbává, nebo se vůči dítěti dopustil úmyslného trestného činu, nebo dítě ke spáchání trestného činu použil (§ 871 OZ). Pro rozhodnutí o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti je vždy rozhodující posouzení, zda takové rozhodnutí, případně rozsah, v jakém k omezení dojde, je v souladu se zájmy dítěte.

Dojde-li k zásahu do rodičovské odpovědnosti pouze ve vztahu k jednomu rodiči, vykonává rodičovskou odpovědnost výlučně⁴⁵, v případě pouze částečného omezení rodičovské odpovědnosti pak v rozsahu omezení výlučně druhý rodič (§ 878 odst. 1 OZ). Pokud ani jeden z rodičů nemá rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu nebo pokud výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů byl pozastaven, nebo jí byli zbaveni, soud dítěti určí poručníka na základě ustanovení § 878 odst. 2 OZ. Mají-li oba rodiče rodičovskou odpovědnost omezenou, vykonává povinnosti a práva, na která se omezení vztahuje, soudem jmenovaný opatrovník⁴⁶.

⁴⁵ K tomu srovnej také WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 153-159.

⁴⁶ K tomu srovnej WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 908-909 (§ 878 OZ).

Skutečnost, že rodiče dítěte nežijí spolu, není důvodem pro omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti. Pokud soud v souvislosti s rozvodem rozhoduje o úpravě poměrů nezletilého dítěte, upravuje jednotlivé povinnosti a práva rodičů k dítěti. Fakticky tak dochází k omezení práva osobně pečovat o dítě u toho z rodičů, kterému dítě nebude svěřeno do péče, a nejsou-li rodiče schopni se dohodnout, soud upraví rovněž povinnosti a práva tohoto rodiče související se stykem s dítětem. Zachování práva péče zdůraznil v jednom ze svých náleží i Ústavní soud (dále jen ÚS), když výslovně uvedl, že „... rozhodnutí soudu o svěřeni nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů nepředstavuje vyloučení práva dítěte na péči obou rodičů, stejně jako nevyklučuje právo rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno, na jeho výchovu a péči, i když za použití jiných forem.“⁴⁷ Nevyžaduje-li to naléhavý zájem dítěte, není rozvod rodičů důvodem, proč by měl být styk dítěte s rodičem, do jehož péče nebylo svěřeno, omezen nebo zakázán. Pokud rodiče před rozchodem nebyli manželé a jsou schopni se na úpravě poměrů dítěte dohodnout, nemusí soud ve věci rozhodovat vůbec. Obvykle se rodiče spíše než o tom, kdo bude mít dítě v péči, nejsou schopni dohodnout na výši výživného, v této souvislosti je pak ale nutné, aby soud nejprve vyřešil otázku péče o dítě a následně i otázku vyživovací povinnosti druhého rodiče.

Vzhledem k tomu, že dítě bývá obvykle svěřováno do péče pouze jednoho z rodičů, ze zákona se takovým rozhodnutím na rodiče přenáší právo rozhodovat o běžných záležitostech dítěte⁴⁸. O významných záležitostech týkajících se dítěte mají rodiče nadále rozhodovat společně a při tomto rozhodování by se měli shodnout.

Povinnost a právo osobního styku s dítětem jsou součástí rodičovské odpovědnosti. Rodiči může být styk s dítětem na základě § 891 odst. 2 OZ omezen nebo zakázán pouze v případě, že takové opatření je v zájmu dítěte. Pokud dojde k omezení rodičovské odpovědnosti, soud musí zkoumat, zda zájem dítěte vyžaduje, aby bylo omezeno rovněž právo rodiče stýkat se s dítětem. Naproti tomu je-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, ex lege ztrácí i právo stýkat se s dítětem, ledaže soud dle § 872 OZ rozhodne, že je v zájmu dítěte, aby rodiči toto právo zůstalo zachováno. Totéž platí i v případě pozastavení rodičovské odpovědnosti z důvodu omezení svéprávnosti rodiče (§ 868 odst. 2 OZ).

Rodiče vykonávají rodičovskou odpovědnost až do nabytí plné svéprávnosti dítěte. Dítě nabývá plné svéprávnosti zpravidla dosažením věku 18 let. Výjimečně může nabýt dítě

⁴⁷ Usnesení ÚS ze dne 27. 1. 2010 sp. zn. IV ÚS 2887/2009.

⁴⁸ RADVANOVA, Senta. Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina*. 2001, č. 4, s. 2.

svéprávnosti dříve a to buď uzavřením manželství dítětem starším 16 let, nebo rozhodnutím soudu o přiznání plné svéprávnosti dítěti staršímu 16 let. Logicky zaniká rodičovská odpovědnost smrtí nezletilého dítěte, tedy subjektu, k němuž se povinnosti a práva vztahují. Stejně tak zaniká rodičovská odpovědnost smrtí rodiče, neboť povinnosti a práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti jsou nepřenositelná. Nežije-li ani jeden z rodičů dítěte, soud musí dítěti jmenovat poručníka, který bude vykonávat jednotlivé (soudem vymezené) povinnosti a práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Nositelem rodičovské odpovědnosti se však poručník nestává⁴⁹.

2.2.2 Rodičovská péče (*elterliche Sorge*)

Povinnosti a práva rodičů k dítěti podřazuje německý občanský zákoník (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen BGB) pod termín rodičovská péče (*elterliche Sorge*). S pojmem rodičovská odpovědnost se v německé právní úpravě vůbec nesetkáme.

Klíčovým pojmem upravujícím vztahy mezi rodiči a dětmi byla v původním znění BGB rodičovská moc (*elterliche Gewalt*). Ta ze zákona náležela otci a představovala právo plně rozhodovat o dítěti a za dítě až do jeho zletilosti. Toto pojetí rodičovské odpovědnosti bylo změněno až po 2. světové válce, po přijetí německé Ústavy (*Grundgesetz*) v roce 1949, která garantuje v ustanovení čl. 3 odst. 2 rovné postavení muže a ženy. Rodičovská moc tedy měla nadále náležet oběma rodičům.

Samotný pojem rodičovská moc, který spíše inklinuje k vnímání rodičovské odpovědnosti jako „vlastnického práva“ k dítěti, byl ze zákona odstraněn až reformou v roce 1980. Zákonem o nové úpravě rodičovské péče (*Gesetz zur Neuregelung der elterlichen Sorge*) z roku 1979 byl do BGB nově zaveden pojem rodičovská péče, který je používán doposud.⁵⁰ Fakticky však došlo pouze k vytvoření nového pojmosloví. Rodičovská péče byla ve společnosti nadále vnímána jako právo na dítě, nikoliv jako povinnost pečovat o dítě,

⁴⁹ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 73.

⁵⁰ DETHLOFF, Nina, MARTINY, Dieter. *National report – Parental Responsibilities Germany*. [online]. [citováno 30. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>>.

odpovídající dlouhodobé odpovědnosti. Podstatou při o úpravu péče o dítě po rozvodu nebo rozchodu rodičů se tak stala hlavně otázka, kdo bude mít „právo na dítě“.⁵¹

Pojem rodičovská odpovědnost (*elterliche Verantwortung*) se pozvolna začal objevovat v německých zákonech a především v odborné literatuře v souvislosti s přijetím nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen nařízení Brusel IIa). V samotném BGB se však výraz rodičovská odpovědnost vůbec neobjevuje a základním právním institutem upravujícím práva a povinnosti rodičů k dítěti je v německém právu nadále rodičovská péče⁵².

V rámci rodičovské péče mají rodiče právo a povinnost starat se o nezletilé dítě. Rodičovská péče je dle ustanovení § 1626 odst. 1 BGB rozdělena na péči o osobu dítěte (*Personensorge*) a péči o majetek dítěte (*Vermögenssorge*). V ustanovení § 1631 odst. 1 BGB je pak uveden demonstrativní výčet práv a povinností, která jsou obsahem péče o osobu dítěte. Zejména se jedná o právo a povinnost starat se o dítě, vychovávat ho, dohlížet na ně a určovat místo jeho pobytu. Že součástí rodičovské péče není vyživovací povinnost, vyplývá pouze z toho, že ustanovení o vyživovací povinnosti jsou obsažena v jiné části BGB a že vyživovací povinnost rodičů k dítěti není limitována zletilostí dítěte.

Komu náleží rodičovská péče ze zákona, se odvozuje od toho, zda se dítě narodilo v manželství, nebo mimo manželství. V případě dětí narozených v manželství mají rodičovskou péči ze zákona oba rodiče. Ovšem u dětí, které se narodí rodičům, kteří spolu manželství neuzavřeli, náleží rodičovská péče ze zákona pouze matce (§ 1626a odst. 2 BGB). Společnou rodičovskou péči vykonávají nesezdaní rodiče jen tehdy, pokud učiní prohlášení, že chtějí společně převzít rodičovskou péči (takové prohlášení může být učiněno již před narozením dítěte)⁵³, nebo ze zákona nabývá rodičovskou péči i druhý rodič (otec) v okamžiku, kdy spolu rodiče uzavřou manželství (§ 1626a odst. 1 BGB).

Domáhat se přiznání společné rodičovské péče soudním rozhodnutím, pokud rodičovská péče náležela pouze matce a jeden z rodičů s výkonem společné rodičovské péče nesouhlasil, nebylo původně vůbec možné. Ačkoliv německý spolkový ústavní soud

⁵¹ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 33.

⁵² DETHLOFF, Nina, MARTINY, Dieter. *National report – Parental Responsibilities Germany*. [online]. [citováno 25. 1. 2014]. Dostupné z: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>>.

⁵³ K tomu blíže SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 293.

(*Bundesverfassungsgericht*, dále jen BVG) shledal takovou právní úpravu jako ústavně konformní⁵⁴, nejen mezi otci dětí narozených mimo manželství, ale i mezi odbornou veřejností⁵⁵ panovalo přesvědčení, že tato úprava je právě vůči otcům diskriminační. Pominuli fakt, že je to vždy žena, kdo rozhoduje, zda se dítě narodí, či nikoliv⁵⁶, v Německu navíc otcové, kteří neuzavřeli sňatek s matkami svých dětí, dlouhou dobu neměli možnost se domáhat rodičovské péče, pokud matky se společnou péčí nesouhlasily. Výkon společné rodičovské péče obou rodičů u dětí nenarozených v manželství byl totiž až do roku 2014 možný jen na základě souhlasného prohlášení rodičů, že chtějí rodičovskou péči vykonávat společně. A pokud matka odmítala takové prohlášení učinit, nedával BGB otcům žádnou možnost, jak právo péče získat. Stejný názor měl na německou právní úpravu i ESLP, který v případě Zaunegger proti Německu ze dne 3. 12. 2009 sp. zn. 22028/04 rozhodl ve prospěch stěžovatele. V tomto případě se jednalo o otce, který měl se svojí přítelkyní dceru. Dítě se narodilo v době, kdy v Německu BGB vůbec neumožňoval prohlášení rodičů o společné péči a rodičovská péče tak u dětí narozených mimo manželství náležela výlučně matkám⁵⁷. Ačkoliv se rodiče rozešli až po účinnosti novely BGB, matka i za trvání vztahu nesouhlasila s učiněním souhlasného prohlášení a s tím, aby rodiče vykonávali společnou péči, přestože se otec o dítě řádně staral a po určitou dobu po rozchodu rodičů s ním dcera žila ve společné domácnosti. Stěžovatel u ESLP namítal, že takovýto přístup je diskriminační, protože jako na otce dítěte narozeného mimo manželství, který nikdy neměl možnost vykonávat společnou péči, na něj zákon pohlíží jinak než na otce dítěte narozeného v manželství, nebo na otce dítěte narozeného mimo manželství, který společnou péči vykonával. ESLP v tomto případě shledal porušení článku 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s článkem 8 (právo na respektování rodinného a soukromého života) EÚOLPZS⁵⁸. Ačkoliv se jedná o rozhodnutí z konce roku 2009, ke změně právní úpravy v Německu došlo až v roce 2014, kdy jako třetí možnost, jak mohou rodiče vykonávat společnou rodičovskou péči, byla novelou BGB přidána varianta soudního rozhodnutí. Návrh na zahájení řízení může podat kterýkoliv

⁵⁴ K tomu blíže rozsudek BVG ze dne 29. 1. 2003 sp. zn. 1 BvL 20/99, 1 BvR 933/01.

⁵⁵ K tomu např. MUSCHELER, Karlheinz. *Die elterliche Sorge des nichtehelichen Vaters*. In HELMS, Tobias, ZEPPERNICK, Jens Martin. *Lebendiges Familienrecht: Festschrift für Rainer Frank*. 1. vydání. Frankfurt am Main, Berlin: Verlag für Standesamtswesen, GmbH, 2008, s. 466.

⁵⁶ Pokud muž dítě chce a žena ne, neexistuje způsob, jak ženu přinutit, aby dítě měla, v případě početí, aby dítě donosila a porodila. Naopak pokud muž dítě nechce, je to žena, kdo může rozhodnout o tom, že otěhotní i proti jeho vůli, v případě oboustranně neplánovaného početí pak opět muž, který dítě nechce, nemůže ženu nijak přinutit, aby těhotenství ukončila.

⁵⁷ Ke změně BGB došlo s účinností od 1. 7. 1998.

⁵⁸ K tomu srovnej rozsudek ESLP ve věci Zaunegger proti Německu ze dne 3. 12. 2009 sp. zn. 22028/04.

z rodičů a soud společnou rodičovskou péčí rodičům nepřizná pouze v případě, pokud by to bylo v rozporu s blahem dítěte (§ 1626a BGB).

Rodičovskou péčí vykonávají rodiče společně ve vzájemné shodě (samozřejmě za předpokladu, že náleží oběma rodičům; § 1627 BGB), přitom předním hlediskem pro ně má být zájem dítěte. Nemohou-li se rodiče dohodnout o významné záležitosti týkající se dítěte, musí se nejprve pokusit najít společné řešení, až poté se mohou obrátit na soud. Německé soudy ve svém rozhodnutí na základě § 1628 BGB neřeší otázku, v níž se rodiče nemohou shodnout, namísto rodičů, ale přenesou právo rozhodnout na jednoho z rodičů. Odpovědnost za rozhodnutí tedy nepřechází na soud, ale zůstává rodičům, resp. jednomu z nich⁵⁹.

Ačkoliv BGB neukládá rodičům povinnost při výkonu rodičovské péče zjistit a zohlednit názor dítěte⁶⁰, postavení německých dětí starších 14 let je velmi silné v jakémkoliv řízení, které se jich dotýká. Německé procesněprávní předpisy, konkrétně civilní procesní řád (*Zivilprozessordnung*, dále jen ZPO) a zákon o řízeních ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolného soudnictví (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, dále jen FamFG), umožňují těmto dětem vyjádřit svůj názor, resp. příslušné orgány a instituce musí zjistit názor dítěte a nesmí rozhodnout v rozporu s tímto názorem (§ 59 odst. 1 FamFG)⁶¹. V případě soudního řízení, které se týká dítěte staršího 14 let, je pak rozhodnutí dítěti doručováno, v ostatních případech mají být děti s výsledkem řízení seznámeny a pokud s ním dítě nesouhlasí, má samostatné právo podat proti rozhodnutí opravný prostředek (§ 60 FamFG)⁶².

Soud může v zákonem stanovených případech rozhodnout o omezení výkonu rodičovské péče. BGB v ustanoveních § 1673 a § 1674 důsledněji rozlišuje, zda rodiči ve výkonu jeho práv a povinností brání překážka právní (konkrétně zda je rodič nesvéprávný, nebo jeho svéprávnost je omezena), nebo faktická. V případě, že se jedná o překážku právní, dochází k pozastavení rodičovské péče. BGB však v této situaci nesvéprávnému rodiči nepřiznává právo a povinnost osobně pečovat o dítě samostatně, ale pouze společně s osobou,

⁵⁹ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 313-314.

⁶⁰ K tomu srovnej PESCHEL-GUTZEIT, Lore Maria. Kinderrechte ins Deutsche Grundgesetz? Chancen und Herausforderungen – Bestandsaufnahme und offene Fragen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 27.

⁶¹ K tomu srovnej FINGER, Peter. In BORN, Winfried und Kollektiv. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. München: C. H. Beck, 2002, s. 1085 (§ 1684 BGB).

⁶² TAMM, Marina. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsentention und Regelungsschwerpunkte. In ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 77-78.

kteřá je zákonným zástupcem dítěte. V případě, že zákonným zástupcem dítěte je pěstoun nebo poručník, a mají-li rodič mladší 18 let a pěstoun nebo poručník odlišné názory na konkrétní otázku týkající se péče o dítě, má podle § 1673 BGB názor rodiče mladšího 18 let přednost.

Dojde-li v souvislosti s výkonem rodičovské péče k ohrožení blaha dítěte, konkrétně k ohrožení tělesného, duševního nebo psychického blaha, nebo k ohrožení majetku dítěte, kdy rodiče nechtějí nebo nemohou hrozící nebezpečí odvrátit, je soudu v § 1666 odst. 1 a 3 BGB uložena povinnost přijmout opatření k odvrácení hrozícího nebezpečí. Mezi možná opatření náleží odnětí rodičovské péče, a to buď úplné, nebo částečné. K odebrání dítěte z rodiny (tzn. k odnětí celkové péče o dítě) může být dle § 1666a odst. 2 BGB přikročeno pouze tehdy, pokud všechna opatření byla neúspěšná, nebo pokud je evidentní, že žádné opatření není dostačující. V kontextu tohoto hmotněprávního ustanovení je také upravena možnost zahájit soudní řízení týkající se dítěte z moci úřední. Německé procesní předpisy neupravují otázku aktivní procesní legitimace jiných osob než účastníků řízení a neřeší ani otázku zahájení řízení bez návrhu účastníků řízení. Pokud tedy rodiče svým vzájemným konfliktem poškozují dítě, ale nezahájí řízení, kterým by jejich povinnosti a práva k dítěti byly upraveny, může dát podnět k zahájení soudního řízení z důvodu ohrožení blaha dítěte na základě ustanovení § 1666 a § 1666a BGB kdokoliv⁶³.

V případech, kdy bylo rozhodnuto o pozastavení nebo odnětí rodičovské péče pouze jednomu z rodičů, stává se výlučným vykonavatelem rodičovské péče druhý rodič (§ 1678 odst. 1 BGB a § 1680 odst. 1 a 3 BGB). BGB se s ohledem na specifickou úpravu otázky, komu náleží rodičovská péče, musí vypořádat i s řešením situací, kdy je rodičovská péče pozastavena nebo odňata rodiči, který byl jejím výlučným vykonavatelem. V těchto případech soud na základě § 1678 odst. 2 BGB a § 1680 odst. 2 a 3 BGB rozhodne o přenesení rodičovské péče na druhého rodiče, pokud takový postup není v rozporu se zájmy dítěte. Poručník je podle § 1773 odst. 1 BGB dítěti určen tehdy, pokud nad dítětem nikdo nevykonává rodičovskou péči, nebo pokud ani jeden z rodičů není oprávněn vykonávat ani péči o osobu dítěte, ani péči o majetek dítěte.

Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče, mohou pěstouni, kteří mají dítě v péči po delší dobu, nebo i sami rodiče podat návrh na přenesení rodičovské péče z rodičů na pěstouny,

⁶³ K tomu blíže BORTH, Helmut. In MUSIELAK, Hans-Joachim, BORTH, Helmut, GRANDEL, Mathias. *Famliengerichtliches Verfahren: FamFG – 1. Buch*. 3. vydání. München: Verlag Franz Vahlen, 2012, s. 139.

a to na základě ustanovení § 1630 BGB. V případě, že takový návrh podají pěstouni, musí s přenesením souhlasit rodiče. V rozsahu, v jakém práva a povinnosti budou na pěstouny přeneseny, mají pěstouni poté postavení opatrovníka⁶⁴.

Pokud rodiče společně vykonávají rodičovskou péči, avšak dlouhodobě spolu nežijí, může kterýkoliv z rodičů požádat na základě § 1671 odst. 1 a 2 BGB soud, aby mu byla svěřena výlučná rodičovská péče. Soud tomuto návrhu vyhoví, pokud s ním souhlasí druhý rodič, nebo pokud je takové řešení v nejlepším zájmu dítěte. Zamítnout může soud návrh také tehdy, pokud s ním dítě starší 14 let nesouhlasí. Úprava poměrů ke společným dětem ve formě soudního rozhodnutí, a to ani co do výkonu péče o dítě, ani co do vyživovací povinnosti, není podle BGB nutným předpokladem pro rozvod manželství⁶⁵.

Pokud rodičovská péče náležela pouze matce, ale dítě po rozchodu rodičů žije s otcem, může otec na základě § 1671 odst. 2 BGB podat návrh, aby rodičovská péče, nebo její část byla přenesena výlučně na něj. Soud návrh schválí, pokud s ním matka souhlasí, nebo je to v zájmu dítěte. V těchto případech může soud rozhodnout rovněž o tom, že rodičovská péče náleží společně oběma rodičům, pokud o to požádá jeden z rodičů se souhlasem druhého rodiče a je-li to v zájmu dítěte.

V minulosti německé soudy v souvislosti s rozvodem často bez dalšího rozhodovaly o přenesení výlučné rodičovské péče na rodiče, s nímž dítě po rozchodu rodičů žije⁶⁶. S ohledem na odlišné pojetí rodičovské péče to pro druhého rodiče mělo velmi negativní dopad na jeho faktickou možnost ovlivňovat život dítěte – neměl právo podílet se na rozhodování o podstatných záležitostech týkajících se dítěte, včetně určení místa bydliště dítěte, bez souhlasu druhého rodiče se nesměl s dítětem stýkat mimo stanovené termíny, bez souhlasu druhého rodiče neměl právo na informace o dítěti od školy, lékaře, nebo jakýchkoliv jiných subjektů. V posledních letech od této praxe německé soudy upouštějí, je kladen velký důraz na práci s rodiči v rodičovských konfliktech tak, aby rodiče byli schopni nadále vykonávat rodičovskou péči společně, a ve většině případů není již potřeba svěřovat jednomu z rodičů výlučnou rodičovskou péči.

⁶⁴ V této souvislosti je na místě zmínit, že německé výrazy „*Pfleger*“ a „*Vormund*“ jsou při každém překladu problematické, neboť většina slovníků oběma slovům přiznává význam poručník i opatrovník. V kontextu BGB je však zřejmé, že obsahově se výraz „*Vormund*“ blíží českému institutu poručníka, zatímco z ustanovení § 1909 a násl. BGB upravujících „*Pflegschaft*“ lze odvodit, že tento institut je bližší českému opatrovnictví.

⁶⁵ K tomu srovnej SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 151.

⁶⁶ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 19.

Vykonávají-li rodiče po rozvodu nebo rozchodu rodičovskou péčí nadále společně, musí ve vzájemné shodě rozhodovat o věcech, které mají pro dítě zásadní význam. Rodič, s nímž dítě žije, je oprávněn rozhodovat o běžných (každodenních) záležitostech dítěte, rodič, s nímž se dítě stýká, je po dobu, kterou dítě tráví v jeho péči, oprávněn na základě § 1687 BGB sám rozhodovat v otázkách týkajících se každodenní péče o dítě, pokud soud toto oprávnění v zájmu dítěte nezrušil nebo neomezil.

Ustanovení § 1684 BGB přiznává právo a povinnost stýkat se s dítětem každému rodiči, bez ohledu na to, zda mu náleží rodičovská péče. To znamená, že i v případě, kdy rodičovská péče je od narození dítěte vykonávána pouze jedním rodičem, nebo byla přenesena na jednoho z rodičů, druhý rodič má právo a povinnost stýkat se s dítětem, pokud soud nerozhodne o omezení nebo zbavení tohoto práva. K takovému opatření může však soud přistoupit pouze v případě, kdy by jinak bylo ohroženo blaho dítěte⁶⁷.

Rodičovskou péčí vykonávají rodiče, dokud dítě není plně svéprávné. Pokud nezletilé dítě (tj. dítě mladší 18 let) uzavře manželství (§ 1303 odst. 2 až 4 BGB)⁶⁸, ze zákona tím nenabývá plnou svéprávnost⁶⁹, ale rodičovská péče o osobu dítěte se omezuje pouze na právo zastupovat dítě v osobních záležitostech (§ 1633 BGB). Rodičovská péče zaniká smrtí dítěte, nebo smrtí rodiče (§ 1677 BGB). Pokud zemřel rodič, který byl jediným vykonavatelem rodičovské péče, může soud pro věci rodinné rozhodnout o přenesení rodičovské péče na druhého rodiče. Nemůže-li rodičovskou péčí vykonávat žádný z rodičů, soud určí dítěti poručníka.

2.2.3 *Shrnutí – srovnání*

Z porovnání rodičovské odpovědnosti podle OZ a rodičovské péče upravené BGB vyplývají čtyři oblasti, v nichž se české a německé právo nejvíce rozcházejí. Jedná se o pojetí rodičovské odpovědnosti, otázku, komu z rodičů rodičovská odpovědnost, resp. rodičovská péče náleží, úprava rodičovské odpovědnosti, resp. rodičovské péče po rozvodu,

⁶⁷ K tomu srovnej DETHLOFF, Nina, MARTINY, Dieter. *National report – Parental Responsibilities Germany*. [online]. [citováno 25. 1. 2014]. Dostupné z: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>>.

⁶⁸ Obdobně jako v České republice může soud pro věci rodinné povolit uzavření manželství dítěti staršímu 16 let, na rozdíl od České republiky však v Německu je doplněna podmínka, že druhý ze snoubenců musí být starší 18 let.

⁶⁹ Dle ustanovení § 104 bod 1 BGB jsou nesvéprávné pouze osoby mladší 7 let, dále je až do dovršení 18. roku jejich svéprávnost omezena a jejich právní jednání musí být schváleny zákonným zástupcem. Zákonným zástupcem jsou dle § 1629 BGB rodiče dítěte, kterým náleží rodičovská péče.

a rozhodování o významných záležitostech týkajících se dítěte v případě, kdy se rodiče nejsou schopni dohodnout.

2.2.3.1 Pojetí rodičovské odpovědnosti

Za zcela zásadní je možné chápat již rozdíl v samotné koncepci rodičovské odpovědnosti, resp. rodičovské péče. Rodičovská odpovědnost se striktně váže k právnímu rodičovství, má ji každý rodič, jehož rodičovství je právem uznáno (samozřejmě za předpokladu, že nedošlo k omezení, pozastavení, nebo zbavení rodičovské odpovědnosti), bez ohledu na to, zda své povinnosti a práva skutečně vykonává nebo má možnost vykonávat. Naproti tomu rodičovská péče má zaručovat práva a ukládat povinnosti právnímu rodiči, který fakticky pečuje o dítě. Liší se také rozsah povinností a práv rodičů vůči dítěti.

Rodičovská odpovědnost zahrnuje dle OZ, kromě vyživovací povinnosti, povinnosti a práva určit jméno a příjmení dítěte a práva udělit souhlas s osvojením dítěte, všechny oblasti týkající se vztahu mezi rodičem a dítětem – tj. osobní péči o dítě, jeho výchovu, zajištění vzdělání, styk s dítětem, zastupování dítěte, právo určit, kde bude dítě žít, spravování majetku dítěte. Rodičovská odpovědnost zásadně náleží oběma rodičům a až na zákonem přesně definované situace nemůže dojít k tomu, že by do rodičovské odpovědnosti bylo jakýmkoliv způsobem zasaženo. Má-li pak k takovému zásahu dojít, musí být odůvodněn ohrožením zájmů dítěte⁷⁰. V žádném případě není důvodem pro omezení rodičovské odpovědnosti například skutečnost, že rozchod rodičů byl konfliktní a rodiče nyní nejsou schopni spolu při řešení otázek týkajících se výchovy dítěte komunikovat.

Rodičovská péče je německým BGB rozdělena na péči o osobu dítěte a péči o majetek dítěte. K péči o osobu dítěte jsou řazena taková práva a povinnosti, jakými jsou zastupování dítěte, jeho výchova, určení místa jeho pobytu. Na rozdíl od českého rodinného práva stojí právo a povinnost stýkat se s dítětem mimo rodičovskou péči. Díky této úpravě ovšem mnoho rodičů neztratilo možnost kontaktu se svými dětmi, protože přenesení rodičovské péče pouze na jednoho rodiče bylo v Německu ještě nedávno poměrně běžným rozhodnutím. V současnosti je sice využíváno méně, ale nadále je jednou z možných úprav práv a povinností k dítěti. Postačí přitom pouhá skutečnost, že spolu rodiče nežijí a takové opatření je v zájmu dítěte (což podle německých soudů bývá například v situacích, kdy je vztah rodičů

⁷⁰ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 809-810.

komplikovaný, mají problémy v komunikaci a nejsou schopni se dohodnout na běžných záležitostech při péči o dítě. Německé soudy takovou situaci považují za ohrožující blaho dítěte, neboť dítě je neustále vystaveno rodičovským konfliktům, mnohdy se stává nástrojem v těchto konfliktech⁷¹). Nejedná se přitom o žádnou z podob zásahu do rodičovské péče, jakými je pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské péče – i tyto instituty německé rodinné právo zná a mají svoji vlastní úpravu. V tomto případě jde o soudní rozhodnutí, na jehož základě povinnosti a práva související s péčí o dítě bude vykonávat pouze ten rodič, se kterým dítě žije. Faktickým důsledkem přenesení rodičovské péče pouze na jednoho rodiče pak je, že druhý rodič ztrácí možnost jakkoliv ovlivňovat výchovu svého dítěte a jediným oprávněním, které mu jako rodiči zůstává, je styk s dítětem.

2.2.3.2 Komu náleží rodičovská odpovědnost, resp. rodičovská péče

Rodičovská odpovědnost náleží zásadně oběma rodičům, bez ohledu na to, zda se dítě narodí v manželství nebo mimo manželství. Komplikace sice mohou nastat v situaci, kdy jeden z rodičů odmítá učinit souhlasné prohlášení o otcovství, nicméně i v tomto případě se mohou oba rodiče – jak otec, tak matka – určení otcovství domáhat u soudu a jakmile rozhodnutí nabude právní moci, získává rodičovskou odpovědnost i otec dítěte⁷².

Společná rodičovská péče náleží ze zákona oběma rodičům, pouze pokud se dítě narodilo v manželství. Nejsou-li rodiče manželé, musí buď zákonem předepsaným způsobem prohlásit, že chtějí společně vykonávat rodičovskou péči, nebo dodatečně manželství uzavřít. Kromě prohlášení o otcovství tedy rodiče musí učinit ještě další samostatné prohlášení o společné rodičovské péči. Až od roku 2014 může soud na návrh kteréhokoliv z rodičů přiznat společnou rodičovskou péči oběma rodičům, pokud není zřejmé, nebo některý z rodičů neuvede dostatečně průkazné důvody, že by taková úprava byla v rozporu s blahem dítěte. Ve všech ostatních případech náleží rodičovská péče pouze matce dítěte⁷³.

⁷¹ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46-47.

⁷² K tomu srovnej ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 820 (§ 858 OZ).

⁷³ K tomu srovnej SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 290.

2.2.3.3 Rodičovská odpovědnost, resp. rodičovská péče po rozvodu rodičů

Dojde-li k rozvodu rodičů v České republice, rodičovská odpovědnost zůstává zachována oběma rodičům. Před samotným rozhodnutím o rozvodu však musí soud rozhodnout, nebo schválit dohodu rodičů o tom, jak bude upravena péče o dítě. Obvykle bývá dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů. Znamená to tedy, že fakticky dojde k omezení povinností a práv jednoho z rodičů týkajících se osobní péče o dítě, tedy k omezení jedné ze složek rodičovské odpovědnosti⁷⁴. Péče o dítě je tímto rodičem nadále vykonávána prostřednictvím osobního styku s dítětem, který dává rodiči a dítěti možnost, jak rozvíjet a upevňovat vzájemné citové vazby⁷⁵. Všechny ostatní povinnosti a práva zůstávají zachovány. Rozejdou-li se rodiče, kteří neuzavřeli manželství, není soudní úprava nutná, pokud jsou rodiče schopni se domluvit. V žádném případě však rozvod nebo rozchod rodičů není důvodem pro zásah do rodičovské odpovědnosti (s výše zmíněnou výjimkou omezení faktického práva osobní péče o dítě u rodiče, se kterým dítě nadále nežije v rodinné domácnosti).

V Německu není soudní úprava péče o dítě nutným předpokladem pro rozvod manželství. Předpokládá se, že úpravu poměrů ke společným dětem jsou manželé, resp. bývalí manželé schopni vyřešit mezi sebou, před rozvodem, nebo po něm, ale v žádném případě není řešení této otázky součástí řízení o rozvod, nebo předpokladem pro jeho ukončení. Naopak pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout a jejich vztahy jsou natolik konfliktní, že to ohrožuje blaho společného dítěte, soud na návrh rozhodne o přenesení rodičovské péče pouze na jednoho z rodičů. V posledních letech našťastí takovýchto radikálních řešení ubylo, a to zejména díky rozšíření interdisciplinární spolupráce (k tomu blíže [kapitola 5.1](#)), která je založena na úzké spolupráci všech osob, které se řízení účastní (tedy soudců, advokátů, sociálních pracovníků, opatrovníků, znalců a poraden), a komplexní práci s rodinou. Cílem takového postupu je, aby rodiče byli opět schopni převzít svoji společnou odpovědnost za společné dítě. Pouze v případech, kdy se přes veškerou snahu nepodaří obnovit komunikaci

⁷⁴ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 77.

⁷⁵ K tomu srovnej DIEDERICHSEN, Uwe. In BASSENGE, Peter und Kollektiv. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1952 (§ 1684 BGB).

a spolupráci mezi rodiči, přistupují pak soudy k přenesení rodičovské péče pouze na jednoho rodiče⁷⁶.

2.2.3.4 Rozhodování o významných záležitostech týkajících se dítěte

Nejsou-li rodiče schopni dohodnout se o významné otázce, která se týká jejich společného dítěte, může se v obou zemích kterýkoliv z nich obrátit na soud. Rozdílně je řešeno, o čem soud bude vlastně rozhodovat. České soudy vyřeší problematickou otázku za rodiče⁷⁷. Tzn. pokud rodiče se nemohou dohodnout například o tom, na jakou střední školu jejich dítě nastoupí, soud tuto školu určí. Německé soudy nerozhodují za rodiče. Německý soud rozhodne o tom, který z rodičů o sporné otázce rozhodne. Tedy pokud se rodiče nemohou dohodnout, na kterou střední školu jejich dítě nastoupí, soud určí, který z rodičů školu vybere.

Podle mého názoru má tento způsob rozhodování několik výhod. Především nic nebrání tomu, aby rodič, který je oprávněn rozhodnout, nakonec připustil argumenty a rozhodl odlišně od svého původního názoru (tzn. není tím ještě úplně odmítnuto řešení navrhané u soudu neúspěšným rodičem). Také může dojít k situaci, kdy rodič nakonec zvolí úplně jinou variantu, než jaké byly navrhovány každým z rodičů, a která může být pro oba rodiče přijatelná, tedy dojde k rozhodnutí zcela odlišnému od původně zvažovaných řešení. Ale právě takovýto způsob řešení rozporů mezi rodiči naprosto koresponduje s celým německým pojetím rodičovské péče – dojde-li ke konfliktu, který se nepodaří vyřešit a uzavřít vzájemnou dohodou rodičů, vybere se jeden z rodičů a ten bude mít ve vztahu k dítěti hlavní roli. V případě přenesení rodičovské péče absolutní, v případě přenesení práva rozhodnout alespoň pro danou situaci.

⁷⁶ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 104.

⁷⁷ K tomu srovnej HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 931-932 (§ 466 ZŘS).

3 Rodičovské konflikty

Konflikty, resp. spory mezi rodiči vznikají běžně v každodenním životě. Rodiče mohou mít odlišné názory na výchovu svých dětí, na vedení domácnosti, mohou se rozcházet v přístupu k řešení konkrétních situací týkajících se jejich dítěte. Ve fungující rodině se sice jedná o všední jev, ale zpravidla bez zásadních dopadů na další vztahy v rodině, protože rodiče nakonec situaci vyřeší a společné řešení najdou. Skutečné problémy nastávají, pokud mezi sebou rodiče mají rozpory i v rovině partnerské, rozcházejí se, nebo už spolu nežijí.

Pro účely této práce budu za rodičovský konflikt považovat spor mezi rodiči týkající se jejich společného dítěte, která vznikla v souvislosti s rozchodem rodičů, nebo jako jeho následek. Kromě pojmu rodičovský konflikt budu používat i výrazy rodičovský spor, pře, rozepře, neshoda, svár či rozpor. Všechny tyto pojmy mají označit tutéž situaci, ačkoliv jsem si vědoma toho, že výraz konflikt je mnohem přiléhavější a označuje komplexní komplikovanou situaci mezi rodiči, zatímco ostatní výrazy inklinují spíše k jednorázovému nesouladu⁷⁸. Pojem rodičovský spor navíc může být vnímán i jako zavádějící, kdy bývá spojován se sporným soudním řízením, ačkoliv řízení ve věcech péče soudu o nezletilé patří mezi tzv. nesporná řízení. Omezím se pouze na ty rodičovské konflikty, které nebyly poznamenány domácím násilím, týráním či prokázaným zneužíváním dětí, neboť tyto případy jsou zcela specifické. Pro jejich řešení platí jiná pravidla a není možné na ně aplikovat některé postupy a způsoby smírného řešení. Rodičovské konflikty zpravidla vznikají v souvislosti s otázkou úpravy péče o dítě a úpravy a realizace styku s dítětem⁷⁹. Významnou roli může sehrát i neshoda rodičů ohledně vyživovací povinnosti⁸⁰. Není však vyloučeno, že rodičovský konflikt vznikne i v souvislosti s některou s tzv. významných záležitostí dítěte⁸¹.

⁷⁸ K tomu srovnej HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 43.

⁷⁹ K tomu srovnej např. KORNEL, Martin. Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte (česká, slovenská a polská právní úprava). *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 281.

⁸⁰ K tomu srovnej PLÁTĚNKOVÁ, Hana. K některým otázkám souvisejícím s rozvodem manželství a opatrovnickým řízením ve světle návrhu nového civilního kodexu. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 4, s. 28.

⁸¹ K tomu srovnej např. KAISEROVÁ, Veronika. Spory rodičů o volbu základní školy dítěte. *Právo a rodina*. 2014, č. 3, s. 21.

Dle statistických údajů se v současné době rozpadá přibližně polovina manželství, a to nejen v České republice, která patří k zemím s nejvyšší rozvodovostí v Evropské unii⁸². Nutno však zdůraznit, že statistické údaje mohou být poněkud zavádějící. V porovnání s absolutním počtem uzavřených manželství v jednotlivých letech se sice míra rozvodovosti pohybuje na znepokojivé úrovni, je však potřeba si uvědomit, že většina rozvodů se netýká manželství uzavřených v témže roce. Dalším faktorem, který statistiky nezohledňují, je skutečnost, že ne všechna rozvedená manželství jsou prvním svazkem rozvedených manželů. Je tedy třeba zohlednit i rozvodové „recidivisty“⁸³. Lze se setkat s názorem, že přibližně 80 % lidí žije celý život v prvním manželství⁸⁴. Autor bohužel neuvádí, jakým způsobem k tomuto číslu dospěl. Domnívám se, že procento osob, které za svůj život uzavřou pouze jedno manželství, je nižší. Dle údajů Českého statistického úřadu je dlouhodobě přibližně čtvrtina manželství uzavírána osobami, které již nejméně jednou vdané či ženatí byly⁸⁵. Pro tři čtvrtiny novomanželů tedy platí, že se jedná o jejich první sňatek, ovšem z těchto třech čtvrtin v budoucnu vznikne postupně opět jedna čtvrtina osob, které budou uzavírat druhé a další manželství, musí se tedy rozvést. Tím docházím k závěru, že více než jedno manželství neuzavře přibližně 67 % populace. Samozřejmě tento výpočet nereflektuje případy, kdy dojde k rozvodu, avšak nikoliv k uzavření dalšího manželství.

Mají-li manželé společné děti, je s rozvodem obligátně spojeno také řízení o úpravu povinností a práv k těmto dětem. V roce 2013 bylo rozvedeno více než 57,1 % manželství, v nichž manželé měli nezletilé děti⁸⁶. Tento poměr je dlouhodobě stabilní (v roce 2010 se jednalo o 57,3 % manželství), kolísá pouze absolutní číslo, kolika nezletilých dětí se rozvod rodičů týkal. V roce 2013 se jednalo o přibližně 24 400 dětí, oproti roku 2010, kdy šlo o 26 500 dětí⁸⁷.

⁸² STALFORD, Helen. *Children and the European Union. Rights, welfare and accountability*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, s. 90.

⁸³ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 51.

⁸⁴ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 14.

⁸⁵ 2013. B.06. Sňatky podle rodinného stavu a věku snoubenců. [online]. [citováno 18. 8. 2015]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20555199/13006714rb06.pdf/0bdf4d2d-6a0d-443e-8809-a3ceaa88833d?version=1.0>>.

⁸⁶ 2013. C.05. Rozvody podle délky trvání manželství a počtu nezletilých dětí. [online]. [citováno 18. 8. 2015]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20555199/13006714rc05.pdf/ac506a22-b18d-4423-a5ec-dbeddfa4d394?version=1.0>>.

⁸⁷ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 13.

Statistické údaje o množství rozpadajících se vztahů rodičů, kteří neuzavřeli manželství, nejsou k dispozici⁸⁸, neboť v těchto případech rodiče svůj rozchod soudní cestou řešit nemusí, pokud se na úpravě péče o dítě a vyživovací povinnosti k dítěti jsou schopni sami dohodnout. Rovněž chybí oficiální statistiky o poměru dětí narozených v manželství a mimo manželství, jichž se týkají soudní řízení o úpravu péče, případně styku a vyživovací povinnosti. Na samotný průběh rodičovského konfliktu však skutečnost, zda jsou rodiče manželé nebo nikoliv, dle poznatků z praxe nemá žádný vliv.

V tomto kontextu je potřeba si uvědomit, že rozchod není jednorázová událost, ale proces, jehož trvání psychologové odhadují na dva až tři roky. Je možné sledovat faktický průběh rozchodu (nejprve se objeví konflikty a vznikne krize ve vztahu, následují úvahy nad tím, zda vztah zachovat, nebo se rozejít, poté dojde k rozchodu ve smyslu prostorového oddělení partnerů, následně jsou podniknuty právní kroky, tedy rozvod, poslední je porozchodová fáze, kdy dochází k uspořádání vztahů v rodině v nových podmínkách) a v každém z partnerů se odehrává emocionální rozchod (nejprve dochází k popírání existujících problémů, partneři si je nepřipouští, poté následují negativní emoce – vztek, vzájemné obviňování, nenávisť, ty přecházejí v deprese a pochybnosti o nezbytnosti rozchodu, případně následují pokusy o obnovení nebo záchranu vztahu, další fází je smutek a závěrečnou etapou je aktivní zahájení nového života). Problémy a konfliktní situace pak nejčastěji vznikají z toho, že jednotlivé fáze emocionálního rozchodu se nepřekrývají u obou partnerů, ani si vzájemně neodpovídají jednotlivé fáze emocionálního a faktického rozchodu u každého z partnerů zvláště⁸⁹.

Zkušenosti odborníků věnujících se problematice rodiny nasvědčují tomu, že většina rozcházejících se rodičů se dokáže v zájmu svých dětí na úpravě povinností a práv k dětem bez problémů dohodnout a dohodu také dodržovat⁹⁰. Je tomu tak přibližně v 70 % případů⁹¹. To se týká jak rodičů, kteří uzavřeli manželství, tak rodičů nesezdaných. Obecně se dá říci, že čím jsou rodiče vyzrálejší osobnosti, tím klidnější jejich rozchod bude a tím více se budou

⁸⁸ BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech)*. [online]. [citováno 30. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>>.

⁸⁹ K tomu blíže DIEZ, Hannelore, KRABBE, Heiner, THOMSEN, Cornelia Sabine. *Familien-mediation und Kinder. Grundlagen. Methodik. Techniken*. 3. vydání. Köln: Bundesanzeiger Verlagsges. mbH, 2009, s. 161.

⁹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, č. 7, s. 9.

⁹¹ K tomu srovnej *Es geht um die Kinder! Nach der Trennung eine sichere Basis für elterliches Handeln aufbauen*. Zürich: Schweizerische Stiftung des Internationalen Sozialdienstes, 2010, s. 16.

snažit uchránit sebe i své děti před negativními dopady rozchodu⁹². Pouze v ojedinělých případech se následně objeví problémy, které rodiče nezvládnou, a vzniklá konfliktní situace zatěžuje i děti⁹³.

Problémové případy je možné rozdělit na ty, kdy rodiče pouze potřebují cizí podporu a pomoc, aby spolu opět mohli začít komunikovat na korektní úrovni, nebo u kterých je alespoň možné za pomoci včasné a efektivní intervence rodinnou situaci uspořádat tak, aby co nejméně zatěžovala dítě. Zbývající část hádajících se rodičů jsou případy, kterým nedokáže pomoci nikdo⁹⁴. Odhaduje se, že takové neřešitelné situace se dotýkají přibližně 2 až 5 % rozvádějících či rozcházejících se rodičů⁹⁵. Byť se může zdát, že se jedná o poměrně malou část populace, je nutné zdůraznit, že takovéto případy existují a vždy existovat budou, neboť tato informace bude významná i pro další výklad.

Konflikt mezi rodiči, který souvisí s jejich rozchodem či rozvodem, vyplývá zpravidla z rozdílných představ rodičů o tom, s kým bude dítě nadále žít, jaké výživné bude nepečující rodič na dítě poskytovat a jak často, v jakém rozsahu a za jakých podmínek se bude s dítětem stýkat. Nepodaří-li se rodičovský konflikt vyřešit smírnou cestou, ale ve věci je vydáno autoritativní rozhodnutí soudu, dochází nezdědky k další eskalaci neshod mezi rodiči. Rodiče si dělají naschvály, není respektováno soudní rozhodnutí co do úpravy výživného a styku s dítětem, nepečujícímu rodiči nejsou poskytovány dostatečné informace o dítěti a rodiče nejsou schopni spolu komunikovat a tím spíše pak se dohodnout na dalších záležitostech týkajících se dítěte⁹⁶. Neshody vztahující se ke společnému dítěti jsou přitom příčinou rozpadu vztahu jen v naprostém minimu případů. Často jsou proto rodiči řešeny paralelně konflikty partnerské i konflikty rodičovské, které sice mohou být jen vyústěním partnerských neshod, někdy se ale stávají pouze krycím manévrem, za který se má schovat nevraživost vůči bývalému partnerovi a děti jsou tak využívány jako nástroj ve vzájemném partnerském boji⁹⁷.

⁹² KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 2. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2010, s. 82.

⁹³ K tomu srovnej *Kindorientierte Hilfen bei Trennung und Scheidung durch Vernetzung von Familiengerichten, Anwälten, Jugendämtern, Beratungsstellen, Kindertagesstätten und Schulen*. Mainz: Landesamt für Soziales, Jugend und Versorgung des Landes Rheinland-Pfalz, 2008, s. 8.

⁹⁴ KELLY, Kevin T. *Rozvod a druhý sňatek: tváří v tvář výzvě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 29.

⁹⁵ WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 48.

⁹⁶ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 48.

⁹⁷ MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, č. 7, s. 9.

Do jaké míry bude konfliktní spor mezi rodiči o dítě, velmi úzce souvisí s tím, jak konfliktní je jejich rozchod. Psychologové člení rozchod a rozvod do šesti stádií. První fází je emocionální rozchod, kdy jedinec pociťuje smutek, bolest, vztek nad rozpadem vztahu, ztrácí sebedůvěru, připadá si neatraktivní. Druhou fází je ekonomický rozchod, kdy se každý z bývalých partnerů osamostatňuje, musí přizpůsobit ekonomické a finanční podmínky nové životní situaci. Další, třetí fáze je rodičovský rozchod, během níž jsou řešeny otázky vztahu obou rodičů k dětem, vyjasňuje se, s kým budou děti žít a jak bude upraven styk s druhým rodičem. Jde-li o rozpad manželství, následuje fáze právního rozvodu, kdy jsou vyřešeny právní a statusové otázky a vztah je oficiálně ukončen (v případě nesezdaného soužití tato fáze odpadá). Po vyřešení právních otázek následuje rozchod společenský, kdy se o ukončení vztahu dozvídá širší okolí obou partnerů. Závěrečnou fází je rozchod psychický, kdy se každý jedinec musí s novou skutečností vyrovnat a obnovit svou autonomii⁹⁸.

Problémy mezi rodiči však mohou nastat i s časovým odstupem od jejich rozchodu, a to i v případech, kdy v průběhu samotného rozchodu se rodiče v klidu shodli na veškerých otázkách týkajících se společného dítěte. Nejčastěji se tak stane v případech, kdy jeden nebo oba rodiče se dostanou do nové životní situace, která změní jejich stanovisko (obvykle jde o založení nové rodiny a tím vstup nového partnera do života, nebo o zásadní změnu ekonomických poměrů), nebo se rodiče neshodnou v zásadní záležitosti týkající se dítěte. Zatímco rodiče za trvání svého vztahu by ve stejné situaci našli společné řešení v zájmu dítěte, mezi rodiči žijícími odděleně mohou rozdílné názory na řešení nové životní situace vyvolat neřešitelný rozpor. Rodičovský konflikt, který bezprostředně nesouvisí s rozchodem rodičů, bývá však emocionálně klidnější a je tak ve většině případů snadnější přimět rodiče k jeho smírnému řešení⁹⁹.

3.1 Důvody pro rodičovský konflikt

Rozchod rodičů je často velmi emotivní záležitostí, a proto ne vždy je skutečným motivem pro související rodičovský konflikt prezentovaná snaha rodičů prosadit nejlepší zájem dítěte. Vzhledem k tomu, že soudy v rozvodovém řízení mají zjistit, zda je manželství

⁹⁸ K tomu srovnej ROBERTS, Marian. *Mediation in Family Disputes. Principles of Practice*. 3. vydání. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, s. 30-31.

⁹⁹ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 102.

rozvrácené, ale ve většině případů již nezjišťují příčiny rozvratu manželství a v rozhodnutí o rozvodu manželství neuvádí, který z manželů a jakým způsobem porušil své povinnosti a tím přispěl k zániku manželství, hledají rodiče jiné způsoby, jak dokázat sobě i svému okolí, že rozpad jejich rodiny způsobil ten druhý. I tato skutečnost může být příčinou nárůstu případů vyhocených rodičovských konfliktů, kdy rodiče se snaží svoje negativní emoce a vztek ventilovat v souvisejících řízeních v podobě tzv. praní špinavého prádla¹⁰⁰. Již prvorepubliková literatura¹⁰¹ upozorňovala na neblahé jevy související s konfliktními rozchody rodičů. Autoři si byli vědomi toho, že otcové se snaží získat děti do své péče pouze z toho důvodu, aby se vyhnuli povinnosti platit na dítě výživné. Matky naproti tomu chtěly mít děti ve své péči, aby prostřednictvím výživného od otce vylepšily svou finanční situaci. U obou rodičů autoři zmiňují snahu o pomstu druhému partnerovi. Rozchod rodičů byl již za první republiky považován za jev patologický a objevoval se názor, že má vést k omezení rodičovské moci jednoho z rodičů, neboť rodičovské konflikty se nutně musí nějakým způsobem projevit v chování dítěte a není možné, aby je dítě nevnímalo. K omezení rodičovské moci tak docházelo, ovšem pouze fakticky – svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů. Právně však zůstala rodičovská moc zachována nadále oběma rodičům¹⁰².

Mezi nejčastější předměty rodičovských konfliktů patří úprava péče o dítě, tedy vyřešení otázky, s kým bude dítě nadále žít. V České republice je stále většina dětí svěřována do péče matky. Ačkoliv je tato skutečnost často kladena za vinu stereotypnímu rozhodování opatrovnických soudů, je nutné poukázat na to, že většina otců o svěřením dítěte do své péče vůbec nemá zájem a úspěšnost těch, kteří skutečný zájem projeví, je výrazně vyšší, než bývá udáváno¹⁰³.

Americký psycholog Richard A. Warshak popisuje ve své knize *The custody revolution, the father factor and the motherhood mystique* několik motivů, které mohou rodiče pro své chování a setrvání v konfliktu mít a které se snaží maskovat svou snahou

¹⁰⁰ K tomu např. MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, č. 7, s. 10; WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 75; KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 2. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2010, s. 48.

¹⁰¹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1 (§§ 1 až 284)*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 746-749 (§ 142 obecného zákoníku občanského).

¹⁰² SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. Brno: Právník, 1934, s. 154.

¹⁰³ K tomu blíže MATOUŠKOVÁ, Ivana, ZDRAŽILOVÁ, Martina. Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy. *Právo a rodina*. 2001, č. 2, s. 16-19.

o dosažení řešení, které bude nejlepší pro společné dítě¹⁰⁴. Následující seznam možných důvodů sice z Warshakových úvah vychází, ale je doplněn a upraven o zkušenosti z praxe a možné další varianty motivů, s nimiž jsem se setkala.

a) Trest bývalému partnerovi

Rodič, který se rozpadem vztahu cítí podveden, dotčen, nebo zrazen, může chtít získat dítě jen pro sebe především v těch případech, kdy ví, že bývalý partner má s dítětem dobrý vztah, dítě miluje a bude se snažit tyto vazby zachovat. V takovém případě se opuštěný rodič může prostřednictvím dítěte chtít bývalému partnerovi mstít, ublížit mu tím, že mu znemožní pečovat o dítě, nebo se dokonce s dítětem vůbec stýkat¹⁰⁵. Na tuto strategii by však soudy v žádném případě neměly přistupovat a svěření dítěte do péče by nemělo být satisfakcí pro rodiče, který se na rozpadu vztahu převážně nepodílel¹⁰⁶.

b) Strach

Někteří rodiče přistupují k agresivním strategiím řešení neshod týkajících se dítěte pouze z důvodu obavy, že by své dítě mohli ztratit, že by s ním nemohli trávit tolik času, kolik by si přáli, že by jim druhý rodič zcela znemožnil se s ním vídat, že by je dítě časem přestalo mít rádo. Některé obavy mohou být podložené, některé si rodiče sami vyfabulují. Snaží se za každou cenu zachovat svůj vztah s dítětem, ubránit ho a v některých případech zvolí jako svou obranu útok. Vyvolávají konflikty, které často maskují za některé z ostatních uvedených důvodů pro vznik rodičovských konfliktů, aby nedali najevo, že dítě je pro ně velmi důležité a nechtějí o ně přijít. Bohužel si neuvědomují, že svým chováním pouze prohloubí odcizení k druhému rodiči a časem mohou díky příliš agresivnímu přístupu k řešení rodinné situace od sebe odehnat i samotné dítě.

¹⁰⁴ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 74-76.

¹⁰⁵ BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech)*. [online]. [citováno 30. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>>.

¹⁰⁶ K tomu blíže usnesení ÚS ze dne 5. 4. 2007 sp. zn. I ÚS 831/2006, nebo nálezy ÚS ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III ÚS 1206/2009, bod 24.

c) Finanční zájmy

V souvislosti s finančními otázkami může plnit dítě dvojí úlohu. Jednak se může stát „rukojmím“ rodiče, který se snaží o příznivější majetkové vyrovnání v souvislosti s rozvodem. Druhému rodiči je pak výměnou za přistoupení na podmínky ohledně majetku nabídnuta bezproblémová dohoda o úpravě péče o dítě dle jeho představ. Druhá možnost souvisí se zkreslenými představami jednoho z rodičů (zpravidla je jím otec) o nákladech, které s sebou péče o dítě přináší. Rodič se tak domnívá, že výživné, které by na dítě měl platit, bude neúměrně vysoké, bude převyšovat potřeby dítěte a nevyužité prostředky bude pečující rodič využívat pro svou potřebu. Tito rodiče netuší a nenechají si vysvětlit, že náklady spojené s osobní péčí o dítě jsou mnohem vyšší, než pokryje pravidelně měsíčně hrazené výživné¹⁰⁷.

d) Žárlivost a závist

Pokud jeden z partnerů po rozchodu naváže nový vztah, nebo se mu v novém životě obecně dobře daří, zatímco druhý zůstává sám, potýká se s finančními, zdravotními, psychickými, pracovními nebo jinými problémy, může bývalému partnerovi začít jeho úspěch a štěstí závidět, žárlit na něj. I to může být motivem pro snahu získat dítě na svou stranu, odloučit je od druhého rodiče, protože dítě je to nejcennější, co rodiče v životě mají, a ten kdo bude mít dítě, se bude cítit jako vítěz, byť se mu v ostatních oblastech života právě příliš nedaří¹⁰⁸.

e) Snaha nebýt sám

Bez ohledu na to, který z rodičů dal impuls k rozchodu, nebo opustil rodinnou domácnost, oba se mohou velmi brzy cítit osamělí a uvědomit si, že bez bývalého partnera a bez rodiny je jejich život prázdný. Z toho mohou plynout tendence získat dítě do své péče, aby se rodič necítil sám. Alternativou k takovému postoji může být i snaha zaplnit místo po

¹⁰⁷ WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 74.

¹⁰⁸ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 78.

bývalém partnerovi dítětem, tedy rodič chce mít pouze pro sebe alespoň dítě, když přišel o milovaného partnera¹⁰⁹.

f) Snaha vymazat bývalého partnera ze svého života

Především v době, kdy se rodiče vyrovnávají se skutečností rozchodu, zpracovávají novou životní situaci a zvykají si na ni, mohou uplatňovat různé způsoby zvládání tohoto stresujícího stavu. Jedním z těchto způsobů může být i snaha vymazat bývalého partnera, veškeré vzpomínky a vše, co by ho mohlo připomínat, ze svého života. Paradoxně největší připomínkou je právě společné dítě, které však rodič chce pevně připoutat k sobě a dosáhnout u něho téhož cíle, tj. vytěsnit druhého rodiče i z jeho života¹¹⁰.

g) Dítě jako prostředek pro vydírání

Dítě se velmi snadno může stát nástrojem k ovládnutí a vydírání svých rodičů. Stačí, pokud jeden z rodičů staví do popředí svoje vlastní zájmy a cíle na úkor dítěte¹¹¹ a současně si uvědomuje, jak moc druhému rodiči na dítěti záleží. Je-li si vědom toho, že druhý rodič je starostlivý, milující, chce o dítě pečovat a vůbec si nedokáže představit, že by o dítě přišel, nemohl se o ně starat, nemohl ho mít u sebe, může tohoto psychického rozpoložení zneužít pro dosažení svých požadavků. Stačí druhému rodiči oznámit, že pokud nepřistoupí na jím přednesené podmínky, zahájí soudní řízení, ve kterém získá dítě do své péče. Takové soudní řízení samozřejmě pro druhého rodiče bude znamenat nejistotu, stres, obrovskou zátěž, svou roli může sehrát i rozdílná finanční situace rodičů a z ní vyplývající možnost právního zastoupení. Rodič, který bude mít strach, že by o dítě skutečně mohl přijít, raději na podmínky rodiče-vyděrače přistoupí. Naopak v situaci, kdy vydíraný rodič neustoupí, nemusí k soudnímu řízení vůbec dojít, protože rodiči-vyděrači vlastně vůbec nejde o to, aby získal dítě do své péče¹¹².

¹⁰⁹ WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 75.

¹¹⁰ LEDERLE VON ECKARDSTEIN, Osterhold, NIESEL, Renate, SALZGEBER, Joseph, SCHÖNFELD, Uwe. *Eltern bleiben Eltern*. 21. vydání. München: Deutschen Arbeitsgemeinschaft für Jugend- und Eheberatung, e.V., 2015, s. 20.

¹¹¹ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46-47.

¹¹² WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 74.

h) Vnitřní přesvědčení o neschopnosti bývalého partnera

Ačkoliv před rozchodem rodina bezproblémově fungovala, po rozchodu může jeden z rodičů nabýt přesvědčení, že bývalý partner není pro dítě dost dobrým rodičem, není schopen se o ně postarat, nevěnuje mu dostatečnou péči. K takovému přesvědčení pak přispívají jakékoliv mimořádné situace (drobné úrazy, nehody, opomenutí), které by rodiče ve fungující rodině s nadhledem přešli, ovšem v konfliktním rozchodu se stávají argumentem dokazujícím neschopnost a nevhodnost druhého rodiče pro péči o dítě¹¹³.

i) Snaha zabránit rozchodu

Rodič, který se s rozchodem nedokáže vnitřně srovnat, může využívat dítě jako prostředek, jak přimět bývalého partnera k setrvání ve vztahu. Vychází z přesvědčení, že než by druhý rodič žil bez dítěte, raději zůstane v nefungujícím svazku¹¹⁴. V podstatě je to další alternativa postupu, kdy je dítě využíváno jako rukojmí, kdy je jeho prostřednictvím druhý rodič vydírán.

j) Zmírnění vlastního pocitu viny za rozchod

Tento důvod není sice úplně běžný, ale i rodič, který se převážně zapříčinil o rozpad rodiny (typicky rodič, který byl nevěrný a rodinu opustil kvůli novému partnerovi), se může usilovně snažit o získání dítěte do své péče právě z důvodu, aby tím zakryl či maskoval svůj vlastní pocit viny. Motivem může být snaha dokázat, že přece nemůže být tak špatný, když má dítě ve své péči. Nebo se tímto způsobem snaží dítěti nahradit původní rodinné prostředí, kdy je přesvědčen, že pouze s ním se dítě může mít stejně dobře jako dřív¹¹⁵.

3.2 Dopady rodičovského konfliktu na dítě

I když si to mnozí rodiče neuvědomují nebo nechtějí připustit, děti velice dobře vnímají, co se kolem nich děje. I úplně nejmenší děti vycítí napětí a stres. Starší děti ví, že

¹¹³ K tomu srovnej např. GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 108.

¹¹⁴ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. *Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu*. *Právo a rodina*. 2010, č. 11, s. 16.

¹¹⁵ WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 75.

pokud na sebe rodiče křičí, nebo na sebe naopak vůbec nepromluví, něco není v pořádku¹¹⁶. Pokud navíc jeden z rodičů opustí společný domov, dítě se bude zajímat, kde je a proč už s ním nebydlí.

Jaké dopady bude mít rodičovský konflikt na dítě, nelze nikdy předem předvídat a není na tuto otázku ani jednoznačná univerzální odpověď. Mezi faktory, které konečné důsledky ovlivňují, patří samozřejmě věk, zdravotní stav, míra citlivosti, a povaha dítěte, ale také, a dá se říci především, to, jak sami rodiče ke konfliktu přistupují. Pokud je součástí konfliktu snaha jednoho z rodičů trvale oddělit druhého rodiče od dítěte, dítě je v konfliktu využíváno jako rukojmí, nebo jako zbraň, rodiče svoje neshody řeší před dítětem, nebo dokonce jeho prostřednictvím, průběžně ho informují o chování druhého rodiče, pak je touto situací dítě neúměrně zatěžováno a nelze se divit, že ho rodičovský konflikt psychicky dlouhodobě silně poznamená¹¹⁷. Bylo by naivní si myslet, že dítě je k rozchodu rodičů lhostejné. Ze zkušeností dětských psychologů a terapeutů, ale i sociálních pracovníků, kteří provádí pohovory s dětmi, vyplývá, že k nejčastějším přáním dětí, jejichž rodiče se rozešli, patří obnovení úplné rodiny, aby rodiče opět byli spolu, aby všechno bylo jako dřív, aby se rodiče nehádali¹¹⁸. A to platí jak pro klidné, tak pro konfliktní rozchody. Děti milují oba své rodiče, chápou je jako rodiče, jako mámu a tátu, partnerská rovina jejich vztahu je pro děti cizí¹¹⁹ a pro dítě je tak velmi složité pochopit, proč se maminka a tatínek už nemají rádi, proč spolu nechťejí být¹²⁰. Dítě si pak takovéto chování může vysvětlit i tak, že jeden rodič nechce být s ním, že ono je příčinou, proč z domova odešel. Sebeobviňování dítěte z rozpadu vztahu rodičů je jedním z velmi častých způsobů, jak děti rozchod rodičů vnímají¹²¹.

Mezi další negativní dopady patří i fakt, že rodiče často usilují pouze o naplnění svých vlastních zájmů, aniž by byli ochotní nebo objektivně schopní si uvědomit, co je nejlepší pro

¹¹⁶ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 97-98.

¹¹⁷ NOVÁK, Tomáš. Týrání v rukavičkách. *Právo a rodina*. 2009, č. 8, s. 14.

¹¹⁸ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 21; nebo NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 68.

¹¹⁹ K tomu srovnej GORGES, Monika. *Eltern sein – Eltern bleiben. Das Cochemer Modell als innovativer Ansatz zur Wahrnehmung gemeinsamer elterlicher Verantwortung nach Trennung und Scheidung*. Koblenz, 2005. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz, s. 23.

¹²⁰ LEDERLE VON ECKARDSTEIN, Osterhold, NIESEL, Renate, SALZGEBER, Joseph, SCHÖNFELD, Uwe. *Eltern bleiben Eltern*. 21. vydání. München: Deutschen Arbeitsgemeinschaft für Jugend- und Eheberatung, e.V., 2015, s. 5.

¹²¹ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 151.

jejich dítě. Z těchto situací pak bohužel vznikají ty nejvyhrocenější konflikty s nejhorsími dopady na dítě. Skutečnost, že takový přístup rodičů nesmí být tolerován, zdůraznil v jednom ze svých nálezů i ÚS: „Rodičovská práva na výchovu dítěte nelze chápat izolovaně od práv dětí a nelze si je ani autoritativně vynucovat, aniž by byl respektován a upřednostňován především zájem dítěte.“¹²²

Konflikt mezi rodiči je možné rozdělit a sledovat dvě jeho části – jednak rovinu věcnou, tedy předmět sporu, to, o co se rodiče hádají, jednak rovinu vztahovou, tedy samotnou skutečnost, že se rodiče hádají, nemohou najít společné řešení, nedokáží vytvořit vzájemný konsens. Problémem nevyřešeného rodičovského konfliktu je skutečnost, že i když je jeden sporný bod mezi rodiči uzavřen, nejčastěji formou soudního rozhodnutí, v ideálním případě pak tím, že jeden z rodičů ustoupí a přizpůsobí se řešení navrhovanému druhým rodičem, nelze vyloučit, že dříve nebo později se objeví nový předmět rozporu a mezi rodiči tak vznikne další problém. Zjednodušeně řešeno – přetrvává vyhrocená situace, nespokojenost s úpravou vzájemných vztahů na straně alespoň jednoho rodiče a mění se pouze záminky, proč jsou vyvolávány stále nové konflikty.

Napjaté vztahy mezi rodiči mají negativní dopad i na samotné dítě. Pro dítě je velmi zatěžující už skutečnost, že se jeho rodiče rozcházejí. Kromě stresu, který vyhrocená situace mezi rodiči dítěti přináší sama o sobě, mohou rodiče svým nezodpovědným chováním dítěti ještě více škodit snahou získat ho ve vzájemném boji na svoji stranu, popouzet ho proti druhému rodiči, nebo ho jiným způsobem aktivně do řešení svých problémů zapojovat¹²³.

K častým následkům dlouhotrvajícího rodičovského konfliktu, které se odráží i na dětech, patří konflikty loajality, problémy s realizací styku s dítětem, syndrom zavržení rodiče nebo křivá obvinění ze zneužívání nebo týrání dítěte.

3.2.1 Konflikt loajality

Pokud v rodině nedocházelo k patologickým situacím (domácímu násilí, zneužívání, agresivním nebo despotickým projevům jednoho z rodičů apod.), dítě má stejně rádo oba rodiče¹²⁴. Žádného nechce ztratit a žádného nechce upřednostňovat, s oběma rodiči je loajální.

¹²² Usnesení ÚS ze dne 14. 7. 2005 sp. zn. IV ÚS 362/2005.

¹²³ NOVÁK, Tomáš. Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 17.

¹²⁴ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 11.

Dostane-li se však do situace, kdy je mu jedním, nebo dokonce oběma rodiči dáno najevo, že si má mezi rodiči vybrat, v dítěti vzniká vnitřní konflikt¹²⁵.

Takové děti jsou pak neobyčejně traumatizovány nejen před soudním jednáním, kde se jich bude soudce ptát na jejich názor na rodinnou situaci, ale také před každým setkáním svých rodičů, kdy se obávají, že oba rodiče budou očekávat jejich projevy náklonnosti pouze vůči své osobě¹²⁶. Tyto děti jsou velice nešťastné, protože cítí, že ať udělají cokoli, vždy to bude špatně, vždy ublíží jednomu z rodičů¹²⁷.

Pokud je dítěti bráněno vídat se s jedním z rodičů a současně se pečující rodič snaží dítě proti tomuto rodiči navádět a manipulovat, je to pro dítě obzvláště zatěžující. Dítě má rádo oba své rodiče¹²⁸, ovšem uvědomuje si, že od jednoho z rodičů je odděleno a je tedy více závislé na druhém rodiči¹²⁹. Pokud ale před tímto rodičem projeví svoje city k oddělenému rodiči, mohlo by ztratit i jeho podporu a lásku¹³⁰. Dítě je tak fakticky nuceno předstírat preferenci jednoho z rodičů, i když ve skutečnosti žádného z rodičů neupřednostňuje¹³¹, nebo by upřednostnilo spíše rodiče, ke kterému se opravdovou náklonnost neodvází před druhým rodičem projevit¹³².

3.2.2 Bránění ve styku

Po rozchodu rodičů dítě zpravidla zůstává v péči jednoho z rodičů a s druhým rodičem udržuje pravidelný styk. Právě styk dítěte s druhým rodičem se stává zdrojem kritických momentů – rodiče se na jeho realizaci musí dohodnout, musí si dítě předávat a musí si poskytovat důležité informace týkající se dítěte, aby styk mohl proběhnout v klidu a bez

¹²⁵ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 45.

¹²⁶ K tomu srovnej RÖHRBEIN, Ansgar., MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Vom Suchen und Finden des ersten Schrittes oder vom erfolgreichen Beispiel einer kleinen Region. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 65.

¹²⁷ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 82.

¹²⁸ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. Proč není jedno, zda ve sporu přivede ke znalci dítě otec, nebo matka? *Právo a rodina*. 2016, č. 1, s. 23.

¹²⁹ MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 17.

¹³⁰ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 114.

¹³¹ K tomu srovnej TRAMPOTOVÁ, Olga. Dítě jako zbraň. [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://psychologie.cz/dite-jako-zbran/>>.

¹³² GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 43.

problémů. Předpokladem úspěšné realizace styku mezi dítětem a oběma rodiči je především komunikace mezi rodiči.

Snaha o odstřížení dítěte od druhého rodiče formou dlouhodobého programového působení, navádění a ocerňování druhého rodiče před dítětem, i dlouhodobé bránění ve styku dítěte s druhým rodičem, je mnohými zahraničními odborníky vnímána jako forma zneužívání dítěte¹³³. Rodič se takovýmto jednáním dopouští psychického násilí na dítěti, snaží se násilně navodit stav, který není přirozený, vyvolat negativní pocity a negativní myšlení dítěte o člověku, kterého dítě doposud milovalo, a objektivně nemá důvod, aby svoje city změnilo. Psychologové poukazují na skutečnost, že psychické násilí a zejména pak jeho důmyslně skrývané formy mají na dítě a jeho vývoj stejný, ne-li horší, dopad, jako týrání fyzické¹³⁴.

Odmítá-li se dítě stýkat s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče, může to být důsledek ovlivnění ze strany pečujícího rodiče, ale není vyloučeno ani to, že si dítě vytvořilo vlastní názor. Děti nemusí být ovlivňovány pouze přímo, moc dobře vnímají, co se kolem nich děje a na základě toho se přizpůsobují situaci¹³⁵. K důvodům, proč dítě odmítá jednoho z rodičů, je možné řadit i snahu zabránit dalším konfliktům mezi rodiči, ke kterým může docházet při předávání dítěte, pochybnosti dítěte o opravdovém zájmu rodiče o něj, snaha ochránit rodiče, se kterým dítě nyní žije, může jít také o projev separační úzkosti – strachu z oddělení od pečujícího rodiče, odmítání může mít kořeny i ve snaze demonstrovat, že dítě patří do rodiny pečujícího rodiče. Děti ale mohou touto cestou projevovat také snahu o opětovné sloučení rodiny (rodič může mít dítě, ale pouze společně s druhým rodičem), anebo se snaží vyhnout nepříjemným emocím – smutku ze znovu prožívaného loučení, výčitkám rodiče, které mu způsobují pocit viny. U starších dětí lze uvažovat o překrytí s projevy puberty a vzdoru, nebo o snaze ukázat rodiči, jakou má nad ním dítě moc. Zřídka je rodič dítětem odmítán pouze z jednoho z uvedených důvodů a samozřejmě není možné tvrdit, že tento výčet důvodů je konečný¹³⁶.

¹³³ K tomu blíže např. BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 146; RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 5; GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 28.

¹³⁴ K tomu srovnej ELISCHER, David. Systém sociálněprávní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 549.

¹³⁵ K tomu srovnej ŽÁČKOVÁ, Michaela. Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie. *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 21.

¹³⁶ K tomu blíže ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. *Právo a rodina*. 2009, č. 11, s. 3-4.

Svým způsobem představuje bránění ve styku rodiče s dítětem i snaha pečujícího rodiče omezit soukromí jejich kontaktů, tedy dosáhnout toho, aby styk probíhal za přítomnosti třetí osoby nebo pod dohledem (tzv. asistovaný styk). Rodiče zdůvodňují potřebu tohoto zásahu různými způsoby, zpravidla však neexistuje důvod, proč by takové opatření mělo být realizováno neomezeně. I když styk rodiče s dítětem probíhá za asistence, jednoznačně by současně měli rodiče navštěvovat poradnu, podstoupit rodinnou terapii, nebo jiným způsobem pracovat na vzájemných vztazích. Není ani vyloučeno, aby tím, kdo s rodinou pracuje, byl v rámci výkonu své profese právě pracovník, který pomáhá s realizací styku. Navíc pokud je dítě naváděné proti jednomu rodiči a z toho důvodu se s ním odmítá stýkat, je na místě pracovat i s dítětem a pomoci mu obnovit vztah s odmítaným rodičem.

3.2.3 *Syndrom zavržení rodiče*

Rodiče, kteří se s rozchodem nedokážou vyrovnat, se snaží očernit v očích dítěte druhého rodiče a ve výsledku tohoto rodiče ze života dítěte nejlépe úplně vymazat¹³⁷. Rodič, který se o toto snaží, tak zpravidla činí s cílem ublížit druhému rodiči, pomstít se mu, způsobit mu bolest. I když jsou tyto praktiky navenek často prezentovány jako snaha o ochranu dítěte a jeho zájmů¹³⁸, pravda je taková, že mnohem více dítěti ubližují, protože narušují jeho vztah k milované osobě.

Syndrom zavržení rodiče (*Parental Alienation Syndrome*, dříve překládaný také jako syndrom zavrženého rodiče, dále jen PAS) je označení pro postoj dítěte, které v důsledku systematického programování jedním z rodičů přebralo podsouvané názory a představy o druhém rodiči a tohoto rodiče bez objektivní příčiny odmítá, opovrhuje jím, má k němu zcela negativní vztah. V posledních letech sílí snaha přidat PAS do některé z mezinárodních klasifikací onemocnění a poruch¹³⁹. Prvním odborníkem, který se tímto jevem podrobněji zabýval a následně jej i pojmenoval, byl v 80. letech 20. století americký psycholog Richard A. Gardner.

PAS má dvě základní charakteristiky. Jednak je to systematické soustavné odmítání zavrženého rodiče, ke kterému dítě nemá zjevnou příčinu a které je způsobeno

¹³⁷ K tomu srovnej BAKALÁŘ, Eduard. Šlěpěje pro dítě. *Právo a rodina*. 2001, č. 1, s. 20.

¹³⁸ NOVÁK, Tomáš. Mentální programování jako forma ovlivňování dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*. 2011, č. 7, s. 19.

¹³⁹ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 18.

programováním zavrhuje rodiče. Jednak je to vlastní přínos dítěte k očerňování rodiče. Dítě nejen opakuje scénáře přednášené zavrhuje rodiče, ale samo tato tvrzení doplňuje, rozvíjí, utvrzuje se v jejich pravdivosti¹⁴⁰.

S PAS souvisí celá řada společensky i právně nedořešených otázek. K těm nejpodstatnějším patří nepostižitelnost odcizujících rodičů. Skutečnost, že rodič u dítěte PAS vyvolal, je neprokazatelná a i kdyby se podařilo najít jednoznačnou spojitost mezi jednáním odcizujícího rodiče a odmítáním rodiče ze strany dítěte, jediným postihem, který rodiči hrozí, je svěření dítěte do péče odcizovaného rodiče v intencích ustanovení § 889 a § 907 odst. 2 OZ. Toto opatření však soudy prakticky nevyužívají¹⁴¹. S tímto problémem velmi úzce souvisí i možnost dokázat, že rodič negativní pocity vůči druhému rodiči u dítěte vyvolává záměrně. Děti samy jsou schopné vytvořit si názor na jednání svých rodičů a to se může odrazit i v jejich chování vůči nim¹⁴². V tomto je spatřován odpůrci PAS jeden z největších problémů, neboť z podněcování PAS jsou často obviňovány matky dětí ze strany otců, jejichž vystupování je arogantní až agresivní, vůči dětem se chovají nadřazeně a majetnicky a jejich vlastní postoje odmítají akceptovat a respektovat. Jsou-li pak otcové takovými dětmi odmítáni, nedokáží připustit vlastní chybu a vinu dávají matce, která údajně dítě navádí¹⁴³.

Dalším významným problémem je přístup terapeutů. Sám Gardner zastával názor, že i s dítětem s PAS se dá pracovat a s využitím odpovídající terapie postupně obnovit vztah mezi dítětem a odcizeným rodičem. Existuje však řada terapeutů a psychologů, kteří místo práce s dítětem doporučí odcizovanému rodiči vyčkávat, až si to dítě samo rozmyslí¹⁴⁴. Gardner uvádí, že se ve své praxi nesetkal s případem, kdy by tento postup byl úspěšný. Pokud došlo k obnovení vztahu mezi rodičem a odcizeným dítětem, tak zpravidla za spolupůsobení odcizujícího rodiče, který si časem uvědomil, že sám na dítě výchovně nestačí a potřebuje podporu odcizeného rodiče. K výchovným problémům ale tento rodič sám často přispěl právě tím, že dítě o druhého rodiče připravil, přerušil jeho vazby a citový vztah

¹⁴⁰ K tomu srovnej BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech)*. [online]. [citováno 30. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>>.

¹⁴¹ Jedním z případů, kdy se tak skutečně stalo, se následně zabýval i ÚS, k tomu srovnej usnesení ÚS ze dne 20. 10. 2005 sp. zn. III ÚS 298/2005.

¹⁴² K tomu srovnej ŽÁČKOVÁ, Michaela. Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie. *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 21-22.

¹⁴³ K tomu blíže NOVÁK, Tomáš. Mají něco společného „Stockholmský syndrom“ a trauma zavrženého rodiče? *Právo a rodina*. 2010, č. 1, s. 11.

¹⁴⁴ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 20.

k milovanému rodiči, což se posléze projevilo abnormálním chováním a výchovnými problémy¹⁴⁵.

Řešení PAS představuje vždy dilema mezi dvěma nepříjemnými postupy – buď se smířit s tím, že definitivně dojde k odcizení mezi dítětem a odcizovaným rodičem. Tento stav bude konečný a nevratný, protože čím déle odcizení trvá, tím složitější je po několika letech nebo dokonce desítkách let opětovné navázání vzájemného vztahu¹⁴⁶. Na tuto skutečnost ostatně opakovaně ve svých nálezech poukazuje i ÚS¹⁴⁷. Výsledkem budou dva lidé, kteří byli připraveni o možnost strávit několik let v blízkosti milovaného člověka, rodič, který prakticky přišel o dítě, a dítě, které bylo připraveno o milujícího rodiče. Je tak způsobeno celoživotní trauma na obou stranách¹⁴⁸. Nebo se pokusit deprogramovat dítě stížené PAS¹⁴⁹, tzn. terapeutickými intervencemi postupně obnovovat vztah, důvěru, vyvrátit klamně informace, které odcizující rodič dítěti vsugeroval, připomínat hezké vzpomínky, které dítě má na dobu, kdy mělo možnost vyrůstat po boku milujícího rodiče. V počátku takovéto intervence se dá očekávat velmi negativní reakce na straně dítěte, které bude nuceno se s nenáviděným rodičem stýkat, dítěti bude působeno trauma, ovšem pouze krátkodobě. Postupem času za odborné asistence terapeuta dojde k znovunavázání pozitivních vazeb mezi dítětem a odcizeným rodičem¹⁵⁰.

3.2.4 Křivá obvinění mezi rodiči

Za účelem znemožnění jakéhokoliv kontaktu mezi dítětem a rodičem se někteří rodiče, zejména matky, nebrání využít jakýchkoliv prostředků. Fenoménem poslední doby se stávají křivá obvinění z domácího násilí, fyzického či psychického týrání, nebo ze sexuálního zneužívání dítěte¹⁵¹. Vzhledem k chybějící terapeutické práci s rodinou, ale i v důsledku

¹⁴⁵ K tomu srovnej např. NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 39-45.

¹⁴⁶ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 28-29.

¹⁴⁷ K tomu srovnej např. nález ÚS ze dne 7. 11. 2006 sp. zn. I ÚS 618/2005, bod 19, nebo usnesení ÚS ze dne 21. 1. 2010 sp. zn. II ÚS 2591/2009, bod 6.

¹⁴⁸ BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech)*. [online]. [citováno 30. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>>.

¹⁴⁹ K tomu srovnej BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavrženého rodiče*. [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=138>>.

¹⁵⁰ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 38-39.

¹⁵¹ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 67-68.

zbytečných průtahů při vyšetřování těchto případů dochází k odloučení a absolutnímu přerušení styku mezi dítětem a obviněným rodičem i na několik měsíců. Újmu samozřejmě utrpí i společenská pověst obviněného rodiče¹⁵².

Aktuální situace ve společnosti bohužel těmto praktikám značně přispívá. Současné tendence ochránit dítě za každou cenu a v každé situaci směřují k tomu, že objeví-li se jen nepatrný náznak možnosti týrání nebo zneužívání dítěte, státní orgány okamžitě zasahují¹⁵³. Přitom tento náznak často spočívá právě výhradně v křivém obvinění mezi zneprátenými rodiči. Provádí-li následný pohovor s dítětem odborník, který by měl být na podobné situace školen, měl by dokázat rozlišit, zda se jedná o fabulaci, náhodu, či dítě pouze opakuje tvrzení sdělená jedním z rodičů. Rozpoznání jednotlivých příznaků však není v některých případech snadné ani pro odborníky¹⁵⁴.

Velkým problémem je pak kombinace křivého obvinění s PAS. V těchto případech děti velmi ochotně opakují vše, co jim zavrhuje rodič povídá. Trvají na svých výpovědích, přestože se nezaujatému pozorovateli či posluchači zdá, že dítě jen mechanicky opakuje naučené a nemá žádný vlastní skutečný negativní zážitek. Dítě v těchto případech dokonce ani nemá žádný pocit viny, necítí, že by křivým obviněním vůči zavrženému rodiči dělalo něco špatně, způsobovalo mu bolest, trápení, bylo vůči němu nespravedlivé¹⁵⁵.

A i když se všechna obvinění nakonec ukážou jako neopodstatněná, nedojde k žádnému postihu rodiče¹⁵⁶, který tento institut vědomě zneužil, čímž se jednak dopustil trestného činu křivého obvinění, jednak úmyslně narušil vztah dítěte k druhému rodiči. Jako největší problém v této souvislosti se ukazuje možnost dokázat rodiči, že jednal vědomě. V některých případech je rodič hluboce vnitřně přesvědčen o tom, že ke zneužití nebo týrání dítěte skutečně došlo, a je prakticky nemožné rozlišit situace, kdy jde o účelové smyšlené tvrzení a kdy jde o vyjádření reálné obavy¹⁵⁷. V tomto směru však situace je zřejmě stejná

¹⁵² K tomu srovnej NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA Publishing, s. r. o., 2014, s. 91-92.

¹⁵³ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 134.

¹⁵⁴ K tomu blíže ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Podezření na sexuální zneužívání dětí. *Právo a rodina*. 2014, č. 12, s. 16-21.

¹⁵⁵ BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavrženého rodiče*. [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=138>>.

¹⁵⁶ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 39.

¹⁵⁷ K této otázce se vyjadřovala městská státní zástupkyně Kateřina Jirásková ve svém příspěvku na konferenci Zájem dítěte v soudní praxi pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí dne 17. 9. 2015 v Brně.

i v ostatních zemích – co do zneužívání křivých obvinění, i co do nedostatečného postihu těchto postupů¹⁵⁸.

3.3 Specifika případů s mezinárodním prvkem

V souvislosti s volným pohybem osob a většími možnostmi pracovat a studovat v zahraničí se stále častěji setkáváme s mezinárodními rodinami. Za mezinárodní rodinu je možné považovat takovou rodinu, v níž jeden nebo oba partneři žijí v jiné než své rodné zemi. Dle statistických údajů je přibližně 13 % manželství v Evropské unii uzavíráno s cizincem. Mezinárodní prvek však sám o sobě zřejmě nemá zásadnější vliv na trvání a stabilitu manželství, protože z rozvodů řešených soudy a správními orgány v rámci Evropské unie je udáváno rovněž 13 % případů s mezinárodním prvkem¹⁵⁹.

V případě rozpadu mezinárodní rodiny je rodičovský konflikt komplikovanější obvykle o výrazně větší vzdálenost, která od sebe dělí rodiče a dítě. Problémem se stává i jazyková bariéra pro jednání s úřady v cizí zemi a často i neznalost právního prostředí.

Nejčastějšími problémy, které jsou v souvislosti s rodičovským konfliktem v mezinárodní rodině řešeny, jsou mezinárodní rodičovský únos dítěte a problémy při realizaci styku. Nezřídka dochází i k situacím, kdy jeden z rodičů projevuje svůj nezáměr o bývalou rodinu neplněním své vyživovací povinnosti vůči dítěti.

3.3.1 Mezinárodní únosy dětí¹⁶⁰

Případů mezinárodních rodičovských únosů, tedy situací, kdy jeden z rodičů bez vědomí nebo bez souhlasu druhého rodiče odjede s dítětem do jiné země, nebo dítě zadrží v zemi, která není zemí obvyklého pobytu dítěte, v posledních letech přibývá. Svou podstatnou roli v tom nepochybně sehrává možnost volně cestovat téměř po celém světě, možnost kdekoliv potkávat lidi z rozličných koutů světa a stejně tak možnost pracovat a studovat v různých zemích. Bohužel ale míra informovanosti veřejnosti o právních

¹⁵⁸ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 192-193.

¹⁵⁹ STALFORD, Helen. *Children and the European Union. Rights, welfare and accountability*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, s. 91.

¹⁶⁰ Tato kapitola vychází z článku publikovaného v časopise *Právo a rodina*: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Prevence proti mezinárodním rodičovským únosům dětí a záruky v případě rozhodnutí o navrácení dítěte do země obvyklého bydliště. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 21-24, a č. 9, s. 6-8.

následcích takového počínání je velmi nízká. Pokud člověk vycestuje do zahraničí za účelem zde žít a pracovat jako jednotlivec, některé možné následky ho v té době třeba ani nenapadnou a někdy ani po celou dobu jeho pobytu v cizině zajímat nemusejí. Pokud se však rozhodne v cizině založit rodinu, nebo do zahraničí s rodinou vycestuje s cílem se zde usadit, už se takové rozhodnutí netýká pouze jeho osoby a je vhodné zjistit si alespoň základní informace o možných způsobech řešení problémů v rodině.

Mezinárodním rodičovským únosem nejsou ale ohroženy pouze rodiny, kde dochází ke konfliktům a kde rodiče procházejí partnerskou krizí. Je možné se setkat i s případy, kdy jeden z rodičů odchod druhého rodiče vůbec nečeká, domnívá se, že v jejich vztahu je všechno v pořádku a když se vrátí domů, druhého rodiče a dítě tam nenajde. Rodičovské konflikty jsou pak častým důvodem pro odcestování s dítětem do jiné země. Zejména se jedná o případy, kdy rodina žije v cizí zemi, nebo kdy jeden z rodičů žije v rodné zemi druhého rodiče, kde se necítí doma a návratem hledá právě potřebné zázemí, které mu při řešení krize ve vztahu schází. Stejný důvod pro odchod ze země i s dítětem je běžný také pro již rozvedené nebo odloučeně žijící rodiče¹⁶¹. V poslední době se objevují stále častěji i situace, kdy jeden z rodičů odejde i s dítětem do zahraničí za prací nebo za svým novým partnerem.

Mnoho rodičů si neuvědomuje, že není možné vzít si svoje věci, sbalit věci dítěte a i s dítětem odcestovat do zahraničí, aniž by o tom druhý rodič věděl a souhlasil s tím. Takový postup může být a často bývá (vždy s ohledem na konkrétní okolnosti případu) kvalifikován jako mezinárodní únos dítěte ve smyslu haagské Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (dále jen HÚÚ)¹⁶². V některých zemích jsou dokonce rodičovské únosy řešeny i jako trestný čin. Situace je tím komplikovanější, že pokud již k mezinárodnímu únosu dítěte dojde, naruší to vztahy a především vzájemnou důvěru mezi rodiči ještě více a jakákoliv další komunikace je mnohem obtížnější a často se pak vyskytují problémy třeba při realizaci styku s dítětem (zejména tehdy, byl-li únoscem rodič, do jehož péče dítě nebylo svěřeno a který se s dítětem pravidelně stýkal).

HÚÚ se vztahuje pouze na děti mladší 16 let. Za mezinárodní únos dítěte je považováno takové protiprávní přemístění dítěte, při němž je porušeno právo péče jednoho

¹⁶¹ K tomu srovnej KRUGER, Thalia. *International Child Abduction. The Inadequacies of the Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 48-49.

¹⁶² K 16. 12. 2015 měla HÚÚ 93 signatářských států. Aktuální seznam států, které podepsaly HÚÚ, je možné najít pod tímto odkazem: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24>.

z rodičů (nebo jiné osoby oprávněné péčí o dítě) ve státě obvyklého bydliště dítěte za předpokladu, že tento rodič svoje právo péče skutečně vykonával. Přitom je potřeba si uvědomit, že právo péče o dítě nemusí mít nutně pouze rodič, do jehož péče bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno, ale toto právo může i nadále náležet i druhému rodiči, který ho vykonává formou styku s dítětem. Kde se nachází obvyklé bydliště dítěte, ale HÚÚ řešeno není. Obvyklé bydliště bylo definováno v judikatuře Soudního dvora Evropské unie v rozhodnutí ve věci A (C-523/07) následovně: „*Obvyklé bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přihlédnuto zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte, k místu a podmínkám školní docházky, k jazykovým znalostem, jakož i k rodinným a sociálním vazbám dítěte v uvedeném státě. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě.*“¹⁶³

Bližší pravidla pro řešení mezinárodních rodičovských únosů dětí nabízí pro případy, které se odehrávají pouze mezi zeměmi Evropské unie, také nařízení Brusel IIa¹⁶⁴.

Obecným pravidlem je, že navraceno do země svého obvyklého bydliště má být každé dítě mladší 16 let, které bylo protiprávně přemístěno, v případě, že rodič (nebo jiná osoba, jejíž právo péče o dítě bylo porušeno) podá návrh na navrácení dítěte do jednoho roku od protiprávního přemístění. HÚÚ samozřejmě vypočítává i výjimky, za kterých je možné rozhodnout o tom, že se dítě do země svého obvyklého bydliště navrátit nemusí. Důvody pro nenavrácení dítěte tak mohou být skutečnost, že dítě, které dosáhlo potřebného věku a stupně vyspělosti a je schopné vyjádřit svůj názor, s návratem nesouhlasí, dále skutečnost, že by dítěti po návratu do země obvyklého bydliště hrozila fyzická nebo duševní újma nebo bylo vystaveno jiné nesnesitelné situaci¹⁶⁵, ale také skutečnost, že rodič, který navrácení dítěte požaduje, ve skutečnosti právo péče k dítěti nevykonával nebo udělil souhlas s přemístěním dítěte ze země obvyklého bydliště¹⁶⁶.

¹⁶³ Obvyklé bydliště [online]. [citováno 28. 5. 2014]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/obvykle-bydliste-78963.html>>.

¹⁶⁴ K tomu srovnej KRUGER, Thalia. *International Child Abduction. The Inadequacies of the Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 121-122.

¹⁶⁵ K tomu srovnej TRIMMINGS, Katarina. *Child Abduction within the European Union*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2013, s. 114.

¹⁶⁶ K tomu srovnej JANOČKOVÁ, Michaela, SEDLÁK, Petr. Povaha řízení dle ustanovení § 193a a násl. o.s.ř. *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 288.

V souvislosti s volným pohybem osob se stává naprostou nezbytností znát právo země, v níž má dítě obvyklé bydliště. Je to nejpřirozenější prevence proti jakémukoliv protiprávnímu jednání, neboť neznalost zákona neomlouvá v žádné zemi. Je tedy důležité se seznámit s právní úpravou péče o dítě ve státě, kde rodič s dítětem žije a odkud chce odcestovat, vědět, jaké má možnosti, zda může o místě bydliště rozhodovat sám¹⁶⁷, nebo musí mít souhlas druhého rodiče, za jakých okolností tento souhlas není nezbytný a pokud není možné souhlas rodiče získat, jak ho lze nahradit¹⁶⁸. Rodiče často postupují nebo se chystají postupovat podle práva země, do které chtějí dítě přemístit, nebo podle práva země, jíž jsou státními občany, toto právo ale v daných situacích není určující.

Samozřejmě nejlepší cestou, jak se vyhnout protiprávnímu přemístění dítěte, je domluvit se na vycestování ze země s druhým rodičem předem. Oznamit mu svoje plány, důvody a domluvit se na tom, jak nadále bude probíhat styk s dítětem a jak bude moct druhý rodič působit na výchovu a ovlivňovat rozhodování o věcech, které se dítěte týkají. Ne vždy je ale tento postup možný a ne vždy se podaří souhlas druhého rodiče získat. Není samozřejmě vyloučeno využít i různých forem externí pomoci odborníků, např. rodinného poradenství nebo nejlépe rodinné mediace. Cílem rodinné mediace je pomoci účastníkům, v tomto případě rodičům, nalézt řešení problémové situace dříve, než bude nutné do tohoto řešení zapojit jiné orgány¹⁶⁹. V současné době je již mediace poměrně rozšířenou formou asistence a ve většině zemí by tak neměl být problém sehnat kvalifikovaného odborníka, který rodičům při hledání společného řešení problémů pomůže. Ani rodinná mediace samozřejmě nemusí vést k očekávanému výsledku a dohodě rodičů. Pokud však druhý rodič s přestěhováním dítěte souhlasí, vždy je lepší mít souhlas s přemístěním dítěte písemně a úplně nejlépe jak v jazyce země, kde má dítě obvyklé bydliště, tak v jazyce země, do které se má dítě stěhovat.

Pokud se nepodaří domluvit s druhým rodičem, je potřeba nahradit jeho souhlas s přestěhováním dítěte. V některých právních úpravách může být souhlas druhého rodiče nahrazen rozhodnutím soudu, jinde soud určí, který z rodičů má právo určit, kde bude mít dítě

¹⁶⁷ Některé právní úpravy, např. německá, spojují se svěřením dítěte do výlučné péče jednoho rodiče i právo samostatně rozhodovat o místě pobytu dítěte.

¹⁶⁸ Opět německá právní úprava např. umožňuje požádat soud, aby právo určit místo bydliště dítěte přenesl výlučně na jednoho rodiče, pokud rodiče vykonávají péči o dítě společně a toto právo tedy náleží oběma rodičům.

¹⁶⁹ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 113.

bydliště, nebo sám soud rozhodne, ve které zemi může mít dítě bydliště. V této souvislosti je nutné se seznámit s možnostmi daného právního řádu.

Mnoho rodičů si bohužel neuvědomuje, že smyslem samotné HÚÚ je hájit zájmy dítěte, které bylo zvyklé žít v zemi svého obvyklého bydliště a bylo protiprávně přemístěno¹⁷⁰, nikoliv pouze zájmy rodiče, který požaduje návrat dítěte. Je možné se setkat i s názorem, že české orgány by měly hájit zájmy českých občanů a nenavracet děti, které mají české státní občanství, do zemí jejich obvyklého bydliště. Lidé, kteří tento názor zastávají, buď HÚÚ vůbec neznají, nebo její smysl nepochopili. Cílem HÚÚ je navrátit dítě tam, kde bylo zvyklé žít, kde mělo své zázemí, kde bylo doma, zabránit tomu, aby si dítě, které z důvodu svého postavení v rodině, nízkého věku, nemožnosti prosadit vlastní názor, muselo zvykat na nové prostředí jen proto, že o takové změně rozhodl někdo jiný, kdo má moc takové rozhodnutí učinit. Mimo jiné je ale také cílem HÚÚ chránit zájem dítěte na zajištění výchovy ze strany obou rodičů¹⁷¹. Mezinárodní únos dítěte je ale nepochybně současně zásahem do práva na rodinný život jak rodiče, jemuž je v důsledku únosu zabráněno v možnosti podílet se a péči o dítě, tak dítěte. Je tedy povinností signatářských států HÚÚ poskytovat pomoc rodičům, kteří usilují o navrácení dítěte. Nečinností, nedostatečnou podporou a pomocí ze strany státních orgánů, které vedly k dlouhodobému odloučení rodiče a dítěte, se opakovaně zabýval ve svých rozhodnutích i ESLP. Ve většině případů ESLP shledal, že svým jednáním státní orgány porušily čl. 8 EÚOLPZS¹⁷².

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že rodiče, kteří založí rodinu v zahraničí, nebo se rozhodnou i s rodinou v zahraničí dlouhodobě nebo trvale žít, by měli vědět, že existuje HÚÚ a že přestěhováním se s dítětem do jiné země bez souhlasu druhého rodiče se dopouští mezinárodního únosu dítěte. Dále by se měli seznámit s právní úpravou platnou v zemi obvyklého bydliště – vědět, komu náleží právo péče o dítě, zjistit si, jak je možné postupovat, pokud druhý rodič s přemístěním dítěte nesouhlasí a zda s protiprávním přemístěním dítěte jsou spojeny i jiné (např. trestněprávní) následky. Nejlepší prevencí proti mezinárodním únosům dětí je samozřejmě komunikace mezi rodiči. I když spolu rodiče nežijí, neměli by

¹⁷⁰ K tomu srovnej KRUGER, Thalia. *International Child Abduction. The Inadequacies of the Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 35.

¹⁷¹ K tomu srovnej KORNEL, Martin. Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte (česká, slovenská a polská právní úprava). *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 285.

¹⁷² K tomu blíže například rozsudek ESLP ve věci Sylvester proti Rakousku ze dne 24. 4. 2003 sp. zn. 36812/97 a sp. zn. 40104/98, rozsudek ESLP ve věci Maire proti Portugalsku ze dne 26. 9. 2003 sp. zn. 48206/99, rozsudek ESLP ve věci Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku ze dne 25. 1. 2000 31679/96 a další.

zapomínat na to, že po celý život budou rodiči společného dítěte a v jeho zájmu by tedy měli udržovat vzájemné vztahy alespoň na úrovni základní slušnosti. Bohužel ne vždy jsou ochotni si rodiče vyjít vstříc a ne vždy se jim podaří se domluvit. Přijímání preventivních opatření pak atmosféře mezi rodiči na klidu rozhodně nepřidá.

3.4 Ústavněprávní aspekty řešení rodičovského konfliktu

Rodina je základním útvarům společenského života. Každý člověk z rodinného prostředí pochází, byl v něm vychován a vybudoval si v něm prvotní a zpravidla nejsilnější vazby a v průběhu svého života nové rodinné prostředí vytváří, v něm pak vyrůstají jeho děti, jsou zde vychovávány a i ony si zde budují první vazby ke svým nejbližším, obvykle podle vzoru, který jim předávají jejich rodiče a který si rodiče přenesli z rodin, ve kterých vyrostli. Jako taková by tedy rodina měla být a je chráněna právními předpisy¹⁷³.

I rodina a rodinný život nacházejí speciální ochranu v ústavních zákonech a řadě mezinárodních úmluv. Úkolem státu a státních orgánů pak je zajistit svým občanům, aby jejich ústavou garantovaná práva a svobody byly dodržovány, resp. nebyly porušovány. Ve fungující rodině není důvod se obávat, že by lidská práva týkající se soukromí a rodinného života byla ohrožena¹⁷⁴ (nedojde-li k neoprávněnému zásahu zvenčí). Bohužel dojde-li ke konfliktní situaci uvnitř rodiny, má takový konflikt vedle právní stránky především silnou stránku citovou a zde žádné zákony strany konfliktu ochránit nemohou. A ani následná intervence státu již často hrozící nebo existující porušení lidských práv nemůže odvrátit, někdy ani napravit.

Z pohledu ústavního práva se dá řešení rodičovského konfliktu rozdělit do dvou rovin. První rovinou je samotné soudní řešení konfliktu. K tomu sice nemusí dojít ve všech případech, ale pokud je rozepře mezi rodiči řešena soudní cestou, musí být zajištěna základní práva všech účastníků řízení, tj. i dětí, přestože jsou v těchto řízeních považovány spíše za objekt. Druhá rovina se týká situace po uzavření soudního řešení konfliktu a promítají se v ní především vzájemné vztahy rodičů mezi sebou i rodičů a dětí navzájem. Významné je v této souvislosti i to, jak probíhalo již ukončené soudní řízení a jak se k sobě chovali rodiče za

¹⁷³ K tomu srovnej WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVORÁK, Jan (eds.). *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 601.

¹⁷⁴ ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 548.

trvání svého vztahu i v průběhu rozchodu. Pokud si rodiče „vyřizují účty“ a snaží se jeden druhému pomstít tím, že nedodržují dohodu nebo soudní rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem, může docházet k porušení nebo dlouhodobému porušování ústavními zákony a mezinárodními úmluvami garantovaných práv chránících rodinu a rodinný život.

Česká republika ratifikovala řadu mezinárodních úmluv garantujících lidská práva, která mohou být porušena v souvislosti s rodičovským konfliktem nebo jeho řešením. Jako nejvýznamnější z těchto úmluv je v kontextu konfliktů mezi rodiči na místě zmínit především Úmluvu o právech dítěte (dále jen ÚPD) a EÚOLPZS. Samotné mezinárodní úmluvy a ostatně i ústavní zákony sice garantují základní a nezadatelná lidská práva, jak se těchto práv skutečně domoci, však již neřeší. Nejinak je tomu i v případě práva na rodinný a soukromý život. Proto je v této otázce potřeba hledat prostředky a postupy v zákonech jednotlivých zemí a v unijních předpisech. Důležité je si také uvědomit, že ústavní a základní lidská práva jsou uplatnitelná výhradně vůči státu, který buď sám, nebo prostřednictvím svých orgánů je porušuje, nebo jejich porušení ze strany soukromých subjektů nezabrání¹⁷⁵.

Subjekty, jejichž základní práva mohou být v důsledku průběhu nebo řešení rodičovského konfliktu porušena, jsou samozřejmě rodiče¹⁷⁶. Nejsou ale jediní. Často opomíjenými subjekty práv a současně největšími oběťmi konfliktů mezi rodiči jsou také děti¹⁷⁷. Ty jsou ve většině případů také objektem konfliktu a skutečnost, že i jejich práva jsou ohrožena a omezována, bývá zpravidla přehlížena. Třetí skupinu subjektů práv, jichž se rodičovský konflikt může dotknout, představují vzdálenější příbuzní a ostatní osoby blízké dítěti, nejčastěji prarodiče a sourozenci.

Ačkoliv ústavní právo garantuje každému jedinci soubor práv, nesmí se zapomínat, že každému právu odpovídá také povinnost. V případech základních lidských práv je to v prvé řadě povinnost uplatňovat svoje právo pouze do takové míry, dokud není zasahováno do práv

¹⁷⁵ PESCHEL-GUTZEIT, Lore Maria. Kinderrechte ins Deutsche Grundgesetz? Chancen und Herausforderungen – Bestandsaufnahme und offene Fragen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 32.

¹⁷⁶ K tomu blíže BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 202.

¹⁷⁷ K tomu srovnej ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 662 (čl. 32 LZPS).

jiného subjektu¹⁷⁸. V souvislosti s lidskými právy je na tuto skutečnost v poslední době často zapomínáno. A rodiče vedoucí „válku“ za svou pravdu a o své dítě, o které se nechtějí dělit s nikým (ani s druhým rodičem)¹⁷⁹, pak sice argumentují svým právem na rodinný život a soukromí, do kterého druhý rodič již nemá právo zasahovat, zapomínají ale přitom na právo svého dítěte a právě právo druhého rodiče na rodinný život představující v případě dítěte především oba rodiče a fungující rodinu, v případě rodiče právo pečovat a vychovávat své dítě.

Základním ústavně garantovaným pravidlem, které platí i pro řešení rodičovských konfliktů, je zásada uvedená v čl. 2 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky a současně v čl. 2 odst. 3 LZPS, tedy zásada každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co mu zákon neukládá. Neohrožuje-li konflikt rodičů zájmy jejich dětí, nikdo je nemůže nutit, aby svoji rozepří řešili soudní cestou, nebo za pomoci jakéhokoliv jiného subjektu. Výjimka vychází ze zákona – dojde-li k rodičovskému konfliktu u rozvádějících se rodičů, musí být situace vždy řešena soudní cestou, protože soudní rozhodnutí o úpravě povinností a práv ke společným dětem je podmínkou, aby soud mohl rozhodnout o rozvodu manželství.

Zde se střetávají právo na ochranu soukromí a soukromého života rodičů (čl. 10 odst. 2 LZPS) a rodiny s potřebou veřejné ochrany zájmů dítěte před rodiči, kteří by měli na prvním místě svoje děti chránit¹⁸⁰, ale svými konflikty jsou často tak zaslepeni, že dětem ubližují. V takové situaci musí do rodinné situace zasáhnout veřejná moc v podobě OSPOD v souladu s OZ upravujícím rodinné právo a ZSPOD.

Jsou-li komplikované vztahy mezi rodiči a jejich práva a povinnosti k dětem řešeny soudní cestou, musí být z pohledu ústavního práva především zachovány principy spravedlivého, nestranného a nezávislého soudního procesu. Dle čl. 96 Ústavy České republiky mají všichni účastníci řízení před soudem rovná práva. Znamená to tedy, že žádný z rodičů nemůže být při soudním jednání zvýhodňován nebo upřednostňován. Soudy nesmí být ovlivněny žádnými předsudky či již zastaralými společenskými zvyklostmi, jako jsou

¹⁷⁸ GERLOCH, Aleš. Relace práv a povinností v Listině základních práv a svobod. In GERLOCH, Aleš, ŠTURMA, Pavel a kol. Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2011, s. 16-17.

¹⁷⁹ K tomu srovnej FREEEMAN, Michael. The Value and Values of Children's Rights. In INVERNIZZI, Antonella, WILLIAMS, Jane (eds.). *The Human Rights of Children. From Vision to Implementation*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2011, s. 24.

¹⁸⁰ K tomu srovnej ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 550.

například „dítě patří matce“ a podobně. Soud má zjistit objektivní skutečnosti a rozhodovat především v nejlepším zájmu dítěte¹⁸¹. Pro zajištění veřejného dohledu nad správným průběhem soudního řízení jsou soudní jednání ústní a veřejná. Není tedy možné řešit rodičovské konflikty se soudem „korespondenčně“, což by si v mnoha případech rodiče asi přáli, protože řešit své soukromé rozepře, často i staré křivdy a probírat již dávno zapomenutá provinění proti rodinnému soužití před soudem, soudcem jako úplně cizím člověkem, určitě není příjemným zážitkem. Soud nemá pátrat po tom, kdo je či není rozpadem vztahu a vzniklou situací vinen, ani rozhodnout o tom, kdo je či není v právu a podle míry zavinění na rozpadu rodiny pak rozhodovat o povinnostech a právech k dítěti¹⁸². V případě rodičovských konfliktů má soud v první řadě zjistit, co je v nejlepším zájmu dítěte, a poté rozhodnout, jak uspořádat poměry rodičů a dítěte tak, aby to zájmům dítěte co nejlépe vyhovovalo¹⁸³.

Další práva související se soudním řešením rodičovského konfliktu upravuje hlava pátá LZPS. Jde o obecná pravidla soudního procesu, která mají zajistit spravedlivé rozhodování pro všechny. Především je to právo domáhat se práva u nezávislého a nestranného soudu. Není možné, aby ve věci rozhodoval soudce, který je v konkrétní kauze jakýmkoliv způsobem zainteresován, nebo vázán vztahem s některým z účastníků řízení. Soudce musí mít od věci odstup a musí rozhodovat pouze na základě skutečností, které před ním účastníci řízení uvedou, a zohlednit pouze taková tvrzení, která považuje za prokázaná¹⁸⁴. Soudce, který o věci bude rozhodovat, je určen systémem, který je předem stanoven u každého soudu. Současně musí být zachována místní a věcná příslušnost soudu. Tímto způsobem je zajištěno, že ve věci bude rozhodovat zákonný soudce.

Rodiče, kteří se neorientují v právních otázkách týkajících se jejich konfliktu, mají právo na právní pomoc. Znamená to jednak, že mohou požádat o informace o relevantních právních předpisech, požádat o radu a pomoc například OSPOD, jednak mohou být v řízení zastoupeni advokátem nebo obecným zmocněncem. Což právě v souvislosti s řešením konfliktů mezi rodiči může způsobovat značné komplikace. Rodiče se obracejí na advokáty

¹⁸¹ K tomu srovnej např. nález ÚS ze dne 11. 9. 2014 sp. zn. II ÚS 1835/14, body 18-22.

¹⁸² K tomu usnesení ÚS ze dne 5. 4. 2007 sp. zn. I ÚS 831/2006.

¹⁸³ K tomu srovnej ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 663 (čl. 32 LZPS).

¹⁸⁴ K tomu blíže EEKELAAR, John, MACLEAN, Mavis. *Family Justice. The Work of Family Judges in Uncertain Times*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2013, s. 16-17.

i v situacích, kdy se nejedná o z právního hlediska složité situace a bylo by možné je vyřešit i bez asistence advokátů, kteří mohou ve snaze o „vítězství za každou cenu“ svého klienta proti druhému rodiči navádět a popouzet, takže rodičovský konflikt se v důsledku jejich zásahu ještě více vyhrotí a vztahy mezi rodiči zůstanou na dlouhou dobu napjaté. Navíc tím, že zastoupení advokátem zůstává pro rodiče možností, nikoliv povinností, může docházet k situacím, kdy je jeden rodič zastoupen advokátem a druhý rodič, který by před soudem rád vystupoval sám, nebo si právní zastoupení nemůže dovolit, nechce být v nevýhodě a právní zastoupení si pro jistotu také zajistí. Rodičovský konflikt se pak může přenést více do roviny boje mezi advokáty i v případech, kdy by soud, třeba i za pomoci OSPOD, mohl s rodiči pracovat a přivést je ke vzájemné dohodě. Pokud však některý z advokátů svého klienta podporuje v jeho urputné snaze o vítězství, mívá to často dopad i na dítě, o které jde v řízení především. Samozřejmě je na místě uvést, že ne všichni advokáti situaci pouze komplikují. Najdou se i tací, kteří si složitost případu uvědomují a snaží se své klienty vést ke smírnému řešení a ke spolupráci s druhým rodičem tak, aby výsledkem řízení bylo řešení v nejlepším zájmu společného dítěte.

Jedním z nejdůležitějších práv souvisejících se soudním řízením, je právo být v řízení slyšen. Toto právo náleží nejen rodičům, coby účastníkům řízení, ale především je potřeba zdůraznit, že toto právo má i dítě, o jehož životě se v řízení rozhoduje. Základním pravidlem je, že soud má dítě vyslechnout a není-li výslech dítěte možný, nebo pro dítě vhodný, má názor dítěte zjistit jinými prostředky (zpravidla za pomoci OSPOD)¹⁸⁵. Nesmí být ale opomíjeno, že dítě má za všech okolností právo vyjádřit se ke své situaci a prezentovat svůj názor dříve, než o něm bude rozhodnuto, aniž by mělo možnost toto rozhodnutí jakkoli ovlivnit¹⁸⁶. Má-li soud rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte, měl by zjistit, co za nejlepší samo pro sebe považuje právě dítě¹⁸⁷.

Za velmi problematické považují právo na projednání věci před soudem bez průtahů. Především v souvislosti s řešením otázek týkajících se nezletilých dětí, resp. s řešením rodinných konfliktů, vede trvání soudního řízení k posílení nejistoty všech účastníků, jak rodičů, tak dítěte. V důsledku nejistoty pak se vztahy mezi účastníky zbytečně vyhrocují

¹⁸⁵ K tomu srovnej náleží ÚS ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II ÚS 1945/08, body 18-20.

¹⁸⁶ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 650 (§ 100 OSŘ).

¹⁸⁷ K tomu srovnej náleží ÚS ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I ÚS 2661/10, body 45-54.

a snižují jejich důvěru v justici¹⁸⁸. Druhým faktorem je skutečnost, že trvá-li soudní řízení neúměrně dlouho, může dojít k tomu, že původní „provizorní“ řešení vzájemných vztahů, které by třeba nebylo úplně nejlepší pro dítě, se za trvání soudního řízení již tak vžije a všichni, včetně dítěte, si na ně natolik zvyknou, že by naopak nebylo v nejlepším zájmu dítěte provádět posléze změnu a uvádět v život řešení, které by pro dítě bylo od počátku výrazně lepší¹⁸⁹.

V rámci hospodářských, sociálních a kulturních práv je v čl. 32 odst. 4 LZPS upraveno právo dětí na péči a výchovu svých rodičů a současně právo rodičů pečovat o svoje děti a vychovávat je. Soud by měl poměry dítěte upravit především tak, aby dítě nadále vyrůstalo v pro něj co nejpříznivějším prostředí a současně mělo možnost žít a být vychováváno oběma svými rodiči¹⁹⁰. Konkrétní skutečnosti, ke kterým by soudy při svém rozhodování měly přihlížet, upravuje § 907 odst. 2 OZ. Situace v rodině je však často natolik složitá, že je téměř nemožné ji objektivně posoudit, případně soudy nechtějí příliš zacházet do podrobností a rodinnou situaci rozebírat, takže případ nechají samovolně se vyřešit a pak svým rozhodnutím pouze potvrdí vzniklý status quo¹⁹¹. Rozhodnutím soudu o svěření dítěte do péče jednoho z rodičů dochází k faktickému omezení práva osobní péče toho z rodičů, do jehož péče dítě nebude svěřeno, a současně k omezení jeho práva podílet se na výchově dítěte, neboť vychovávat dítě má tento rodič nadále možnost pouze v rámci dohodnutého nebo soudem určeného styku¹⁹². Současně však dochází i k zásahu do práva dítěte, protože péči a výchovu sice nadále zajišťují oba rodiče, jeden z nich však již v omezené míře. S tím souvisí i omezená možnost se s rodičem stýkat. I když se jedná o zásah na základě zákona, je na místě zdůraznit, že do práv dítěte je zasahováno, aniž by dítě mělo možnost svůj osud ovlivnit a aniž by k nutnosti takového zásahu (ve smyslu rozchodu rodičů jako hlavní příčiny) jakkoliv přispělo.

Ústavně garantovaná práva bývají tedy v souvislosti se soudním řešením rodičovského konfliktu zpravidla porušována samotnými soudy. Nejčastěji k takovému porušení dochází

¹⁸⁸ KOLBA, Jan. Opožděná spravedlnost. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 170.

¹⁸⁹ FLEMMING, Winfried. Das Wunder von Cochem. Sieben Argumente für ein aktives Jugendamt im Familiengerichtsverfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 56.

¹⁹⁰ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 78-79.

¹⁹¹ K tomu srovnej např. nález ÚS ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III ÚS 1206/09, body 24-29.

¹⁹² K tomu srovnej BUBELOVÁ, Kamila. Porušení práva na rodinný život. *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 255.

v důsledku neúměrné délky soudního řízení nebo v souvislosti s nesprávným postupem při projednávání kauzy (nedostatečné zjištění názoru dítěte, nesprávné vyhodnocení výchovných schopností rodičů, rozhodnutí nekorespondující s provedeným dokazováním apod.). V této souvislosti konstatoval porušení lidských práv, konkrétně porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 6 EÚOLPZS, v mnoha případech i ESLP¹⁹³.

Dojde-li v důsledku rodičovského konfliktu k tak vyhocené situaci, že je jeden z rodičů zcela izolován od dítěte, tento rodič se obrací s žádostí o pomoc na příslušné orgány, zpravidla OSPOD, policii, soudy. Tyto orgány by měly být schopny žadateli pomoci, napravit situaci v rodině, zamezit dalšímu konání, jímž rodiče vzájemně zasahují do svých práv a práv svých dětí¹⁹⁴. Bohužel se to většinou nepodaří¹⁹⁵. Rodinné prostředí je natolik citlivé, že jakýkoliv zásah je potřeba důkladně zvážit a pečlivě zvolit způsob jeho provedení. Prostředky, které umožňuje zákon, jsou zpravidla buď účinné, ale příslušný orgán je rodičům nemůže nařídit, ale pouze doporučit (např. mediace nebo rodinná terapie), nebo sice přípustné, ale neefektivní (např. ukládání napomenutí, podmíněných trestů odnětí svobody nebo pokut v případě dobré finanční situace rodiny), nebo sice přípustné, ale v dané situaci kontraproduktivní nebo nevyužitelné (uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, kdy dítě by muselo být umístěno do ústavního zařízení, ukládání pokut v případě špatné finanční situace rodiny, výkon rozhodnutí odebráním dítěte za účelem realizace styku s rodičem). Není od věci zdůraznit, že často je situace vyhocena a není možné ji napravit i z toho důvodu, že k pokusům o nápravu dochází po neúměrně dlouhé době, kdy situace je natolik závažná, nebo negativní stav je již tak ustálený, že náprava je téměř nemožná, nebo možná jen velmi obtížně.

Tyto případy jsou pak řešeny i ESLP. Jde zpravidla o situace, kdy zásahy jednoho z rodičů do vztahu mezi dítětem a druhým rodičem jsou tak intenzivní, až dojde k odcizení mezi nimi, přitom příslušné státní orgány nejsou schopny odcizenému rodiči pomoci, situaci neřeší, nijak se nesnaží „škodícímu“ rodiči v jeho činnosti bránit, nebo veškeré zásahy, postihy, snahy o nápravu jsou neúčinné. Právo na rodinný život je garantováno

¹⁹³ Např. rozsudek ESLP ve věci Voleský proti České republice ze dne 29. 6. 2004 sp. zn. 63627/00, rozsudek ESLP ve věci Paterová proti České republice ze dne 14. 9. 2004 sp. zn. 76250/01, rozsudek ESLP ve věci Dostál proti České republice ze dne 21. 2. 2006 sp. zn. 26739/04, rozsudek ESLP ve věci Fiala proti České republice ze dne 18. 7. 2006 sp. zn. 26141/03 a další.

¹⁹⁴ K tomu srovnej BUBELOVÁ, Kamila. Porušení práva na rodinný život. *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 255.

¹⁹⁵ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 100.

i čl. 8 EÚOLPZS. V této souvislosti je možné poukázat na bohatou judikaturu ESLP, který porušení čl. 8 shledal v mnoha případech právě jako následek rodičovského konfliktu, kdy státní orgány nebyly schopny zajistit dotčeným subjektům (rodičům i dětem) ochranu rodinného života¹⁹⁶. Často došlo k přerušení kontaktů mezi dítětem a rodičem, do jehož péče dítě nebylo svěřeno, nezřídka v důsledku zásahu rodiče, do jehož péče dítě svěřeno bylo. Pochybení ze strany státu je pak shledáváno ve skutečnosti, že takovému odcizení nebyly státní orgány schopny zabránit a postiženému rodiči nebyla poskytnuta účinná a adekvátní podpora a pomoc¹⁹⁷.

Zásadním problémem je ovšem skutečnost, že rodičovské konflikty jsou zcela specifické a vztahy v rodinách tak složité, že dojde-li v souvislosti s řešením konfliktu mezi rodiči k porušení některého z lidských práv, náprava už mnohdy není možná. Skutečnost, že člověk ztratí kontakt ke svým blízkým (ať už rodičům, nebo dětem) a žádný státní orgán mu není schopen pomoci tento stav zvrátit, může být deklarována jako porušení lidských práv, to ale dotčenému v jeho obtížné situaci příliš nepomůže, čas se tím nevrátí, mezilidské vztahy se tím neopraví¹⁹⁸.

Nesporným faktem bohužel zůstává, že konfliktní vztahy mezi rodiči i po ukončení soudního řízení jsou následkem špatného vedení soudního řízení, nesprávné práce s rodinou a nedůsledného směřování průběhu celého řešení rodičovského konfliktu. Soudy vidí svůj jediný cíl v rozhodnutí věci, poskytnutí rodičům toho, o co jim jde – autoritativní vyřešení jejich konfliktu, prohlášení jednoho z nich za vítěze. Kdyby se soudy více zaměřovaly na přijímání takových rozhodnutí, ve kterých nebude vítězem ani jeden z rodičů, ale které bude v nejlepším zájmu dítěte a přiměje rodiče ke vzájemné spolupráci v zájmu jejich společného dítěte¹⁹⁹, ubylo by rodičovských konfliktů přetrvávajících i po ukončení soudního řízení a tím i stavů porušujících základní lidská práva.

¹⁹⁶ Např. rozsudek ESLP ve věci Reslová proti České republice ze dne 18. 7. 2006 sp. zn. 7550/04, rozsudek ESLP ve věci Koudelka proti České republice ze dne 20. 7. 2006 sp. zn. 1633/05, rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice ze dne 9. 1. 2007 sp. zn. 26634/03, rozsudek ESLP ve věci Mezl proti České republice ze dne 9. 1. 2007 sp. zn. 27726/03, rozsudek ESLP ve věci Andělová proti České republice ze dne 28. 2. 2008 sp. zn. 995/06, rozsudek ESLP ve věci MacReady proti České republice ze dne 22. 4. 2010 sp. zn. 4824/06 a 15512/08 a další.

¹⁹⁷ K tomu srovnej ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 1. část: Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, s. 279 (čl. 8 EÚOLPZS).

¹⁹⁸ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 85.

¹⁹⁹ PROKSCH, Roland. *Mediation vernetzt – Instrument zur Förderung von Einvernehmlichkeit in streitigen Kindschaftssachen nach dem neuen Familienverfahrensgesetz*. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und

3.4.1 Participační práva dítěte

Participační práva dětí garantuje čl. 12 ÚPD. ÚPD výslovně upravuje právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor v řízení, které se jej dotýká. Touto cestou mají děti šanci být zapojeny do řízení a současně může být takto lépe zjištěn nejlepší zájem dítěte²⁰⁰. Participační práva však nespočívají pouze na možnosti dítěte vyjádřit se, ale také zahrnují právo dítěte být informováno o řízení, které se ho dotýká, o jeho podstatě, průběhu, možných dopadech na dítě²⁰¹. Ostatně tyto informace dítě nutně potřebuje, aby bylo schopno si vytvořit vlastní názor²⁰². Dále sem patří i právo dítěte být zapojeno do rozhodování. Což na jednu stranu úzce souvisí s právem na vyjádření, na stranu druhou pouhou možností sdělit svoje stanovisko významně překračuje.

Právní úpravy v jednotlivých zemích přistupují k tomuto ustanovení různě. ÚPD vychází z teze, že právo vyjádřit svůj názor má dítě, které je schopno formulovat vlastní názory. V českých právních předpisech jsou participační práva dětí zakotvena jak v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu (dále jen OSŘ), konkrétně v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, tak v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS), a to v ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS. V OSŘ je vyjádřeno právo dítěte s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost vyjádřit v řízení, které se ho týká, svůj názor. ZŘS pak zdůrazňuje povinnost informovat dítě o samotném soudním řízení a o důsledku jednotlivých variant rozhodnutí pro dítě²⁰³. Hmotněprávní úprava kromě povinnosti informovat dítě a zjistit jeho názor řeší především postup v případech, kdy dítě pro svůj věk nebo nedostatečnou rozumovou vyspělost není schopné poskytnuté informace přijmout nebo si vytvořit vlastní názor (§ 867 OZ).

Primárně se vychází z toho, že dítě má vyjádřit svůj názor před soudem bezprostředně. Proti tomu však stojí výhrady týkající se zbytečné zátěže dítěte spočívající v návštěvě soudu,

Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 208.

²⁰⁰ OATES, Kim. In FLEKKØY, Målfrid Grude, KAUFMAN, Natalie Hevener. *The Participation Rights of the Child. Rights and Responsibilities in Family and Society*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, s. 32.

²⁰¹ PTÁČEK, Lubomír. Participační práva v judikatuře Nejvyššího soudu v přeshraničních případech. In CIRBUSOVÁ, Martina, KAPITÁN, Zdeněk (eds.). *Tradiční jevy a nové tendence v oblasti ochrany práv dětí – Praxe participačních práv a kyberšikana. Sborník z konference pořádané k 25. výročí Úmluvy o právech dítěte. Brno, 20. a 21. listopadu 2014*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 93.

²⁰² K tomu srovnej MCLEOD, Alison. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, s. 175-176.

²⁰³ K tomu srovnej KORNEL, Martin. Soudce a rozhodování o nezletilém dítěti. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 919.

kteřá je často dosti stresujícím zážitkem i pro dospělého, tím spíše pro dítě²⁰⁴. Proto je častěji dávána přednost zjištění názoru dítěte prostřednictvím zástupce dítěte v řízení²⁰⁵. V České republice se jedná o kolizního opatrovníka, v některých zemích to může být advokát, nebo zmocněnec dítěte.

Zjištění názoru dítěte vyžaduje značnou míru empatie a také předpokládá vytvoření určitého vztahu s dítětem, získání jeho důvěry. Člověk, který s dítětem mluví, si musí být vědom složité situace, v níž se dítě ocitlo, a snažit se, aby se dítě při rozhovoru cítilo co nejpřirozeněji, protože pouze tak se dá očekávat, že získá nejotevřenější odpovědi. Osoba, která s dítětem bude o řízení hovořit, by měla umět vést rozhovor s dítětem a uvědomovat si jeho specifika. Především je důležité si uvědomit, že děti se vyjadřují jinak než dospělí²⁰⁶. Čím je dítě mladší, tím větší pozornost je nutné věnovat neverbální komunikaci, protože dítě touto cestou sdělí více informací než slovy²⁰⁷. Také je třeba pamatovat na to, že mladší děti jsou snadněji ovlivnitelné a manipulovatelné než děti starší²⁰⁸. Důležité je myslet i na to, že dítě může mít strach, aby svými odpověďmi neztratilo přízeň rodiče, v jehož péči se nachází, proto může své odpovědi, které by vyzněly v neprospěch tohoto rodiče, stylizovat, nebo o některých věcech záměrně lhát²⁰⁹. Rozhovor s dětmi vedou často sociální pracovníci, kteří jednak mají potřebné zkušenosti, jednak by měli mít i odpovídající znalosti²¹⁰. Mnoho soudců se raději rozhovorům s dětmi vyhýbá, neboť jsou si vědomi toho, že s nimi neumí mluvit, neumí klást správné otázky, neumí dítěti správně naslouchat.

Význam participačních práv samozřejmě roste úměrně věku dítěte. Zatímco názor nemluvnat je prakticky nemožné zjistit, děti, které již jsou schopny formulovat své myšlenky, se obvykle s osobou, která jejich názor má zjistit, setkají. Zde se pak uplatní závěrečná věta

²⁰⁴ K tomu srovnej VYPUŠŤÁK, Radim. K prostředkům pro zjištění názoru nezletilého v civilním řízení. *Právo a rodina*. 2015, č. 3, s. 1.

²⁰⁵ K tomu srovnej PESCHEL-GUTZEIT, Lore Maria. Kinderrechte ins Deutsche Grundgesetz? Chancen und Herausforderungen – Bestandsaufnahme und offene Fragen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 30.

²⁰⁶ K tomu srovnej FATTORE, Toby, TURNBULL, Nick. Theorizing Representation of and Engagement with Children. The Political Dimension of Child-oriented Communication. In MASON, Jan, FATTORE, Toby (eds.). *Children Taken Seriously. In Theory, Policy and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, s. 54.

²⁰⁷ K tomu srovnej LEFEVRE, Michelle. *Communicating with children and young people. Making a difference*. Bristol: Policy Press, 2010, s. 17.

²⁰⁸ K tomu srovnej FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 300.

²⁰⁹ NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopné odpovědět na otázku „koho máš raději?“ *Právo a rodina*. 2009, č. 9, s. 10.

²¹⁰ K tomu blíže PTÁČEK, Radek, PEMOVÁ, Terezie. Vedení rozhovoru s dětmi v kontextu sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2014, č. 6, s. 21-23.

čl. 12 odst. 1 ÚPD a názoru dítěte soud přikládá váhu úměrnou věku a rozumové úrovni dítěte. Názor dítěte, to, jak situaci v rodině vnímá, co si o ní myslí, je velmi důležité zjistit, aby bylo možné rodinnou situaci komplexně posoudit a vyhodnotit²¹¹. Ke vztahu věku dítěte a přihlédnutí k názoru dítěte se vyjadřoval ve svém nálezu sp. zn. I ÚS 1554/2014 i ÚS a to následujícím způsobem: „*Kritérium přání dítěte neznamená, že by dítě snad mělo spor o svěření do péče "rozhodovat", soud k přání dítěte přihlíží a ve svém rozhodnutí je pak musí zohlednit, nikoli však bez dalšího plně respektovat. Přání dítěte je důležité zohlednit ať už je dítě v jakémkoli věku. Výslovně vyjádřený názor dítěte je však třeba hodnotit s přihlédnutím k jeho věku; patnáctiletý teenager je schopen jednoznačněji své názory a přání srozumitelně verbalizovat, verbální vyjádření názoru tříletého dítěte nemusí být tak směrodatné. U mladších dětí je třeba hodnotit verbální vyjádření jejich názoru s přihlédnutím k jejich věku, rozumové vyspělosti i možnosti jejich manipulace. Případně je u velmi malých dětí třeba zkoumat i jiné metody komunikace, kterými ukazují své porozumění a preference, jako například řeč těla, výrazy ve tváři či kresby.*“²¹²

Praktická realizace čl. 12 ÚPD v legislativě jednotlivých zemích může mít různou podobu. Může být pevně stanovena hranice, od kdy musí být dítě vyslechnuto soudem, tedy bez ohledu na rozumovou vyspělost dítě musí dostat prostor se vyjádřit. Nebo tato hranice sice stanovena je, ale má spíše doporučující charakter (tento přístup zvolila v aktuálním znění právních předpisů i Česká republika v § 867 odst. 2 OZ, kde je formou vyvratitelné právní domněnky stanovena hranice 12 let²¹³). Jednotlivé země se samozřejmě rozcházejí i co do věku, ve kterém je dítě považováno za schopné vytvoření a prezentace vlastního názoru (např. v Německu je tato hranice ve 14 letech²¹⁴). Na jednu stranu není možné stanovit jednoznačnou hranici, protože každé dítě je jiné, každé dítě se vyvíjí jinak rychle, každé dítě

²¹¹ ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 549.

²¹² Nález ÚS ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I ÚS 1554/2014, bod 29.

²¹³ K tomu srovnej ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 464 (§ 867 OZ).

²¹⁴ Dle ustanovení § 60 FamFG má dítě starší 14 let právo podat stížnost proti rozhodnutí, které se týká, nebo proti rozhodnutí ve věci, k níž má být slyšeno; dle ustanovení § 159 odst. 1 FamFG musí soud osobně vyslechnout dítě starší 14 let, dle ustanovení § 159 odst. 2 FamFG může být soudem vyslechnuto i dítě mladší, jsou-li pro to dány zvláštní důvody; dle ustanovení § 164 FamFG mají být dítěti doručena všechna rozhodnutí, proti nimž může podat stížnost, přičemž odůvodnění takového rozhodnutí nemá být dítěti sděleno, pokud by mohlo ohrozit jeho vývoj, výchovu nebo zdraví.

má jinou úroveň rozumových schopností. Na stranu druhou nejde pouze o schopnost vytvořit si na věc vlastní názor, ale také o samotný pocit zapojení dítěte do rozhodování o sobě²¹⁵.

Právo dětí účastnit se řízení, které se jich dotýká, je i jednou ze základních zásad Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné dětem přijatých dne 17. 11. 2010²¹⁶. Děti chtějí mít možnost zapojit se do rozhodování, které se jich týká. Čím starší děti, tím je tato potřeba silnější. Není však přípustné, aby měly děti v rozhodování naprostou autonomii a jejich přání, nebo jejich názor, byly pro soudce zavazující²¹⁷. To vyplývá i z judikatury ÚS, který zdůrazňuje, že „ani z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl pro soud zavazující. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo zjistit názor nezletilého a z něho vycházet.“²¹⁸. Takový přístup by nebyl správný ani z toho hlediska, že by tím na děti byla přenášena odpovědnost za rozhodnutí. Proto je ale důležité dětem vysvětlovat, že sice mají právo se k věci vyjádřit, ale že konečné rozhodnutí je na soudci, který sice k jejich názoru přihlédne, ale vyhodnotí i jiné argumenty a skutečnosti, na jejichž základě posoudí, co je pro dítě nejlepší. To potvrzuje ÚS i ve svém usnesení sp. zn. IV ÚS 1156/2010²¹⁹ a obdobně rozhodoval i BVG ve svém rozhodnutí sp. zn. 1 BvR 2102/14²²⁰. S tím samozřejmě úzce souvisí i skutečnost, že soudce je pro dítě cizí osoba, která ho nezná, o rodině má informace pouze prostřednictvím soudního spisu a je pro něj tedy obtížné určit, co je pro dítě nejlepší. Nehledě na to, že zájem dítěte se dá vždy posuzovat z mnoha různých pohledů a ani pro soudce není jednoduché určit, kterému pohledu má dát přednost²²¹.

²¹⁵ K tomu blíže KORNEL, Martin. Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte. *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 286-287.

²¹⁶ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 17.

²¹⁷ KORNEL, Martin. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 71.

²¹⁸ K tomu srovnej usnesení ÚS ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. II ÚS 1649/2013.

²¹⁹ K tomu srovnej usnesení ÚS ze dne 23. 6. 2010 sp. zn. IV ÚS 1156/2010.

²²⁰ K tomu srovnej rozhodnutí BVG ze dne 22. 9. 2014 sp. zn. 1 BvR 2102/14, bod 19.

²²¹ FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 297.

4 Průběh řešení rodičovského konfliktu

Rodiče, kteří nejsou schopni dohodnout se v otázkách týkajících se jejich dítěte, bez ohledu na to, zda se jedná o úpravu péče o dítě, styku s dítětem, výživného, nebo jiné významné záležitosti, mohou svůj konflikt řešit cestou řízení o úpravu poměrů nezletilého dítěte. V některých případech soudní řízení dokonce proběhnout musí.

4.1 Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu rodičů²²²

V posledních dvou desetiletích stále klesá počet uzavíraných manželství. Ačkoliv současně, i přes občasné tzv. baby-boomy, klesá počet narozených dětí, poměr dětí, které se rodí nesezdaným rodičům, vůči dětem narozeným v manželství se stále zvyšuje. Důvodů je více. Mnoho párů nedoceňuje instituci manželství, nevidí ekonomické a sociální výhody, které tento stav přináší, možnost vzájemného sociálního i právního zajištění (pro případ např. úmrtí jednoho z partnerů), usnadnění mnoha životních situací (včetně určování otcovství ke společným dětem), a preferuje raději volnost partnerského soužití, ze kterého lze velmi snadno neformálně odejít v případě, že by vztah přestal fungovat²²³. Z tohoto hlediska má manželství velmi silný psychologický význam²²⁴. Naproti tomu stále přetrvává touha po založení rodiny, pokračování rodu, naplnění vlastních rodičovských ambicí²²⁵. V některých případech se mohou představy partnerů o formě společného života i rozcházet, ale „biologické hodiny tikají“ a touha po dítěti je časem silnější než potřeba „legalizace“ vztahu. Není pak vyloučeno, že i původně plánovaná svatba, která byla odsunuta na dobu po porodu dítěte, bude časem odložena na neurčito.

Kromě zmíněných praktických komplikací (určení otcovství, odlišná příjmení rodičů a dítěte atd.) právní úprava nečiní rozdíly mezi dětmi narozenými v manželství a mimo

²²² Tato kapitola vychází z článku odevzdaného k publikaci v časopise Právní rozhledy: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, č. 1, s. 12-16.

²²³ K tomu srovnej ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*. 2009, č. 7, s. 259-260.

²²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Alternativní formy soužití aneb quo vadis rodinné právo? Pár znepokojivých otázek ohledně manželství a jeho perspektiv. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 212.

²²⁵ CHURCHILL, Harriet. *Parental Rights and Responsibilities. Analysing social policy and lived experiences*. Bristol: The Policy Press, 2011, s. 53.

manželství. Zcela opačná situace je však v případě, že se vztah rodičů rozpadne. Mnohem vyšší ochrana je v podobě soudní kontroly nad úpravou poměrů pro dobu po rozvodu poskytovaná dětem narozeným v manželství. Naproti tomu u dětí mimomanželských jako by se vycházelo z premisy, že pokud se byli rodiče doposud schopní dohodnout na vzájemných vztazích a na vztazích ke svým dětem, aniž by je k tomu nutil institut manželství, zajisté se slušně dohodnou i po svém rozchodu, aniž by k tomu potřebovali kontrolu jakéhokoliv státního orgánu. Tento přístup může působit poněkud diskriminačně. Je otázkou, která skupina je tou diskriminovanou – děti narozené v manželství, nebo mimo manželství?

4.1.1 Řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí

Mají-li manželé nezletilé děti, jejich manželství nemůže být rozvedeno, dokud nebude pravomocně rozhodnuto o poměrech dětí pro dobu po rozvodu manželství rodičů (§ 755 odst. 3 OZ). Řízení o rozvod manželství a řízení o úpravu povinností a práv k nezletilým dětem jsou přitom dvě samostatná, na sobě relativně nezávislá řízení. Relativní nezávislost spočívá ve skutečnosti, že ačkoliv obě řízení mohou být zahájena nezávisle na sobě, v libovolném pořadí i současně²²⁶, o rozvodu manželství nemůže soud rozhodnout dříve, než bude ukončeno řízení opatrovnické. Naopak zjistí-li soud rozhodující o rozvodu, že doposud nebylo řízení o úpravu péče k nezletilým dětem zahájeno, může dát podnět k jeho zahájení. Další skutečností, která obě řízení spojuje, je možnost dosáhnout rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství (tzv. smluvený rozvod) pouze pod podmínkou, že v otázkách týkajících se úpravy povinností a práv k nezletilým dětem se manželé dohodnou a soud tuto dohodu schválí²²⁷.

K oddělení řízení rozvodového a opatrovnického došlo v souvislosti s novelou ZoR s účinností od 1. 8. 1998. Před touto změnou byly rozvod manželství i úprava povinností a práv ke společným nezletilým dětem řešeny v jednom řízení. To vedlo jednak k tomu, že o téže věci postupně rozhodovaly různé soudy. O úpravě poměrů k dětem pro dobu před rozvodem rozhodoval soud opatrovnický, o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu rozhodoval soud, který rozhodoval o rozvodu, a v případě, že později byla potřeba

²²⁶ K tomu srovnej HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 63.

²²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 458 (§ 757 OZ).

rozhodnout o změně úpravy poměrů k dětem, rozhodoval opět soud opatrovnický. Dalším problémem byla skutečnost, že pokud se některý z rodičů odvolal pouze proti výroku o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu, rozhodnutí nabylo právní moci co do výroku o rozvodu manželství, tedy manželství bylo rozvedeno, ale neexistovalo pravomocné rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Rodina a zejména nezletilé děti tak žily v jakémsi právním vakuu. Rozhodnutí o úpravě poměrů k dětem pro dobu před rozvodem, pokud bylo vydáno, se na novou situaci již nevztahovalo, ale poměry pro dobu po rozvodu nebyly pravomocně upraveny²²⁸. Smyslem oddělení rozvodového a opatrovnického řízení tedy bylo především zajistit, aby rozhodování o úpravě poměrů dítěte bylo po celou dobu v rukou jednoho specializovaného soudce²²⁹.

I současná právní úprava zahrnuje tzv. tvrdostní klauzuli, kdy zakazuje rozvést manželství, pokud by to ze zvláštních důvodů bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí [§ 755 odst. 2 písm. a) OZ]. Soud má přitom povinnost zkoumat situaci nezletilých dětí i bez návrhu, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o rozvod smluvený nebo sporný²³⁰. Toto ustanovení je ovšem značně problematické – lze si jen těžko představit, že by rozchod, resp. rozvod rodičů byl v zájmu nezletilých dětí²³¹, snad s výjimkou situací, kdy je rodičovský konflikt vyhrocen natolik, že rozhodnutí o rozvodu nastolí v rodině opět klidnou atmosféru²³². Děti milují oba své rodiče, neberou je jako partnery, kteří se mohou rozejít, ale jako mámu a tátu, kteří patří k sobě. Proto zákon klade důraz na existenci „zvláštních důvodů“. Dle ustáleného výkladu jde o situace, kdy dítě trpí závažnou nemocí, která vyžaduje, aby se soustavně na péči a ekonomickém zajištění dítěte podíleli oba rodiče²³³. Problém lze spatřovat především ve skutečnosti, že ani tato překážka rozvodu nemůže donutit žádného z manželů, aby ve svazku setrval proti své vůli. Zachování manželství coby právního stavu obvykle

²²⁸ K tomu srovnej HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 51-52.

²²⁹ FEISTAUEROVÁ, Vladimíra. Pohled praxe na opatrovnické řízení v souvislosti s rozvodem manželství. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 157.

²³⁰ ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace & praxe*. 2013, č. 12, s. 4.

²³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450 (§ 755 OZ).

²³² NOVÁK, Tomáš. Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 16.

²³³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 226 (§ 755 OZ).

nepřiměje rodiče k obnovení manželského soužití²³⁴. Ani majetkové otázky tímto nejsou nijak vyřešeny, ačkoliv právě finanční zajištění dítěte a pečujícího rodiče je hlavním smyslem tvrdostní klauzule²³⁵. V případě rozvodu by jednomu z rodičů bylo stanoveno výživné. V případě, že manželství rozvedeno nebude, ale rodiče spolu nebudou nadále žít, vyživovací povinnost mají ze zákona sice oba rodiče, dokonce jako manželé mají právo na zachování stejné životní úrovně, ale pokud ji jeden z nich nebude dobrovolně plnit, chybí titul, na jehož základě by bylo možné výživné vymáhat²³⁶. Samozřejmě i za trvání manželství může být soudním rozhodnutím upravena vyživovací povinnost mezi manžely.

Smyslem zákonné úpravy je jednoznačně ochrana práv nezletilých dětí, které rozpadem manželství svých rodičů ztrácí zázemí a jistotu. Z pohledu zákonodárce je v zájmu nezletilých dětí, aby bylo soudem garantováno, že úprava osobní péče o dítě, vyživovací povinnosti k dítěti, případně i styku nepečujícího rodiče s dítětem je v souladu se zájmy dítěte. I v případě, že se rodiče na všech bodech shodnou, má soud jejich dohodu schválit, čímž potvrdí, že dohoda rodičů koresponduje se zájmem dítěte. Pokud rodiče v budoucnu najdou lepší způsob řešení, rozhodnou se praktikovat jinou formu péče o děti, změny se potřeby dítěte a tím i vyživovací povinností, upraví se četnost a způsob, jak bude realizován styk dítěte s nepečujícím rodičem, a rodiče se na novém uspořádání poměrů shodnou, nemusí se obracet na soud, aby takovou dohodu schválil. Často tyto změny vyplynou z okolností, rodiče zjistí, že to, na čem se u soudu dohodli, nebo jak soud rozhodl, jim v praxi nevyhovuje a najdou lepší způsob výkonu svých povinností a práv ve vztahu k dítěti. Což znamená, že v takové situaci již žádná státní autorita nedohlíží nad tím, zda nová dohoda, resp. faktická úprava povinností a práv rodičů k dítěti, je v souladu se zájmem dítěte. Rodiče tedy nedodrží původní soudní rozhodnutí. Ale pokud tento stav vyhovuje dítěti i rodičům, nikdo pravděpodobně nebude poukazovat na skutečnost, že reálná situace je v rozporu s pravomocným rozhodnutím soudu.

Podmínka pravomocného rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu může být také snadno zneužita jedním z manželů k úmyslnému protahování rozvodového řízení. Ačkoliv spolu manželé již dávno nežijí, dokonce možná jeden z nich

²³⁴ JÄGER, Wolfgang. In JOHANNSEN, Kurt H., HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. Kommentar*. 6. vydání. München: C. H. Beck, 2015, s. 390 (§ 1568 BGB).

²³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 71-72 (§ 24 ZoR).

²³⁶ ŠMÍD, Ondřej. In ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 53.

založil novou rodinu, a proto má eminentní zájem na rychlém ukončení rozvodového řízení²³⁷, druhý manžel má k dispozici hned dvě řízení, díky nimž může protahovat trvání manželství a tím bránit v oficiálním začátku nového života bývalému partnerovi. Řízení o úpravu poměrů k nezletilým dětem se v případech nejvyhrocenějších konfliktů mezi rodiči může táhnout i několik let. Je-li na jeho ukončení vázáno řízení rozvodové, manželství bude trvat po celou dobu, včetně všech s tím spojených právních důsledků (vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely, režim společného jmění manželů, určování otcovství k dětem manželky atd.).

Narodí-li se dítě rodičům, kteří manželství neuzavřeli, povinnosti a práva k dítěti nemusí být v případě, že rodiče spolu nežijí, upravena soudním rozhodnutím, pokud se rodiče dohodnou, resp. pokud řízení sami nezahájí (bez ohledu na to, zda chtějí pouze nechat soudem schválit vzájemnou dohodu, nebo od soudu žádají autoritativní rozhodnutí ve věci), nebo soud nezahájí řízení z moci úřední (např. na podnět OSPOD)²³⁸.

Pokud rodiče vzájemnou dohodu dodržují a nastavená pravidla vyhovují i dítěti, nikdo nekontroluje, zda tento stav odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. V případech, kdy je dítě rodinnou situací zatěžováno natolik, že se to projevuje v jeho chování, je to důvodem pro podání podnětu buď OSPOD, případně přímo soudu k zahájení řízení²³⁹ o úpravu poměrů nezletilého dítěte. Předpokladem však je, že na takovou situaci musí někdo upozornit. Často přitom jsou přehlíženy právě i signály dětí, které by pomoc a ochranu potřebovaly, protože špatně snášejí absenci jednoho z rodičů, nebo trvalé konflikty mezi svými rodiči. Takový stav může být následkem jak toho, že se rodiče nejsou schopni dohodnout, tak toho, že dohoda vyhovuje pouze rodičům, ale neodpovídá zájmům a potřebám dítěte. Přitom i dětem nesezdaných rodičů by se mělo dostat stejné ochrany jako dětem narozeným v manželství. I jejich rodinné zázemí se rozpadlo, ztratily jistotu domova a měly by být chráněny jejich zájmy. A je-li jedním z hlavních důvodů ochrany dětí narozených v manželství zaručit odpovídající ekonomické zajištění pro tyto děti, pak je potřeba zdůraznit, že i ekonomická

²³⁷ Nejnázornějším příkladem je situace, kdy rozvádějící se žena čeká se svým novým přítelem dítě. Dokud nebude pravomocně rozhodnuto o rozvodu jejího manželství, svědčí domněnka otcovství k jejímu dítěti stávajícímu manželovi. S tím se samozřejmě následně pojí povinnosti a práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti a další komplikace.

²³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306 (§ 176 OSŘ).

²³⁹ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 91-92 (§ 14 ZSPOD).

situace nesezdaných rodičů se po jejich rozchodu zásadně změní a bude mít dopad na společné děti.

4.1.2 Problematické aspekty současné právní úpravy

Aktuální právní úprava má své nedostatky, resp. dají se v ní vysledovat logické rozpory.

Soudní řízení má potenciál zvyšovat stres, představuje silnou psychickou zátěž. Probíhající soudní řízení coby přísně formální a oficiální proces je spojeno se značnou mírou nervozity²⁴⁰ i tehdy, předkládají-li rodiče pouze dohodu, kterou má soud schválit. To může přispívat ke vzniku neodůvodněného napětí mezi rodiči. I v případě rodičů, kteří by byli schopni se sami dohodnout, ovšem soudní řízení zahájí (ať už proto, že musí pravomocné rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem předložit v rozvodovém řízení, nebo proto, že se o vzájemnou dohodu ani nepokusí), může dojít v důsledku negativních emocí spojených se soudním řízením, nejistoty a obav z konečného rozhodnutí soudu²⁴¹ ke vzniku nebo případnému vyhocení úplně zbytečných konfliktů, které samozřejmě smírnému řešení situace mezi rodiči brání.

Zcela opačná je situace u rodičů, kteří manželství neuzavřeli a nemusí tedy úpravu povinností a práv k dětem řešit soudní cestou, aby se mohli oficiálně rozejít. Bohužel právě tato skutečnost může vést k tomu, že mezi rodiči existuje konflikt, který se časem stupňuje, má negativní dopady na dítě, ale protože rodiče z jakéhokoliv důvodu nevyhledají odbornou pomoc, je to konflikt neřešený. Pokud se po několika měsících či letech obrátí jeden z rodičů na soud, kdy za podpory OSPOD coby kolizního opatrovníka dítěte, nebo přímo z podnětu soudu jsou rodiče nuceni vyhledat odbornou pomoc, může být jejich vzájemný vztah již v takovém stadiu, že situace je prakticky bezvýchodná, případně řešení je velmi obtížné a zdouhavé. Přitom by stačilo, aby se rodiče hned na počátku konfliktu buď z vlastní iniciativy, nebo na základě doporučení třetí osoby (ať už by se jednalo o někoho z přátel či příbuzných, nebo o osobu jakkoliv jinak přicházející do kontaktu s rodinou, např. učitele

²⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 17-18.

²⁴¹ JURÁŠ, Marek. Odpovědnost účastníků civilního soudního řízení za spravedlivý proces – proces bez zbytečných průtahů. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 133.

dítěte) obrátili na rodinnou poradnu, vyhledali pomoc mediátora, nebo využili podporu jiné instituce.

Jak již bylo uvedeno výše – soud má být nejvyšší instancí, která dohlíží nad ochranou zájmů a blaha dítěte. V případě rodičů, kteří se na soud obrátí s takovým řešením, které pro dítě nemusí být vyhovující, by soud tuto dohodu rodičů schválit neměl²⁴². Samozřejmě je žádoucí, aby rodičům vysvětlil, z jakého důvodu jimi navrhované řešení není vhodné pro nezletilé dítě, ale pokud na něm rodiče budou trvat, soud by měl jejich návrh na schválení dohody zamítnout. Je nasnadě, že pokud oba rodiče s navrhovanou úpravou souhlasí, stejně v praxi budou svoji dohodu realizovat. Problém však vzniká manželům, pro které je schválení dohody o úpravě povinností a práv k nezletilým dětem nezbytnou podmínkou pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství²⁴³. V jejich případě pak může dojít i k situaci uvedené výše – v důsledku neočekávaně složitějšího průběhu soudního řízení se může u rodičů stupňovat nervozita, napětí, stres a mohou mezi nimi vznikat konflikty, které vygradují až vyhocenou situací mezi rodiči.

Vhodné by bylo sjednocení těchto postupů. Tedy buď by mělo dojít ke zrušení povinnosti úpravy poměrů k dětem rozvádějících se manželů, nebo by naopak měly být soudním či správním rozhodnutím upravovány poměry k dětem všech rodičů, kteří spolu nežijí. Obě řešení mají samozřejmě svá úskalí. A ani jedno řešení nijak nepřispěje k uklidnění konfliktních situací mezi rodiči, pokud jakékoliv řízení týkající se úpravy poměrů k nezletilým dětem nebude úzce provázáno s odbornou poradenskou prací s rodinou.

4.1.3 Úprava práv a povinností k nezletilým dětem v případě rozchodu rodičů v německém právu

Obě varianty řešení úpravy poměrů k nezletilým dětem v případě rozchodu jejich rodičů, tedy povinné soudní řízení i ponechání na rozhodnutí rodičů, zda se obrátí na soud, byly postupně uplatněny v právní úpravě Německa. Můžeme tak sledovat, jaký byl jejich praktický dopad. Samozřejmě není možné absolutní srovnání současné situace v České republice s německou právní úpravou do roku 1998. Důvodem je především odlišná koncepce

²⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1015 (§ 906 OZ).

²⁴³ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 84 (§ 24a ZoR).

české rodičovské odpovědnosti a rodičovské péče v Německu (k tomu podrobněji v kapitole 2.2.2), kde navíc došlo k zásadním změnám ve vztahu rodičů a dětí narozených v manželství a mimo manželství.

Stejně jako v České republice i v Německu došlo v roce 1998 k velké novele rodinného práva. Nejprve tedy představím stav německé právní úpravy před touto novelou.

Narodilo-li se dítě v manželství rodičů, rodičům náležela společná rodičovská péče. V případě dětí narozených mimo manželství měla matka výlučnou rodičovskou péči. Otec mohl rodičovskou péči získat jen tehdy, pokud ji matka nevykonávala²⁴⁴.

BGB výslovně upravoval, že nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, soud rozhodne, na kterého z rodičů přeneše výlučnou rodičovskou péči k dítěti. V praxi to znamenalo, že povinnosti a práva k dítěti musely být upravovány vždy v souvislosti s rozvodem. O rozvodu i o přenesení rodičovské péče na jednoho rodiče rozhodovaly soudy v rámci jednoho řízení, šlo o tzv. zákonné spojení²⁴⁵. Situace tedy byla do roku 1998 stejná jako v České republice. Německé opatrovnické soudy dokonce vůbec nebyly příslušné pro řešení vztahů rodičů k dětem narozeným mimo manželství²⁴⁶. Rozhodnutí soudu bylo v těchto situacích předvídatelné – soud přenesl rodičovskou péči na toho rodiče, se kterým dítě žilo, a druhý rodič měl povinnost platit výživné a pokud soud nerozhodl jinak a rodiče se dohodli, mohl se s dítětem stykat. Před rokem 1998 právo rodiče na styk s dítětem BGB neupravoval vůbec²⁴⁷. Vycházelo se z toho, že rodič právo na styk má, ovšem v souvislosti s řešením konfliktu mezi rodiči soudy často přistupovaly k tomu, že styk s rodičem maximálně omezily, nebo dokonce zakázaly, aby dítě nadále nemuselo být vtahováno do vypjaté situace mezi rodiči²⁴⁸.

Taková právní úprava a na ni navazující rozhodování soudu, samozřejmě vedla k vyhrocování konfliktů mezi rodiči, pro které se rozvodové řízení a s ním spojené řízení o úpravu práv a povinností k dítěti změnilo v „boj o dítě“, protože ten, kdo prohrál, prakticky přišel o možnost ovlivňovat život svého dítěte.

²⁴⁴ K problematice rodičovské odpovědnosti u dětí narozených mimo manželství srovnej také WILK, Adam. Určování rodičovské odpovědnosti v evropských zemích. *Právní rádce*. 2007, č. 11, s. 20-21.

²⁴⁵ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 179.

²⁴⁶ ALTHAMMER, Christoph. In JOHANNSEN, Kurt H., HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. Kommentar*. 6. vydání. München: C. H. Beck, 2015, s. 1832 (§ 111 FamFG).

²⁴⁷ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 181.

²⁴⁸ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 19.

Pokud se rozešli rodiče, kteří manželství neuzavřeli, nebylo nutné řešit úpravu práv a povinností k dítěti, protože rodičovskou péčí měla pouze matka.

Od roku 1998 mohou nesezdání rodiče učinit společně prohlášení, že chtějí vykonávat rodičovskou péči společně. Pokud toto společné prohlášení neučiní, může se kterýkoliv z nich obrátit na soud, který o společné rodičovské péči rozhodne. Společnou rodičovskou péči vykonávají nadále oba rodiče i v případě, že spolu nežijí²⁴⁹. Jiná úprava je možná jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte, nebo pokud to některý z rodičů, nebo rodiče společně navrhnou. Ovšem ani v případě, kdy oba rodiče navrhnou přenesení výlučné rodičovské péče pouze na jednoho z nich, může soud rozhodnout o společné péči, pokud je přesvědčen, že je to v zájmu dítěte a rodiče spolu dokáží kooperovat²⁵⁰. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem tak již není nutná ani v případě, že se rodiče rozvádějí. Rozvod manželství tedy probíhá stejně bez ohledu na to, zda manželé mají, či nemají nezletilé děti. Jediným rozdílem je nabídka podpory a pomoci ze strany orgánu péče o děti, která je rodičům poskytnuta bezprostředně po podání návrhu na rozvod manželství²⁵¹. Rodiče jsou informováni o tom, že pokud nebudou schopni najít společně řešení situace svých nezletilých dětí, mohou se obrátit na orgán péče o děti, případně jakoukoliv jinou poradenskou instituci, kde za pomoci odborníků mohou hledat nejlepší způsob úpravy povinností a práv ke společným dětem²⁵². Současně však rodiče ví, že pokud se sami dohodnou, nemusí do rodinné situace týkající se dětí zapojovat žádný orgán či instituci a funguje-li jejich dohoda, není potřeba se obracet na soud. Od roku 1998 upravuje BGB výslovně i právo rodiče na styk s dítětem a právo dítěte na styk s oběma rodiči.

V současné době není v Německu rozlišována situace, kdy se dítě narodí v manželství svých rodičů nebo jako dítě nemanželské. V případě dětí nemanželských sice nenáleží rodičovská péče oběma rodičům ze zákona, ale pokud mají společnou rodičovskou péči, zůstává zásadně zachována oběma, i když spolu nežijí. Totéž platí i v případě rozvodu manželství, kdy soud o rodičovské péči nerozhoduje a oba rodiče mají nadále společnou rodičovskou péči. O jejím přenesení výlučně na jednoho rodiče může soud rozhodnout pouze na návrh, nebo je-li to v zájmu nezletilého dítěte.

²⁴⁹ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 457.

²⁵⁰ STARK, Barbara. *International Family Law. An Introduction*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2005, s. 184.

²⁵¹ WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 47.

²⁵² BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 148.

4.2 Subjekty zapojené do řešení rodičovského konfliktu

Jsou-li rodiče nuceni řešit svůj konflikt v soudním řízení, nebo se pro tento postup rozhodnou sami, setkají se oni i jejich děti se zástupci několika různých profesí, které částečně postupně, částečně souběžně při řešení rodičovského konfliktu s rodinou pracují. Zástupci všech těchto profesí by měli brát svou práci jako poslání, jako službu dětem. Pokud je pro někoho tato práce pouhou povinností, nebo objeví-li se syndrom vyhoření, nedá se očekávat, že takový člověk bude rodině schopen efektivně pomoci a pro dítě udělat to nejlepší, co se v dané situaci udělat dá. Stejně jako učitelé, kteří děti v jejich životě hodně ovlivňují, i opatrovníčtí soudci, pracovníci OSPOD, psychologové a soudní znalci pracující s dětmi musí ve své činnosti vidět především důležitý úkol pomoci dětem a jejich rodinám.

Významným faktorem, který není možné přehlížet, je i jedinečnost každého konkrétního případu. Při řešení rodinných krizí a rodičovských konfliktů nelze používat na všechny situace jednotnou šablonu, ke každému případu musí být přistupováno individuálně, empaticky a s přihlédnutím ke všem jednotlivým aspektům rodinné situace²⁵³. I kdyby se zdálo, že problémy mezi rodiči se neustále opakují a jejich průběh i projevy jsou stejné, je potřeba vzít v potaz osobnosti jednotlivých aktérů, příčiny, které ke vzniku krizového stavu vedly, i způsob, jak se s ním členové rodiny vypořádávají.

4.2.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

OSPOD jsou pro rodiče při řešení jakýchkoliv problémů v rodině nejbližší stojícím veřejným subjektem, který jim primárně má poskytnout pomoc a poradenství. Při výkonu sociálně-právní ochrany dětí by OSPOD měly prezentovat převládající stanovisko společnosti k otázkám výchovy dětí i rodiny jako takové²⁵⁴. Dojde-li k řešení věci prostřednictvím soudního řízení, bývá místně příslušný OSPOD zpravidla jmenován kolizním opatrovníkem nezletilého dítěte.

Klíčovým zákonem upravujícím činnost OSPOD je ZSPOD. V kontextu práce s rodinou je zde upravena jednak poradenská a preventivní činnost, jednak výchovná opatření, která lze uplatnit vůči rodičům i dítěti, pokud poradenství a preventivní opatření nestačí.

²⁵³ KAPITÁN, Zdeněk. Práva dítěte a vývoj společnosti. In JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská, o.s.p., 2011, s. 191.

²⁵⁴ ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 548.

Vzhledem k tomu, že OSPOD jsou správními orgány, řídí se zejména jejich rozhodovací činnost také zákonem č. 500/2004 Sb., správním řádem.

Role OSPOD je však v případě řešení rodičovských konfliktů značně roztržštěná. To souvisí především s tím, že OSPOD se s rodinou setkává v různých fázích průběhu krize. Rodiče se mohou sami na OSPOD obrátit a začít situaci řešit ještě předtím, než je vůbec zahájeno soudní řízení. Nebo rodiče OSPOD nekontaktují vůbec. Může se stát, že se sami pokouší hledat řešení své situace, vyhledají odbornou pomoc v podobě manželského poradenství, mediátora, či jinou metodou, třeba i ve spolupráci se svými advokáty. Anebo problém řeší přímo podáním návrhu na soud, aniž by se spojili s OSPOD a aniž by se pokusili sami najít konsens. V tom případě se rodina s OSPOD setká až po zahájení soudního řízení, kdy dojde ke jmenování kolizního opatrovníka dítěti, kterým je pravidelně právě OSPOD. Úloha OSPOD však zůstává stejná bez ohledu na to, kdy proběhne první kontakt s rodinou²⁵⁵. OSPOD mají poskytovat poradenství rodičům, jak při řešení složité rodinné situace postupovat, jak co nejméně zatížit dítě, jakou pomoc vyhledat a využít, případně samy tuto pomoc poskytují²⁵⁶, v každém případě mají rodiče podporovat v hledání společného smírného řešení. Současně, a to především v těch případech, kdy se rodiče na OSPOD obrátí sami, se stávají pro rodiče jakýmsi arbitrem, důvěrníkem a někdy i nástrojem v jejich vzájemném soupeření a rozepřích, kdy rodiče chodí za pracovníky OSPOD řešit jakékoliv události, které mezi nimi v souvislosti s péčí o dítě nastanou, chodí si na sebe vzájemně stěžovat, hledají v OSPOD spojení²⁵⁷. V případě, že rodičovský konflikt negativně dopadá na dítě, rodiče nerespektují doporučení OSPOD a nezvládají výchovu, může OSPOD vůči rodičům uplatnit výchovná opatření a sankce. A vedle této práce s rodinou a rodiči má OSPOD chránit zájmy nezletilých dětí, což je úkol, ke kterému by měla směřovat veškerá činnost, kterou OSPOD vykonává, bez ohledu na to, zda ve věci byl, je, či teprve bude jmenován kolizním opatrovníkem dítěte. Jako kolizní opatrovník pak OSPOD má zjistit objektivní názor dítěte a tento pak prezentovat a zastupovat před soudem.

²⁵⁵ BALLOFF, Rainer. Kindeswille, Kindeswohl, lösungsorientiertes Vorgehen in der Familiengerichtsbarkeit – welchen Stellenwert hat das Kind im Cochemer Modell? In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 147.

²⁵⁶ K tomu srovnej DÁVID, Radovan. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 257.

²⁵⁷ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 19.

4.2.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako zprostředkovatel řešení rodičovského konfliktu

Setká-li se OSPOD s rodiči před zahájením soudního řízení, může se tak stát z několika důvodů. Kterýkoliv z rodičů může požádat OSPOD o pomoc při přípravě návrhu na úpravu poměrů k dítěti. Na OSPOD se mohou obrátit rodiče, nebo i třetí osoby (ustanovení § 10 odst. 4 ZSPOD uvádí, která zařízení mají oznamovací povinnost, pokud se domnívají, že řádný vývoj dítěte může být ohrožen v souvislosti s konfliktem mezi rodiči) s žádostí nebo podnětem týkajícím se dítěte, které může rozchod rodičů těžce nést a v důsledku této stresové situace se u něj mohou objevit problémy (s chováním, ve škole, zdravotní problémy apod.)²⁵⁸. OSPOD může kontaktovat také rodič, se kterým dítě po rozchodu rodičů nežije a kterému je znemožňován kontakt s dítětem, a požádat o pomoc při realizaci styku s dítětem²⁵⁹. Samozřejmě je možné, že se OSPOD s rodiči poprvé setká i z jiného důvodu. Většinu úkonů, které obnáší práce s rodinou před zahájením soudního řízení, může OSPOD provádět i poté, co se stane kolizním opatrovníkem dítěte.

OSPOD vždy vykonává sociální práci s rodinou. Dle charakteru konkrétních činností lze rozlišit práci sociálně-diagnostickou, která je typická v úvodních fázích spolupráce, a sociálně-terapeutickou²⁶⁰. Při diagnostické práci se OSPOD snaží zjistit situaci v rodině, míru zapojení dítěte do rodičovského konfliktu a jeho dopady na dítě. Je tedy vhodné, aby příslušný pracovník OSPOD navázal kontakt i se samotným dítětem a zjistil, jak dítě situaci vnímá, případně s přihlédnutím k jeho věku a rozumovým schopnostem jaký má na věc názor²⁶¹. V žádném případě by se však dítě v průběhu pohovoru s pracovníkem OSPOD nemělo dostat do situace, kdy bude nuceno si mezi rodiči vybírat²⁶². Současně by měly být vyhodnoceny postupy, které mohou přispět k řešení rodinné situace v nejlepším zájmu dítěte,

²⁵⁸ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 58-59 (§ 10 ZSPOD).

²⁵⁹ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 100.

²⁶⁰ NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, č. 8, s. 4.

²⁶¹ K tomu srovnej FATTORE, Toby, TURNBULL, Nick. Theorizing Representation of and Engagement with Children. The Political Dimension of Child-oriented Communication. In MASON, Jan, FATTORE, Toby (eds.). *Children Taken Seriously. In Theory, Policy and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, s. 55.

²⁶² K tomu srovnej MATOUŠKOVÁ, Ivana. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 83.

tyto postupy musí být rodičům představeny a vysvětleny²⁶³. V terapeutické fázi sociální pracovník působí na rodiče s cílem přimět je k obnově jejich rodičovských kompetencí, obnovení komunikace a vyřešení problému ku prospěchu dítěte.

Významnou úlohou OSPOD je jejich poradenská a preventivní činnost. Jedná se o úkony, jimiž OSPOD mají rodičům zdůraznit jejich povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti a přimět je k tomu, aby tyto povinnosti plnili, a kterými OSPOD má napomoci rodičům odstranit nedostatky v jejich výchově. V kontextu rodičovského konfliktu jsou tyto povinnosti OSPOD realizovány především prostřednictvím pohovorů s rodiči. Přitom je potřeba si uvědomit, že v případech rodičovských konfliktů, nebo obecně rodinných situací souvisejících s rozchodem a rozvodem rodičů, se většinou na OSPOD neobracejí rodiče společně. Prvotní informace tedy příslušný pracovník obvykle získá pohovorem pouze s jedním z rodičů. To může vést k tomu, že mu budou poskytnuty údaje zkreslené, neúplné, nebo neobjektivní. Proto je velmi důležité, aby si OSPOD zajistil stanovisko i druhého rodiče. Jakým způsobem se tak stane, záleží na uvážení konkrétního pracovníka. Může dojít k návštěvě v domácnosti, nebo může rodiče pozvat na pohovor na OSPOD. Je-li to vhodné, mohou být rodiče pozváni i ke společnému pohovoru [§ 53 odst. 2 písm. b) ZSPOD]. Spolupracovat s OSPOD je přitom povinností rodičů²⁶⁴. Předpokládá se, že sami rodiče by měli mít zájem na ochraně zájmů svého dítěte a nejsou-li schopni sami poskytnout dítěti podmínky příznivé pro jeho vývoj, je na místě, aby v takové situaci zasáhl stát²⁶⁵.

Při pohovorech s rodiči poskytuje OSPOD jak poradenství odborné, tedy jak mají rodiče postupovat, aby rodinnou situací bylo co nejméně zatíženo dítě, tak právní, tedy jaké právní kroky mají rodiče podniknout, aby jejich situace byla řešena oficiální cestou. Sociální pracovník tedy kromě znalostí příslušné právní úpravy musí disponovat i znalostmi psychologie a dovednostmi v oblasti poradenství²⁶⁶. Sociální pracovník by při pohovorech s rodiči měl sledovat následující cíle: Zmírnit konflikt mezi rodiči, tím přispět k vytvoření

²⁶³ NOVOTNÁ, Věra. Návštěvy v rodinách při výkonu sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2010, č. 1, s. 4-5.

²⁶⁴ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 426 (§ 53 ZSPOD).

²⁶⁵ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, č. 8, s. 1.

²⁶⁶ RYCHLÍK, Daniel. Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 14.

prostředí, které nebude tolik zatěžovat dítě, umožnit dítěti kontakt s oběma rodiči a vést rodiče k nalezení společného smírného řešení²⁶⁷.

Svým způsobem doplňuje činnost OSPOD pomáhající profese, k nimž jsou pravidelně řazeny manželské a rodinné poradny, terapeutická zařízení, mediační centra či samotní mediátoři (k tomu blíže v [kapitole 4.2.4](#)). OSPOD může rodičům doporučit, aby využili pomoc těchto zařízení a v případě, že rodiče toto doporučení neposlechnou a tento postup je v zájmu dítěte, může OSPOD rodičům využití odborné poradenské pomoci nebo setkání s mediátorem dokonce uložit jako povinnost [podle ustanovení § 12 odst. 1 nebo § 13 odst. 1 písm. d) ZSPOD]. V souvislosti s právním poradenstvím může OSPOD do značné míry nahrazovat rodičům advokáta (samozřejmě pouze ve fázi vypracování a podání návrhu, nebo konzultace právní situace, OSPOD v žádném případě nemůže rodiče zastupovat v průběhu soudního řízení).

Zjistí-li OSPOD při práci s rodinou, která se ocitla v krizi, že rodiče v důsledku svého konfliktu nejsou schopni řádně plnit své povinnosti vyplývající jim z rodičovské odpovědnosti, což má nebo může mít negativní dopad na vývoj dítěte²⁶⁸, považuje nadále dítě za dítě ohrožené ve smyslu § 6 písm. a) bod 2 ZSPOD. V tom případě může OSPOD vypracovat individuální plán ochrany dítěte [dle § 10 odst. 3 písm. d) a odst. 5 ZSPOD] nebo uspořádat případovou konferenci [dle § 10 odst. 3 písm. e) ZSPOD, k případovým konferencím blíže v [kapitole 5.4](#)].

Sociální pracovník zastává v průběhu práce s rodinou různé úlohy. Vystupuje jednak jako rádce, jako konzultant, jako zprostředkovatel řešení, může rodičům pomáhat řešení vytvořit nebo najít, nebo v případě úplné pasivity rodičů může sám fungovat jako řešitel jejich rodinné situace²⁶⁹. Je-li zahájeno soudní řízení, stává se zpravidla také kolizním opatrovníkem dítěte.

²⁶⁷ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 46.

²⁶⁸ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 41 (§ 6 ZSPOD).

²⁶⁹ NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, č. 8, s. 2-3.

4.2.1.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte²⁷⁰

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, zejména pak řízení týkající se úpravy péče o nezletilé dítě, styku s nezletilým dítětem, výživy nezletilého dítěte a významných záležitostí dítěte, představují v mnoha případech zásadní milník v dětském životě. Často úzce souvisí s rozchodem či rozvodem rodičů, což samo o sobě je pro dítě zlomovým okamžikem a stresující událostí²⁷¹. Navíc soudní rozhodnutí ovlivňuje život dítěte na několik dalších let, někdy i téměř dvě desetiletí. Odhlédnu-li od situací, kdy se rodiče dokáží rozejít slušně a na úpravě poměrů ke společným dětem se v klidu domluvit, ocitá se dítě v řízení mezi dvěma stranami, které se o ně de facto přetahují. Oba rodiče chtějí, aby o dítěti bylo rozhodnuto podle jejich představ. A právě hrozba tohoto stavu je hlavním důvodem, proč nezletilé dítě v žádném z výše uvedených řízení nemůže být zastoupeno některým ze svých rodičů.

V současné praxi je kolizním opatrovníkem dítěte pro řízení jmenován zpravidla OSPOD místně příslušný dle místa bydliště dítěte. V soudním řízení tak má vystupovat jako zástupce dítěte, prezentovat jeho názor, hájit jeho zájmy. Současně však v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí patří mezi povinnosti OSPOD přispívat k obnovení narušených funkcí rodiny, což jednoznačně vyžaduje úzkou spolupráci s rodiči. Má-li tentýž pracovník OSPOD na jednu stranu zastupovat zájmy dítěte, na druhou stranu ale být jakýmsi arbitrem mezi rodiči, dostává se do situace velmi podobné té, v níž se nachází samotné dítě. Ocitá se mezi rodiči, kteří oba usilují o to, aby tohoto člověka získali právě na svoji stranu a aby jim v řízení pomohl prosadit jimi navrhovanou úpravu.

Kolizního opatrovníka soud jmenuje dítěti v případech, kdy dítě nemůže být v soudním řízení zastupováno svým zákonným zástupcem (obvykle některým z rodičů) z důvodu střetu zájmů mezi dítětem a rodiči, nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem²⁷² (§ 892 odst. 3 OZ).

Ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS upravuje, že kolizním opatrovníkem soud jmenuje zpravidla OSPOD. Nejedná se tedy o závazné pravidlo a zákon nezakazuje ani jmenování jiného subjektu. Tímto subjektem může být osoba blízká dítěti, u které jsou splněny

²⁷⁰ Tato kapitola vychází z článku publikovaného v časopise Právní rozhledy: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, č. 20, s. 713-719.

²⁷¹ K tomu srovnej např. NOVÁK, Tomáš. Některé příčiny zdánlivě nepochopitelného odmítání jednoho z rodičů po rozvodu. *Právo a rodina*. 2010, č. 3, s. 17.

²⁷² K tomu blíže např. HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 117-120.

předpoklady pro objektivní a nestranné zastupování zájmů dítěte, nebo advokát, nebo jakákoliv jiná osoba nebo instituce, schopná zjistit a efektivně hájit zájem dítěte²⁷³. Ani ZŘS, ani ZSPOD neupravuje, jakým způsobem má OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte v řízení postupovat, jaká má v této souvislosti práva a jaké povinnosti, jak má zjišťovat a v řízení zastupovat zájmy dítěte. Rozhodne-li soud o jmenování OSPOD opatrovníkem dítěte, nemůže OSPOD, na rozdíl od jiných fyzických či právnických osob, svoje jmenování odmítnout. Pokud z jakéhokoliv důvodu se svým jmenováním nesouhlasí²⁷⁴, jedinou možností, jak se kolizního opatrovnictví zříct, představuje odvolání proti usnesení soudu o jmenování opatrovníkem²⁷⁵.

Je-li OSPOD kolizním opatrovníkem dítěte v řízení, jeho činnost zahrnuje především návštěvu v domácnosti, kde dítě žije, vypracování zprávy pro soud, ve které popíše životní a bytové podmínky dítěte, někdy ekonomickou situaci dítěte, resp. jeho rodičů, jedná-li se o dítě starší, pak jeho školní prospěch a mimoškolní aktivity, případně další informace, které rozhovorem s dítětem zjistí²⁷⁶. V případě, že OSPOD zjišťuje názor dítěte na rodinnou situaci, jeho přání a představy o budoucím uspořádání poměrů, je sice vhodné, aby takový rozhovor s dítětem provedl v prostředí, kde se dítě cítí bezpečně a které je mu důvěrně známé, na druhou stranu ale je nutné zajistit si absolutní soukromí a zjistit, do jaké míry je dítě ve svých názorech ovlivněno pečujícím rodičem²⁷⁷. S výjimkou případů, kdy rodiče stále žijí ve společné domácnosti a kdy již před rozhodnutím soudu rodiče úspěšně realizují střídavou nebo společnou péči, návštěvy v domácnosti druhého rodiče OSPOD zpravidla neprovádí. ZSPOD přitom pracovníky OSPOD zmocňuje k provedení návštěvy v obydlí, kde dítě žije a kde se zdržuje. Z dikce zákona vyplývá, že provedení šetření má být primárně zaměřeno na životní podmínky dítěte. Je tedy sporné, zda je možné provést také šetření v domácnosti

²⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140-141 (§ 37 ZoR).

²⁷⁴ Takovým důvodem může být zejména skutečnost, že OSPOD je místně nepříslušný, nebo je sice místně příslušný dle uvedeného bydliště dítěte, ale dítě se fakticky zdržuje jinde a výkon funkce kolizního opatrovníka by tak byl velmi ztížen, nebo z důvodu podjatosti apod.

²⁷⁵ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 109 (§ 17 ZSPOD).

²⁷⁶ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 40.

²⁷⁷ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 78.

rodiče, se kterým se dítě nestýká (§ 52 odst. 1 ZSPOD)²⁷⁸. Ve zprávě pro soud jsou informace o druhém rodiči často uvedeny pouze na základě skutečností, které se OSPOD dozvěděl při pohovoru s pečujícím rodičem. K pohovorům s druhým rodičem dochází většinou jen tehdy, pokud konflikt mezi rodiči je natolik vyhrocený, že svoje neshody řeší prostřednictvím OSPOD – vzájemně si na sebe chodí stěžovat, chodí hlásit, co který rodič způsobil dítěti, jak nevhodně se zachoval, jak se chová nezodpovědně apod., případně pokud OSPOD z vlastní iniciativy aktivně pracuje s oběma rodiči.

Liší se samozřejmě situace, kdy se na OSPOD ještě před zahájením řízení obrátí jeden z rodičů nebo oba rodiče společně a snaží se svoji situaci řešit, od situací, kdy je OSPOD jmenován opatrovníkem dítěti, s jehož rodinou doposud nemá žádné zkušenosti ze své úřední činnosti.

Postavení OSPOD v průběhu soudního řízení je nesmírně složité. Tato skutečnost je dána především roztržičností a praktickou neslučitelností rolí, které OSPOD v procesu řešení rodičovského konfliktu plní²⁷⁹ (k tomu viz výše).

Tento problém se týká především práce s rodinami, v nichž vztah mezi rodiči je vyhrocený a je zapotřebí dlouhodobá poradenská a terapeutická práce s rodinou. V případech, kdy je OSPOD jmenován opatrovníkem dítěte v soudním řízení, kdy rodiče navrhují schválení vzájemné dohody, spočívá práce OSPOD především v prověření rodinné situace a zjištění, zda dohoda rodičů není v rozporu se zájmy dítěte²⁸⁰. Pro pracovníka OSPOD musí být dost obtížné sloučit jednotlivé role už v průběhu práce s rodinou. Je prakticky nepředstavitelné, že by se dlouhodobě snažil rodiče vést ke smírnému vyřešení jejich problému, hodiny s nimi diskutoval, hledal řešení, poté jim uložil ve správním řízení výchovné opatření v podobě povinnosti využít odborné psychoterapeutické pomoci²⁸¹, případně přikročil k využití jiného opatření nebo sankce, a následně se pokoušel s rodiči pokračovat v konstruktivním hledání smírného řešení jejich problému. Takovýto postup nutně

²⁷⁸ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 418 (§ 52 ZSPOD).

²⁷⁹ Na tuto roztržičnost poukázali pracovníci OSPOD v diskusních skupinách v rámci interaktivního setkání Ochrana dětí napříč profesemi – šance na nový začátek, které pořádal Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ve dnech 12. a 13. 6. 2014 v Brně.

²⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 72-73.

²⁸¹ ENGEL, Arno. Ziele, Strukturen und gesetzliche Grundlagen der Familiengerichtshilfe. In BARTH, Peter, DEIXLER-HÜBNER, Astrid, JELINEK, Georg. *Handbuch des neuen Kindschaft- und Namensrecht*. Wien: Linde, 2013, s. 251.

musí narušit vytvořenou důvěru mezi rodiči a pracovníkem OSPOD, což značně ztěžuje jakoukoliv další práci s rodinou²⁸².

Dalším problémem, který v této souvislosti nastává, je samotné soudní řízení, kde má pracovník OSPOD vystupovat jako zástupce dítěte. Ocitá se však v situaci, kdy doposud většinu svého času a energie věnoval práci s rodiči, nikoliv s dítětem²⁸³. Stojí zde tedy vedle rodičů, jejichž problémy podrobně zná a zabývá se jimi, ale má vystupovat jménem dítěte, o kterém ví minimum a v některých případech ani neměl možnost s ním osobně o samotě mluvit (v praxi jde především o případy velmi malých dětí, které neumí mluvit, nebo nejsou schopny samy formulovat svůj názor).

Nelze pominout ani skutečnost, že v průměru na českého pracovníka OSPOD připadá několik set případů. Nejedná se samozřejmě pouze o případy rozvádějících se rodičů, nebo kolizního opatrovnictví dětí, kdy rodiče svůj spor týkající se dítěte řeší soudní cestou (typickým příkladem je řízení o určení nebo změnu vyživovací povinnosti). Velkou část agendy OSPOD představuje poradenství a sociální práce, tedy pracovníci OSPOD se nesetkávají pouze s rozvádějícími se rodiči, řešícími své problémy, ale i s rodinami dětí s výchovnými problémy, s dětmi, které jsou, nebo mají být umístěny v ústavní nebo náhradní rodinné péči apod.²⁸⁴ Ale i tento stav dokládá, že není v moci pracovníka OSPOD, aby se důkladně seznámil s každým dítětem, které má u soudu zastupovat, aby dopodrobna znal postoj tohoto dítěte, jeho názory a byl objektivně schopen vyhodnotit, jaké řešení je v nejlepším zájmu dítěte. Za současného stavu je možnost rodičů ovlivňovat postoje a prezentovaná stanoviska pracovníků OSPOD neúměrně vysoká.

Že problém přetíženosti a rozpolcenosti práce OSPOD není specifický pouze pro Českou republiku, dokládá skutečnost, že i další evropské země v uplynulých letech změnily svůj systém a role, které OSPOD v řízeních týkajících se dětí plní, rozdělily mezi další subjekty. Mezi státy, kde došlo k takovému přerozdělení práce, patří například Německo, Rakousko nebo Anglie.

²⁸² K tomu srovnej JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i praxi OSPOD. *Právo a rodina*. 2015, č. 7, s. 18.

²⁸³ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 150.

²⁸⁴ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 107 (§ 17 ZSPOD).

a) Německo

V Německu funguje orgán péče o mládež (*Jugendamt*) jako koordinátor celého procesu řešení rodičovského konfliktu. Provádí prošetření poměrů v rodině dítěte, zprávu o tomto šetření podává soudu, současně je v kontaktu s oběma rodiči, jimž doporučuje možnosti řešení jejich rozepře²⁸⁵. Mnoho německých orgánů péče o mládež přímo zprostředkovává rodičům odbornou pomoc, kterou pak zajišťují konkrétní poradenská centra (manželské a rodinné poradny provozované obcí, církví, nebo i soukromé).

V německém soudním řízení, které se týká nezletilého dítěte, dítěti opatrovník vůbec nemusí být jmenován. Ve kterých situacích se tak musí stát, upravuje zákon, konkrétně FamFG v ustanovení § 158. Soud má dítěti jmenovat opatrovníka (*Verfahrensbeistand*), je-li to potřebné pro zajištění jeho zájmů (§ 158 odst. 1 FamFG)²⁸⁶. Ustanovení § 158 odst. 2 FamFG pak uvádí demonstrativní výčet situací, kdy je zpravidla nutné opatrovníka jmenovat. Je to v případě, kdy zájem dítěte je v příkrém rozporu se zájmem jeho zákonného zástupce, kdy je zahájeno řízení z důvodu vážného ohrožení blaha dítěte, ve kterém se jedná o částečném nebo úplném odnětí práva osobní péče, má-li být dítě odebráno osobě, v jejíž péči se nachází, v řízeních o vydání dítěte a v řízeních, ve kterých může být rozhodnuto o zákazu styku nebo o omezení práva na styk s dítětem²⁸⁷. Zpravidla je dítěti opatrovník jmenován tehdy, pokud se rodiče na řešení sporné otázky nedohodnou hned na prvním jednání soudu a v řízení se pokračuje. Opatrovníka dítěte (lidově je tato funkce označována „*Anwalt des Kindes*“, v doslovném překladu „advokát dítěte“) soud vybere ze seznamu osob, které jsou ochotny tuto funkci vykonávat. Předpokladem je právnické nebo psychologické vzdělání, přičemž povinností je doplnění alespoň základního přehledu ve druhém z těchto oborů. Úkolem opatrovníka dítěte je věnovat se skutečně pouze dítěti. S rodiči je oprávněn komunikovat výhradně za účelem řešení konkrétních problémů týkajících se dítěte. S dítětem naproti tomu by měl opatrovník řešit veškeré otázky týkající se soudního řízení – jak bude probíhat, co může následovat, jaké dopady bude na dítě mít jaká varianta rozhodnutí, měl by umět rozptýlit veškeré obavy, které dítě v souvislosti s řízením má, vysvětlit mu práva

²⁸⁵ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 152.

²⁸⁶ K tomu blíže BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74. vydání. München: C. H. Beck, 2016, s. 3012-3013 (§ 158 FamFG).

²⁸⁷ ZIEGLER, Tobias. In SCHULTE-BUNERT, Kai, WEINREICH, Gerd. *Kommentar des FamFG*. 4. vydání. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, GmbH, 2014, s. 1023-1027 (§ 158 FamFG).

a povinnosti jeho rodičů. Dítě se může na opatrovníka kdykoliv obrátit. Opatrovník by měl mít možnost při nerušených rozhovorech s dítětem zjistit jeho názor na konflikt mezi rodiči, zjistit, co si dítě skutečně přeje a jak by uspořádání budoucích vztahů mělo vypadat, aby pro dítě bylo co nejpříjemnější a co nejméně zatěžující.

V Mnichově vzniklo v prosinci 1999 sdružení *Anwalt des Kindes München, e. V.*, které sdružuje zájemce o výkon funkce opatrovníka. Působnost tohoto sdružení je omezena pouze pro Horní Bavorsko²⁸⁸. Činnost sdružení je propracovaná do nejmenších detailů, každý soudce má k dispozici album s veškerými údaji o možných opatrovnících (kromě osobních údajů obsahuje také údaje o rodině, profesních zkušenostech, zájmech atd.), a má tak možnost pro konkrétní dítě vybrat nejvhodnějšího opatrovníka²⁸⁹.

Opatrovnictví v této podobě je samozřejmě vhodné zejména pro případy dětí, které již jsou schopné vnímat a chápat smysl soudního řízení. Nicméně i velmi malým dětem (kojencům, batolatům) může být opatrovník jmenován a je povinen zjistit, jaké řešení je v nejlepším zájmu dítěte a tento zájem pak před soudem zastupovat.

b) Rakousko

V Rakousku funguje jako podpůrný orgán pro opatrovnické soudy tzv. pomoc opatrovnickým soudům (*Familiengerichtshilfe*). Tato instituce je upravena v § 106a zákona o nesporných řízeních (*Außerstreitgesetz*, dále jen AußStrG) od 1. 11. 2013. Dítě v řízení zastupuje opatrovník, kterým je jmenován orgán péče o dítě (*Jugendamt*), ale s přípravou podkladů pro řízení soudu místo orgánu péče o dítě pomáhá právě pomoc opatrovnickým soudům. Její činnost zajišťují sociální pracovníci, psychologové a pedagogové²⁹⁰. Účelem zavedení tohoto institutu bylo urychlit soudní řízení ve věcech úpravy péče a kontaktu s nezletilým dítětem²⁹¹.

²⁸⁸ Verein. *Verein Anwalt des Kindes – München, e.V.* [online]. [citováno 21. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.anwaltdeskindes-muenchen.de/index.php/verein>>.

²⁸⁹ Tyto informace jsem získala při osobní návštěvě centra sdružení Anwalt des Kindes – München, e.V. v srpnu 2013 od vedoucí tohoto centra paní Birgit Büchner.

²⁹⁰ ENGEL, Arno. Ziele, Strukturen und gesetzliche Grundlagen der Familiengerichtshilfe. In BARTH, Peter, DEIXLER-HÜBNER, Astrid, JELINEK, Georg. *Handbuch des neuen Kindschaft- und Namensrecht*. Wien: Linde, 2013, s. 252.

²⁹¹ DEIXLER-HÜBNER, Astrid, DINGES, Stefan, PRANTER, Marie-Christine. *Trennen oder bleiben? Konstruktive Lösungen – Prävention und Bearbeitung von Paarkonflikten*. 1. vydání. Wien: Linde, Ges.m.b.H., 2014, s. 110.

Pomoc opatrovnickým soudům je do řešení konkrétního případu zapojena pouze na základě pověření soudu. Úkolem pracovníků pomoci opatrovnickým soudům je shromažďovat podklady pro rozhodnutí, snažit se přispět ke smírnému vyřešení konfliktu a informovat strany řízení o právních aspektech jejich pře (konkrétně o úpravě rodičovské péče a možnostech osobního kontaktu). V praxi provádí služba pomoci opatrovnickým soudům šetření v domácnosti, pohovory s jednotlivými účastníky řízení, pozoruje rodiče dítěte při vzájemné interakci i při běžném jednání s dítětem, může však také vypracovávat a soudu předkládat psychologická dobrozdání²⁹².

Pomoc opatrovnickým soudům ovšem nefunguje u všech okresních soudů. Pro které soudy bude tato instituce zřízena, určuje Spolkové ministerstvo spravedlnosti. (*Bundesministerium für Justiz*). Pomoc opatrovnickým soudům má být umístěna v soudní budově, aby byla zajištěna možnost úzké spolupráce a snadná dostupnost pracovníků pomoci opatrovnickým soudům pro soudce²⁹³ (§ 106c AußStrG).

V případech, že dochází k bránění ve styku dítěte s jedním z rodičů, může služba pomoci opatrovnických soudů plnit také úlohu zprostředkovatele tohoto styku, může asistovat rodičům při předávání dítěte, fungovat jako prostředník mezi rodiči při domlouvání termínů styku apod. (§ 106b AußStrG)²⁹⁴.

c) Anglie

V Anglii jsou děti v opatrovnických řízeních zastupovány jak opatrovníkem, tak advokátem. Opatrovníkem dítěte je jmenována sociální služba (*social service*, anglická obdoba OSPOD). Advokáta (*child's solicitor*) pro konkrétní dítě vždy vybírá a k zastoupení zmocňuje opatrovník.

Funkce opatrovníka dítěte (*guardian ad litem*) byla v Anglii zavedena v roce 1973 následkem jednoho tragického případu. Malé děvče bylo z důvodu špatné péče své matky svěřeno do pěstounské péče příbuzných. Po nějaké době matka požádala o navrácení dítěte do

²⁹² ENGEL, Arno. Ziele, Strukturen und gesetzliche Grundlagen der Familiengerichtshilfe. In BARTH, Peter, DEIXLER-HÜBNER, Astrid, JELINEK, Georg. *Handbuch des neuen Kindschaft- und Namensrecht*. Wien: Linde, 2013, s. 254.

²⁹³ K tomu blíže BECK, Susanne. In GITSCHTHALER, Edwin, HÖLLWERTH, Johann. *Kommentar zu Außerstreitgesetz*. Wien: MANZ Verlag Wien, 2013, s. 1375-1376 (§ 106c AußStrG).

²⁹⁴ K tomu také ENGEL, Arno. Ziele, Strukturen und gesetzliche Grundlagen der Familiengerichtshilfe. In BARTH, Peter, DEIXLER-HÜBNER, Astrid, JELINEK, Georg. *Handbuch des neuen Kindschaft- und Namensrecht*. Wien: Linde, 2013, s. 253.

své osobní péče. Tomuto návrhu soud vyhověl, aniž by kdokoliv kontroloval, zda je matka způsobilá se o dítě řádně starat a zda je o dítě skutečně dobře pečováno. Dítě následně v důsledku špatné péče své matky zemřelo. Od roku 1996 je opatrovník povinně jmenován ve všech řízeních, která se týkají dětí. Úlohu opatrovníka plní kvalifikovaní sociální pracovníci, kteří mají praxi v práci s rodinou a dětmi a jsou znalí rodinného práva. Funkci opatrovníka však nevykonává sociální služba místně příslušná pro rodinu.

Úkolem opatrovníka je zastupovat dítě v soudním řízení, prezentovat soudu přání a pocity dítěte a hájit jeho nejlepší zájem. Před soudem však za dítě vystupuje advokát, kterého vybírá a zplnomocňuje opatrovník. Opatrovník tedy tímto zmocněním část svých úkolů deleguje na advokáta. Opatrovník pracuje s dítětem i s rodinou, zjišťuje informace a zajišťuje podklady, které pak předává advokátovi dítěte. Opatrovník sice podává soudu písemnou zprávu, před soudem však dítě zastupuje advokát. Opatrovník úzce spolupracuje s advokátem dítěte. Advokát představuje dítě a jeho situaci soudu, je oprávněn předvolat svědky ve prospěch dítěte. Opatrovník informuje advokáta dítěte o tom, jak by podle jeho názoru mělo být rozhodnuto, jaký by měl být další osud dítěte, aby takové řešení bylo v nejlepším zájmu dítěte, a jaké informace, které o dítěti a od dítěte má, by měly být předneseny soudu. Svoje stanovisko prezentuje opatrovník soudu prostřednictvím předložené písemné zprávy. Má-li opatrovník jiný názor než dítě samotné a advokát dítěte se domnívá, že dítě je dostatečně staré na to, aby svůj názor mohlo samo vyjádřit, oznámí tuto skutečnost soudu²⁹⁵.

4.2.1.3 Shrnutí

Kolizní opatrovnictví nezletilého dítěte v soudních řízeních, která jsou spjata s rodičovským konfliktem v jakékoli podobě, představují pro pracovníky OSPOD na jednu stranu téměř každodenní práci, na stranu druhou často náročné a velmi stresující situace. To může být u konkrétních pracovníků spojeno dříve či později se syndromem vyhoření, může vést k otupění, k pocitu zoufalství a bezmoci²⁹⁶ a rezignaci na původní ideály a snahu vykonávat svoji práci co nejlépe právě pro děti. Protože postupnou eskalací rodičovského

²⁹⁵ What do guardians do. [online]. [citováno 29. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.familieslink.co.uk/download/sept07/What_do_Guardians_do.pdf>.

²⁹⁶ K tomu srovnej RYCHLÍK, Daniel. Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 16.

konfliktu se dítě stále více ztrácí ze zorného úhlu nejen svých vlastních rodičů, ale právě i pracovníka OSPOD coby kolizního opatrovníka.

Z těchto důvodů stojí za zvážení, zda by práce OSPOD neměla být více diverzifikovaná. Zda je vůbec možné, aby týž pracovník, který je nucen s rodiči řešit jejich konflikt, byl současně schopen v soudním řízení efektivně a objektivně hájit zájmy dítěte (k tomu blíže v [kapitole 7.4.2](#)).

Složité úloha OSPOD coby kolizního opatrovníka pramení především ze samotného rodičovského konfliktu. A zabránit konfliktním rozhodům a rozvodům nedokáže ani sebelepší právní úprava. Některé problémy tedy bude muset kolizní opatrovník řešit v každé situaci, ať už tuto funkci bude vykonávat OSPOD, nebo jakýkoliv jiný subjekt.

4.2.2 Advokáti

Ačkoliv řízení a konflikty v kontextu rodinných vztahů nejsou ve většině případů po právní stránce nijak složité, v praxi se ukazuje, že rodiče se i přesto při jejich řešení stále častěji nechávají zastupovat advokáty. Ne vždy však vyhledají advokáta, který se na rodinněprávní problematiku specializuje. V seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou je zapsáno 15 598 advokátů, z toho 503 advokátů, kteří aktivně vykonávají svoji praxi, má uvedenou specializaci na rodinné právo, výchovu a výživné²⁹⁷.

Advokáti se při výkonu své profese řídí zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, který upravuje činnost advokátů, od způsobilosti pro výkon, přes profesní sdružování, kárnou odpovědnost, až po práva a povinnosti z výkonu funkce advokáta plynoucí. S tím samozřejmě úzce souvisí i předpisy o odměňování, konkrétně vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb. Dalším důležitým pramenem upravujícím výkon advokacie jsou stavovské předpisy, zejména etický kodex vydaný Českou advokátní komorou. Jedná se sice o normu, která není obecně závazným právním předpisem, nicméně s ohledem na příslušnost advokátů k jejich profesnímu stavu může pro ně mít nedodržování tohoto předpisu následky právě v rámci jejich profesní organizace²⁹⁸.

²⁹⁷ Údaje platné k 15. 1. 2016. Vyhledávání advokátů a koncipientů. [online]. Dostupné z: <http://vyhledavac.cak.cz/Units/Search/search.aspx>.

²⁹⁸ K tomu blíže Stavovské předpisy. Usnesení Představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996. [online]. [citováno 16. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?pgid=23>.

Zákon o advokacii ukládá advokátům primárně chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klientů. Při své činnosti se má advokát řídit klientovými pokyny, pokud nejsou v rozporu s právními nebo stavovskými předpisy. V tom případě je advokát povinen klienta na tuto skutečnost upozornit (§ 16 odst. 1 zákona o advokacii) a trvá-li nadále klient na postupu dle svých pokynů, je to důvodem pro vypovězení smlouvy o poskytování právních služeb (§ 20 odst. 2 zákona o advokacii).

V řízení o úpravu poměrů k nezletilým dětem neexistuje povinnost právního zastoupení před soudem. Rodiče se na advokáty obracejí zpravidla ze dvou možných důvodů. Jednak v situaci, kdy nejsou schopni se dohodnout a soudní řízení vidí jako jedinou cestu, jak dosáhnout svého, a proto chtějí být zastoupeni odborníkem²⁹⁹. Jednak v situaci, kdy chtějí mít jistotu, že postup řešení jejich rodinných vztahů bude v souladu s právem. To zahrnuje jednak pomoc se sepsáním návrhu, jednak konzultace k právní stránce rodinné situace³⁰⁰. Současně v sobě však oslovení advokáta zahrnuje i určité riziko, a to především v případech, kdy by se rodiče na řešení svého problému sami dohodli, nebo už tak dokonce učinili, ovšem jeden z nich kontaktuje advokáta pro jistotu. Takový postup může druhý rodič vnímat jako ohrožení, jako nečestnou hru, kdy advokát má přispět k tomu, aby konečná úprava byla výhodnější pro rodiče, který se na něj obrátil. To může vést k tomu, že i druhý rodič vyhledá advokáta. Potom hodně záleží právě na advokátech. Pokud jen jeden z nich nebude mít potřebné zkušenosti s řešením rodičovských konfliktů a naopak bude preferovat vítězství za každou cenu, z původní dohody rodičů sejde a bude následovat velmi vyhocené soudní řízení³⁰¹.

Advokáti mohou průběh soudního řízení a zejména chování rodičů v rámci tohoto řízení hodně ovlivnit. Sejdou-li se dva advokáti, kteří si uvědomují závažnost rodinné situace a význam jejího klidného a smírného vyřešení, mohou k tomu svým klientům skutečně pomoci. Jednak mají možnost rodiče v jejich jednání usměrňovat, vysvětlit jim výhody

²⁹⁹ K tomu srovnej MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 33.

³⁰⁰ K tomu srovnej PROKSCH, Roland. Mediation vernetzt – Instrument zur Förderung von Einvernehmlichkeit in streitigen Kindschaftssachen nach dem neuen Familienverfahrensgesetz (FamFG). In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 222.

³⁰¹ K tomu srovnej HOMMEL, Mario. Rechtsanwälte in Trennung- und Scheidungsverfahren. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 19.

společného řešení, jednak mohou jednat i spolu. Dle čl. 11 odst. 1 etického kodexu nesmí advokát odmítnout výzvu jiného advokáta k jednání. Není však přípustné, aby advokát jednoho z rodičů jednal přímo s druhým rodičem, je-li také právně zastoupen, bez vědomí a souhlasu jeho advokáta. Advokáti se tak mohou například dohodnout, že se pokusí své klienty přesvědčit k využití mediace, nebo metody collaborative law (k tomu blíže v [kapitole 5.3](#)). V takovém případě je však potřeba počítat s tím, že pokud jeden z advokátů bude řídit mediaci rodičů, nebo oba advokáti se svými klienty se pokusí najít řešení za pomoci metody collaborative law a jednání nebudou úspěšná, v následujícím soudním řízení již nemohou tito advokáti rodiče zastupovat³⁰². Ačkoliv toto není zakázáno přímo zákonem o advokacii, ani etickým kodexem, poté, co advokát aktivně působí jako mediátor v konfliktu rodičů, nebo při vyjednávání dle collaborative law, není dle obecných pravidel obou těchto metod přípustné, aby v následujícím soudním řízení zastupoval kteroukoliv ze zúčastněných stran.

V souvislosti s řešením jakýchkoliv konfliktů v rodině je potřeba si uvědomit, že se jedná o vztahy mezi osobami, které nemají pouze charakter právní, ale jsou do značné míry také emocionální a není tedy možné nechávat za sebou „spálené mosty“. Jinými slovy, v rodinněprávních kauzách nelze za každou cenu usilovat o řešení, ve kterém jedna strana bude vítězem a druhá poraženým, protože je žádoucí, aby mezi účastníky řízení zůstaly zachovány alespoň elementární slušné mezilidské vztahy³⁰³. Speciálně v rodičovských konfliktech je navíc řešení bez vítěze pravidlem. Už samotná skutečnost, že se rodiče rozcházejí, je pro oba prohrou, neúspěchem v jednom z životních projektů, a tato jejich prohra se tím tíživěji dotýká i společného dítěte, které bez vlastního zavinění ztrácí úplnou rodinu³⁰⁴. Rodičovský konflikt objektivně nemůže skončit vítězstvím, lze pouze usilovat o to, aby žádný z jeho účastníků nebyl poražený. Tato teorie ovšem mnohým advokátům, kteří se rodinněprávním kauzám pravidelně nevěnují, vůbec není známa, nebo ji odmítají akceptovat. Advokát, který rodiče podporuje v jeho konfliktní strategii vedení řízení, nebo ho k ní dokonce navádí, způsobí víc škody než užítku³⁰⁵. Než využívat služeb takového advokáta,

³⁰² MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 34.

³⁰³ K tomu srovnej FRINTA, Ondřej. Povinná rodinná mediace. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 162.

³⁰⁴ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 21.

³⁰⁵ K tomu srovnej RÖHRBEIN, Ansgar, MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Vom Suchen und Finden des ersten Schrittes oder vom erfolgreichen Beispiel einer kleinen Region. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia

bylo by pro mnoho rodičů lepší vystupovat v soudním řízení bez právního zastoupení. Na druhou stranu je nutno uznat, že přibývá uvědomělých advokátů, kteří si citlivost rodinných rozporů uvědomují a rodiče se snaží vést ke smírnému řešení a zachování slušných vztahů do budoucna.

Ostatně sami advokáti, kteří s řešením rodičovských konfliktů zkušenosti mají, jsou si vědomi toho, že pro ně je mnohem přínosnější přispět ke smírnému řešení neshod mezi rodiči. Klient, který je zmítán konfliktem a neustále potřebuje řešit aktuální problematiku situace, zabírá advokátovi čas, který by mohl věnovat řešení jiných věcí (často i ekonomicky výhodnějších). A vyřešení rozepře takovým způsobem, aby s výsledkem byly obě strany spokojené, přispívá k vytvoření pozitivních vztahů do budoucna a tím k uklidnění atmosféry a zvýšení kvality života klienta. Spokojený klient se pak jednak k advokátovi, který se osvědčil, vrací i s jinými problémy, jednak ho doporučuje³⁰⁶.

Advokát, který se chce věnovat rodinněprávní problematice, by měl mít alespoň základní znalosti psychologie, mezilidských vztahů, vyjednávání, měl by mít schopnost empatického přístupu k věci a k oběma stranám konfliktu. Advokáti mohou mít na průběh rodičovského konfliktu zcela zásadní vliv. Mohou svého klienta usměrnit, nabídnout mu jiný pohled na problém, upozornit ho na aspekty, které doposud nevnímal, nebo ho vůbec nenapadlo se jimi zabývat³⁰⁷.

V souvislosti se zastupováním jednoho z rodičů v řízení o úpravu poměrů k nezletilým dětem se nabízí otázka, zda je advokát povinen zohledňovat i zájmy nezletilého dítěte. Advokáti mohou vycházet z toho, že zájmy klienta jako rodiče by se měly se zájmy dítěte překrývat. Často však dochází k situacím, kdy rodiče jsou přesvědčení o tom, že jednají v nejlepším zájmu svého dítěte, ve skutečnosti však sledují pouze zájmy svoje, které za zájmy dítěte vydávají. Domnívám se, že nastane-li taková situace a je zcela zřejmé, že klientovy požadavky nejsou v zájmu dítěte, měl by na tuto skutečnost advokát klienta upozornit. Povinnost advokáta hájit také zájmy dítěte klienta vyplývá z čl. 3 ÚPD, který zájem dítěte povyšuje na přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí bez ohledu na to, zda je tato

und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 64.

³⁰⁶ Tyto postřehy byly sděleny při konzultaci s německou advokátkou specializující se na rodinné právo Dr. jur. Susan Schäder, Kanzlei für Familien- und Erbrecht, Hackenstraße 7, Mnichov.

³⁰⁷ MÁROVÁ, Anna. Metoda collaborative law/práva spolupráce – mimosoudní řešení sporů. In ROGALOWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 32.

činnost vykonávána veřejnými nebo soukromými subjekty. Týká-li se tedy řízení dítěte, je advokát povinen zohledňovat zájmy dítěte a na případné ohrožení těchto zájmů klienta upozornit³⁰⁸. Advokát by neměl pouze slepě prezentovat a hájit postoj svého klienta, ale klientovi by měl být také dobrým rádcem³⁰⁹. Pokud i přes upozornění klient trvá na požadovaném postupu, lze to považovat za důvod pro vypovězení smlouvy dle § 20 odst. 2 zákona o advokacii, i když pro neurčitost a výkladovou nejednotnost pojmu zájem dítěte není tento důvod snadné obhájit³¹⁰. V tomto kontextu je zřetelná složitost výkonu advokacie, neboť advokát nezastupuje svoje názory, ale názory klienta, s nimiž nemusí být ztotožněn. Někdy ani sám klient nemusí vědět, co vlastně chce nebo se nemusí umět správně vyjádřit, a může dojít k dezinterpretaci, advokát může špatně pochopit, co je klientovým cílem, nebo následně klientovy postoje nesprávně prezentovat³¹¹.

Druhou otázkou, která se v této souvislosti nabízí, je, zda konfliktní strategie vedení řízení, kterou by případně klient po advokátovi požadoval, tedy postup v duchu tzv. „praní špinavého prádla“, snaha o naprostou diskreditaci druhého rodiče, je v souladu jak se zákonem o advokacii, tak s etickým kodexem. Podle § 16 odst. 2 zákona o advokacii má advokát při výkonu své činnosti jednat čestně a svědomitě. Podle čl. 4 odst. 1 etického kodexu se má advokát chovat poctivě, čestně a slušně, a to nejen při výkonu své činnosti, ale vždy, a podle čl. 4 odst. 3 etického kodexu mají být jeho projevy věcné, střízlivé a ne vědomě nepravdivé. S tím samozřejmě souvisí i skutečnost, že advokát často argumentuje tím, co mu sdělil klient. Přitom právě klient prosazující konfliktní strategii vedení řízení může mít tendence k tomu, aby o druhém rodiči vědomě šířil zkreslené a nepravdivé dehonestující informace³¹². Podle čl. 6 odst. 3 etického kodexu však advokát bez souhlasu klienta není oprávněn ověřovat si pravdivost jím poskytnutých informací. I v této situaci by advokát měl rodiče upozornit na to, že snaha o diskreditaci druhého rodiče je dvousečná zbraň – pokud

³⁰⁸ K tomu srovnej Committee on the rights of the children. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, para. 33.

³⁰⁹ K tomu srovnej SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace justice a právní služby*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2008, s. 145.

³¹⁰ K možným postupům advokáta v situaci, kdy klient trvá na řešení, které nekoresponduje se zájmy dítěte, srovnej také HOMMEL, Mario. *Rechtsanwälte in Trennung- und Scheidungsverfahren*. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 18.

³¹¹ MCLEOD, Alison. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, s. 170.

³¹² K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 231.

prezentované informace sice mají poškodit pověst bývalého partnera, ale nijak nesouvisí s jeho rodičovskými schopnostmi, může být tento postup vnímán velmi negativně ze strany soudu³¹³. Navíc je zde riziko, že druhý rodič bude reagovat stejným postupem, čímž dojde pouze k průtahům v řízení a dalšímu vyhocení situace, které bude mít negativní dopad především na dítě, kterého se řízení týká³¹⁴.

Jednání advokátů, kteří sledují konfliktní strategie při řešení rodičovských konfliktů, je tedy v mnoha ohledech možno považovat za porušení etického kodexu. Musím bohužel konstatovat, že tento problém však zpravidla nikdo neřeší.

Obdobným problémem, jaký představují advokáti, kteří nemají v oblasti rodinného práva potřebné zkušenosti, je zastupování obecným zmocněncem. Tím se často stávají příbuzní nebo známí, kteří jsou sami zainteresovaní do problému a chybí jim odstup od řešené situace, který naopak může advokát do řízení vnést. Druhou skupinou, která vykonává činnost obecného zmocněnce, jsou zástupci různých zájmových uskupení a občanských sdružení, jejichž činnost je poznamenána silným ideologickým nábojem³¹⁵. I v tomto případě je zastupování možno přirovnat k advokátovi neznalému specifik rodičovského konfliktu, který má tendence vztahy mezi účastníky řízení svou urputnou snahou o vítězství svého mandanta pouze trvale poškodit.

Úlohou advokáta je tedy především poskytovat rodičům odborné poradenství, vysvětlit jim správný postup řešení rodičovského konfliktu včetně všech náležitostí soudního řízení a dopadů různých variant soudního rozhodnutí. Nežřídka by advokát měl rodičům vůbec vysvětlit právní úpravu a právní pojmy, protože rodiče sice operují s různými právními termíny, ovšem nerozumí správně jejich významu³¹⁶. Stále ještě se můžeme setkat s lidmi, kteří se domnívají, že svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů ztrácí nepečující rodič veškerá práva k dítěti, že při střídavé péči neplatí výživné žádný z rodičů, že vyživovací povinnost má pokrýt jen nejnutnější potřeby dítěte a její výše odpovídá polovině takto zjištěné částky pro každého rodiče apod. Advokát by měl být schopen svého klienta uvést do reality a všechny

³¹³ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 187-188.

³¹⁴ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. Týrání v rukavičkách. *Právo a rodina*. 2009, č. 8, s. 14.

³¹⁵ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 26.

³¹⁶ K tomu srovnej SALZGEBER, Joseph. Von konventionell bis Cochemer Modell: Das breite Wirkungsspektrum richtig verstandener Begutachtung. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 178.

konsekvence rozchodu či rozvodu rodičů mu vysvětlit. Pokud má klient zkreslené představy a i v dobré víře by svými požadavky na způsob vedení a výsledek soudního řízení v konečném důsledku ohrozil zájmy svoje nebo svého dítěte, měl by ho na tuto skutečnost advokát upozornit a klientovo jednání usměrnit.

4.2.3 Soud

Rodičovské konflikty jsou řešeny opatrovnickými oddělení okresních soudů v tzv. nesporném řízení³¹⁷. Dle ustanovení § 467 ZŘS je místně příslušným soudem obecný soud nezletilého. Dle § 84 OSŘ je obecným soudem fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu má osoba své bydliště. Dle § 80 OZ má fyzická osoba bydliště v místě, kde se zdržuje s úmyslem tam trvale žít. Toto ustanovení je v případě nezletilých dětí poněkud problematické, protože děti zpravidla nejsou způsobilé k rozhodování o tom, kde se budou zdržovat a ani jejich přání o tom, kde chtějí trvale žít, nemusí být rodiči vyslyšeno³¹⁸. Nemá-li dítě bydliště, nebo není-li bydliště dítěte známo, je příslušný soud v místě, kde se dítě zdržuje. Vycházím tedy nadále z toho, že bydliště dítěte je zpravidla odvozováno od bydliště pečujícího rodiče³¹⁹.

V řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje vždy samosoudce. Stejně jako v přístupu a činnosti advokátů jsou i v práci různých opatrovnických soudců diametrální rozdíly. Ty se projevují již v tom, jak rychle je soudem přistupováno k jednotlivým procesním úkonům, především k nařízení prvního jednání ve věci. Stejně tak se liší míra využívání služeb pomocných profesí, ukládání rodičům povinnosti vyhledat pomoc rodinného terapeuta, mediátora nebo pedopsychologa.

Pokud nedošlo ke schválení dohody rodičů, mohou se všichni účastníci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (tzn. i kolizní opatrovník dítěte) proti rozhodnutí odvolat (§ 476 ZŘS). Došlo-li ke schválení dohody, nesmí se proti rozhodnutí odvolat pouze rodiče, z čehož vyplývá, že kolizní opatrovník se může odvolat i proti rozhodnutí, kterým soud

³¹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1304 (§ 176 OSŘ).

³¹⁸ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 802.

³¹⁹ K tomu blíže DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, Lucie. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 304 (§ 80 OZ).

schválí dohodu rodičů³²⁰. Proti rozhodnutí odvolacího soudu nemohou rodiče uplatnit dovolání³²¹. To vede k tomu, že neúspěšní rodiče v souvislosti s řízením o úpravu poměrů k dítěti stále častěji využívají institutu ústavní stížnosti. Obvyklým důvodem pro podání ústavní stížnosti je porušení práva na spravedlivý proces, nebo porušení práva na ochranu rodičovství, rodiny a dětí, ke kterému mělo dojít v důsledku soudního rozhodnutí. Ačkoliv ÚS opakovaně poukazuje na to, že není dalším článkem soustavy soudů a není jeho úlohou napravovat chybná rozhodnutí obecných soudů, uvědomuje si, že při absenci možnosti dovolání k Nejvyššímu soudu jako článku soustavy obecných soudů, který by měl sjednocovat rodinněprávní judikaturu³²², musí svými stanovisky k tomuto cíli směřovat. Současně však si je vědom toho, že rodinné právo je natolik složitou oblastí, kdy žádné dva případy nejsou úplně stejné, protože každá situace vychází ze zcela odlišných podmínek, že není možné vytvářet závazné precedenty a že nadále musí být každý případ posuzován zcela individuálně pouze na základě konkrétních skutečností³²³.

Opatrovnická řízení jsou v porovnání s jinými typy řízení specifická v kontextu dvou právních pravidel. Jednak se na rozhodnutí o úpravě péče a výživy k dítěti nepohlíží jako na *rei iudicatae*, tedy na věc rozsouzenou. Za situace, kdy dojde ke změně poměrů, může být ve věci vydáno nové rozhodnutí, které mění původní rozsudek³²⁴. Dalším netypickým znakem opatrovnických řízení je prolomení pravidla *perpetuatio fori*. Dle ustanovení § 11 odst. 1 OSŘ se okolnosti pro určení věcné a místní příslušnosti určují ke dni zahájení řízení. Vzhledem k tomu, že veškerá řízení ve věci péče soudu o nezletilé jsou vedena jako jedno řízení, o jednom dítěti je až do doby jeho zletilosti veden jeden spis³²⁵, příslušný ve věci by měl být soud, který zahájil první řízení. Je ale v zájmu dítěte, aby vždy rozhodoval soud příslušný dle aktuálního místa bydliště dítěte, tedy soud, který má k dítěti nejbližší³²⁶. Z tohoto

³²⁰ K tomu srovnej HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 961 (§ 476 ZŘS).

³²¹ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 13.

³²² VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Posouzení zájmu dítěte z ústavněprávního hlediska. *Právní fórum*. 2010, č. 4, s. 194.

³²³ K tomu usnesení ÚS ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II ÚS 2224/2014, bod 25, nebo usnesení ÚS ze dne 29. 8. 2012 sp. zn. II ÚS 2748/2012.

³²⁴ RADVANOVÁ, Senta. Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina*. 2001, č. 4, s. 2-3.

³²⁵ NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*. 2001, č. 6, s. 4.

³²⁶ K tomu srovnej ŠÍNOVÁ, Renata. In DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. Díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 933 (§ 177 OSŘ).

důvodu upravuje ustanovení § 5 ZŘS možnost přenést příslušnost ve věcech péče soudu o nezletilé na vhodnější soud, je-li to v zájmu dítěte³²⁷. V praxi způsobuje problémy skutečnost, že neexistuje žádná centrální evidence probíhajících nebo v minulosti proběhnuvších soudních řízení. Může tedy dojít k tomu, že budou probíhat paralelně dvě (i více) řízení v téže věci týkající se téhož dítěte, protože dojde ke změně místa bydliště dítěte a podle nového místa bydliště bude zahájeno nové řízení, aniž by soud byl informován o tom, že v téže věci již řízení probíhá. Soud by v takové situaci samozřejmě měl vyslovit svoji místní nepříslušnost a řízení zastavit z důvodu překážky litispendence, ovšem dokud se o dříve zahájeném řízení nedozví, nemůže tak učinit.

Obecně je opatrovnické soudnictví dlouhodobě podhodnocováno. Mezi odbornou veřejností, především pak ve vedení mnoha soudů, převládá názor, že na opatrovnických řízeních „není co zkazit“. Proto jsou tato oddělení obsazována buď mladými soudci, kteří se teprve učí, nebo naopak soudci, kteří se neosvědčili v jiných oblastech. Ani práce opatrovnických soudců nebyla ještě do nedávna posuzována jako rovnocenná jiné agendě. Opatrovniční soudci měli nastaveny vyšší normy pro odvedenou práci, měsíčně museli ukončit o čtvrtinu více případů než jejich kolegové³²⁸. Soudci, kteří se věnují výlučně opatrovnickému soudnictví, nemají na většině soudů přiděleny ani asistenty, jelikož panuje obecné přesvědčení, že agenda týkající se dětí není nijak složitá a že opatrovniční soudci pomoc nepotřebují. Přitom opatrovnické soudnictví není o nic jednodušší než soudnictví v jakémkoliv jiném právním odvětví. Právě naopak. Opatrovnický soudce musí při své činnosti posuzovat mnohem neuchopitelnější a nepopsatelnější aspekty případu než jeho kolegové řešící kauzy občanskoprávní nebo obchodněprávní. Musí pracovat s mezilidskými vztahy, emocemi, posuzovat výchovné schopnosti rodičů. To všechno jsou atributy zákonem nepopsatelné, objektivně mnohdy neověřitelné a neměřitelné. Objektivní zjištění skutečné situace, tedy prostřednictvím dokazování dospět k pravdě jako základu pro spravedlivé rozhodnutí, je v mnohých vyhrocených případech prakticky nemožné³²⁹, zejména proto, že každým z účastníků řízení jsou okolnosti vnímány jinak, a tak každý považuje za pravdu něco jiného. A zatímco soudce v řízení občanskoprávním rozhoduje často „pouze“ o penězích, opatrovnický soudce má v rukou osudy a životy lidí. Rozhoduje sice o rozporu mezi

³²⁷ NOVOTNÝ, Zdeněk. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 68 (§ 11 OSŘ).

³²⁸ Jeden ukončený případ v opatrovnických věcech byl počítán nikoliv za jeden celý, ale pouze za 0,75 případu.

³²⁹ K tomu srovnej BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 180.

dospělými, který se ale primárně dotýká dítěte³³⁰, přičemž rozhodnutí nemá dopady pouze na aktuální situaci, ale ovlivňuje budoucí vývoj dítěte³³¹. Pokud tedy špatně rozhoduje opatrovnícký soudce, může mít jeho chyba mnohem závažnější následky než nesprávný postup jeho kolegy z úseku občanskoprávního, pracovněprávního nebo správního³³².

Soudce má být osobou, která řešení rodičovského konfliktu řídí. Přebírá dohled nad situací od rodičů, kteří jsou zmítáni svými problémy, a nadále bude jejich spor usměrňovat a organizovat procesy směřující k jeho urychlenému a pro všechny strany přijatelnému řešení. Soudce by měl být osobou, která rodiče povede ke smírnému vyřešení jejich konfliktu³³³, což mu ostatně ukládají i ustanovení § 100 OSŘ a § 474 ZŘS. Ne všichni soudci ale takto skutečně postupují. V mnoha případech nevěří tomu, že by tento proces mohl mít úspěch a k vyřešení rodičovského konfliktu pomoci. K této obavě může přispět skutečnost, že soudci nemají dostatečné informace o možnostech pomáhajících profesí a způsobech, jak s rodinou pracovat³³⁴. Přitom je povinností soudců se vzdělávat a zvyšovat si odbornou úroveň, a to nejenom v oblasti práva, ale i v neprávních otázkách, které s výkonem jejich funkce souvisí³³⁵. Častým důvodem je také obava, že řešením problému za asistence některé z pomáhajících profesí se pouze prodlouží samotné řízení. Čas je ale v mnoha případech jediným skutečně efektivním prostředkem, jak situaci mezi rodiči uklidnit. Pokud je navíc rodině poskytována odborná pomoc, může dojít k tomu, že rodiče budou více ochotni k dialogu a konstruktivnímu řešení své situace. Ovšem pro některé soudce je představa, že

³³⁰ K tomu srovnej PRESTIEN, Hans-Christian. Von der (Un)Möglichkeit der Sicherung des Kindeswohls durch Gesetzgebung, Familiengericht, Jugendhilfe und Institutionen oder: vom Mechaniker zum Uhrmacher – Änderung eines Berufsbildes. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 110.

³³¹ K tomu srovnej FINEMAN, Martha Albertson. Taking Children's Interests Seriously. In FINEMAN, Martha Albertson, WORTHINGTON, Karen (eds.). *What is Right for Children? The Competing Paradigms of Religion and Human Rights*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009, s. 233.

³³² K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva. Rodinné právo včera, dnes a zítra In SEHNÁLEK, David, VALDHANS, Jiří, DÁVID, Radovan, KYNCL, Libor (eds.). *Dny práva – 2009 – Days of law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2243.

³³³ K tomu blíže NEKOLA, Václav. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 182-183.

³³⁴ K tomu srovnej PRESTIEN, Hans-Christian. Von der (Un)Möglichkeit der Sicherung des Kindeswohls durch Gesetzgebung, Familiengericht, Jugendhilfe und Institutionen oder: vom Mechaniker zum Uhrmacher – Änderung eines Berufsbildes. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 102.

³³⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace justice a právní služby*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2008, s. 91.

přerušit řízení za účelem využití odborné pomoci a poté bude muset stejně zadávat znalecký posudek, nepřijatelná, a proto raději přistupují k zadání znaleckého posudku přímo³³⁶. Nic však nebrání tomu, aby byla povinnost využití odborné poradenské pomoci uložena rodičům i opakovaně, pokud se nepodaří napoprvé dospět k dohodě, ale ve vztazích a komunikaci rodičů je alespoň zřetelný posun a dá se očekávat, že by další odborná práce s rodinou mohla být ku prospěchu věci³³⁷. Na rozdíl od mediace nebo terapeutické práce s rodinou ovšem znalecké posudky v podobě, v jaké jsou v České republice pravidelně vypracovávány, spíše přispívají k vyostření konfliktu mezi rodiči, místo aby napomohly jeho urovnání. Výsledkem jsou soudní rozhodnutí, která nejsou rodiči respektována a ve kterých není rozhodnuto o podstatných věcech, které se v budoucnu mezi rodiči s největší pravděpodobností opět stanou problematickými, protože soudním rozhodnutím je mezi rodiči vyřešena konkrétní sporná otázka, ale jejich samotný konflikt přetrvává.

Soudci tak často přenášejí svoji odpovědnost za konečné rozhodnutí na soudní znalce, kteří vypracovávají znalecké posudky³³⁸. V těchto posudcích mají vyhodnotit, který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnější. Soudy pak závěr znaleckého posudku zpravidla převezmou a na jeho základě rozhodnou. Důvodem pro zadávání znaleckých posudků je bezradnost soudců³³⁹, kteří si s řešením rodičovského konfliktu nedokáží poradit, neví, jak hádajícím se rodičům nejlépe pomoci k obnovení komunikace, jak je přimět sednout si a zaměřit se na potřeby společného dítěte a v nejlepším zájmu tohoto dítěte vyřešit svůj konflikt. Soudci přitom obvykle zadávají znalcům stále tytéž otázky – jaké výchovné schopnosti a vztah k dítěti má matka, jaké otec, jaký vztah k oběma má dítě a který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnější. V mnoha případech tím však pouze dostávají samotného soudního znalce do svízelné situace, protože nemá-li žádný z rodičů psychickou poruchu nebo obdobný problém, který by mu ve výchově dítěte objektivně bránil, jsou pro výchovu dítěte zpravidla vhodní oba dva a posouzení, který z rodičů je pro výchovu lepší, je do značné míry ovlivněno subjektivním

³³⁶ K tomu srovnej HOŘÍNOVÁ, Anna. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 895.

³³⁷ K tomu srovnej MACKOVÁ, Alena. In DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 465 (§ 100 OSŘ).

³³⁸ K tomu srovnej WAGNER, Wiebke. Hinwirken auf Einvernehmen zwischen den Eltern in Rahmen einer psychologischen Begutachtung. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 191.

³³⁹ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 24.

pohledem znalce³⁴⁰. Mají-li tedy soudní znalci provést takovéto hodnocení, stávají se stejně bezradnými jako soudci, kteří jim tuto otázku zadali. Ve většině případů by přitom stačilo, aby soudce zadal otázky pouze dvě: Jsou oba rodiče způsobilí k výchově dítěte? Existuje nějaký důvod, proč by jeden z rodičů měl být při výchově dítěte preferován?³⁴¹ Obdobným problémem je nezadávání otázek, které by naopak znalci položeny být měly. Například v situacích, kdy se na výchově dítěte před rozpadem vztahu rodičů podílela třetí osoba, nebo do výchovy dítěte po rozchodu rodičů třetí osoba zasahuje, soudci zapomínají nechat posoudit i vztah dítěte s touto třetí osobou.

Negativním aspektem znaleckého posuzování v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé je také skutečnost, že v důsledku vypracování znaleckého posudku se další jednání soudu koná zpravidla až za několik měsíců. Tato prodleva je způsobena často tím, že některý z rodičů podá proti usnesení o jmenování znalce odvolání, čímž je o několik týdnů až měsíců oddáleno odeslání spisu soudnímu znalci. I bez tohoto mezistupně nejsou spisy znalcům předávány právě pružně. Znalci sice obvykle mají snahu dodržet dobu zadanou soudem pro vypracování znaleckého posudku, ale ne vždy se jim to podaří. Přispívají k tomu i samotní rodiče, kteří se setkání se znalcem snaží co nejvíce oddálit, nedostavují se na sjednané schůzky, přesouvají na poslední chvíli dohodnuté termíny apod. Ovšem jsou-li v důsledku dožádání důkazů či podkladů od jiných subjektů, mezi které je možné zařadit i soudního znalce, způsobeny průtahy v řízení, nese za tyto průtahy odpovědnost soud, jak vyplývá i z rozhodnutí ESLP ve věci Nuutinen proti Finsku³⁴².

K často kritizované neúměrné délce soudního řízení³⁴³ mnohdy velkou měrou přispívají i sami rodiče svou procesní aktivitou³⁴⁴. Jsou-li v průběhu soudního řízení opakovaně podávány rodiči návrhy na vydání předběžného opatření a proti rozhodnutí o nich, stejně jako proti rozhodnutím o veškerých dílčích otázkách (o jmenování kolizního opatrovníka, určení znalce atd.) jsou následně podávána odvolání, na délce řízení se to samozřejmě projeví. V kontextu předběžných opatření je však nutno poznamenat, že zde k průtahům přispívají i samotné soudy, které čekají, až bude o odvolání proti předběžnému

³⁴⁰ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Dilemata psychologického znalectví. *Právo a rodina*. 2015, č. 5, s. 11.

³⁴¹ MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, č. 7, s. 10.

³⁴² Rozsudek ESLP ve věci Nuutinen proti Finsku ze dne 27. 6. 2000 sp. zn. 32842/96, body 112-117.

³⁴³ Podrobné informace k průměrným délkám soudních řízení podle předmětu řízení u jednotlivých soudů za rok 2014 je možné získat na internetových stránkách <www.mapaprutahu.cz>.

³⁴⁴ K tomu srovnej HUBÁLKOVÁ, Eva. Opravné prostředky ve vztahu k průtahům v soudním řízení. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 3, s. 26.

opatření rozhodnuto, i když jim v mezičase nic nebrání, aby řízení pokračovalo, byla nařizována jednání, byly prováděny důkazy. Navíc je možné na základě ustanovení § 166a instrukce Ministerstva spravedlnosti, č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, vést pomocný (dočasný) spis. Pomocný spis je veden po dobu, kdy se procesní spis nenachází u soudu. Pomocný spis je považován za část procesního spisu. V pomocném spisu se mohou nacházet kopie dokumentů hlavního spisu, což znamená, že i v době, kdy se procesní spis fyzicky u soudu nenachází, soudce má k dispozici veškeré podklady.

Závažným problémem českých (ale i mnoha zahraničních) soudců je tlak na jejich nestrannost. Soudci v obavě, že by mohli být obviněni z podjatosti, zapomínají, že jsou v první řadě lidé. Odmítají spolupracovat s jinými profesemi jinak než oficiální cestou, nereagují na telefonáty, vše musí být soudu doručeno písemně³⁴⁵. Přitom tímto svým zcela přísným odříznutím se od okolního světa a urputným lpěním na formalismu řízení jsou mnohem více zaujatí než soudci, kteří jsou spolupráci s dalšími osobami, které se na odborné práci s rodinou podílejí, otevření a přístupní. Být nestranný, nezávislý a nepodjatý neznamena být slepý a hluchý všude mimo soudní síň. Předpoklady pro nestrannost, nezávislost a nepodjatost zůstanou splněny i tehdy, pokud všichni účastníci řízení budou mít stejnou možnost se na soudce obrátit, komunikovat s ním, budou vědět, že této možnosti mohou využít, a pokud se tak stane, tak všichni ostatní účastníci řízení budou informováni o tom, že taková komunikace proběhla a obsah sdělení či komunikace jim bude zprostředkován nebo zpřístupněn (např. formou úředního záznamu ve spisu, nebo je s ním soudce seznámí při nejbližším ústním jednání)³⁴⁶.

4.2.4 Pomáhající profese

Mezi pomáhající profese je možné zařadit veškeré instituce a osoby zabývající se pomocí rodinám, které řeší rodinnou či rodičovskou krizi. Zcela typicky se jedná o manželské

³⁴⁵ K tomu srovnej FLEMMING, Winfried. Das Wunder von Cochem. Sieben Argumente für ein aktives Jugendamt im Familiengerichtsverfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 56.

³⁴⁶ Tyto myšlenky byly prezentovány německým soudcem Jürgenem Rudolphem v průběhu diskusní části konference Cochemská praxe v České republice, která se uskutečnila dne 15. 5. 2015 v Brně. K tomu srovnej také BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 196.

a rodinné poradny, krizová a intervenční centra, ale i mediátory, psychology, terapeuty, psycho- a socioterapeuty apod. Podpůrné a pomocné služby rodinám jsou většinou poskytovány ze strany neziskových organizací, nebo státem (či obcí) nebo církví zřizovaných zařízení, stále častěji je však možné se setkat i se zcela soukromými komerčními zařízeními. Některé z těchto zařízení vykonávají svoji činnost na základě státního pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve smyslu § 48 ZSPOD³⁴⁷.

Obrátit se na zařízení poskytující pomoc a podporu rodinám se mohou rodiče z vlastního rozhodnutí kdykoliv v průběhu soudního řízení, nebo ještě před jeho zahájením. Mohou tak učinit na doporučení OSPOD, advokáta, nebo třetí osoby, nebo jim OSPOD může využití služeb pomáhajících zařízení uložit. Uložení této povinnosti ze strany OSPOD musí být realizováno ve správním řízení a má podobu správního rozhodnutí, nemá ale pro rodiče donucující charakter³⁴⁸. Stejně tak může rodičům uložit povinnost řešení jejich konfliktu za pomoci některé z pomáhajících profesí v rámci řízení soud. V obou případech může být rodičům uložena pouze obecná povinnost vyhledat odborné poradenství a nechat na jejich domluvě a na jejich uvážení, které zařízení si vyberou³⁴⁹. Je-li však zcela zřejmé, že rodiče nejsou schopni dohodnout se společně na výběru poskytovatele pomoci, OSPOD nebo soud uloží rodičům povinnost využít odborné pomoci konkrétního subjektu³⁵⁰.

Ze ZSPOD plyne OSPOD možnost uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, nebo se zúčastnit prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin, nebo terapie [§ 13 odst. 1 písm. d) ZSPOD], a to především v situacích, kdy rodiče nejsou schopni svoji rodinnou situaci zvládnout sami a v důsledku toho vznikají problémy související s péčí a výchovou dítěte. Podstatné je, že dle dikce zákona OSPOD rodičům povinnost uložit může, ale k tomuto opatření přistoupit nemusí. I když samy OSPOD poskytují poradenskou činnost a vykonávají sociální práci s rodinou, mohou nastat situace, kdy ani odborná práce s rodiči nepřináší žádné výsledky a je proto vhodnější doporučit rodičům využít pomoci specializovaného zařízení. Pokud rodiče na takové doporučení

³⁴⁷ K tomu blíže ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 551.

³⁴⁸ NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí – případová studie. *Právo a rodina*. 2008, č. 9, s. 11.

³⁴⁹ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 79 (§ 13 ZSPOD).

³⁵⁰ JELÍNKOVÁ, Petra. Soudem nařízené první setkání se zapsaným mediátorem a nečinnost stran. *Právo a rodina*. 2014, č. 10, s. 7-8.

nereagují, není jiná možnost než jim povinnost uložit³⁵¹. Takové opatření se musí jevit jako potřebné a efektivní. Ze strany OSPOD může mít uložení povinnosti vyhledat odbornou pomoc jednak charakter podpůrný, pokud je situace v rodině natolik závažná, že rodiče bez cizí pomoci nejsou schopni své problémy řešit a OSPOD vyčerpal všechny prostředky, jak rodinu podpořit [§ 12 odst. 1 písm. b) ZSPOD], jednak charakter sankční, kdy je tato povinnost ukládána jako výchovné opatření v zájmu dítěte [§ 13 odst. 1 písm. d) ZSPOD]³⁵². Pokud k výchovnému opatření nepřistoupí OSPOD, může je uložit i soud (§ 13 odst. 1 in fine ZSPOD)³⁵³.

Soud může rodičům nařídit povinnost prvního setkání se zapsaným mediátorem dle § 100 odst. 2 OSŘ, nebo využít ustanovení § 474 ZŘS, které dává soudci možnost uložit rodičům povinnost účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, a to na dobu nejdéle tří měsíců, nebo jim nařídit setkání s pedopsychologem. Na využívání alternativních způsobů řešení v soudních řízeních, která se dotýkají dítěte, je kladen důraz i v bodu 24 Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem³⁵⁴.

Je patrné, že ustanovení ZSPOD, ZŘS a OSŘ nejsou sjednocena. Zatímco OSPOD může nařídit rodičům pouze první setkání se zapsaným mediátorem, soud může dle OSŘ uložit tutéž povinnost, nebo dle doslovné dikce ZŘS rodiče přimět k účasti na mediačním jednání po dobu tří měsíců. Samozřejmě ani v tomto případě nemá soud prostředky, jak rodiče přimět k aktivní účasti na mediaci³⁵⁵. Zatímco OSPOD musí rodiče odeslat k zapsanému mediátorovi, soud může rodičům uložit pouze povinnost mediačního jednání a rozhodnutí, zda vyhledají zapsaného mediátora, nebo využijí služby jiné osoby či instituce, může ponechat na nich, jsou-li schopni se ve výběru konkrétního subjektu shodnout. Pokud však soudy v praxi ukládají rodičům povinnost využít mediaci u konkrétního mediátora, vždy vybírají některého ze zapsaných mediátorů³⁵⁶.

³⁵¹ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. vydání. Praha: Linde nakladatelství, s.r.o., 2007, s. 44 (§ 12 ZSPOD).

³⁵² K tomu srovnej JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i praxi OSPOD. *Právo a rodina*. 2015, č. 7, s. 16.

³⁵³ K tomu srovnej ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 550.

³⁵⁴ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 25.

³⁵⁵ K tomu srovnej KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, s. 89.

³⁵⁶ K tomu srovnej JELÍNKOVÁ, Petra. Soudem nařízené první setkání se zapsaným mediátorem a nečinnost stran. *Právo a rodina*. 2014, č. 10, s. 8.

Zcela obecně je možné pomáhající profese rozdělit na poradny, terapeuty a mediátory. Každá z těchto profesí pracuje jiným způsobem, má jiný cíl a je tedy zřejmé, že různé postupy a procesy jsou vhodné v různých situacích. V oblasti rodinného poradenství má Česká republika mnohaletou tradici. První manželské a rodinné poradny začaly na našem území vznikat již v 60. letech 20. století³⁵⁷. Bohužel od 90. let 20. století se počet těchto zařízení podstatně snížil a v současné době jejich kapacita v některých oblastech nestačí pokrývat poptávku. Úkolem poradenských zařízení je především poskytnout klientům profesionální odbornou radu na položenou otázku. Předpokládá se tedy, že klient je schopen pojmenovat problém, vysvětlit určitou situaci, která v rodině způsobila nebo způsobuje potíže. Pokud na řešení krize v rodině nestačí poskytnout odbornou radu, je na místě přistoupit k rodinné terapii. Cílem terapie je vrátit rodinný život zpět pod kontrolu členů rodiny. Zde již nejde pouze o to položit otázku a popsat konkrétní situaci, ale je potřeba s klientem provést anamnézu dosavadního rodinného života a následně diagnostikovat problém. Pomocí rodinné mediace (o mediaci jako takové bude blíže pojednáno v [kapitole 5.2](#)) pak mohou být vyřešeny sporné situace, obnovena komunikace mezi rodinnými příslušníky, vyjasněny problematické otázky apod.³⁵⁸ Zatímco poradci a terapeuti mají poskytnout klientům návod, jak dál, v případě mediace mají tento návod klienti najít sami, mediátor je pouze vede, usměrňuje při jejich společném hledání. Nicméně v konečném účinku se jednotlivé formy pomoci mohou i překrývat³⁵⁹.

Doporučuje-li nebo ukládá-li soud nebo OSPOD rodičům využití konkrétní pomoci, měl by důkladně poznat a dobře vyhodnotit situaci, aby správně určil, která z uvedených forem pomoci je v daném okamžiku nejvhodnější³⁶⁰. Proto je potřeba mít buď dostatek zkušeností, nebo se předem poradit s odborníkem, který na základě informace o charakteru konfliktu mezi rodiči a problémech, které je potřeba řešit, doporučí odpovídající formu

³⁵⁷ FRINTA, Ondřej. Povinná rodinná mediace. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 162.

³⁵⁸ K tomu blíže LEIBETSEDER, Karl, ENGELBRECHT, Tamara, GLASL, Friedrich, BACHER, Martina. *Wie kann Familienmediation gelingen? Mut zum Frieden – Neue Wege in der systemischen Familienmediation*. 2. vydání. Graz: M+N Medienverlag, 2008, s. 21-27.

³⁵⁹ K tomu srovnej JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i praxi OSPOD. *Právo a rodina*. 2015, č. 7, s. 17.

³⁶⁰ ELISCHER, David. Systém sociálně-právní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 550.

poradenství. Z judikatury ÚS vyplývá, že povinnost využití konkrétní odborné pomoci může být rodičům uložena i na základě doporučení soudního znalce³⁶¹.

Na rozdíl od OSPOD a soudu nemají pomáhající profese prakticky žádnou autoritu³⁶². Dá se očekávat, že pokud jejich služby vyhledají rodiče dobrovolně, budou mít snahu jejich rady a doporučení skutečně respektovat, protože sami mají vůli situaci vyřešit. Ovšem pokud jim povinnost vyhledat odbornou pomoc uložil soud nebo OSPOD, zpravidla je nic nenutí s odborníky spolupracovat, poslouchat jejich pokyny a rady (i když OSPOD může správním rozhodnutím rodičům uložit nejen povinnost vyhledání a využití odborného poradenství, ale také povinnost dodržovat pokyny a doporučení odborníků a aktivně s nimi spolupracovat³⁶³, je však otázkou, zda by pracovník pomáhající profese neporušil svou povinnost mlčenlivosti, pokud by OSPOD oznámil, že rodiče při poradenství nespolupracují). A pokud tak nečiní, pracovník pomáhající profese sám o sobě na tom nemůže nic změnit. Zde je maximálně vhodná podpora ze strany orgánu, který rodičům využití odborné pomoci uložil. Pokud rodiče budou vědět, že specialista může soudu nebo OSPOD oznámit, že rodič spolupráci odmítá, budou také vědět, že pro soud je to signálem, že rodič neprojevuje snahu o vyřešení rodinné situace. To by mělo být vyhodnoceno v kontextu ustanovení § 907 odst. 3 in fine OZ jako nezáměr rodiče dohodnout se na úpravě poměrů dítěte. Takový rodič by neměl mít v řízení vůbec šanci na úspěch³⁶⁴. Současně však ÚS ve svém usnesení ze dne 13. 7. 2006 sp. zn. II ÚS 571/2005 poukazuje na to, že je třeba přihlížet nejen k tomu, jak rodiče přistupují k hledání vzájemné dohody za stavu, kdy jsou jejich vztahy vyhoceny, ale také k tomu, jak byl který z rodičů ochoten se dohodnout v době, kdy vztah fungoval³⁶⁵. V případě, že využití odborné pomoci bylo uloženo jako výchovné opatření OSPOD, může být jeho nerespektování sankcionováno pokutou. V této souvislosti je však třeba upozornit i na povinnost mlčenlivosti, která pro většinu pomáhajících profesí není vůči OSPOD a soudu prolomena. Na jednu stranu

³⁶¹ K tomu srovnej usnesení ÚS ze dne 27. 1. 2011 sp. zn. II ÚS 2191/2010, body 8-9.

³⁶² GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 147.

³⁶³ NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 79 (§ 13 ZSPOD); JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i praxi OSPOD. *Právo a rodina*. 2015, č. 7, s. 16.

³⁶⁴ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 50-51; k tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1308 (§ 176 OSŘ).

³⁶⁵ Usnesení ÚS ze dne 13. 7. 2006 sp. zn. II ÚS 571/2005.

se jedná o povinnost, která má ve vztahu s klientem pro pomáhající profese klíčový význam, neboť je základem pro vzájemnou důvěru. Na stranu druhou to však znamená, že orgány, které vůči rodičům mají autoritu a možnost přimět je ke spolupráci s odborníkem, nemají šanci se dozvědět, jakým způsobem rodiče k poradenství přistupují, ani další informace, které by mohly být podstatné pro vyřešení situace v nejlepším zájmu dítěte³⁶⁶.

4.2.5 Soudní znalec

V případech, kdy rodiče nejsou schopni dospět ke společnému řešení pod vedením soudce, ani při využití odborné pomoci, soudci přistupují k zadávání znaleckých posudků. Nejčastěji bývají jmenováni znalci z oboru dětské psychologie, psychiatrie nebo pediatrie a zadáním znaleckého posudku je posoudit výchovné schopnosti obou rodičů, vztahy a vazby mezi dítětem a oběma rodiči a vyhodnotit, který z rodičů má pro výchovu dítěte lepší předpoklady.

Takové zadání je však krajně kontraproduktivní a posudek soudního znalce, kterým je jeden z rodičů vyhodnocen jako pro dítě vhodnější³⁶⁷, pouze vyhroťí již tak napjatou situaci mezi rodiči. Určení toho, který z rodičů je pro dítě lepší pečující osobou a vychovatelem, se jeví jako nemístné zejména v situacích, kdy až do svého rozchodu rodiče o dítě pečovali společně, oba se mu věnovali, oba s ním trávili čas. Tím oba rodiče prokázali, že jsou způsobilí se o dítě postarat a není na místě hodnotit, kdo z nich je v tomto ohledu lepší či horší³⁶⁸. Znalecké posudky, pokud již mají nějakým způsobem porovnávat výchovné schopnosti rodičů, by měly být zaměřeny na určení, zda některý z rodičů není vhodný pro výchovu a péči o dítě. Zřídka znalci hodnotí, do jaké míry je který z rodičů schopen či ochoten se s druhým rodičem na výchově a dalších otázkách týkajících se společného dítěte dohodnout, zda je připraven ke komunikaci s druhým rodičem a proč zastává tyto postoje.

Činnost znalců a tlumočnicků je upravena zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Tento zákon upravuje předpoklady pro výkon činnosti znalce nebo

³⁶⁶ K tomu srovnej BLUM-MAURICE, Renate. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht eines Kinderschutz-Zentrums. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 302.

³⁶⁷ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 45.

³⁶⁸ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Dilemata psychologického znalcství. *Právo a rodina*. 2015, č. 5, s. 11.

tlumočnicka a práva a povinnosti, které znalcům a tlumočnickům v této souvislosti vznikají. Prováděcím předpisem k zákonu o znalcích a tlumočnících je vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, která mimo jiné upravuje i odměňování znalců a tlumočnicků a jaké náležitosti má mít znalecký posudek.

Soudního znalce vybírá soudce ze seznamu soudních znalců vedeného příslušným krajským soudem³⁶⁹. Ačkoliv by soudci měli znalecké posudky zadávat postupně znalcům dle seznamu, zpravidla má každý soudce vytipované osvědčené znalce, na které se pravidelně obrací.

Úkolem znalce je primárně odpovědět na soudem zadané otázky. Tedy vyšetřit jednotlivé členy rodiny a na základě zjištěných skutečností poskytnout soudu své odborné stanovisko. To je způsob práce soudního znalce, který je dlouhodobě praktikován v českém právním prostředí. V zahraničí se můžeme setkat s tím, že znalci jsou soudem pověřováni nejen k vyšetření rodičů a dítěte, k diagnostikování situace, ale také mají s rodiči hledat řešení jejich problému³⁷⁰.

Základním zdrojem informací pro soudního znalce je soudní spis. Díky soudnímu spisu má možnost se seznámit s dosavadním průběhem rodinné situace a konfliktu mezi rodiči. Zjistí, s jakými orgány a institucemi již rodiče jednali a s jakým výsledkem. Následně by se měl soudní znalec setkat s rodiči a s dítětem, případně s dalšími osobami, jichž se znalecký posudek týká³⁷¹. Zpravidla jsou zkoumané osoby podrobeny řadě psychologických testů, na jejichž základě znalec vyhodnotí jejich inteligenci, paměť, pozornost, osobnostní vlastnosti. Není to však jediný zdroj informací³⁷². Mnohem důležitější je pro znalce to, co se dozví při rozhovoru s rodiči a dítětem a co zjistí pozorováním jejich projevů a vzájemných interakcí³⁷³.

Znalecký posudek se nezřídka stává jedinou oporou pro soudce, který má zvolit mezi dvěma zdánlivě rovnocennými řešeními. Je to odborně vypracovaný argument, na kterém může být založeno soudní rozhodnutí. Soudce, který má často k dispozici pouze protichůdná

³⁶⁹ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 75.

³⁷⁰ THEISEN, Bernhard. Neue Anforderungen an die Behandlung von Sorge- und Umgangsverfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 143.

³⁷¹ NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 15.

³⁷² K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Dilemata psychologického znaleství. *Právo a rodina*. 2015, č. 5, s. 12.

³⁷³ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 79-80.

tvrzení a vzájemná obvinění a napadání rodičů, málokdy zohledňuje přístup rodičů k řešení případu³⁷⁴. Ačkoliv ze zákona by měl přihlídnout k tomu, jak je který z rodičů schopen a ochoten se na výchově a péči o dítě dohodnout s druhým rodičem, jak podporuje vztah dítěte k druhému rodiči, zda dítě proti druhému rodiči nemanipuluje a nenavádí, v praxi se tak neděje a soudce raději rozhodne podle toho, jak zní závěr znaleckého posudku, ve kterém jsou zkoumány zcela jiné otázky. Tyto otázky často nutí soudní znalce k právnímu posouzení věci, což je však nepřípustné, jak ve svém nálezu ze dne 13. 12. 2007 sp. zn. II ÚS 2630/2007 uvádí i ÚS. Přitom ani znalecký posudek nemá vyšší sílu než jakýkoliv jiný důkazní prostředek³⁷⁵, což rovněž potvrdil v jednom ze svých rozhodnutí i ÚS³⁷⁶, a není oprávněný důvod se domnívat, že znalci jsou neomylní a nemohou udělat chybu³⁷⁷.

Pokud některý z rodičů se závěry znaleckého posudku nesouhlasí, což se stává pravidelně v situacích, kdy znalecký posudek vyznívá jednoznačně ve prospěch jednoho z rodičů, může navrhnout vypracování revizního znaleckého posudku³⁷⁸. Neexistuje žádný seznam nadřízených nebo kontrolních znalců. Revizní znalecký posudek vypracovává pouze jiný znalec z téhož seznamu. O vypracování revizního znaleckého posudku rozhoduje soud. Pokud k tomuto kroku přistoupí, mělo by to znamenat, že ani soudce není spokojen s kvalitou předloženého znaleckého posudku. Budou-li soudy pravidelně přistupovat k zadávání revizních znaleckých posudků, dávají tím najevo svoje pochybnosti o odbornosti a profesionalitě znalců³⁷⁹. Soudce by měl vycházet z toho, že znalec je specialistou schopným kvalifikovaně posoudit zadané otázky a jeho odpovědi tedy jsou věcně správné. Často je problém pouze v tom, že rodiče odmítají akceptovat závěry znaleckého posudku a zamyslet se nad nimi. Je velmi těžké si připustit, že by znalec mohl mít pravdu v něčem, co nevyznívá ve

³⁷⁴ K tomu blíže RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 24.

³⁷⁵ K tomu srovnej HOŘÍNOVÁ, Anna. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 894; a GLÄSS, Holgr. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht der Praxis im Jugendamt. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, S. 296.

³⁷⁶ Nález ÚS ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I ÚS 4457/12.

³⁷⁷ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky by měly být pod drobnohledem. *Právo a rodina*. 2014, č. 11, s. 20.

³⁷⁸ K tomu blíže BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 893-894 (§ 127 OSŘ).

³⁷⁹ K tomu srovnej DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 64 (§ 8 zákona o znalcích a tlumočnících).

prospěch vyšetřované osoby. Jednodušší je takový posudek napadnout jako špatně vypracovaný, chybný³⁸⁰.

Samozřejmě nejsou vyloučeny ani případy, kdy práce soudního znalce není kvalitní. V tom případě je na místě, aby soud zadal vypracování revizního znaleckého posudku, musí ovšem poznat, že znalecký posudek je špatný. K tomu jsou nezbytné znalosti a zkušenosti, soudce by měl vědět, jaké náležitosti má znalecký posudek mít. Není úkolem soudce hodnotit znalecký posudek co do jeho odborné správnosti. Soudce může pouze vyhodnotit, zda závěry znaleckého posudku korespondují s ostatními v řízení prokázanými skutečnostmi, zda bylo splněno zadání a zda jsou závěry logicky odůvodněné³⁸¹. Podle § 13 zákona o znalcích a tlumočnících jsou povinnými náležitostmi pouze podpis soudního znalce a otisk pečeti. Podrobněji je upraven způsob zpracování posudku v § 13 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, kterou se provádí zákon o znalcích a tlumočnících. Znalecký posudek má obsahovat nález, tedy popis zadání a zjištěných skutečností, posudek, tedy vlastní závěry znalce, a znaleckou doložku. Je však pouze na znalci, jaké údaje ze zadání v písemném vyhotovení posudku uvede, jaké zvolí metody pro vlastní šetření a jak vyhodnotí jejich výsledky. Žádný právní předpis neupravuje, jak má znalec při své činnosti postupovat, a také náležitosti znaleckého posudku jsou uvedeny pouze obecně³⁸². Kvalitu písemně vypracovaného znaleckého posudku tedy může stěží posoudit rodič coby laik, nezkušený advokát i nezkušený soudce. Nicméně většina soudců má letité zkušenosti a dobrý znalecký posudek pozná. Dlouhodobě nekvalitní práce znalce má pak za následek, že soudci, kteří s ním mají špatnou zkušenost, tohoto znalce vypracováním dalších znaleckých posudků nepověřují. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádné profesní sdružení znalců, neexistuje ani žádný nadřízený orgán, který by kvalitu práce znalců kontroloval a dohlížel nad případnými excesy³⁸³.

Někteří rodiče se na soudní znalce obrací i z vlastní iniciativy, aniž by znalec byl k vypracování znaleckého posudku pověřen přímo soudem. V takovém případě znalec

³⁸⁰ K tomu srovnej MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Das familienrechtliche Verfahren als Einladung zu einer Flussfahrt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 92.

³⁸¹ K tomu srovnej BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 894 (§ 127 OSŘ).

³⁸² K tomu blíže DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 48-57 (§ 8 zákona o znalcích a tlumočnících).

³⁸³ K tomu srovnej HOŘÍNOVÁ, Anna. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 898.

samozřejmě nemá k dispozici soudní spis a zpravidla nemá ani možnost setkat se s oběma rodiči. Má tak k dispozici často pouze jednostranné informace od rodiče, který se na něj s žádostí o vypracování posudku obrátil. Pokud se pak takový posudek má týkat i nezletilého dítěte, je potřeba zohlednit skutečnost, zda a v jakém rozsahu má dítě možnost se stýkat s oběma rodiči, protože přivede-li dítě ke znalci pečující rodič v situaci, kdy se dítě několik měsíců nevidělo s druhým rodičem, dá se očekávat, že obraz, který si bude moci znalec o vztahu dítěte a nepečujícího rodiče vytvořit, bude do značné míry zkreslený³⁸⁴. Nehledě k tomu, že za těchto okolností by se znalec vůbec neměl vyjadřovat k výchovným schopnostem nezúčastněného rodiče, které ani neměl možnost posoudit³⁸⁵. Při vypracování znaleckého posudku, který zadal jeden z rodičů, a při jehož vypracování neměl znalec možnost pracovat s oběma rodiči, by tyto skutečnosti měly být v posudku uvedeny. Pokud bude takový znalecký posudek předložen soudu, měl by i soudce přihlídnout k tomu, za jakých okolností byl posudek vypracován. Nicméně, jak vyplývá z judikatury ESLP, soud nesmí znevažovat znalecké posudky vypracované soudním znalcem na žádost účastníků řízení pouze proto, že soudní znalec k jejich vypracování nebyl pověřen soudem³⁸⁶.

Posouzení znalcem má, bez ohledu na účel, za kterým je prováděno, povahu vyšetření. Často se jedná o stresující zážitek a trpkou zkušenost pro samotné rodiče. Právě proto by si měli nejen rodiče, ale i soudci uvědomit, že stejně může návštěva u znalce působit i na děti. Jedná se o setkání s novým, doposud cizím člověkem, dítě je nuceno odpovídat na spoustu otázek, z nichž některé v něm mohou vyvolat nebo ještě prohloubit konflikt loajality³⁸⁷. I to je důvodem, proč by k zadávání znaleckých posudků mělo být přistupováno v co nejmenším možném rozsahu, skutečně pouze v případech, kdy ztroskotaly všechny pokusy o smírné vyřešení situace mezi rodiči a předložené důkazní prostředky nepostačují soudci k tomu, aby si udělal co nejobjektivnější obrázek o rodinné situaci a mohl vyhodnotit, jaké řešení bude v nejlepším zájmu dítěte³⁸⁸.

³⁸⁴ K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. Proč není jedno, zda ve sporu přivede ke znalci dítě otec, nebo matka? *Právo a rodina*. 2016, č. 1, s. 23.

³⁸⁵ NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 69.

³⁸⁶ Rozsudek ESLP ve věci Kutzner proti Německu ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 46544/99, bod 73.

³⁸⁷ NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopné odpovědět na otázku „koho máš raději?“. *Právo a rodina*. 2009, č. 9, s. 10.

³⁸⁸ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 10.

4.2.6 Další osoby, které mohou mít na rodičovský konflikt vliv

Na rodičovský konflikt mohou působit i třetí osoby, resp. třetí osoby se mohou při své práci s následky konfliktu mezi rodiči setkat.

Nejčastěji se jedná o osoby blízké rodičům, tedy jejich příbuzné nebo nové partnery. U těchto osob se předpokládá, že budou stát na straně rodiče, se kterým jsou spřízněni. Je zde dokonce velké riziko, že budou rodiče v jejich zášti vůči druhému rodiči podporovat, budou chtít sobě blízkého rodiče chránit, nejlépe tím, že bývalého partnera pomohou zcela odstranit z jeho života³⁸⁹. Noví partneři se mohou cítit ohrožení druhým rodičem jako bývalým partnerem a spojením mezi rodiči, které představuje společné dítě. Aby omezili riziko, že rodiče se k sobě vrátí, může se stát, že budou podněcovat negativní vztahy mezi nimi, snažit se minimalizovat jejich kontakty, přispět k tomu, aby se jejich vzájemné vztahy pokazily natolik, že jakákoliv náprava už bude nemožná. Motivů pro takovéto počínání může být celá řada. Může jít o nízké sebevědomí nového partnera, který se skutečně obává, že by mohlo dojít k obnovení ukončeného vztahu, a proto se snaží přispět k tomu, aby v původní rodině byly tzv. spáleny všechny mosty. Důvodem může být také chorobná žárlivost, kdy pro nového partnera je nesnesitelná už pouhá představa, že mezi rodiči dítěte jako bývalými partnery byl intimní vztah. Z tohoto důvodu si nepřeje, aby se dále stýkali (což kvůli společnému dítěti je naopak maximálně žádoucí)³⁹⁰. Negativním projevem mohou být i majetnické sklony nového partnera, snaha mít jednoho z rodičů jen pro sebe a zcela ho separovat od jeho minulosti. Nejsou nijak výjimečné případy, kdy především ženy zakazují svým partnerům nebo manželům, aby na své děti z předchozích vztahů platili výživné, jakkoli je podporovali, podíleli se na úhradě jejich koníčků, kupovali jim dárky. Veškerý majetek a příjmy svého muže chtějí pouze pro sebe a svoji rodinu, nechtějí se s nikým dělit a naprosto nerespektují práva dětí svého partnera. Paradoxně právě tyto ženy v případě rozchodu všemi prostředky usilují o to, aby muž plnil své povinnosti, zejména týkající se výživného, k nim a jejich společným dětem. Tedy všemožně usilují o to, aby muž jako otec dostal ve vztahu k nim svým povinnostem, v jejichž plnění mu ve vztahu k jeho dětem z předchozích vztahů chtěly všemožně zabránit.

³⁸⁹ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 39.

³⁹⁰ K tomu blíže NOVÁK, Tomáš. Styk a vzlyk. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 46.

Samozřejmě existují i případy, kdy se právě tyto osoby stanou pro celé řízení nejužitečnější. Na rozdíl od rodičů zatažených do vzájemného konfliktu si zachovají zdravý odstup a nadhled a budou rodiče v jejich svárech mírnit a usměrňovat, budou více schopny zaměřit se na potřeby a zájem dítěte a snažit se rodičům otevřít oči, aby tito také začali své dítě znovu vnímat. Tyto osoby se naštěstí najdou jak mezi příbuznými rodičů, tak v řadách nových životních partnerů. V některých případech je to právě nový partner, který je příčinou uklidnění situace mezi rodiči³⁹¹. Pokud naváže novou známost ten z rodičů, který se s rozpadem vztahu nedokázal vyrovnat, často se tím zmírní vyhrocená atmosféra, protože je to právě ten z bývalých partnerů, kdo pod tlakem svých emocí vyvolával stále nové konflikty. Nový partner pak přispívá k zapomenutí nepříjemných pocitů a vzpomínek souvisejících s rozpadem předchozího vztahu a tím i k uklidnění negativních emocí.

Dalším okruhem osob, které se mohou s následky rodičovského konfliktu setkat, jsou osoby, které při své práci přijdou do kontaktu s dítětem. Projevy dítěte zmítaného uvnitř rodičovského konfliktu mohou být různé. Na dítěti nemusí být poznat vůbec nic, stejně tak se ale může stát zamklklejším, může se začít projevovat agresivně, mohou se výrazně změnit (zlepšit i zhoršit) jeho studijní výsledky, mohou se u něj vyskytnout psychosomatické projevy, tedy zdravotní problémy nejrůznějšího druhu bez zjevné příčiny. Zatímco rodiče, kteří ve složité životní situaci řeší především sebe a svůj komplikovaný vztah, často nejsou schopni tyto abnormální projevy u dítěte vnímat³⁹², jsou to právě mimo rodinu stojící osoby – učitelé, vedoucí zájmových kroužků, vychovatelé v družině, dětské lékaři – kteří si mohou změny chování u dítěte všimnout. Zejména v situacích, kdy dítě vyhrocenou atmosféru mezi rodiči velmi těžce snáší a rodiče nedokáží novou životní situaci sami zpracovat, ale současně nemají zájem nebo odvalu ji řešit za využití odborné pomoci, je na místě, aby tyto subjekty úzce spolupracovaly s OSPOD a dávaly podnět k terapeutické práci s rodinou³⁹³.

Kromě osob, s nimiž se dítě běžně setkává ve svém životě, mohou do rodičovského konfliktu vstoupit a s dítětem se setkat a pracovat ještě další osoby při plnění svých pracovních úkolů, které běžně rodičovské konflikty neřeší. Stává se tak v situacích, kdy se

³⁹¹ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 78.

³⁹² PROKSCH, Roland. *Mediation vernetzt – Instrument zur Förderung von Einvernehmlichkeit in streitigen Kindschaftssachen nach dem neuen Familienverfahrensgesetz (FamFG)*. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 226.

³⁹³ K tomu blíže BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 120.

v rodině v souvislosti s rozchodem rodičů objeví nějaké patologické jevy, nebo je vzneseno obvinění, že k takovým událostem docházelo. Typicky se jedná o obvinění z domácího násilí nebo zneužívání dítěte. V těchto případech se do řešení situace zapojuje policie, případně státní zastupitelství, a dítě je mnohdy podrobena vyšetřením dalších lékařů a zkoumáno dalšími soudními znalci. Tyto osoby sice nepůsobí bezprostředně na rodičovský konflikt, ale zejména v případě křivých obvinění mezi rodiči v něm mohou sehrát důležitou roli³⁹⁴.

³⁹⁴ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 10.

5 Způsoby smírného řešení rodičovského konfliktu

Řešení rodičovských konfliktů je zejména v případech nejvyhrocenějších a nejkomplicovanějších rozepří do značné míry ovládáno bezmocí a bezradností. Bezmoc se často promítá na straně rodičů, kteří v důsledku vzájemného napjatého vztahu nemají možnost pravidelně trávit čas se svými dětmi. Bezradnost je pak typická pro mnoho pracovníků, kteří by konflikt mezi rodiči měli a chtěli řešit v nejlepším zájmu dítěte, z různých důvodů se však ocitají v situaci, kdy jsou spíše rodiči do konfliktu „vtaženi“ a tímto konfliktem „vláčeni“, aniž by byli schopni opět vystoupit a rodiče na cestě k řešení vést³⁹⁵. Bezradnost mimo jiné pramení i z nízké autority mnoha orgánů, nedostatečných pravomocí, chybějících kompetencí, ale také ze strachu z toho, že na jakékoliv radikálnější řešení, které by vůči rodičům mohlo být uplatňováno i z titulu úřední moci, si rodiče budou stěžovat a vedoucí pracovník nebo nadřízený orgán zvolený postup nepodpoří. Svoji roli hrají také obavy, aby aplikované řešení nikoho nepoškodilo, nikomu neublížilo. V praxi pak rodičům, kteří svým jednáním jednoznačně škodí dítěti, nehrozí žádný postih a přestože jejich jednání lze v mnoha ohledech kvalifikovat jako nemorální a často i protiprávní, nakonec dosáhnou svého³⁹⁶.

Cílem této kapitoly je představit systémy a metody, kterých je v praxi využíváno k dosažení smírného vyřešení rodičovského konfliktu v nejlepším zájmu dítěte. Na konci jednotlivých podkapitol uvedu i kritický pohled na analyzované postupy a upozorním na rizika a případné nedostatky. Každý z představených způsobů je v závěru vyhodnocen z hlediska míry potřebné spolupráce zapojených subjektů, z hlediska požadované odpovědnosti a spolupodílení se rodičů na řešení, z hlediska nezbytnosti existence vybudovaného systému, nebo naopak z pohledu možnosti jednorázového využití.

5.1 Interdisciplinární spolupráce

Jedním ze způsobů, jak se dá pracovat s rodičovským konfliktem a dovést rodiče k jeho smírnému ukončení, je propojení aktivit a kompetencí jednotlivých profesí a subjektů zapojených do jeho řešení (viz [kapitola 4.2](#)). Tento způsob vzájemné kooperace je označován

³⁹⁵ K tomu blíže RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 22.

³⁹⁶ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 64.

jako interdisciplinární neboli meziodvětvová spolupráce. Zřejmě nejznámějším systémem interdisciplinární spolupráce v souvislosti s řešením rodičovských konfliktů je v Evropě německá Cochemská praxe.

5.1.1 Cochemská praxe³⁹⁷

V Německu byla v oblasti řešení rodičovských konfliktů na konci minulého století situace velmi obdobná té, kterou v současné době známe v České republice. Nesoulad mezi rodiči dopadal na děti, které nikdo nevnímal, nikdo neposlouchal, co si přejí a co si o situaci myslí. Ale i na rodiče, kteří se nemohli dovolat svých práv, a na státní orgány, které měly konflikt rodičů řídit a dovést k řešení, ale místo toho ovlivněny rodiči pouze poslušně přihlížely tomu, jak tito lidé ničí životy svým dětem i sobě³⁹⁸.

V té době začaly u některých německých okresních soudů vznikat iniciativy jednotlivých profesí, které se na řízení podílely a které se pokoušely vytvořit praxi, která by přispěla k co nejrychlejšímu a pokud možno smírnému vyřešení konfliktní situace v rodině³⁹⁹. Prvním uceleným systémem, který se v Německu objevil, z něhož pak vycházely další modely aplikované dalšími okresními soudy a který byl i východiskem pro následnou právní úpravu, je Cochemská praxe. Cochemská praxe představuje systém interdisciplinární spolupráce mezi profesemi, které se podílejí na řešení rodičovského konfliktu. Vznikla v Německu v soudním obvodu Cochem, ve spolkové zemi Porýní-Falc, na počátku 90. let 20. století.

5.1.1.1 Legislativně společenská východiska

Pro úplné pochopení smyslu Cochemské praxe je důležité znát historické souvislosti, především legislativní úpravu opatrovnického řízení a s ní spojené společenské vnímání tohoto řízení a vztahů mezi dětmi a rodiči, kteří spolu nežijí, obecně. Ačkoliv právní úprava rodičovských práv a povinností rozvedených rodičů, nebo vůbec rodičů, kteří spolu nežijí, se

³⁹⁷ Tato podkapitola vychází z článků publikovaných v časopise *Rodinné listy* a ve sborníku z konference Cochemská praxe v České republice. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 68-72; ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 4-11.

³⁹⁸ K tomu blíže RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 20-23.

³⁹⁹ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 40-41.

od české právní úpravy výrazně liší, není možné si nevšimnout, že společenský kontext, způsob vedení opatrovnického řízení, i vnímání jeho dopadů jsou současnému stavu v České republice velmi podobné.

Právní úprava rodičovské péče (k tomu blíže [kapitola 2.2.2](#)) byla německými soudy dlouhodobě vykládána tak, že v případě rozvodu rodičů musí být rodičovská péče bezpodmínečně přenesena pouze na jednoho rodiče a druhý z rodičů tak bude z péče o dítě právně vyloučen. Skupina rodičů, kteří i po rozpadu manželství chtěli rodičovskou péči nést společně, se obrátila na BVG, který svým nálesem ze dne 3. 11. 1982 shledal stávající právní úpravu jako ústavně nekonformní⁴⁰⁰. Dle tohoto rozhodnutí je „*typizovaná úprava přípustná pouze tehdy, pokud s ní spojené zásahy do základních lidských práv nejsou příliš intenzivní*“⁴⁰¹. Toto rozhodnutí se však v legislativě odrazilo až reformou v roce 1998⁴⁰². Do té doby mohly soudy pouze na základě nálezu BVG rozhodovat o zachování společné rodičovské péče oběma rodičům i po rozvodu manželství, činily tak ovšem pouze v těch případech, kdy o to rodiče společně požádali⁴⁰³.

Zavedená rozhodovací praxe však i v následujících letech vedla k tomu, že děti byly svěřovány do výhradní péče jednoho z rodičů (většinou matek) a dokonce druhému rodiči (většinou otcí) bylo rozhodnutím soudu zakázáno, aby se s dítětem nebo dětmi stýkal. K tomuto opatření soudy přistupovaly s odůvodněním, že děti byly po celou dobu, kdy rodiče řešili svůj rozchod, vystaveny rodičovským konfliktům, a aby byly nadále ušetřeny opakujících se hádek a rozepří a atmosféra mezi rodiči se uklidnila, je tomu rodiči, do jehož péče nebylo dítě svěřeno, zakázáno se s dítětem stýkat, případně je styk upraven v delších časových intervalech (např. jednou za tři měsíce). Tím ovšem obvykle nedošlo k uklidnění atmosféry, ale naopak k ještě většímu odcizení dítěte od rodiče a někdy i k úplnému přerušení kontaktů do budoucna a u mnoha dětí se objevovaly problémy v chování⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ K tomu blíže rozsudek BVG ze dne 3. 11. 1982 sp. zn. 1 BvL 25/80.

⁴⁰¹ HEUMANN, Alexander. Eltern ohne Sorgerecht Gedanken zu Familie und Recht [online]. [citováno 30. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.familien-u-erbrecht.de/eltern-ohne-sorgerecht-gedanken-zu-familie-und-recht/>>.

⁴⁰² NOLL, Michaela. Das Cochemer Modell – Zum Wohle der Kinder. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 24.

⁴⁰³ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 33.

⁴⁰⁴ K tomu srovnej THEISEN, Bernhard. Neue Anforderungen an die Behandlung von Sorge- und Umgangsverfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 137.

Rodiče zaujatí vzájemným konfliktem, který se v nejvyhrocenějších případech dá přirovnat až k „válce“, jako by už zapomněli, o co v řízení jde – i po rozchodu rodičů zajistit dítěti šťastné a spokojené dětství. Soudní řízení se pro ně stalo cestou, jak druhému rodiči i celému světu ukázat, že právě oni jsou tím lepším, oni jsou tím, kdo se stane vítězem⁴⁰⁵. Nikoho nezajímalo, jak celou situaci prožívá dítě, co by si vlastně přálo, jaké řešení by pro ně bylo nejlepší. A kromě toho, že se nad přáními a potřebami svého dítěte nezamysleli samotní rodiče, nezamýšlel se nad nimi ani žádný další dospělý, který se s rodinou v průběhu soudního řízení setkal⁴⁰⁶.

Pracovníci jednotlivých profesí, kteří byli do řešení rodičovského konfliktu zapojeni, tedy především advokáti rodičů, pracovníci orgánu péče o dítě, případně pracovníci poraden, soudní znalci a samozřejmě soudci, se stávali nástrojem rodičů. Místo aby vzájemně komunikovali a společnými silami se snažili rodičům pomoci zvládnout jejich vypjatý vztah a uvědomit si, že jejich vzájemné negativní emoce nesmí zasáhnout budoucí život jejich dítěte, nechali se jimi ovládat, ovlivňovat a podporovali pouze jednu stranu konfliktu⁴⁰⁷.

Ve chvíli, kdy se vyhrocený rodičovský konflikt dostal před soudce, který měl rozhodnout, kdo z rodičů je pro dítě vhodnější, kterému má zůstat zachována rodičovská péče a kterého rodiče by dítě nějakou dobu nemělo vidět a snad nejlépe ho nevidět už nikdy, aby bylo uchráněno před dalšími neshodami rodičů, bezradný soudce pověřil soudního znalce vypracováním posudku. Úkolem znalce bylo vyhodnotit, na kterého z rodičů má být přenesena výlučná rodičovská péče. Znalec provedl několik psychologických testů a pohovorů s rodiči. Na jejich základě vypracoval posudek, ve kterém vyhodnotil jednoho z rodičů jako lepšího rodiče, na kterého má soud přenést výlučnou rodičovskou péči, a doporučil, aby se druhý rodič s dítětem po nějakou dobu nestýkal, nebo stýkal pouze v delších intervalech. Jediným důvodem pro takto razantní omezení byla často skutečnost, že dítě již bylo příliš dlouhou dobu v centru rodičovských hádek a potřebovalo si od konfliktní situace odpočinout. Soudce následně bez jakékoliv vlastní invence rozhodnul tak, jak

⁴⁰⁵ K tomu srovnej WEBER, Matthias. Umgang mit hochstrittigen Fällen. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 37.

⁴⁰⁶ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 18-19.

⁴⁰⁷ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 110.

doporučil znalec ve svém posudku⁴⁰⁸. O tom, že takové řešení není úplně v pořádku, svědčí i skutečnost, že rozhodnutí o zákazu styku rodiče s dítětem s odůvodněním, aby dítě bylo vyňato z konfliktní atmosféry mezi rodiči, bylo shledáno jako porušující právo na rodinný život garantované čl. 8 EÚOLPZS rozhodnutím ESLP ve věci Elsholz proti Německu⁴⁰⁹.

Pokud se rodiče, nebo některý z nich, rozhodli soudní rozhodnutí nerespektovat, protože neodpovídalo jejich představám, neexistovala nad takovým stavem žádná kontrola. Rozhodnutí sice mělo být řešením v nejlepším zájmu dítěte, ale zda je rodiči fakticky dodržováno, nikdo nekontroloval.

Bez ohledu na to, že soudní rozhodnutí upravující práva a povinnosti rodičů k dítěti se dotýkají životů mnoha osob, které budou, nebo alespoň by měly, v souladu s tímto rozhodnutím několik dalších let společně fungovat, nikdo nezjišťoval, do jaké míry jsou rozhodnutí slučitelná s aktuálními vztahy mezi těmito osobami. Soudní rozhodnutí sice oficiálně ukončilo rodičovský konflikt, tento ale i přes existenci pravomocného rozhodnutí zůstal nevyřešen⁴¹⁰. Což se samozřejmě dále projevovalo ve vztazích mezi rodiči. Pokud dítě mělo tolik štěstí, že se i nadále mohlo stýkat s oběma rodiči, často se stávalo svědkem pokračujících hádek a konfliktů, nebo zůstalo nástrojem pro vzájemný boj rodičů. Přetrvala-li konfliktní situace mezi rodiči, docházelo k navádění dítěte, jeho odcizování jednomu z rodičů, v krajních případech až k vytvoření syndromu zavržení rodiče. V horších případech soud rozhodl o zákazu styku rodiče s dítětem na dobu neurčitou, nebo alespoň dost dlouhou na to, aby dítě mohlo být dostatečně ovlivněno či zmanipulováno a s tímto rodičem se již nikdy nechtělo vidět⁴¹¹.

5.1.1.2 Vznik Cochemské praxe

V důsledku výše charakterizované právně společenské situace neustále přibývalo dětí, které následkem rozvodu ztrácely možnost prožít dětství s oběma svými rodiči, děti, které dlouhodobě, někdy i trvale, přicházely o kontakt s jedním z rodičů.

⁴⁰⁸ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 19-25.

⁴⁰⁹ Rozsudek ESLP ve věci Elsholz proti Německu ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. 25735/94.

⁴¹⁰ THEISEN, Bernhard. Neue Anforderungen an die Behandlung von Sorge- und Umgangsverfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 138.

⁴¹¹ CONEN, Marie-Luise. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 203-204.

V roce 1992 se pracovníci orgánu péče o děti a pracovníci rodinné poradny ve městě Cochem rozhodli, že se pokusí na tomto stavu něco změnit. Prvním impulsem pro změnu měla být konference, na kterou pozvali zástupce všech profesí, které se v rámci soudního obvodu Cochem na řešení rodičovských konfliktů podílejí⁴¹². Cílem konference bylo představení jednotlivých profesí, náplně jejich činnosti, jejich pracovního postupu při řešení konfliktu mezi rodiči. Současně byl dán prostor, aby každá profese sdělila svoje připomínky, výhrady či výtky k činnosti ostatních profesí.

Zprvu se zdálo, že konference povede pouze k všestranné vzájemné kritice. Advokáti vyčítali pracovníkům orgánů péče o děti stereotypní způsob práce a příliš byrokratický přístup. Soudci a pracovníci orgánů péče o děti naopak obviňovali advokáty, že pouze vyostřují rodičovské konflikty. O náplni práce poraden neměl nikdo konkrétní představu. Postupně se však ukázalo, že mnoho těchto výtek pramení převážně z předsudků a z neznalosti⁴¹³.

V diskusích mezi zástupci jednotlivých profesí bylo připomenuto nebo zdůrazněno mnoho zajímavých a podnětných bodů. Především se všichni shodli na tom, že v soudním řízení rodiče vůbec neřeší práva dítěte, ale zaměřují se převážně na právo na dítě. Tím se nejen k sobě navzájem, ale především ke svému dítěti chovají vysoce bezohledně, ale za své chování nenesou žádné následky. Při diskusi o možnosti nařizovat rodičům využití odborné pomoci se pracovníci rodinných poraden ohradili proti takovému postupu, neboť si nedovedli představit, jak by bylo možné efektivně pracovat s klienty, kteří jejich pomoc nevyhledají dobrovolně⁴¹⁴. Advokáty pak na dva tábory rozdělil názor na to, jak postupovat v případě, že po nich klient požaduje takový postup, který odporuje zájmu dítěte. Část advokátů považovala za správné v takovou chvíli ukončit zastoupení, zbývající část zastávala názor, že jejich klientem je rodič, nikoliv dítě a tedy by klientovi mělo být vyhověno⁴¹⁵. Soudní znalci za svůj

⁴¹² K tomu také BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 40.

⁴¹³ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 20.

⁴¹⁴ K tomu blíže FÜCHSLE-VOIGT, Traudl. Verordnete Kooperation im Familienkonflikt als Prozess der Einstellungsänderung: Theoretische Überlegungen und praktische Umsetzung. In: *Familie, Partnerschaft, Recht – FPR, 2004, 10. Jahrgang*, Nr. 11, s. 600-602.

⁴¹⁵ K tomu blíže SCHAFFNER, Paul, BROSCHE, Dieter. Cochemer Praxis bei atypischen Fallkonstellationen am Beispiel des Vorwurfs einer möglichen sexuellen Grenzverletzung oder eines sexuellen Missbrauchs eines Kindes im familiengerichtlichen Verfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 39.

obor zdůraznili, že znalecké posudky v podobě, jak jsou zadávány, pouze vyostřují napjatou atmosféru mezi rodiči⁴¹⁶.

Výsledkem konference byla shoda všech zúčastněných, že je nutné vytvořit propojený systém spolupráce, dozvědět se více o fungování ostatních profesí a při řešení rodičovského konfliktu se společnými silami orientovat především na dítě.

V roce 1993 na základě závěrů Cochemské konference byla přijata tzv. Cochemská dohoda. V ní je popsán cíl, prostředek, metoda a základ Cochemské praxe⁴¹⁷. Cílem Cochemské praxe je obnovení schopnosti rodičů společně jednat ve věcech dítěte. Prostředek, jak tohoto cíle dosáhnout, představuje realizace činností v rámci vytvořené pracovní sítě všech zúčastněných profesí. Metodou, jak bude konkrétní realizace probíhat, je propojení pravomocí a činností jednotlivých profesí. Prakticky je možné si představit soustavu ozubených koleček, kdy uvedením jednoho z těchto koleček do chodu se rozpohybuje celý systém. Základem Cochemské praxe je pak rovnocennost všech činností všech profesí. V systému mají všechny profese stejný význam a všechny úkony, které jsou jednotlivými profesemi prováděny, mají stejnou váhu⁴¹⁸.

Došlo k vytvoření pracovní skupiny *Arbeitskreis Trennung und Scheidung* (dále jen AKTS), která se doposud schází pravidelně jedenkrát měsíčně⁴¹⁹. Setkání AKTS jsou pořádána postupně zástupci jednotlivých profesí, jsou na nich projednávány především otázky efektivnosti principů Cochemské praxe obecně, jejich aplikace na spolupráci mezi profesemi, ale i při samostatné činnosti jednotlivých oborů, dále jsou řešeny anonymizované případy, které byly v praxi skutečně řešeny, jsou přednášeny aktuality za jednotlivé profese, čímž se zástupci všech profesí mohou dozvědět o nových postupech a přístupech v ostatních oborech⁴²⁰.

⁴¹⁶ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 39-42.

⁴¹⁷ K tomu blíže RUDOLPH, Jürgen. Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 35-38.

⁴¹⁸ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 42-45.

⁴¹⁹ K tomu blíže BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 19-23.

⁴²⁰ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 38-39.

5.1.1.3 Podstata Cochemské praxe

Podstatou Cochemské praxe je interdisciplinární spolupráce, tedy propracovaná fungující síť, do které jsou zapojeny všechny profese účastníci se řešení rodičovského konfliktu. Do značné míry je využíváno neformální komunikace, které velmi prospívá i skutečnost, že se všichni osobně znají⁴²¹. Místo oficiálních písemných žádostí je často jednodušší vzít telefon a vše vyřídit touto cestou. Výrazně také usnadňuje komunikaci, pokud volající má představu, kdo sedí na druhé straně, k hlasu ve sluchátku si dovede přiřadit i tvář. Největším přínosem tohoto systému je skutečnost, že každý se může kdykoliv obrátit na kterýkoliv jiný článek systému s žádostí o spolupráci a využít tak jeho kompetencí nebo odbornosti.

V praxi pak fungování jednotlivých profesí při řešení rodičovského konfliktu vypadá přibližně následujícím způsobem: Rodiče se obrátí na advokáty⁴²². Advokáti rodičům doporučí využít odborné pomoci poradenského zařízení nebo mediátora. V každém případě advokáti své klienty odrazují od využívání konfliktních strategií při řešení sporu. Trvají-li rodiče na zahájení řízení, advokáti sepíší návrh. Toto podání je stručné, obsahuje pouze faktický popis skutkového stavu a návrh rodiče, jak by měl soud rozhodnout⁴²³. Soudce nařídí první jednání ve věci do dvou, maximálně tří týdnů od zahájení řízení. Okamžitě kontaktuje orgán péče o dítě, který se ještě před prvním jednáním ve věci setká s rodinou. Komunikuje se všemi zúčastněnými subjekty, tj. s oběma rodiči a je-li to žádoucí a možné, i s dítětem. Orgán péče o dítě nemusí soudu podávat písemnou zprávu o rodině. Příslušný pracovník má ale povinnost osobně se dostavit k soudnímu jednání a zde svou zprávu přednese ústně⁴²⁴. Pokud nedojde k dohodě mezi rodiči během prvního soudního jednání, soud řízení přeruší a rodiče jsou ihned z jednání doprovázeni do poradny, kde se s nimi pracovníci dohodnou na datum první schůzky, na které bude zahájena poradenská práce s rodinou. První sezení v poradně by

⁴²¹ BAMBERG, Heinz Georg. Arbeiten in Netzwerken – Ein Plädoyer für neue Wege in der Justiz. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 15.

⁴²² V Německu neexistuje povinnost právního zastoupení pro řízení týkající se úpravy práv a povinností k nezletilým dětem. Nicméně obecně je rodinné právo považováno za natolik složitou oblast, že většina rodičů se při řešení jakéhokoliv problému raději nechá zastoupit advokátem.

⁴²³ K tomu srovnej BECK, Pia *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 194-195.

⁴²⁴ K tomu blíže FLEMMING, Winfried. Das Wunder von Cochem. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 62-63.

mělo být realizováno opět nejpozději během dvou týdnů. Soud současně s přerušením řízení oznámí i termín dalšího soudního jednání. V průběhu poradenství se soudem komunikují pouze advokáti. Je-li zřejmé, že se rodiče ani s pomocí poradny nedohodnou, nebo dojde-li naopak během poradenství k uzavření dohody, oznámí to advokáti soudu neprodleně a požádají o dřívější nařízení dalšího jednání. Na tomto jednání je buď soudem schválena dohoda rodičů, nebo soud jmenuje znalce. Úkolem znalce je s rodiči dále pracovat, snažit se usměrnit jejich konflikt a pracovat na jejich vztahu takovým způsobem, aby byli schopni obnovit vzájemnou komunikaci a v zájmu společného dítěte vyřešit svůj konflikt⁴²⁵. V Cochemské praxi funguje soudní znalec v podstatě jako psychoterapeut, jako vyšší stupeň poradenství. Do značné míry vykonává soudní znalec i sociální práci, protože provádí také návštěvy v domácnosti, aby mohl rodiče poznat a pracovat s nimi v jejich nejpřirozenějším prostředí⁴²⁶. Pouze v případě, že se rodičům ani za pomoci znalce nepodaří dospět k dohodě, rozhoduje ve věci soud⁴²⁷. Do interdisciplinární spolupráce jsou obecně zapojováni často i opatrovníci dítěte. V Cochemské praxi je však dítěti jmenován opatrovník v minimálním množství případů. Úkolem opatrovníka je chránit a zastupovat zájmy dítěte. V systému Cochemské praxe však zájmy dítěte jsou schopny ochránit všechny ostatní profese – soudce, orgán péče o dítě⁴²⁸, poradna, advokáti rodičů i soudní znalec, takže zapojovat další subjekt je považováno za nadbytečné⁴²⁹.

Pozornost všech profesí řešících rodičovský konflikt se soustředí na dítě. Zájem dítěte je nahlížen z pohledu dítěte, nikoliv dospělých, kteří se domnívají, že ze své pozice, s ohledem na svůj věk a své zkušenosti vědí, co je pro dítě nejlepší. A potřeby a zájmy dítěte jsou zdůrazňovány i hádajícím se rodičům, kteří pro svoji vzájemnou nevraživost dítě často zcela opomíjí, případně svoje vlastní přání a cíle zaměňují za to, co považují za to nejlepší pro

⁴²⁵ K tomu srovnej WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 160-161.

⁴²⁶ K tomu srovnej LENGOWSKI, Manfred. Cochemer Praxis. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 35.

⁴²⁷ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 45-50.

⁴²⁸ O rozdělení úkolů orgánu péče o děti a opatrovníka dítěte bylo blíže pojednáno v [kapitole 4.2.1.2 bod a\)](#).

⁴²⁹ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 155-156.

dítě⁴³⁰. Snahou všech subjektů, které jsou zapojeny do propojené sítě meziodvětvové spolupráce, je převést pozornost rodičů na jejich společné dítě a pomoci jim vyřešit jejich konflikt takovým způsobem, aby toto řešení bylo pro dítě co nejméně zatěžující. Současně je za nejlepší řešení považována dohoda rodičů, kterou rodiče vypracují ve vzájemné součinnosti. Předpokládá se, že řešení, které bude výsledkem jejich společného snažení, má největší šanci, aby bylo rodiči i skutečně dodržováno⁴³¹.

Principy, na kterých spočívá Cochemská praxe, jsou přísnější než pravidla, která pro soudní řízení stanoví zákon. Procesní lhůty jsou interně nastaveny kratší, než zákon ukládá, pokud v zákoně vůbec nějaké lhůty jsou. Pravidla spolupráce a zákaz využívání konfliktních strategií ze strany advokátů nejsou zákonem upraveny vůbec. Způsob, jakým je s rodiči pracováno, je natolik individuální, že jej zákonem ani není možné upravit. Cochemská praxe tedy vznikla a doposud funguje, aniž by byla potřeba jednotlivým subjektům, které se na ní podílejí, ukládat nějaké povinnosti zákonem. Jde pouze o vůli na straně těchto subjektů. Osoby, které denně musely řešit hádky rodičů a denně se setkávaly s osudy nešťastných dětí, které o jednoho rodiče v důsledku rozvodu nebo rozchodu rodičů trvale přišly, se rozhodly, že takhle dál pracovat nechtějí, a provedly změnu. Změnu ve svém přístupu, změnu v komunikaci s ostatními osobami, které mohly něco dělat jinak⁴³².

Cochemská praxe se snaží dosáhnout toho, aby rozvádějící nebo rozcházející se rodiče byli opět schopni převzít svoji společnou odpovědnost za společné dítě. Aby se opět chovali jako rodiče, uvědomili si, že ačkoliv jejich partnerský vztah je již minulostí, rodiči společného dítěte zůstanou navždy⁴³³. A že jejich dítě je potřebuje oba. Výsledkem soudního řízení v intencích Cochemské praxe není rozhodnutí soudu, ale společné rozhodnutí rodičů o tom, jak budou nadále fungovat jako rodiče. Od soudu by tak měli odcházet rodiče, kteří spolu

⁴³⁰ K tomu srovnej JONES, Phil, WELCH, Sue. *Rethinking Children's Rights. Attitudes in Contemporary Society*. London: Continuum International Publishing Group, 2010, s. 136.

⁴³¹ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 17.

⁴³² K tomu srovnej BAMBERGER, Heinz Georg. *Arbeiten in Netzwerken – Ein Plädoyer für neue Wege in der Justiz*. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 18.

⁴³³ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. *Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt*. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46.

dokáží komunikovat a dohodnout se alespoň na základních věcech týkajících se jejich dítěte, a to v jeho nejlepším zájmu⁴³⁴.

Dle statistických údajů, dostupných u soudu pro věci rodinné v Cochemu, mezi rokem 1982, kdy díky rozhodnutí BVG bylo nadále možné, aby rodiče i po rozvodu vykonávali společně rodičovskou péči, a rokem 1992, kdy se konala Cochemská konference, bylo přibližně ve 20 % případů mezi rodiči po rozvodu nebo rozchodu dohodnuto, že budou nadále vykonávat rodičovskou péči společně. Do roku 1996 se jejich podíl zvýšil na 60 % a od roku 1998 do roku 2007 již prakticky nedošlo k vydání žádného rozhodnutí, kterým by rodičovská péče byla přenesena pouze na jednoho rodiče.⁴³⁵

5.1.1.4 Dopady Cochemské praxe

Cochemská praxe funguje již více než dvacet let. Za tuto dobu se stala inspirací pro celou řadu dalších soudních obvodů, kde byly vytvořeny podobné systémy spolupráce⁴³⁶. Modely u jednotlivých soudů se liší. Odlišnosti plynou jednak z konkrétních podmínek v daném místě (především v závislosti na velikosti města⁴³⁷), jednak z preferencí konkrétních osob, které se na tvorbě daného modelu podílely a v praxi ho aplikují⁴³⁸. Společným rysem všech modelů je úzká spolupráce zapojených profesí a orientace na dítě.

V roce 2009 byl přijat FamFG, který nahrazoval původní zákon, který řízení ve věcech rodinných upravoval⁴³⁹ (zákon o věcech dobrovolné soudní jurisdikce, *Gesetz über Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*). Důvodová zpráva k FamFG odkazovala v několika bodech výslovně na Cochemskou praxi a v samotném zákoně se odrazily

⁴³⁴ RUDOLPH, Jürgen. Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 33.

⁴³⁵ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 56.

⁴³⁶ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 203.

⁴³⁷ Cochem je menší město, kde funguje pouze jeden orgán péče o dítě a jedna poradna, která je navíc zřízena tímto orgánem péče o dítě. Ve větších městech je potřeba podmínky uzpůsobit skutečnosti, že soud pracuje s několika orgány péče o dítě a své služby nabízí velké množství poradenských zařízení.

⁴³⁸ Např. v Mnichově existují speciální pravidla pro řešení rodičovských konfliktů v rodinách, kde se vyskytly nějaké patologické jevy (domácí násilí, zneužívání dětí apod.), v Koblenzi je celý systém založen na mediačních praktikách (tzv. integrovaná mediace, blíže v [kapitole 5.2.5](#)).

⁴³⁹ TAMM, Marina. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsentention und Regelungsschwerpunkte. In ŠÍNOVÁ, Renata a kolektiv. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 57.

myšlenky Cochemskou praxí aplikované. Především jde o zásadu rychlosti a přednosti. Konkrétně je můžeme nalézt v § 155 FamFG, dle kterého by soudy ve vyjmenovaných řízeních měly nařídít první termín jednání nejpozději do jednoho měsíce od podání návrhu na zahájení řízení. Soud nařídí všem účastníkům řízení, aby se na toto jednání osobně dostavili. Při prvním jednání soud provede rovněž výslech zástupce orgánu péče o dítě. Tím se hlavní zásady Cochemské praxe, tedy principy přednostního a urychleného projednání, staly pro celé Německo standardem pro soudní řízení týkající se rodičovských konfliktů⁴⁴⁰.

V případě, že soud přeruší řízení z důvodu probíhající mediace nebo obdobného mimosoudního řešení konfliktu, další jednání nařídí nejpozději za tři měsíce, nedojde-li mezitím k uzavření mimosoudní dohody mezi účastníky řízení. Zásada urychlení se však netýká celého řízení. Urychleně je potřeba nařídít první jednání ve věci a urychlené by mělo být jednání pracovníků jednotlivých profesí, které se na řízení podílejí. Samotné hledání řešení rodičovského konfliktu představuje dlouhý a složitý proces, kterému by naopak urychlení bylo na škodu, tato část řízení tedy nepodléhá žádným striktním časovým omezením⁴⁴¹. Podle FamFG má soud nyní povinnost uložit znalci lhůtu pro předložení znaleckého posudku a současně může při zadávání znaleckého posudku znalci zadat úkol pokusit se s rodiči najít smírné řešení a dospět ke vzájemné dohodě. Také je možné, že úkolem znalce bude pouze snaha nalézt s rodiči smírné řešení jejich konfliktu a znalecký posudek vůbec vypracovávat nebude⁴⁴².

Dalším principem převzatým do zákona z Cochemské praxe je povinnost soudu snažit se účastníky (v případě řízení týkajících se dítěte zpravidla rodiče) přimět k uzavření dohody, neboť takové řešení je obvykle tím nejlepším pro dítě a do budoucna také často zárukou, že rodiče budou to, na čem se dohodli, skutečně dodržovat⁴⁴³. Účastníci řízení mají být ze strany soudu poučeni o možnosti využít služby poraden, konzultovat situaci s orgány péče o dítě, pokusit se svoje neshody řešit prostřednictvím mediace. Zúčastnit se bezplatné informační

⁴⁴⁰ NOLL, Michaela. Das Cochemer Modell – Zum Wohle der Kinder. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 23.

⁴⁴¹ MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Das beschleunigte Familienverfahren im Lichte des FamFG. *Zeitschrift Kindschaftsrecht und Jugendhilfe*. 2009, č. 5, s. 185.

⁴⁴² TAMM, Marina. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsentention und Regelungsschwerpunkte. In ŠÍNOVÁ, Renata a kolektiv. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 76-77.

⁴⁴³ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1015 (§ 906 OZ).

schůzky o průběhu a smyslu mediace, nebo jiného obdobného mimosoudního způsobu řešení konfliktů může soud účastníkům i nařídít. V případě, že se řízení týká úpravy styku, nebo vyjde v rámci řízení najevo, že styk jednoho z rodičů s dítětem není umožňován, soud by měl prostřednictvím předběžného opatření styk s dítětem upravit. Formulace zákona má bohužel pouze doporučující charakter⁴⁴⁴. Nicméně připravenost a ochota rodičů k hledání smírného řešení a nejlepšího řešení pro dítě má svůj odraz v rozhodování soudu. Za situace, kdy oba rodiče podají soudu protichůdné návrhy na určitou úpravu poměrů svého dítěte (např. na přenesení výlučné rodičovské péče), z okolností je zřejmé, že v nejlepším zájmu dítěte je jiné řešení (např. zachování společné rodičovské péče oběma rodičům), a proto soud doporučí rodičům využití odborného poradenství, kde by rodiče společně vypracovali takové řešení, které bude pro jejich dítě nejlepší, ale jeden z rodičů se poradenství odmítá účastnit, nemůže tento rodič očekávat, že jeho návrhu soud vyhoví. Tento postup byl aplikován již od počátků Cochemské praxe⁴⁴⁵ a svým rozhodnutím ho v roce 2011 podpořil i Spolkový soudní dvůr (*Bundesgerichtshof*, dále jen BGH)⁴⁴⁶.

Významným přínosem bylo posílení role dítěte ve všech rodinněprávních řízeních, zejména pak v řízeních, která se dítěte bezprostředně týkají⁴⁴⁷. Především sem patří povinnost provést osobní pohovor s dítětem (povinně jsou vyslyšány děti starší 14 let, u mladších dětí je výslech prováděn fakultativně, zpravidla ale soudci pro věci rodinné provádějí osobní pohovory již s dětmi od 3 let⁴⁴⁸). Posílením postavení dítěte v řízení je také skutečnost, že podle nové úpravy FamFG musí být soudní rozhodnutí doručováno dítěti staršímu 14 let, aby bylo zaručeno jeho právo využít proti rozhodnutí opravných prostředků⁴⁴⁹. Rozhodnutí se

⁴⁴⁴ Druhá věta ustanovení § 155 odst. 2 FamFG zní: „*Der Termin soll spätestens einen Monat nach Beginn des Verfahrens stattfinden.*“ V doslovném překladu: „*Jednání se má konat nejpozději jeden měsíc po zahájení řízení.*“ Překlad německého slovesa „*sollen*“ odpovídá českému podmiňovacímu způsobu. Soudy by tedy první jednání ve věci měly nařídít do jednoho měsíce od podání návrhu, chybí však jakékoliv pravidlo upravující, z jakého důvodu tak činit nemusí, nebo co se stane v případě, že první jednání ve věci do jednoho měsíce od zahájení řízení nenařídí.

⁴⁴⁵ RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 50-51.

⁴⁴⁶ Rozhodnutí BGH ze dne 16. 3. 2011 sp. zn. XII ZB 407/10, body 49-50.

⁴⁴⁷ TAMM, Marina. *Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsentention und Regelungsschwerpunkte*. In ŠÍNOVÁ, Renata a kolektiv. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 72-73.

⁴⁴⁸ Na tuto skutečnost poukázala při osobním rozhovoru soudkyně berlínského soudu Amtsgericht Pankow/Weißensee, paní Sabine Brieger.

⁴⁴⁹ Ustanovení § 60 FamFG výslovně upravuje právo nezletilých starších 14 let podat stížnost proti rozhodnutím, která se jich dotýkají, a to samostatně bez účasti jejich zákonných zástupců.

doručuje bez odůvodnění, pokud by tím mohlo být ohroženo zdraví dítěte, jeho vývoj nebo výchova.

Ačkoliv se zdá, že v Německu se myšlenky Cochemské praxe uchytily a jsou plošně aplikovány, toto zdání klame. Vytvořené modely interdisciplinární spolupráce nalezneme sice u mnoha soudů, jejich faktické fungování však závisí výhradně na osobách, které se v konkrétním případě sejdou. I když u některého soudu model vytvořený je, nemusí být dodržován všemi soudci, nemusí být do něj aktivně zapojeni a především mít vůli se aktivně zapojit všichni advokáti v daném soudním obvodu. U poraden a orgánů péče o dítě hraje velkou roli personální obsazení a fluktuace zaměstnanců – v případě, že pracovník, který systém znal a úspěšně ho aplikoval, svoji pozici opustí a na jeho místo nastoupí nový kolega, který o modelu nic neví a nemá sám zájem se zapojit do jeho fungování, ušlechtilé myšlenky vyjdou naprázdno⁴⁵⁰.

V konečném důsledku je cílem nejen Cochemské praxe, ale jakýchkoliv metod a postupů založených na interdisciplinární spolupráci blaho dítěte. Na konci řízení by měli stát rodiče schopní spolu komunikovat, dohodnout se v nejlepším zájmu společného dítěte, rodiče, kteří jsou si vědomi toho, že svému dítěti nesmí svým vyhoceným vztahem ubližovat a že je jejich povinností se kvůli společnému dítěti k sobě chovat slušně a vycházet spolu. Díky tomuto přístupu pak děti ani po rozchodu či rozvodu svých rodičů nemusí žádného z nich ztratit⁴⁵¹.

5.1.2 Kritický pohled na interdisciplinární spolupráci

Největší slabinou interdisciplinární spolupráce je praktická nemožnost její zákonné úpravy. Lze si jen stěží představit, že by právní předpis upravoval, kdo, s kým a jakým způsobem je při odborné práci s rodinou povinen spolupracovat. A současně se nabízí otázka, zda by taková úprava nebyla i kontraproduktivní, protože každý případ je jedinečný a každý případ vyžaduje individuální přístup, což znamená, že je potřebná značná volnost a flexibilita. Z toho však vyplývá, že interdisciplinární spolupráce bude vždy odkázána na vůli jednotlivých zúčastněných subjektů zapojit se a spolupracovat. Vypadne-li však v systému

⁴⁵⁰ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 87.

⁴⁵¹ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46.

jeden jediný článek, může to mít rozhodující dopad na výsledek práce s rodinou. Ostatně i v obvodu soudu pro věci rodinné v Cochemu s odchodem osob, které stály u zrodu Cochemské praxe, se ukazuje, že s novou generací již systém nefunguje tak dobře, jak byl původně nastaven⁴⁵². A právě tato odkázanost na dobrovolné zapojení se je i největším rizikem úspěchů interdisciplinární spolupráce.

Kritici Cochemské praxe poukazují na přílišné zásahy do autonomie rodičů. Rodiče dle jejich názoru nemají možnost rozhodnout se, zda svoji situaci chtějí řešit nebo ne. Systém je tlačí do hledání smírného řešení i proti jejich vůli⁴⁵³. S tímto názorem je možné polemizovat – Cochemská praxe sice nutí rodiče k využití odborné pomoci a odmítnutí tohoto postupu pro ně znamená výrazné oslabení jejich šancí na úspěch v souvisejícím soudním řízení. Ale tento přístup odráží skutečnost, že rodiče svým jednáním poškozují dítě, čemuž se právě nucené poradenství a práce s rodinou snaží zabránit. Také nelze tuto kritiku paušalizovat na samotný systém interdisciplinární spolupráce. V Cochemu se nachází jediná rodinná poradna a rodiče si tedy nemohou vybrat, kdo jim odbornou pomoc poskytne. To však neplatí u jiných soudů, kde obdobné modely fungují. Např. v Mnichově jsou rodiče odkázáni na využití poradenství, je jim však zpravidla nabídnuto několik zařízení, z nichž si mohou vybrat jedno, jehož služby využijí⁴⁵⁴. Soudem jsou navíc rodiče nuceni k využití odborné pomoci až v situaci, kdy je zcela zjevné, že sami nejsou ochotni touto cestou hledat řešení, ačkoliv je to v zájmu jejich dítěte.

5.1.3 *Shrnutí*

Interdisciplinární spolupráce již ze své podstaty předpokládá zapojení všech zúčastněných profesí, které v praxi s rodičovským konfliktem pracují. Jako jediný z představených způsobů řešení je uceleným systémem, který pracuje s rodičovským konfliktem od okamžiku, kdy se začne formálně řešit, až po konečné rozhodnutí (ať už k němu dospějí sami rodiče, nebo jde o autoritativní rozhodnutí soudu). Cílem interdisciplinární spolupráce je obnovit společnou odpovědnost a společné rozhodování rodičů za jejich dítě. Přitom v počátku dochází v zájmu dítěte ke značnému omezení

⁴⁵² Tuto informaci poskytl při osobní rozhovoru sám Jürgen Rudolph v květnu 2015.

⁴⁵³ Jedná se např. o názor českého mediátora Robina Brzobohatého.

⁴⁵⁴ Informace o tzv. Mnichovském modelu byly získány při osobním rozhovoru se soudkyní soudu pro věci rodinné v Mnichově paní Birgit Benesch.

autonomie rodičů, kteří se nemohou rozhodnout, zda o obnovení vzájemné spolupráce mají zájem. Vychází se z toho, že kooperace rodičů a společný výkon rodičovské péče prospějí dítěti a z toho důvodu je povinností rodičů pokusit se o jejich realizaci. Rodičům je poskytnuta všemožná podpora a jsou vedeni ostatními subjekty na cestě ke znovunabytí svých rodičovských schopností. Ale jakým způsobem vyřeší rodinnou situaci a úpravu poměrů svého dítěte, je ponecháno plně na jejich rozhodnutí.

V Pokynech Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem je interdisciplinárnímu přístupu k soudním řízením týkajícím se dětí věnován celý soubor bodů nazvaný „Víceoborový přístup“. V bodech 16 až 18 je zdůrazněna spolupráce odborníků z různých oblastí za účelem co nejlepšího porozumění a poskytnutí pomoci dítěti, kterého se řízení týká⁴⁵⁵.

5.2 Mediacce

Mediace jako způsob řešení sporů se poprvé začala využívat v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických a k jejímu rozšíření došlo v 80. letech 20. století. Zpočátku byla aplikována především ve sporech pracovních, postupně však začala být využívána i v dalších oblastech, např. při řešení osobních konfliktů, sousedských i rodinněprávních sporů⁴⁵⁶. Mediacce je technika řešení konfliktu, která v posledních letech nachází své uplatnění stále ve větší míře právě v souvislosti s řešením rodičovských rozepří. Jednotná definice mediace neexistuje. Existuje několik charakteristických znaků, které by měly být naplněny, aby mohl být proces považován za mediaci. V některých případech však hovoříme o mediaci, i když zpočátku všechny tyto body naplněny nejsou⁴⁵⁷ (o tom dále).

Mediacce je možné charakterizovat jako neformální systematický několikastupňový komunikační a kooperační proces, kterého se účastní strany konfliktu. V případě řešení rodičovského konfliktu vypracovávají rodiče za pomoci neutrální nestranné třetí osoby, mediátora, takové řešení konfliktu, které bude jejich společným řešením, které bude

⁴⁵⁵ K tomu blíže *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 23.

⁴⁵⁶ BARUCH BUSH, Robert A., FOLGER, Joseph P. *The Promise of Mediation. The Transformative Approach to Conflict*. Přepřacované vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2005, s. 7.

⁴⁵⁷ K tomu srovnej HOHMANN, Jutta, MORAWE, Doris. *Praxis der Familienmediation. Typische Probleme mit Fallbeispielen und Formularen bei Trennung und Scheidung*. 2. vydání. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2013, s. 84.

odpovídat potřebám a zájmům obou rodičů i dítěte⁴⁵⁸. Mediátor není účastníkem rodičovského konfliktu, vstupuje do něj zvenčí, rodiče podporuje při hledání řešení, ale odpovědnost za konečné rozhodnutí zůstává plně na rodičích⁴⁵⁹.

Pomoc mediátora mohou rodiče využít jako preventivní řešení svých problémů, mohou ji vyhledat ještě před zahájením soudního řízení nebo kdykoliv v jeho průběhu⁴⁶⁰. Mediaci obvykle rodičům doporučí někdo z jejich přátel nebo známých, jejich advokáti, OSPOD nebo poradna, pokud pracovníci OSPOD nebo poradny sami mediaci poskytnout nemohou. Pro řešení rodičovských konfliktů je mediace vhodná zejména proto, že přispívá k redukování napjaté situace a podporuje vztahy mezi rodinnými příslušníky do budoucna⁴⁶¹.

Mediace může být využita jako samostatný způsob řešení problému, může být součástí již zahájeného procesu soudního řízení, také ale mohou být různé mediační techniky využívány zástupci různých profesí (pracovníky OSPOD, advokáty, soudcem) při jednání s rodiči. V širším smyslu znamená mediace zprostředkování a v mnoha případech je potřeba mezi rodiči právě zprostředkovat rozhovor, výměnu důležitých informací, přispět k obnovení komunikace. A ne vždy je nutné provádět mediaci jako takovou⁴⁶². Je-li výstupem mediačního jednání dohoda mezi rodiči, nemusí být nutně schválena soudem. Sama o sobě je však nevykonatelná.

Mediace může být prováděna v různých podobách a také cíle, jichž má být za využití mediace dosaženo, mohou být různé. K tradičním mediačním přístupům jsou řazeny mediace facilitativní (s cílem dosažení vzájemné dohody), evaluativní (mediátor hodnotí situaci i řešení navrhaná stranami) a transformativní (cílem je zlepšit vztah mezi klienty, nikoliv primárně dosáhnout dohody)⁴⁶³. Dalšími možnými způsoby mediace jsou terapeutická mediace, narativní mediace, v kyvadlové mediaci působí mediátor jako posel mezi oběma stranami, kdy jednání probíhají s každou ze stran odděleně, v případě komediace mediaci

⁴⁵⁸ PROKSCH, Roland. Mediation vernetzt – Instrument zur Förderung von Einvernehmlichkeit in streitigen Kindschaftssachen nach dem neuen Familienverfahrgesetz (FamFG). In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 210.

⁴⁵⁹ K tomu srovnej RISKIN, Leonard L., ARNOLD, Tom, KEATING, J. Michael. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1996, s. 10.

⁴⁶⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina. Postavení mediace v české společnosti. *Právo a rodina*. 2001, č. 10, s. 1.

⁴⁶¹ K tomu srovnej RADVANOVÁ, Senta. Význam rodinné mediace. *Právo a rodina*. 2001, č. 6, s. 11.

⁴⁶² K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 12.

⁴⁶³ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 121-130.

provádějí společně dva mediátoři, v poslední době se stále častěji uplatňuje také online mediace⁴⁶⁴. Konkrétní forma, jíž bude mediace realizována, by měla vycházet jednak ze situace, v níž se strany sporu nacházejí (míra komunikace mezi stranami, vyhocenost sporu atd.), jednak z potřeb zúčastněných stran. Ačkoliv průběh mediace by se neměl v různých případech příliš lišit, použitá forma by měla být zvolena právě na základě konkrétní situace.

5.2.1 Právní úprava mediace

Dne 1. 9. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci. Tento zákon je implementací směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. Ačkoliv tato směrnice se týká mediací v přeshraničních sporech, úprava v České republice byla přijata i pro regulaci mediace vnitrostátní⁴⁶⁵. Zákon o mediaci se aplikuje pouze na mediace prováděné zapsanými mediátory, tedy mediátory, kteří jsou evidováni v příslušném seznamu. Mediátoři poskytující mediace v režimu zákona o mediaci musí složit zkoušku mediátora, čímž zákonem stanoveným způsobem osvědčí, že disponují potřebnými znalostmi a schopnostmi, a tím je zaručena kvalita a odbornost jimi poskytovaných služeb. Mediátoři, kteří složí zkoušku mediátora předepsanou § 23 zákona o mediaci, mohou být zapsáni do seznamu vedeného Ministerstvem spravedlnosti. Je sporné, zda samotný fakt, že mediátor složí zkoušku, je dostatečnou zárukou kvality jeho mediační činnosti⁴⁶⁶. Podmínkou pro zapsání do seznamu je kromě úspěšného absolvování zkoušky vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu, trestní bezúhonnost, svéprávnost. Zápis do seznamu mediátorů se provádí na žádost mediátora⁴⁶⁷. Není zakázáno, aby mediace byla poskytována mediátorem, který sice má mediační výcvik, ale nesložil příslušnou zkoušku a tedy není zapsaný na seznamu

⁴⁶⁴ K tomu bližší např. BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 16-17.

⁴⁶⁵ POTOČKOVÁ, Dana. In DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3.

⁴⁶⁶ K tomu srovnej HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 223.

⁴⁶⁷ K tomu srovnej GRYGAR, Jiří. *Zákon o mediaci a související předpisy s komentářem a vzory. Podle stavu k 1. 1. 2014*. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 74-79 (§ 16 zákona o mediaci).

mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti. V tom případě se však zákon o mediaci na jeho činnost nevztahuje⁴⁶⁸.

Speciální režim platí pro mediátory, kteří se zabývají tzv. rodinnou mediací, tedy řešením konfliktů, které vyplývají z rodinných vztahů [§ 2 písm. b) zákona o mediaci]. Kromě obecné zkoušky mediátora musí tito mediátoři absolvovat navíc speciální zkoušku z rodinné mediace, poté mohou být do seznamu zapsáni jako mediátoři zaměřeni na rodinnou mediaci. Důvodem jsou specifika rodinných konfliktů a to především skutečnost, že řada těchto situací se přímo dotýká nezletilých dětí a s ohledem na jejich zájmy a potřeby je nutné konflikt mezi rodiči usměrňovat a řešit. Mediátoři, kteří se s rodinnými a rodičovskými konflikty setkávají, by proto měli mít zvláštní znalosti nad rámec běžného vzdělání mediátora, a to především v oblasti vývojové a vztahové psychologie, rodinného práva atd. Tato specializace má však význam pouze v souvislosti s případnou mediací nařízenou soudem. Uloží-li soud rodičům povinnost prvního setkání s mediátorem a určí-li tohoto mediátora konkrétně, vybírá ze seznamu zapsaných mediátorů zaměřených na rodinnou mediaci. Pokud si budou rodiče mediátora vybírat sami, může mediaci provádět i mediátor, který se na rodinnou mediaci nespécializuje⁴⁶⁹. K 10. 3. 2015 je na seznamu Ministerstva spravedlnosti zapsáno celkem 18 mediátorů, kteří se zaměřují na rodinnou mediaci⁴⁷⁰.

V ustanovení § 2 písm. a) zákona o mediaci je mediacie vymezena jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“. Mediaci tedy chápeme jako proces, kdy třetí nezúčastněná osoba (mediátor) zprostředkovává, moderuje, podporuje komunikaci mezi stranami sporu s cílem přivést tyto strany k řešení jejich konfliktu nejlépe v podobě dohody. Mediátor stranám možná řešení nenabízí, stranami navrhovaná řešení nehodnotí, v případě, že strany společné řešení nenajdou, ve věci nerozhoduje, ani stranám neukládá, jak mají

⁴⁶⁸ Tím se otvírá prostor pro odbornou diskusi o tom, zda nejsou mediátoři, kteří nesložili zkoušku dle zákona o mediaci a nejsou zapsáni v příslušném seznamu, oproti mediátorům zapsaným bezdůvodně zvýhodňováni a zda by tedy nemělo dojít k zákazu výkonu mediace jako volné živnosti.

⁴⁶⁹ DOLEŽALOVÁ, Martina, ŠTANDERA, Jan. In DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 118 (§ 23 zákona o mediaci).

⁴⁷⁰ Seznam zapsaných mediátorů je dostupný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti: <http://mediatori.justice.cz/MediatorPublic/Public/FR003_ZverejneniVybranychUdaju.aspx>.

postupovat⁴⁷¹. Sami mediátoři poukazují na skutečnost, že cílem a přínosem mediace nemusí být nutně ani zákonem uvedená dohoda. V mnoha případech má mediace velký význam už v tom, že spolu rodiče začnou znovu mluvit, vyjasní se tím některé otázky, samotná komunikace mezi stranami se zlepší, kvalitativně se posune na vyšší úroveň. Byť v průběhu mediace strany společné řešení nenajdou, do budoucna jim může účast na mediaci ukázat, že je možné spolu vycházet a hledat řešení problémů⁴⁷².

5.2.2 Průběh mediace

Mediační jednání je možné rozdělit na několik fází. Úvodní fázi lze označit za přípravnou. Dochází k podpisu smlouvy o provedení mediace, rodiče se seznamují s mediátorem, jsou stanovena pravidla mediace. Následuje fáze informační, v níž je mediátor obeznámen s případem, rodiče mu představují sled událostí, vývoj problému, jsou pojmenovány konfliktní otázky, sporné body, na nichž se rodiče nejsou schopni dohodnout. Pro mediátora je tato fáze velmi důležitá, neboť zde zjišťuje, na které oblasti má být komunikace mezi rodiči zejména zaměřena, co je potřeba si vyjasnit a případně které události a situace mohly v minulosti vytvořit blok, který v současnosti brání spolupráci. Ve třetí fázi představují rodiče svoje požadavky na řešení. Zde se odkrývají zájmy obou rodičů, vychází najevo, o co jim v konfliktu jde, čeho se snaží dosáhnout. Touto cestou si mohou rodiče i vzájemně sdělit důležité informace, díky kterým se jim může podařit najít společné řešení, ke kterému by bez znalosti těchto vzájemných postojů a zájmů nedospěly. To už je součástí následující fáze jednání a vyjednávání, která v ideálním případě vyústí v závěrečnou fázi uzavření dohody⁴⁷³. Mediační dohoda sama o sobě je nevykonatelná, pro rodiče představuje spíše morální závazek. Někteří mediátoři trvají na tom, že jedním z bodů dohody bude ustanovení, podle kterého v případě, že v budoucnu mezi rodiči opět dojde k neshodám, budou tyto rozpory primárně řešeny prostřednictvím mediace. V každém případě musí být to, na čem se rodiče při mediaci dohodnou, zaznamenáno písemně⁴⁷⁴. V ideálním případě je

⁴⁷¹ HOHMANN, Jutta, MORAWA, Doris. *Praxis der Familienmediation. Typische Probleme mit Fallbeispielen und Formularen bei Trennung und Scheidung*. 2. vydání. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2013, s. 5.

⁴⁷² K tomu srovnej GRYGAR, Jiří. *Zákon o mediaci a související předpisy s komentářem a vzory. Podle stavu k 1. 1. 2014*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 15 (§ 2 zákona o mediaci).

⁴⁷³ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 15.

⁴⁷⁴ NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 131.

následně mediační dohoda předložena ke schválení soudu, čímž získává sílu závazného soudního rozhodnutí.

Představení vlastních názorů a motivů pro jednání je v mediaci velmi důležité. Nejen, že je touto cestou umožněno druhému rodiči pochopit způsob myšlení, který ovlivňuje realizovaná jednání, ale může přispět i k tomu, že si člověk sám uvědomí, proč se chová určitým způsobem, resp. že jeho chování může být i kontraproduktivní, že ho vede k cíli, o který vlastně neusiluje. Jako motto mediace bývá uváděno „pryč z pozic, vzhůru k zájmům“⁴⁷⁵. Z interpretace tohoto motto vyplývá, že v mediaci není až tak důležité, jakou pozici ve sporu klient zastává, ale jaké zájmy ho k zastávání této pozice vedou.

5.2.3 *Principy mediace*

V různých publikacích najdeme podrobné rozbory celé řady principů mediace. Každý autor uvádí jiné principy, nebo je alespoň nazývá jinak, než jsou označeny v jiných materiálech, liší se i definice či charakteristiky, jak jsou jednotlivé principy vysvětleny. Není cílem této práce vysvětlit podstatu mediace jako takové, z toho důvodu se omezím pouze na stručné vysvětlení tří principů, které jsou v různých charakteristikách mediací pravidelně zdůrazňovány a které v souvislosti s řešením rodičovských konfliktů považuji za nejdůležitější. Patří k nim dobrovolnost, aktivní zapojení stran konfliktu a neveřejnost⁴⁷⁶.

a) Dobrovolnost

Princip dobrovolnosti vychází z toho, že nemá smysl snažit se zprostředkovat komunikaci mezi lidmi, kteří o to nemají zájem, že není možné nutit klienty ke společnému hledání řešení, když svůj konflikt tímto způsobem řešit nechtějí. Je sporné, zda se dá vůbec očekávat, že by se účastníci pro mediaci někdy rozhodly dobrovolně, protože i když nejsou nuceny konkrétní osobou, vždy jsou minimálně pod tlakem okolností, tedy existuje něco, co je nutí mediátora vyhledat⁴⁷⁷. Tento princip do značné míry nerespektuje ani platná

⁴⁷⁵ ERNST, Rüdiger. Risiken und Nebenwirkungen einer Rechtsnorm – Thesen de lege ferenda zu § 1671 BGB. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 78.

⁴⁷⁶ POTOČKOVÁ, Dana. In DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 10 (§ 2 zákona o mediaci).

⁴⁷⁷ HOHMANN, Jutta, MORAWE, Doris. *Praxis der Familienmediation. Typische Probleme mit Fallbeispielen und Formularen bei Trennung und Scheidung*. 2. vydání. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2013, s. 83.

legislativa. OSPOD mají možnost rodičům uložit povinnost prvního setkání s mediátorem [§ 13 odst. 1 písm. d) ZSPOD]. Soudy mají tutéž možnost na základě ustanovení § 100 odst. 2 OSŘ, přičemž současně mohou až na tři měsíce přerušit řízení. V souvislosti s řízením ve věcech péče soudu o nezletilé však mohou rodičům uložit přímo účast na mediačním jednání až na tři měsíce (§ 474 odst. 1 ZŘS). Zatímco první setkání s mediátorem má pro rodiče převážně informační charakter, mediátor jim může vysvětlit, co je podstatou mediace, jaké výhody má, co může rodičům mediační jednání přinést, povinnost účasti na mediaci pro rodiče představuje impuls pro to, aby se skutečně pokusili za pomoci mediátora najít společné řešení. Uloží-li OSPOD nebo soud rodičům povinnost prvního setkání s mediátorem, musí se jednat o mediátora zapsaného. Povinnost účasti na mediačním jednání však na osobu zapsaného mediátora vázána není. Rodiče tak mohou využít služeb poskytovaných mediátory, kteří na oficiálním seznamu zapsaní nejsou, což nijak nesnižuje jejich kvality a neznamená to, že by ani tito mediátoři nedokázali klientům účinně pomoci v jejich složité situaci a konflikt úspěšně přivést k dohodě. Mediace tak může být poskytována v rámci různých poradenských zařízení a center, mohou ji poskytovat advokáti nebo OSPOD.

I zkušenosti odborníků však s principem dobrovolnosti do značné míry polemizují. Udává se, že zcela dobrovolně na základě vlastního rozhodnutí se na mediátory obrací přibližně 30 % párů, v ostatních případech jde o klienty, kteří přicházejí na základě doporučení jiných osob (příbuzných, známých, svých advokátů, pracovníků OSPOD) nebo na základě uložené povinnosti soudem nebo OSPOD⁴⁷⁸. Dobrovolnost mediace, jako jeden z jejích principů, tak spočívá především v hledání a přijetí řešení – nikdo nemůže rodiče nutit navrhovat taková řešení, která jim nevyhovují, a v konečném důsledku závisí výlučně na rodičích, zda nalezené řešení přijmou (podobně k řešení rodičovských konfliktů přistupuje i Cochemská praxe – k tomu srovnej kritiku potlačení autonomie rodičů v Cochemské praxi, [kapitola 5.1.2](#))⁴⁷⁹.

⁴⁷⁸ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb Průvodce mediačním procesem* Praha: ALFOM, s.r.o., 2013, s. 56-57.

⁴⁷⁹ K tomu blíže HOHMANN, Jutta, MORAWE, Doris. *Praxis der Familienmediation. Typische Probleme mit Fallbeispielen und Formularen bei Trennung und Scheidung*. 2. vydání. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2013, s. 84.

b) Aktivní zapojení stran konfliktu

Mediátor je pouze zprostředkovatelem komunikace mezi stranami sporu, v případě rodičovských konfliktů tedy mezi rodiči. Není možné, aby místo nich vypracovával dohodu, navrhoval možná řešení. Na tom musí pracovat sami rodiče, sami musí mít snahu hledat řešení, za asistence mediátora si vyjasnit problematické otázky, třeba i vyřešit neshody z minulosti, které jim v současnosti brání v kvalitní komunikaci a efektivní spolupráci. Rodinná mediace vychází z premisy, že rodiče jsou plně způsobilí rozhodovat o svém životě a o životě svého dítěte⁴⁸⁰. Mediátor má komunikaci mezi rodiči pouze řídit. Pokud rodiče nebudou chtít komunikovat, mediace postrádá smysl⁴⁸¹. Totéž platí, pokud rodiče osobu mediátora nebudou respektovat a mediační jednání promění v neřízenou výměnu názoru, hádku, nebo dokonce verbální či fyzické napadání. V takovém jednání by jim samozřejmě měl mediátor dokázat zabránit. Jestliže ale rodiče odmítají respektovat pravidla mediace a neúčastní se jí s cílem najít řešení a dospět k dohodě, aktivně se sami nezapojují, není možné takové jednání považovat za mediaci.

c) Neveřejnost

Neveřejnost mediace úzce souvisí s mimosoudním charakterem mediačního jednání, i když praxe již reagovala na specifické situace a můžeme se setkat s tzv. soudcovskou nebo soudní mediací (o tom dále). Mediace by v každém případě měla být soukromou záležitostí mezi stranami sporu. Dokladem pro tuto skutečnost je i absolutní povinnost mlčenlivosti, kterou má mediátor. Tato povinnost je upravena jednak zákonem o mediaci v ustanovení § 9, jednak je základním pravidlem mediace, které je vštěpováno mediátorům od samotného mediačního výcviku. Povinnost mlčenlivosti napomáhá k vybudování důvěry, kterou musí obě strany sporu vůči mediátorovi mít. V souvislosti s mediací v rodičovských konfliktech je potřeba si uvědomit, že rodiče na mediaci mohou projednávat často velmi citlivé osobní záležitosti, proto je zachování důvěrného charakteru mediace předpokladem pro to, aby v průběhu mediace rodiče mohli být zcela otevření, neměli obavu z veřejného probírání svého

⁴⁸⁰ K tomu srovnej HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 115.

⁴⁸¹ MOORE, Christopher W. *The Mediation Process*. 4. vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2014, s. 25.

soukromí, mohli jednat i o věcech, které by na soudním jednání nechtěli zveřejňovat⁴⁸². Povinnost mlčenlivosti je problematická v souvislosti se soudním řízením. Pokud soud nebo OSPOD uloží rodičům povinnost účastnit se mediačního jednání a jeden z rodičů takové jednání úmyslně narušuje, odmítá se aktivně zapojit, neprojevuje snahu dohodnout se, najít společné řešení, mediátor není oprávněn o této skutečnosti soud nebo OSPOD informovat⁴⁸³. Soud se tak může dozvědět pouze tolik, zda mediace probíhá či proběhla, případně zda byla či nebyla uzavřena mediační dohoda (v této souvislosti je možné se setkat s různými přístupy – dle jednoho výkladu zákona mediátor nesmí poskytovat informace ani o tom, zda došlo k mediaci a byla uzavřena dohoda, pokud ho v tomto ohledu strany sporu povinnosti mlčenlivosti nezbaví, jiný výklad zastává názor, že na smlouvu o provedení mediace a mediační dohodu se povinnost mlčenlivosti nevztahuje⁴⁸⁴).

5.2.4 Soudcovská mediace⁴⁸⁵

Zcela specifickou formou je soudcovská mediace, která je poskytována přímo soudy v průběhu soudního řízení.

Za soudcovskou nebo také soudní mediaci je označována mediace jednak v případech, kdy ji provádí přímo soudce, jednak mediace, které se strany sporu neúčastní na základě vlastního rozhodnutí, ale z podnětu soudu. Pro účely této práce považuji za soudcovskou mediaci pouze situaci, kdy mediaci provádí soudce.

V České republice se s touto formou mediace ve zcela čisté podobě nesetkáme. Soudce sice má na rodiče (resp. účastníky řízení) působit a usilovat o smírné vyřešení konfliktu (§ 100 odst. 1 OSŘ, § 474 odst. 1 věta první ZŘS), což do značné míry předpokládá využití mediačních technik a řízené vedení jejich rozepře k dohodě. A soudce také může dle svého uvážení nařídit účastníkům řízení i první setkání s mediátorem a za tímto účelem řízení

⁴⁸² HÁJKOVÁ, Šárka. In DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 49 (§ 9 zákona o mediaci).

⁴⁸³ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 79 (§ 13 ZSPOD).

⁴⁸⁴ HÁJKOVÁ, Šárka. In DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 50-51 (§ 9 zákona o mediaci).

⁴⁸⁵ Tato podkapitola vychází z příspěvku publikovaného ve sborníku z konference Mediace přeshraničních rodičovských sporů: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Role mediátora v Mnichovském modelu. In: PÁVKOVÁ, Eva (ed.). *Mediace přeshraničních rodičovských sporů 2014. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 13.-14. 10. 2014 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 9-12.

přerušit až na tři měsíce (§ 100 odst. 2 OSŘ)⁴⁸⁶, nebo dokonce rodičům uložit povinnost účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání až na tři měsíce (§ 474 odst. 1 věta druhá ZŘS). Soudce sám však mediaci provádět nemůže, a to ani tehdy, pokud by absolvoval mediační výcvik.

V Německu je soudcovská mediace upravena přímo FamFG. Právní úprava dává možnost i soudům, resp. soudcům provádět soudcovskou mediaci (tzv. *Güterichterverfahren*, v doslovném překladu tedy řízení před smírčím soudcem)⁴⁸⁷. Dle ustanovení § 36 odst. 5 FamFG může soud rodičům soudcovskou mediaci dokonce uložit. Provádět ji může k tomu určený soudce, který není oprávněn v konkrétní kauze rozhodovat. Tento soudce může za účelem dosažení smírného vyřešení konfliktu mezi rodiči využít všechny dostupné metody, včetně mediace. Předpokladem pro ni je vhodná situace mezi rodiči (tedy rodičovský konflikt ve stádiu, kdy mediace může přinést řešení, nebo rodiče alespoň někam posunout) a možnost příslušného soudu zajistit soudcovskou mediaci. Pokud soudce, který vede řízení, vyhodnotí, že aktuální situace mezi rodiči je vhodná pro mediaci⁴⁸⁸ a současně soud disponuje soudcem, který má mediační výcvik a tedy může vést mediaci, předá spis soudci-mediátorovi, který pak mediaci rodičů řídí.

Pokud rodiče v průběhu mediace dospějí k dohodě, stává se tato dohoda součástí spisu, je soudcem-mediátorem potvrzena a je pro všechny právně závazná jako dohoda schválená soudem. Nepodaří-li se v průběhu mediace dospět k dohodě mezi rodiči, mediace se ukončí, spis se vrací příslušnému soudci a v řízení se pokračuje, dokud rodiče nenajdou společné řešení, nebo dokud soud nerozhodne autoritativně. Je-li v průběhu soudcovské mediace dosaženo dohody, je tato dohoda výsledkem soudního řízení a je závazná a vykonatelná⁴⁸⁹.

⁴⁸⁶ K tomu srovnej ŠMÍD, Ondřej. In ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata a kolektiv. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2013, s. 207.

⁴⁸⁷ Güterichterverfahren / gerichtliche Mediation. Der Direktor des Amtsgerichts Paderborn. [online]. [citováno 6. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.ag-paderborn.nrw.de/aufgaben/Gueterichterverfahren_gerichtliche-Mediation/index.php>.

⁴⁸⁸ BARUCH BUSH, Robert A., FOLGER, Joseph P. *The Promise of Mediation. The Transformative Approach to Conflict*. Přepřacované vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2005, s. 8.

⁴⁸⁹ BRINKMANN, Franz-Josef. In SCHULTE.-BUNERT, Kai, WEINREICH, Gerd. *Kommentar des FamFG*. 4. vydání. Köln: Luchterhand Verlag, 2014, s. 277 (§ 36 FamFG).

5.2.5 *Integrovaná mediace*

Jak již bylo uvedeno, vznikaly postupně u jednotlivých soudů v Německu různé postupy, jak řešit komplikované rodičovské konflikty. Jedním z těchto postupů je tzv. Koblenzský model aplikovaný u soudu pro rodinné věci v Koblenzi. Podstatou tohoto modelu je tzv. integrovaná mediace. Velmi zjednodušeně se dá integrovaná mediace charakterizovat jako soudní řízení, v němž soudce využívá mediační techniky, aby hádajícím se rodičům pomohl navázat komunikaci a zahájit jednání o společném řešení problému⁴⁹⁰. Pokud se nepodaří dosáhnout dohody mezi rodiči přímo v jednacím síni díky soudci, doporučí soudce rodičům, aby vyhledali externího mediátora a s jeho pomocí našli společné řešení v nejlepším zájmu svého dítěte. Při této snaze, resp. již při samotném soudním jednání, působí na rodiče jednak soudce, ale předpokládá se také spolupůsobení ostatních zapojených profesí, jejich podpora při hledání řešení⁴⁹¹. Nejedná se tedy o mediaci jako takovou, ale pouze o aplikaci některých postupů známých z mediace v rámci soudního řízení za účelem smírného vyřešení rodičovského konfliktu.

Je samozřejmě nezbytně nutné, aby soudce, který na řízení aplikuje integrovanou mediaci, měl mediační výcvik a uměl vést mediaci v praxi. Prvním, kdo integrovanou mediaci do praxe zavedl, byl soudce soudu pro rodinné věci v Koblenzi Arthur Trossen na počátku 90. let 20. století. Stejně jako Jürgen Rudolph v Cochemu si uvědomoval, že jako soudce má přebírat odpovědnost za rodiče za další osud jejich dětí, má rozhodovat o životech lidí, o kterých téměř nic neví, navíc soudní rozhodnutí neřeší existující konflikt mezi rodiči. Proto se soudce Trossen rozhodl při jednání aplikovat komunikační techniky⁴⁹². Zjistil, že se tím sice zmírní napětí, ale stále to nevede k řešení. Postupně tedy začal dodržovat i metodiku a principy mediace v soudním řízení. Vzhledem k tomu, že primárně plnil roli soudce, nemohl současně vykonávat i úlohu mediátora. Sám o sobě začal říkat, že je integrovaný mediátor a odtud vznikl i název této metody integrovaná mediace⁴⁹³.

⁴⁹⁰ K tomu blíže TROSSEN, Arthur. Kinder sind auch nur Menschen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 234.

⁴⁹¹ K tomu srovnej MOSKOPP, Stefanie. *The Parental Alienation Syndrome (PAS) – Das elterliche Entfremdungssyndrom - Möglichkeiten der Intervention und kritische Reflexion*. Koblenz, 2006. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz, s. 97.

⁴⁹² K tomu blíže TROSSEN, Arthur. *Koblenzer Praxis : Studie über das Justizprojekt "Integrierte Mediation in Familiensachen" im Bezirk des Oberlandesgerichts Koblenz*. Altenkirchen: Win-Management, 2008, s. 30.

⁴⁹³ K integrované mediaci podrobně BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009.

Integrovaná mediace vychází z teze, že v rodičovských konfliktech je mediace ve své základní podobě nedostačujícím nástrojem. Rodičovské konflikty jsou natolik protkané emocemi, že rodičům nestačí pouze řízené jednání a empatický přístup mediátora. Rodiče očekávají od osoby, která bude jejich problém řešit, do značné míry terapeutickou intervenci, kterou by mediátor poskytovat neměl. Tato očekávání integrovaná mediace z velké části splňuje, a to i zapojením ostatních na řízení participujících profesí v průběhu soudního jednání⁴⁹⁴.

5.2.6 Kritický pohled na mediaci

Ačkoliv je mediace v poslední době velmi moderním a zákonem preferovaným způsobem řešení konfliktů v rodině, mohu poukázat na několik rizikových faktorů. Předně je to skutečnost, že mediátor vůbec nemusí být schopen posoudit soulad dohody, kterou rodiče v průběhu mediačního jednání vytvoří, s právem. Může se tak stát, že se rodiče sice dohodnou na určitém způsobu řešení, ale soud jejich dohodu neschválí, protože bude v rozporu s právními předpisy. Mediátor nenese odpovědnost za obsah mediační dohody po právní stránce, v tomto směru musí být aktivní sami rodiče a před uzavřením dohody se například mohou poradit se svým právním zástupcem.

S tím velmi úzce souvisí také skutečnost, že mediace vůbec nezohledňuje případné vnější vlivy, které by mohly mít vliv na uspořádání poměrů v rodině. Mediátor pracuje pouze s informacemi, které mu rodiče poskytnou a na mediačním jednání se řeší pouze to, co chtějí řešit rodiče. Pokud oba rodiče nesouhlasí s účastí třetí osoby na mediačním jednání, nemá mediátor ani možnost seznámit se s názorem jiného subjektu a třeba pomoci rodičům toto stanovisko zpracovat, pokud ho sami odmítají akceptovat a pracovat s ním. Mediátor není účastníkem soudního řízení (a to ani v případě, kdy je rodičům účast na mediaci uložena soudem), nemá tedy možnost nahlížet do soudního spisu a seznámit se s jeho obsahem. Samozřejmě plnou moc k nahlédnutí do spisu může mediátorovi udělit kterýkoliv z rodičů jako účastník řízení, ovšem vzhledem k tomu, že mediátor má být osobou nezávislou a nestrannou, měl by do spisu nahlížet výlučně se souhlasem obou rodičů.

⁴⁹⁴ K tomu blíže GORGES, Monika. *Eltern sein – Eltern bleiben. Das Cochemer Modell als innovativer Ansatz zur Wahrnehmung gemeinsamer elterlicher Verantwortung nach Trennung und Scheidung*. Koblenz, 2005. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz, s. 84.

Mediátor má být osobou, která při mediačním jednání dbá na to, aby výsledek byl v nejlepším zájmu dítěte. Účast dítěte na mediaci samozřejmě není zakázána, ale musí s ní souhlasit oba rodiče i samotné dítě. Pokud se tak ale nestane, nabízí se otázka, jak může mediátor zajistit, že výsledná dohoda rodičů bude v nejlepším zájmu dítěte, které ani neviděl, ani neměl možnost s ním mluvit a zjistit jeho názor. Faktická možnost ochrany zájmů dítěte je podle mého názoru největší slabinou řešení rodičovského konfliktu cestou mediace.

5.2.7 *Shrnutí*

Do řešení rodičovského konfliktu prostřednictvím mediace nejsou zpravidla zapojeny žádné další subjekty. Úloha mediátora může sice splývat s úlohou jiné profese do procesu řešení konfliktu mezi rodiči zapojené, pokud je mediace prováděna přímo zástupcem této profese (např. advokátem, OSPOD, pracovníkem poradny), ale obecně je míra spolupráce s jinými profesemi minimální⁴⁹⁵. Mediaci lze považovat spíše za nástroj, který může být využit prakticky kterýmkoliv pracovníkem, mají-li rodiče o řešení svého problému za využití mediace zájem a může-li jim konkrétní osoba mediaci poskytnout. Mediace klade velký důraz na rodičovskou autonomii. Mediátor funguje pouze jako zprostředkovatel a usměrňovatel komunikace, k samotnému řešení musí rodiče dospět sami a za jeho realizaci jsou také sami odpovědní⁴⁹⁶. Ostatní instituce a orgány jsou do řešení zapojovány pouze výjimečně, spíše je možné se setkat se zapojením dalších osob, které mohou mít na průběh a vývoj rodičovského konfliktu nějaký vliv.

5.3 **Metoda collaborative law**

Ve Spojených státech amerických vznikla v 80. letech 20. století metoda collaborative law. Jejím zakladatelem je Američan Stue Webb, advokát specializující se na rodinné právo a mediátor, který tuto metodu rozšířil nejprve v rámci Spojených států amerických a Kanady, po roce 2000 se stále ve větší míře ujímá i v Evropě. Původně byla metoda collaborative law určena pro řešení rodinněprávních rozepří, postupem času se její využitelnost rozšířila na

⁴⁹⁵ K tomu srovnej ROBERTS, Marian. *Mediation in Family Disputes. Principles and Practice*. 3. vydání. Hampshire: Ashgate Publishing, 2008, s. 5.

⁴⁹⁶ MOORE, Christopher W. *The Mediation Process*. 4. vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2014, s. 22.

obchodní vztahy, pracovněprávní vztahy, spory plynoucí z práva duševního vlastnictví a řadu dalších oblastí⁴⁹⁷.

5.3.1 *Podstata metody collaborative law*

Collaborative law spočívá na spolupráci několika osob, které se snaží strany sporu přivést k co možná nejrychlejšímu a nejefektivnějšímu řešení jejich konfliktu. Na rozdíl od interdisciplinární spolupráce se však jedná o způsob mimosoudního řešení sporu, který je aplikován ještě dříve, než samotné soudní řízení začne a v ideálním případě je pak následně soudem pouze schválena dohoda vytvořená stranami sporu. Zapojenými osobami a hlavními iniciátory jsou v případě collaborative law advokáti stran. Využívána je však i forma jednání, kdy se na samotném řešení podílí více osob, v tom případě je metoda označována jako collaborative practice⁴⁹⁸. Těmito osobami mohou být zástupci různých profesí⁴⁹⁹. Kdo konkrétně a v jaké fázi jednání se zapojí, záleží na faktické situaci, potřebách stran a jejich přání. I collaborative practice je možné označit za formu interdisciplinární spolupráce. Zatímco collaborative law ve své základní podobě se soustředí pouze na právní podstatu problému a řešení konfliktu převážně po právní stránce, collaborative practice umožňuje zapojení zástupců různých profesí, které mohou k řešení problému přispět. Metoda collaborative practice může být realizována v několika variantách a modelech, které jsou uplatňovány podle potřeb stran i podle výchozí situace⁵⁰⁰.

Řešení konfliktu metodou collaborative law v porovnání se soudním řízením zcela jednoznačně šetří čas (a to jak v případě, kdy případnou dohodou vzešlou z těchto jednání je spor zcela uzavřen, tak v případě, kdy soudní řízení následovat musí, protože v takové situaci předstupují strany sporu před soud s již připravenou dohodou). S tím souvisí i úspora finanční, kdy dlouhé soudní řízení je výrazně nákladnější než několik sezení s advokáty.

⁴⁹⁷ History and Philosophy. *Global Collaborative Law Council, Inc.* [online]. [citováno 7. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.collaborativelaw.us/history.html>>.

⁴⁹⁸ MÁROVÁ, Anna. Metoda Collaborative law/práva spolupráce – mimosoudní řešení sporů. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 31.

⁴⁹⁹ Podle toho, jaký problém se řeší, se může jednat o psychology, manželské poradce, ale i finanční experty, daňové poradce apod.

⁵⁰⁰ K tomu srovnej např. AMMON, Martina, SCHÄDER, Susan, HARTMAN-HILTER, Birgit. Vom Cochemer Modell zur Cooperativen Praxis. Das logische Fortschreiben eines Erfolgsmodelles. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 130-132.

Neboť obě strany mají při jednáních možnost přednést své představy, přání, obavy, vysvětlit si mnohé otevřené otázky, zpravidla po vyřešení vzájemných rozporů zůstanou vztahy mezi bývalými partnery na dobré úrovni. To nepochybně souvisí i s tím, že v průběhu jednání oba spolupracují na hledání společného řešení, aktivně se do tohoto procesu zapojují, výsledná dohoda by měla být přijatelná oběma stranami, měla by být pro obě zcela vyhovující, žádná z nich by se neměla cítit nijak znevýhodněna nebo do výsledné dohody vmanipulována⁵⁰¹.

Výhoda oproti mediaci spočívá v tom, že dohodu sestavují přímo advokáti, což je zárukou souladu výsledného ujednání s právem. Za významný přínos lze považovat i možnost, aby si rodiče to, co si dohodnou, nejdříve vyzkoušeli a pak upravili konkrétní otázky a změnili výslednou podobu dohody tak, aby jim co nejlépe vyhovovala⁵⁰².

Metoda collaborative law vychází z vědomého upuštění stran sporu od soudního řešení problému ve prospěch společného hledání řešení. Jako nejvhodnější se metoda collaborative law ukazuje především v případech, kdy strany sporu mají zájem na zachování vzájemných slušných vztahů i po vyřešení konfliktu⁵⁰³. Toto jednání přispívá ke zdůraznění vlastní vůle, odpovědnosti, autonomie účastníků konfliktu či sporu, kteří za podpory svých advokátů a případně dalších zapojených odborníků hledají vlastní společné řešení⁵⁰⁴.

5.3.2 Průběh jednání s využitím metody collaborative law

Metodu collaborative law je možné aplikovat pouze v situaci, kdy obě strany konfliktu dospějí k závěru, že chtějí svůj spor řešit touto cestou, a oba advokáti jsou pro využití metody collaborative law vyškoleni (pokud je pro řešení sporu metodou collaborative law vyškolen pouze jeden z advokátů, ale i druhá strana je tomuto postupu nakloněna, může být druhý advokát připraven svým zkušenějším kolegou pro tento případ formou mentoringu⁵⁰⁵). Pro

⁵⁰¹ MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 32.

⁵⁰² MÁROVÁ, Anna. Metoda Collaborative law/práva spolupráce – mimosoudní řešení sporů. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 32.

⁵⁰³ Mimosoudní řešení sporů metodou collaborative law – právem spolupráce. *cleas 2010*. [online]. [citováno 24. 9. 2015]. Dostupné z: <<http://www.collaborativelaw.cz/index.html>>.

⁵⁰⁴ AMMON, Martina, SCHÄDER, Susan, HARTMAN-HILTER, Birgit. Vom Cochemer Modell zur Cooperativen Praxis. Das logische Fortschreiben eines Erfolgsmodelles. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 127.

⁵⁰⁵ MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 34.

strany to znamená především ochotu ke spolupráci a zájem na nalezení společného řešení. Po dobu jednání metodou collaborative law nesmí ve stejné věci probíhat žádné soudní řízení⁵⁰⁶.

Klíčovou postavou metody collaborative law je advokát. Ve chvíli, kdy klient advokáta kontaktuje, seznámí ho se svým problémem a svou situací, je na advokátovi, aby klientovi nabídl řešení jeho sporu smírnou cestou prostřednictvím metody collaborative law. Předpokladem pro úspěšné využití této metody je na prvním místě znalost tohoto způsobu řešení konfliktu. Důvodem je skutečnost, že metoda collaborative law je založena na spolupráci, společném hledání řešení, zcela mimo soudní řízení⁵⁰⁷, na které jsou advokáti ze své běžné praxe zvyklí. Základním předpokladem pro aplikaci metody collaborative law je mediační výcvik, z čehož je možné dovodit, že metoda collaborative law využívá mediační techniky a z mediace do značné míry vychází. Někdy je tato metoda označována jako „mediace bez mediátora“. Nad to však advokát musí absolvovat ještě speciální výcvik pro řešení konfliktu metodou collaborative law⁵⁰⁸. Základem pro řešení je uzavření čtyřstranné smlouvy – mezi oběma stranami sporu a oběma jejich advokáty. V této smlouvě se strany zavazují řešit svůj spor mimosoudně, sdělit si všechny informace podstatné pro řešení, informovat ostatní účastníky o výsledcích případných jednání, která by proběhla mimo společná jednání, a důležité ujednání o tom, že v případě, že by se stranám nepodařilo dojít k dohodě a věc by dále byla řešena soudem, nesmí žádný z advokátů v tomto řízení vystupovat ani jako právní zástupce, ani jako svědek⁵⁰⁹.

Na každém jednání jsou diskutovány body, které si strany odsouhlasí, setkání probíhají podle stanoveného programu. Odchýlit se od tohoto programu, resp. probírat jiné otázky, než bylo předem dohodnuto, je možné pouze tehdy, pokud s tím obě strany souhlasí. Výhodou je možnost osobního jednání – neprobíhá žádný písemný styk, strany mají možnost

⁵⁰⁶ AMMON, Martina, SCHÄDER, Susan, HARTMAN-HILTER, Birgit. Vom Cochemer Modell zur Cooperativen Praxis. Das logische Fortschreiben eines Erfolgsmodelles. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 128.

⁵⁰⁷ K rozdílu mezi spoluprací a soudním řízením srovnaj Litigation v. Collaboration. *Global Collaborative Law Council, Inc.* [online]. [citováno 24. 9. 2015]. Dostupné z: <<http://www.collaborativelaw.us/comparison.html>>.

⁵⁰⁸ MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 32 a 34.

⁵⁰⁹ MÁROVÁ, Anna. Metoda Collaborative law/práva spolupráce – mimosoudní řešení sporů. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 31.

si vzájemně sdělit své požadavky, očekávání, stížnosti a sdělují si je přímo, nikoliv zprostředkovaně přes advokáta⁵¹⁰.

V průběhu jednání mají obě strany možnost vyjádřit svoje stanovisko k existujícímu sporu. Je-li to pro řešení případu účelné a vyžadují-li to strany, je možné k jednání přizvat i další osoby či instituce. Počet společných setkání není omezen, strany se scházejí tak dlouho, dokud se jim společně za asistence advokátů nepodaří vytvořit dohodu, nebo dospět k dohodě alespoň v dílčí části sporu. Advokát je přitom po celou dobu jednání svému klientovi aktivně nápomocen, konzultuje s ním veškeré dopady, které mohou jednotlivá řešení pro klienta mít. Konečná nebo i dílčí dohoda je vypracována společně oběma advokáty, což zajišťuje její odbornou právní úroveň. Aby byla dohoda vykonatelná, musí být schválena soudem, pokud však strany na její vykonatelnosti netrvajíc, nemusí se na soud obracet.

5.3.3 Kritický pohled na metodu collaborative law

Metoda collaborative law v sobě spojuje výhody mediace i interdisciplinární spolupráce (v podobě collaborative practice). Přesto lze za významnou nevýhodu považovat skutečnost, že její uskutečnění je přísně vázáno na profesi advokátů. Rozhodnou-li se rodiče pro řešení svého sporu cestou collaborative law, musí najít dva advokáty, kteří jim budou moci tuto službu nabídnout, nebo alespoň jednoho advokáta, který bude mít odpovídající výcvik a současně bude ochoten vysvětlit nezkušenému kolegovi základní myšlenku, průběh a podstatu fungování metody collaborative law. Z pohledu dostupnosti tedy nabízí metoda collaborative law výrazně omezenější možnosti než mediace, kdy mediační výcvik může úspěšně absolvovat prakticky kdokoli bez ohledu na vzdělání a obor, ve kterém působí. Jako limitující faktor se může ukázat také podmínka, podle které nesmí být přistoupeno k řešení problému prostřednictvím metody collaborative law, pokud ve věci probíhá soudní řízení. Což znamená, že rodiče se musí rozhodnout využít metodu collaborative law před tím, než podají návrh na zahájení řízení.

Stejně jako u mediace i v případě využití metody collaborative law je sporná otázka ochrany zájmů dítěte, kterého se rodičovský konflikt týká. I zde musí s účastí dítěte na jednání souhlasit oba rodiče i samotné dítě, oproti mediaci ovšem vyvstává již dříve zmíněný problém, či zájmy má advokát hájit a jak má postupovat, pokud jeho klient prosazuje řešení,

⁵¹⁰ The Collaborative Process. *Global Collaborative Law Council, Inc.* [online]. [citováno 24. 9. 2015]. Dostupné z: <<http://www.collaborativelaw.us/process.html>>.

keré je zcela evidentně v rozporu se zájmem dítěte. Dle mého názoru je právě postavení dítěte nejrizikovějším faktorem při řešení rodičovského konfliktu za využití metody collaborative law.

5.3.4 *Shrnutí*

Metoda collaborative law je nástrojem, který mohou při řešení rodičovského konfliktu využívat výhradně advokáti. Což ovšem neznamená, že kterákoliv z ostatních zapojených profesí nemůže rodiče na využití této metody odkázat. Nemůže ji však sama realizovat. Sama metoda collaborative law vyžaduje poměrně velkou míru spolupráce, ale výhradně mezi advokáty stran, nikoliv meziodvětvovou spoluprací. Zapojení dalších odborníků a tedy vyšší interdisciplinarita je typická pro metodu collaborative practice, kterou lze bez výhrad považovat za metodu interdisciplinární spolupráce. Stejně jako mediace je metoda collaborative law založena na plné autonomii a odpovědnosti rodičů za rozhodnutí. Přítomní advokáti zde představují pouze podporu a odbornou pomoc při hledání vhodného řešení, mohou rodičům přímo při jednání vysvětlovat dopady různých variant řešení, jsou odpovědní za formu konečné dohody, ale její obsah vytvoří sami rodiče.

5.4 Případové konference

Případové konference jsou specifickým způsobem řešení rodičovského konfliktu. Klíčovými osobami jsou v tomto případě zástupci pomáhajících profesí, kteří s rodinou a dítětem pracují. Stěžejní úlohu mají pracovníci OSPOD, neboť případová konference je považována za nástroj pomoci ohroženým dětem⁵¹¹. Jedná se o jednorázové nebo i opakované (nahodile nebo v pravidelných intervalech)⁵¹² organizované setkání, na kterém se zúčastnění pokoušejí společnými silami nalézt optimální řešení rodinné situace, připravit plán postupu k zajištění nejlepšího zájmu dítěte⁵¹³.

⁵¹¹ K tomu srovnej *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 5.

⁵¹² NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 58 (§ 10 ZSPOD).

⁵¹³ ŠŤASTNÁ, Martina. *Metodika případových konferencí města Chrudim formou case managementu*. [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, o.s. [citováno 30. 9. 2015]. Dostupné z: <www.sance.chrudim.cz/file-download/83/>.

5.4.1 Právní úprava případových konferencí

České OSPOD mají možnost pořádat případové konference na základě § 10 odst. 1 písm. e) ZSPOD. Zákon však neupravuje, jak má případová konference probíhat, co se na ní má řešit. Případová konference je v této souvislosti nahlížena jako nástroj pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. V ustanovení § 14 ZSPOD jsou uvedeny situace, kdy OSPOD podávají návrh k soudu na řešení situace dítěte. Jedná se zejména o zásadní zásahy do rodičovské odpovědnosti související s umístěním a pobytem dítěte v ústavním zařízení, pěstounské péči, zákazem styku rodiče s dítětem. Nastane-li některá z těchto situací, ukládá zákon OSPOD povinnost uspořádání případové konference. Pro případy rodičovských konfliktů, které mají přímý negativní dopad na život dítěte, jsou tedy případové konference pouze fakultativní možností a zda bude využita, je na zvážení konkrétního pracovníka OSPOD, který je za případ odpovědný, a tím pádem ho lze považovat za manažera případu⁵¹⁴.

5.4.2 Podstata případové konference

Pro případovou konferenci je charakteristická určitá míra formálnosti v souvislosti s její přípravou i průběhem. Je nutné rozlišovat, kdo je iniciátorem případové konference, tedy kdo dal podnět k jejímu konání. Nejčastěji se jedná o osobu, která s rodinou nebo s dítětem pracuje, nebo se pravidelně stýká. Iniciátorem může být OSPOD, ale i nezisková organizace, škola apod.⁵¹⁵ Svolavatel zaštiťuje konání případové konference, stanovuje její cíl, oslovuje rodinu a seznamuje ji s podstatou případové konference⁵¹⁶. Svolavatelem je zpravidla OSPOD, jednak pro své specifické postavení (ze zákona je pověřen k ochraně dětí), jednak proto, že případová konference má být především nástrojem sociálně-právní ochrany dětí. Dalším důležitým subjektem je organizátor, který domlouvá termín, zajišťuje místo, kde se případová konference bude konat, oslovuje všechny osoby, které by se měly případové konference zúčastnit, připravuje podklady, technické zázemí. Iniciátorem, svolavatelem

⁵¹⁴ K tomu srovnej *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 8.

⁵¹⁵ KOTRČOVÁ, Světluše. *Případové konference v praxi sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Hradec Králové*. [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradec Králové. [citováno 3. 10. 2015]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/pracovn%C3%AD_den_-_p%C5%99%C3%ADpadov%C3%A9_konference.pdf>.

⁵¹⁶ HRDINOVÁ, Andrea, KRUPÍČKOVÁ, Petra, HANUŠOVÁ, Ludmila, ŠTĚTKOVÁ, Petra, PETRANOVÁ, Jana. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, z. s., 2010, s. 13.

i organizátorem může být jeden subjekt, není to však podmínkou ani pravidlem. Zejména role svolavatele by měla zůstat vyhrazena pro OSPOD. V případě, že podnět k případové konferenci dal jiný subjekt (např. rodinná poradna), který by byl ochoten případovou konferenci i sám realizovat, je vhodnější, aby se ujal spíše úlohy organizátora a roli svolavatele přenechal OSPOD⁵¹⁷. Průběh samotné případové konference řídí moderátor, který má zajistit, aby všechny zúčastněné osoby dostaly stejný prostor pro vyjádření svých názorů a návrhů, usměrňuje diskusi a směřuje ji k dosažení stanoveného cíle⁵¹⁸. Průběh případové konference zaznamenává zapisovatel a zápis je jedním z důležitých výstupů realizovaného setkání.

Kromě výše zmíněných osob, které se podílejí na organizačním zabezpečení, se zpravidla případové konference účastní sociální pracovník odpovědný za konkrétní případ, rodiče, případně dítě, kteří mohou navrhnout přítomnost dalších pro řešení důležitých osob, dále zástupci profesí, jichž se řešení rodinné situace dotýká nebo týkat může (pomáhající profese, škola, pracovníci ústavních zařízení apod.). Účast rodičů na případové konferenci přitom není nezbytným předpokladem pro její konání. Příslušný pracovník musí vyhodnotit, zda je v konkrétní situaci vhodné, aby se případové konference rodiče účastnili. Má-li být případová konference konána v jejich nepřítomnosti, měli by být o jejím uskutečnění alespoň informováni a měli by dostat možnost se vyjádřit⁵¹⁹. Je-li naopak žádoucí, aby rodiče byli případové konferenci přítomni, avšak rodiče účast odmítnou, je na zvážení, zda má smysl ji realizovat. Rodiče i dítě se mohou účastnit pouze části případové konference. Tedy určité otázky budou projednány pouze v rámci odborné skupiny expertů, zástupců jednotlivých profesí a pro řešení jiných otázek pak budou přizváni i rodiče. Totéž platí i pro přítomnost dítěte, které má právo podílet se, samozřejmě v závislosti na věku a rozumové vyspělosti, na řešení otázek týkajících se svého života. Může se však stát, že na případové konferenci budou řešeny otázky, které vůbec není vhodné s dítětem projednávat⁵²⁰.

⁵¹⁷ K tomu srovnej *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 17.

⁵¹⁸ ŠŤASTNÁ, Martina. *Metodika případových konferencí města Chrudim formou case managementu*. [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, o.s. [citováno 30. 9. 2015]. Dostupné z: <www.sance.chrudim.cz/file-download/83/>.

⁵¹⁹ *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 16.

⁵²⁰ Child Protection Conferences – A Guide for Parents and Carers. *The Royal Borough of Windsor and Maidenhead*. [online]. [citováno 1. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.rbwm.gov.uk/web/social_child_protect_guide-carers.htm>; a Child Protection Conferences – A Guide for Children and Young People. *The Royal Borough of Windsor and Maidenhead*. [online]. [citováno 1. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.rbwm.gov.uk/web/social_child_protect_guide-children.htm>.

5.4.3 Průběh případové konference

Prvním krokem při přípravě případové konference je stanovení jejího cíle, tedy čeho má být v průběhu jednání dosaženo. Jakmile je stanoven termín konání a vytvořen seznam odborníků, kteří budou osloveni a k účasti na případové konferenci pozváni, připraví organizátor tzv. kazuistiku případu, tzn. přehled nejpodstatnějších skutečností a událostí, k nimž doposud v případě došlo a které jsou pro řešení aktuální situace podstatné. Tento přehled je zaslán všem účastníkům případové konference, aby měli možnost se s případem předem seznámit⁵²¹.

Samotný průběh případové konference řídí moderátor (někdy označovaný také jako facilitátor). Všichni zúčastnění by se měli vzájemně představit, aby bylo zřejmé, s kým je o případě jednáno. Moderátor zopakuje důvod, proč se případová konference koná, a její cíl. Následně stručně shrne dosavadní vývoj případu. Případová konference slouží především k výměně informací a má umožnit všem zapojeným subjektům seznámit se s jiným úhlem pohledu na situaci, diskutovat o různých přístupech a probrat různé varianty řešení. Každý z přítomných musí dostat prostor pro vyjádření svého stanoviska, může navrhnout řešení. Každý se může obrátit na kohokoliv z přítomných a klást otázky, navrhnout postupy, vyjadřovat názor k dosavadní či budoucí činnosti. Pokud by došlo k verbálním útokům mezi zúčastněnými, někdo z mluvčích by nerespektoval pravidla diskuse a zasahoval do projevů ostatních, snažil se získat prostor pouze pro sebe, je úlohou moderátora, aby zasáhl a takovému jednání zabránil. Všichni se musí v průběhu případové konference cítit bezpečně, to se týká nejen zúčastněných odborníků, ale především přítomných rodičů a dětí⁵²². Pro vytvoření pocitu bezpečí u rodičů je potřeba klást důraz na důvěrný charakter případové konference. Za tímto účelem podepisují všichni zúčastnění prohlášení o mlčenlivosti. Rodiče si tak mohou být jistí, že informace o jejich soukromí nebudou dále šířeny⁵²³. Na základě přednesených návrhů všichni zúčastnění vypracují společný plán řešení rodinné situace. Na závěr moderátor zrekapituluje průběh případové konference, případně je dohodnut termín

⁵²¹ ŠTĀSTNÁ, Martina. *Metodika případových konferencí města Chrudim formou case managementu*. [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, o.s. [citováno 30. 9. 2015]. Dostupné z: <www.sance.chrudim.cz/file-download/83/>.

⁵²² KOTRČOVÁ, Světluše. *Případové konference v praxi sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Hradec Králové*. [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradec Králové. [citováno 3. 10. 2015]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/pracovn%C3%AD_den_-_p%C5%99%C3%ADpadov%C3%A9_konference.pdf>.

⁵²³ *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 14.

dalšího setkání, je-li to potřeba. Vypracovaný zápis z případové konference je rozeslán všem zúčastněným⁵²⁴.

Případová konference je propojením partnerského a podporujícího přístupu sociálně-právní ochrany dětí (ostatně i v ZSPOD je možnost jejího využití zařazena v části týkající se preventivní a poradenské činnosti) a interdisciplinární spolupráce⁵²⁵. Hlavním předpokladem realizace případové konference je skutečná snaha o pomoc rodině vycházející od příslušného sociálního pracovníka (případně jiné osoby, která případovou konferenci iniciuje) a zájem na straně rodiny o vyřešení stávající situace s využitím pomoci všech do případu zapojených subjektů. Rodiče, případně i děti, mohou být aktivními účastníky případové konference, neměli by pouze pasivně přihlížet a čekat na konečné rozhodnutí ostatních zúčastněných, očekává se jejich aktivní zapojení, návrhy řešení s využitím nabízené pomoci⁵²⁶. Zapojení celé řady specialistů z různých oborů zajišťuje odbornou úroveň případové konference, účast rodičů na druhou stranu vyžaduje lidský přístup a diskusi srozumitelnou obyčejným lidem.

Výstupem případové konference by dle většiny autorů měl být individuální plán ochrany dítěte⁵²⁷. Nedomnívám se však, že je to nezbytné ve všech případech. Především tehdy, má-li se řešit konfliktní situace mezi rodiči, by případová konference měla rodičům nabídnout především vhodnou cestu, jak jejich vyhocený problém vyřešit efektivně v nejlepším zájmu dítěte. Samozřejmě i tehdy je na místě kontrola, zda se rodiče nadále chovají a postupují dle dohodnutých pravidel, ale tato pravidla nemusí být nutně zahrnuta v individuálním plánu ochrany dítěte⁵²⁸.

5.4.4 Kritický pohled na případové konference

Případové konference jsou primárně nástrojem OSPOD. O tom, zda bude tento způsob hledání řešení problému využit, tedy rozhodují příslušní pracovníci OSPOD. Organizace

⁵²⁴ K tomu blíže HRDINOVÁ, Andrea, KRUPÍČKOVÁ, Petra, HANUŠOVÁ, Ludmila, ŠTĚTKOVÁ, Petra, PETRANOVÁ, Jana. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, z. s., 2010, s. 33.

⁵²⁵ *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 7.

⁵²⁶ K tomu srovnej Section 7: Child Protection Conferences. *Safeguarding Children*. [online]. [citováno 2. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.safeguardingchildren.co.uk/section-7-procedures.html>>.

⁵²⁷ K tomu srovnej *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, ŠTASTNÁ, Martina. *Metodika případových konferencí města Chrudim formou case managementu*. [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, o.s. [citováno 30. 9. 2015]. Dostupné z: <www.sance.chrudim.cz/file-download/83/>.

⁵²⁸ K tomu srovnej např. Child Protection Conferences – A Guide for Children and Young People. *The Royal Borough of Windsor and Maidenhead*. [online]. [citováno 1. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.rbwm.gov.uk/web/social_child_protect_guide-children.htm>.

případové konference i to, koho osloví s nabídkou účasti, závisí převážně na nich. Rodiče samozřejmě mohou uspořádání případové konference navrhnout, nebo o ně požádat, ale stejně tak se může případová konference uskutečnit i bez jejich účasti, pokud ji odmítnou, nebo jim tato možnost vůbec není nabídnuta. Hledání samotného řešení pak nespočívá pouze nebo hlavně na rodičích, ale může se zapojit kdokoli ze zúčastněných. Rovněž o tom, jaký způsob řešení nakonec bude vybrán, nerozhodují rodiče, ale zpravidla OSPOD, který je svolavatelem případové konference. Případová konference tedy představuje způsob řešení rodičovského konfliktu, do kterého se rodiče mohou, ale nemusí zapojit, a za jehož výsledek rodiče vlastně nenesou odpovědnost.

5.4.5 Shrnutí

Případová konference v porovnání s metodou collaborative law a mediací vykazuje výrazně vyšší míru interdisciplinarity. Přestože stěžejním subjektem při jejím konání jsou OSPOD, nabízí, resp. přímo předpokládá zapojení dalších profesí, jejichž účast na projednání konkrétního případu by mohla přispět k úspěšnému řešení. V porovnání s Cochemskou praxí, která představuje vybudovaný systém interdisciplinární spolupráce využívaný zcela automaticky, se však jedná pouze o jednorázový nástroj, který v konkrétním případě může, ale nemusí být využit. Případová konference tak může být uspořádána pouze za účelem výměny informací mezi dvěma různými OSPOD, které si například v souvislosti s konkrétní rodinou předávají případ z důvodu změny místní příslušnosti. Vzhledem k tomu, že iniciátorem případové konference je zpravidla OSPOD, ačkoliv se rodiče mohou případové konference účastnit, míra jejich podílu na konečném výsledku i jejich zapojení do hledání řešení se může případ od případu výrazně lišit. Případové konference tedy autonomii rodičů významně potlačují.

5.5 Rodinné konference

Rodinné konference jsou obdobně jako případové konference zvláštní metodou řešení složité rodinné situace. Svůj původ mají v tradicích Maorů, domorodých kmenů na Novém Zélandu, kdy se za účelem řešení problému sešlo celé příbuzenstvo, aby byla situace projednána společně širokou rodinou. V roce 1989 byl tento způsob převzat do novozélandské

legislativy⁵²⁹. Následně byly ve Spojených státech amerických realizovány projekty, které přebíraly základní principy rodinné konference a účasti širší rodiny na řešení problémů a v 90. letech 20. století se využívání rodinných konferencí rozšířilo do Kanady a severoevropských zemí (Norsko, Švédsko, Dánsko)⁵³⁰. V současnosti jsou rodinné konference poměrně rozšířené v přibližně dvou desítkách zemí, včetně zemí evropských, běžnou metodou řešení rodinných problémů jsou v Austrálii, Spojených státech amerických, Kanadě, Anglii, Norsku, či Švédsku. V České republice zatím k jejich využití příliš často nedochází⁵³¹.

5.5.1 Podstata rodinné konference

Uskutečnění rodinné konference je zcela dobrovolné, nikoho z rodinných příslušníků nelze k účasti na ní nutit a oproti případové konferenci pozbývá rodinná konference bez aktivního zapojení samotných rodinných příslušníků, zejména samotné nukleární rodiny, jíž se problém týká, zcela smysl⁵³². Podstatou rodinné konference je možnost jejího využití pro rodinu, nikoliv aplikace tohoto nástroje na rodinu⁵³³. Tedy nejedná se o nástroj, který by měli příslušní pracovníci k dispozici a v případě potřeby ho zařadili do schématu práce s rodinou. Je-li rodina seznámena s možností využít rodinnou konferenci, může jí být současně nabídnuta asistence při její realizaci, ale vlastní iniciativa musí vycházet z dotčených rodinných příslušníků.

Podstata rodinné konference spočívá v přenesení těžiště řešení problému z externího odborníka na rodinu jako celek. Vychází z rodinné sounáležitosti a ponechává rodině právo řešit svoje záležitosti bez mocenského zásahu. V původní podobě by rodinnou konferenci samozřejmě svolali sami rodinní příslušníci. S takovým postupem se v případě rodičovského konfliktu dá jen stěží počítat. Proto se předpokládá alespoň asistence třetí osoby (tou může být OSPOD, advokát, psycholog či terapeut), která rodičům tento způsob řešení doporučí,

⁵²⁹ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 179.

⁵³⁰ HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, s. 2.

⁵³¹ The history of family group conferences. *Family Rights Group*. [online]. [citováno 2. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.frg.org.uk/where-and-how-are-family-group-conferences-used>>.

⁵³² Family group conferences. *Family Rights Group*. [online]. [citováno 2. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.frg.org.uk/involving-families/family-group-conferences>>.

⁵³³ NIXON, Paul. Family Group Conference Connections: Shared Problems and Solutions. In: BURFORD, Gale, HUDSON, Joe (eds.). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centred Child and Family Practice*. 3. vydání. New Brunswick: Aldine Transaction, 2009, s. 93.

případně jim pomůže s organizací rodinné konference a následné jednání řídí, funguje tedy jako koordinátor a moderátor. Na setkání jsou následně pozváni všichni členové rodiny, jichž se problém mezi rodiči dotýká a kteří mohou přispět k jeho úspěšnému vyřešení. Kdo se rodinné konference může účastnit, určují rodiče za pomoci koordinátora⁵³⁴.

Na počátku příprav rodinné konference je potřeba definovat téma, kterým se budou přítomní zabývat, určit, kdo se rodinné konference zúčastní, a vymezit problematiku okruhu, které je potřeba mezi zúčastněnými vyřešit.

Rodinné konference mohou být využívány v různých variantách. Rozdíly spočívají nejčastěji v pohledu na okruh zapojených osob, tedy rodinných příslušníků, kteří se konference mohou účastnit, i odborníků, kteří mohou být k účasti přizváni⁵³⁵.

Kdykoliv před uskutečněním či v průběhu rodinné konference může kdokoliv ze zúčastněných požádat o soukromé jednání s jiným rodinným příslušníkem. Tomuto jednání nesmí být přítomen nikdo další. Podstatou je, že si konkrétní osoby v soukromí vyřeší svůj vzájemný konflikt. Výstupem rodinné konference by měla být společná dohoda, jejíž součástí je vyhodnocení aktuální situace a plán jejího řešení. Podmínkou je, že se závěrečnou dohodou musí souhlasit všichni zúčastnění rodinní příslušníci⁵³⁶.

Dle některých zdrojů jsou rodinné konference využívány výhradně v situacích, kdy se v problematické situaci ocitne dítě nebo mladý dospělý člen rodiny. Jedná se zejména o situace, kdy je dítě obětí nebo pachatelem trestné činnosti, projevuje se u něho agresivní či jiným způsobem společensky nevhodné chování, není možné jeho další setrvání v rodině, má nedostatečné studijní výsledky nebo jiné problémy ve škole apod.⁵³⁷ Dle jiných zdrojů je však možné využívat rodinnou konferenci ve všech situacích, kdy je ohroženo blaho dítěte⁵³⁸. S ohledem na samotnou podstatu rodinné konference si lze jen těžko představit, že se její

⁵³⁴ BURFORD, Gale, HUDSON, Joe. General Introduction: Family Group Conference Programming. In: BURFORD, Gale, HUDSON, Joe (eds.). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centred Child and Family Practice*. 3. vydání. New Brunswick: Aldine Transaction, 2009, s. xx.

⁵³⁵ HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, s. 5.

⁵³⁶ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 180

⁵³⁷ BURFORD, Gale, HUDSON, Joe. General Introduction: Family Group Conference Programming. In: BURFORD, Gale, HUDSON, Joe (eds.). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centred Child and Family Practice*. 3. vydání. New Brunswick: Aldine Transaction, 2009, s. xx, HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, s. 5.

⁵³⁸ K tomu srovnej The history of family group conferences. *Family Rights Group*. [online]. [citováno 2. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.frg.org.uk/where-and-how-are-family-group-conferences-used>>.

realizace podaří v případech, kdy mezi rodiči existuje vyhrocený konflikt. Rodinná konference předpokládá konstruktivní diskusi, kdy všichni zúčastnění rodinní příslušníci usilují o nalezení nejlepšího řešení pro dítě, zatímco rodičovský konflikt je často poznamenán primárně řešením vzájemných rozporů mezi rodiči a snaha o vyzdvižení zájmů a potřeb dítěte přichází vniveč⁵³⁹.

Rodinná konference má velmi blízko k případové konferenci. Rozdíl spočívá především v okruhu účastníků, kdy odborníci z různých oborů, kteří by se účastnili případové konference, jsou nahrazeni širší rodinou a dalšími blízkými osobami rodičů a dítěte⁵⁴⁰. A zcela zásadní rozdíl je v odpovědnosti za vytvoření a přijetí plánu řešení. Zatímco u případových konferencí se rodinní příslušníci mohou na přípravě plánu řešení rodinné situace podílet, ale za přijetí plánu jsou odpovědní odborníci, kteří případovou konferenci svolali, a také dohlížejí nad jeho realizací. V případě rodinné konference je za vytvoření, přijetí i realizaci plánu řešení odpovědná rodina⁵⁴¹. Pokud se konference účastní i odborníci z praxe, jejich úloha nespočívá v přípravě návrhů řešení. Možná řešení má navrhnout rodina, odborníci pak mají pouze poskytnout svoje stanovisko k navrženým řešením, definovat možná úskalí, nabídnout rodině i jiný pohled na věc⁵⁴². Společným subjektem, který se účastní jak případových, tak rodinných konferencí, je sociální pracovník, který by měl dbát na to, aby přijaté řešení v každém případě odpovídalo nejlepšímu zájmu dítěte⁵⁴³. Rodinná konference podobně jako případová konference má přispět k odbourání nedůvěry mezi rodinou a zapojenými specialisty. V případě rodinné konference je potlačena odpovědnost

⁵³⁹ K tomu srovnej RÖHRBEIN, Ansgar, MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Vom Suchen und Finden des ersten Schrittes oder vom erfolgreichen Beispiel einer kleinen Region. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 65.

⁵⁴⁰ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, s. 111.

⁵⁴¹ Family Group Conferences in child protection. NSPCC. [online]. [citováno 3. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/information-service/factsheet-family-group-conferences-child-protection.pdf>>.

⁵⁴² HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, s. 3.

⁵⁴³ Family Group Conferences in child protection. NSPCC. [online]. [citováno 3. 10. 2015]. Dostupné z: <<http://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/information-service/factsheet-family-group-conferences-child-protection.pdf>>.

odborníků právě ve prospěch rodiny, přítomní zástupci pomáhajících profesí a OSPOD plní především funkci poradenskou⁵⁴⁴.

Výzkumy však ukazují, že právě skutečnost, že odpovědnost za realizaci připraveného plánu řešení je ponechána výlučně na rodině, je největším problémem rodinných konferencí. Zatímco v případě plánů vzešlých z případových konferencí, nad jejichž dodržováním dohlíží OSPOD, ukazuje se, že bez potřebného dohledu jsou plány připravené na rodinných konferencích dodržovány v nejvíce případech pouze částečně⁵⁴⁵. Může to však být i důsledkem toho, že rodiny připravený plán v průběhu realizace přizpůsobují aktuálním potřebám a situacím.

5.5.2 Kritický pohled na rodinné konference

Jak již bylo uvedeno výše, v situaci, kdy mezi rodiči panuje otevřený konflikt, se dá jen těžko očekávat, že rodiče budou připraveni svolat širší rodinu, případně všechny blízké osoby, aby s nimi řešili svoji situaci. Rodinná konference ve své původní podobě je tedy na rodičovské konflikty v praxi velmi obtížně aplikovatelná. Pokud však tento způsob řešení navrhne koordinátor stojící mimo rodinu, dala by se taková metoda s nadsázkou označit za „mediaci bez mediátora“. Koordinátor totiž plní tytéž úkoly, které má mediátor při mediaci – řídí a usměrňuje diskusi, hlídá, aby byla věcná a vedla k řešení problému. Koordinátor rodinné konference ovšem na rozdíl od mediátora nemusí mít mediační výcvik.

Za značnou nevýhodu rodinné konference je možné považovat skutečnost, že se jí účastní pouze okruh osob blízkých rodičům a dítěti. Jediným přítomným odborníkem je sociální pracovník, který by ze své pozice měl objektivně posoudit situaci a upozornit na možné rizikové či kritické faktory v nalezeném řešení. Rovněž by měl dbát na to, aby přijaté řešení bylo v souladu se zájmem dítěte. Neúčastní-li se rodinné konference sociální pracovník, mohou rodinní příslušníci bez vnější kontroly zájem dítěte přehlížet nebo zastírat vlastními zájmy.

⁵⁴⁴ NIXON, Paul. Family Group Conference Connections: Shared Problems and Solutions. In: BURFORD, Gale, HUDSON, Joe (eds.). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centred Child and Family Practice*. 3. vydání. New Brunswick: Aldine Transaction, 2009, s. 96-97.

⁵⁴⁵ HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, s. 11.

5.5.3 *Shrnutí*

V porovnání s ostatními metodami řešení rodičovských konfliktů klade rodinná konference největší důraz na odpovědnost rodiny za vyřešení vlastní situace. Funkce ostatních zapojených subjektů je výhradně podpůrná a poradenská. V některých variantách nejsou s výjimkou sociálního pracovníka a nezávislého koordinátora rodinné konference do řešení zapojeny žádné další subjekty a chybí zde tedy i prvek interdisciplinarity. Pokud se však odborníci, kteří rodině mohou pomoci, rodinné konference také účastní, lze ji rovněž označit za jednu z metod interdisciplinární spolupráce.

5.6 **Využitelnost jednotlivých způsobů smírného řešení rodičovského konfliktu**

Každá rodina, každá situace, každý případ jsou zcela specifické. Nelze vytvořit univerzální šablonu, podle které by bylo možné postupovat při řešení každého konfliktu mezi rodiči. Není ani možné říct, že některá z konkrétních metod se hodí nebo by se měla uplatňovat v určitých případech, zatímco jiná je vhodná pro jiné situace. Vždy je potřeba posoudit zcela individuálně každý jednotlivý případ.

Mnoho metod má svá vlastní pravidla, která většinou vymezují, na které situace není možné je aplikovat. Jiné situace jsou dané fakticky, tedy představují jakési limity aplikace. To je typické pro interdisciplinární spolupráci. Ve chvíli, kdy se kdokoliv ze zapojených subjektů na interdisciplinární spolupráci nebude podílet, nebude spolupracovat, celý systém ztrácí smysl a nemůže fungovat.

Na různé případy se tak mohou hodit různé metody řešení. Neplatí to pouze o interdisciplinární spolupráci, jejíž využití nelze nikdy vyloučit. Žádná situace totiž fakticky nebrání tomu, aby na jejím řešení spolupracovalo více osob, podílelo se více profesí, rodičům pomáhaly různé subjekty, které mezi sebou budou kooperovat. Naopak si lze stěží představit situaci, kdy by takový postup mohl být řešením rodičovského konfliktu dokonce na škodu⁵⁴⁶.

Interdisciplinární spolupráce je způsob spolupráce profesí, které mají rodiče při řešení jejich konfliktu podporovat, a pokud podpora nepomáhá, mohou vůči rodičům uplatnit svou autoritu. Vyjádřím-li podstatu jednotlivých metod obrazně, lze interdisciplinární spolupráci

⁵⁴⁶ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 202.

označit za nemocnici. V této nemocnici jsou jednotlivá oddělení, to jsou profese, které s rodiči pracují. Rodiče jsou pacienti, kteří přijdou s určitým problémem, kterým je obvykle skutečnost, že se nemohou, nebo nechtějí dohodnout na záležitosti týkající se dítěte. Jenže tento problém – konflikt mezi rodiči – se málokdy dá vyřešit na jednom oddělení. Na léčení rodičů se podílejí buď postupně, nebo souběžně různá oddělení v rámci nemocnice. Existuje více možných způsobů léčby, těmi jsou v tomto případě metody smírného řešení rodičovských konfliktů. Některé mohou používat jen některá oddělení (např. metoda collaborative law je využitelná pouze advokáty), jiné mohou být použity na jakémkoliv oddělení (např. mediaci mohou provádět pomáhající profese, zejména mediátoři, advokáti, OSPOD, ale i soudce). Je velice důležité, aby jednotlivá oddělení znala vzájemně podstatu a způsob práce jiných oddělení, aby věděla, s jakým problémem se mohou na své kolegy obrátit, s čím jim mohou pomoci, jakou metodu mohou využít, která je na jejich oddělení neproveditelná, nebo by ji bylo možné realizovat jen obtížně, a s jakými problémy mají rodiče odkazovat na která oddělení.

Zatímco interdisciplinární spolupráce je systém, který pracuje s rodinou od počátku až do vyřešení problému, ostatní představené metody jsou nástroje, které lze použít buď v rámci systému interdisciplinární spolupráce, nebo i samostatně. Nejdůležitější ze všeho je ale vždy přístup osob, které se s rodiči při řešení jejich problému setkají. Každá z metod má svá slabá místa, své nedostatky, svá rizika. Budou-li se ale rodiče snažit vyřešit svou situaci v nejlepším zájmu společného dítěte a takovým způsobem, aby tím dítě bylo co nejméně zatíženo, a subjekty, které s nimi pracují, je v tom podpoří, mohou překonat i tato úskalí. Pokud však rodiče nebudou připraveni spolupracovat, je nutné, aby své síly spojili pracovníci všech profesí podílejících se na řešení rodičovského konfliktu. Všichni však musí mít na zřeteli především nejlepší zájem dítěte a snažit se ho za každou cenu zajistit.

5.7 Společné znaky představených způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů

V uvedených charakteristikách vybraných způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů lze najít určité společné rysy, které jsou pozorovatelné u všech analyzovaných metod. Zajisté není možné tvrdit, že se všechny tyto znaky vyskytují stejnou měrou u všech metod. Právě rozdíly v jejich uplatnění jsou často důvodem, proč v konkrétním případě je vhodnější zvolit ten který způsob smírného řešení konfliktu mezi rodiči.

V následujících bodech rozeberu jednotlivé znaky společné všem představeným způsobům smírného řešení rodičovských konfliktů. Uvedu stručnou charakteristiku a vyhodnotím, pro kterou z uvedených metod je ten který znak nejtypičtější a kde je naopak upozaděn a z jakého důvodu.

5.7.1 Zahájení řešení v počáteční fázi konfliktu

Pro všechny představené způsoby řešení rodičovských konfliktů bez rozdílu je typické, že čím dříve se podaří začít řešit problematický vztah mezi rodiči, tím větší je šance na úspěch. Rodiče tak mají výrazně méně příležitostí říct si věci, které již nelze odvolat, pracovat na pomyslném spálení mostů vzájemného vztahu a narušit všechny slušné mezilidské vztahy⁵⁴⁷. Rovněž dítě je tak ušetřeno spousty negativních zážitků, kdy by bylo nuceno být svědkem rodičovských hádek.

Aplikovat kteroukoliv z metod smírného řešení rodičovských konfliktů již v jeho počáteční fázi je nejjednodušší, pokud rodiče odbornou pomoc vyhledají sami. V tom případě výrazně usnadňují práci jak mediátorům, tak advokátům při využití metody collaborative law, i všem účastníkům případové nebo rodinné konference. Interdisciplinární spolupráce je v tomto směru znevýhodněna nejvíce, neboť je odkázána na oficiální zahájení řešení rodičovského konfliktu, tj. zpravidla na podání návrhu na zahájení soudního řízení, nebo na to, až některý z rodičů kontaktuje OSPOD. Její výhodou je však skutečnost, že jakmile se o situaci v rodině dozví kterýkoliv článek propojené sítě, okamžitě začíná fungovat celý systém meziodvětvové spolupráce.

Samozřejmě není nezbytnou podmínkou úspěchu, aby se rodiče hned na počátku svého konfliktu sami pokusili o vyřešení svých problémů nebo byli odkázáni na odbornou pomoc. Ovšem čím je jejich vztah vyhocenější, tím déle obvykle trvá jeho řešení a tím složitější je práce všech zainteresovaných subjektů, které s rodinou pracují⁵⁴⁸.

⁵⁴⁷ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 36.

⁵⁴⁸ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 85.

5.7.2 *Zapojení odborníků z různých oblastí*

Rodičovský konflikt není jednoduchý problém s jasným jednoznačným řešením. Mnohdy má kořeny i dopady v mnoha různých oblastech života. Proto se ukazuje jako prospěšné zapojovat do řešení odborníky z různých profesí, kteří mohou přispět jednak jiným pohledem na věc, jednak právě svými odbornými znalostmi a dovednostmi⁵⁴⁹.

Propojení zástupců různých profesí je zcela příznačné pro interdisciplinární spolupráci, která je na něm založena a maximálně z něj těží. Využívá na jednu stranu možnost komplexního podchycení problému právě různými odborníky, na druhou stranu je zapojení všech osob, které s rodiči pracují, zárukou, že všichni budou sledovat jednotný cíl. Stejně tak případové konference vycházejí z toho, že se sejdou zástupci různých profesí, kteří přednesou své návrhy řešení, případně námitky k jiným návrhům, právě z pohledu své odbornosti, upozorní na úskalí, která by ostatní mohli přehlédnout, nebo by si je – třeba z důvodu absence potřebných znalostí – neuvědomili. Podobně je nastavena i metoda collaborative practice, která je svým způsobem interdisciplinární alternativou původní metody collaborative law. Ačkoliv na rodinných konferencích se podílí mimo rodinu pouze koordinátor a sociální pracovník, který má dohlížet nad respektováním zájmů dítěte, i zde lze pozorovat interdisciplinární řešení problému. Jde o to, že účastí dalších rodinných příslušníků, kteří mají různé životní zkušenosti, různé postoje, ideály, se otevírá možnost, že i oni mohou nabídnout různé pohledy na věc a různé varianty řešení, které by si sami rodiče nemuseli vůbec uvědomit. Asi nejméně můžeme pozorovat snahu o spolupráci s externími odborníky u mediací. Zde hodně záleží na mediátorovi, do jaké míry má zájem, aby při řešení problému byla zohledněna specifika všech oblastí, kterých se rodinná situace může dotknout. Mediace sama o sobě by měla být záležitostí pouze mezi mediátorem a osobami, mezi nimiž probíhá, tj. rodiči. Ale je-li evidentní, že bude potřeba aplikovat znalosti z konkrétního vědního nebo společenského oboru, nic nebrání mediátorovi, aby si předem zajistil potřebné podklady a informace, např. prostřednictvím konzultace s odborníkem z příslušné oblasti.

⁵⁴⁹ K tomu srovnej MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, č. 7-8, s. 32.

5.7.3 *Spolupráce rodičů při hledání řešení*

Smyslem smírného vyřešení rodičovského konfliktu je uklidnit konflikt a nastavit takové vztahy mezi rodiči, aby byli nadále schopní společně řešit otázky týkající se svého dítěte. První zkouškou těchto dovedností rodičů je pak samotné hledání a příprava budoucí úpravy poměrů dítěte. Tedy cílem smírného řešení rodičovského konfliktu není jen vyřešit tento konflikt, ale také naučit rodiče spolu komunikovat a spolupracovat. Současné zapojení obou rodičů do hledání řešení je samozřejmostí. Pokud by řešení hledal každý rodič samostatně, nedá se očekávat, že by se někdy shodli⁵⁵⁰. A očekávaným výsledkem spolupráce rodičů je jejich dohoda.

Důraz na spolupráci a vzájemnou interakci rodičů je kladen zejména při mediaci a v metodě collaborative law. V nich jde především o komunikaci mezi rodiči, kteří se snaží společně najít řešení, mediátor nebo advokáti zde plní pouze úlohu zprostředkovatele, který má rodiče usměrňovat, pomáhat jim držet se stanovených témat, nebo naopak nasměrovat je k probrání otázek, které se jeví jako vhodné či nutné překonat pro přiblížení se k možnému řešení. Obdobně v případě rodinných konferencí jde především o spolupráci rodičů, tentokrát však se zapojením širší rodiny, kdy jednotliví členové mohou na vzniku finálního řešení problému různými způsoby a různou měrou participovat. V případě interdisciplinární spolupráce je snaha o obnovení kooperace mezi rodiči a směřování je k vzájemné dohodě primárním cílem tohoto způsobu řešení rodičovského konfliktu. Rozdíl oproti mediaci a metodě collaborative law spočívá v tom, že tyto způsoby řešení rodiče obvykle vyhledají z vlastního rozhodnutí (s výjimkou uložené povinnosti účastnit se mediačního jednání), zatímco v rámci interdisciplinární spolupráce všechny zúčastněné subjekty rodiče vedou, až tlačí k využívání jakýchkoliv metod, které jim mohou pomoci dospět k dohodě⁵⁵¹. Případové konference jsou specifické tím, že jejich iniciátorem jsou zpravidla jiné subjekty než rodiče. Rodičům je sice umožněno se zúčastnit a zapojit, není zde ale kladen takový důraz na jejich spolupráci, a zda bude cílem, aby rodiče našli společné řešení přímo v průběhu případové

⁵⁵⁰ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 18.

⁵⁵¹ K tomu srovnej SCHAFFNER, Paul, BROSCHE, Dieter. Cochemer Praxis bei atypischen Fallkonstellationen am Beispiel des Vorwurfs einer möglichen sexuellen Grenzverletzung oder eines sexuellen Missbrauchs eines Kindes im familiengerichtlichen Verfahren. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 38.

konference, nebo k tomu případová konference alespoň přispěla, bude vždy záležet na konkrétních okolnostech případu.

5.7.4 *Řešení v souladu se zájmy dítěte*

Nejdůležitější osobou, které by budoucí uspořádání poměrů po rozchodu rodičů mělo vyhovovat, je dítě. Proto by primárním hlediskem při hledání jakéhokoliv řešení měly být potřeby a zájmy dítěte. S tím úzce souvisí možnost zapojit samotné dítě do přípravy konečného řešení, která se pochopitelně odvíjí od věku a vyspělosti dítěte, ale zjištění názoru dítěte a jeho promítnutí do přijímané dohody rodičů by mělo být samozřejmostí. Přímé, tj. osobní zapojení dítěte do hledání řešení rodičovského konfliktu je možné při využití všech představených metod⁵⁵². Jak bude vypadat praktická realizace, bude vždy záviset na dané situaci.

Interdisciplinární spolupráce klade důraz na nalezení nejvhodnějšího řešení pro dítě, a to nazíráno z perspektivy dítěte. Nejde zde tedy jen o to, aby řešení bylo v souladu se zájmy dítěte, jak je vidí dospělí, ale je skutečně důležité zamyslet se nad tím, jak problém vnímá dítě a co za nejlepší způsob řešení považuje samo dítě⁵⁵³. Tento způsob myšlení by měl být vlastní všem osobám zapojeným do interdisciplinární spolupráce a ty by pak k tomuto přístupu měly vést i rodiče. Na zájem dítěte je primárně zaměřena i případová konference, která je svolávána především kvůli ochraně dítěte. To je zdůrazněno i skutečností, že rodiče i dítě se případové konference mohou, ale také vůbec nemusí účastnit. Při rodinných konferencích může dítě samo zastupovat své zájmy, neboť jako člen rodiny se může nepochybně samo zúčastnit. Pokud to např. z důvodu jeho věku není možné, plní tuto úlohu přítomný sociální pracovník a současně by měli jeho zájmy hájit všichni ostatní členové rodiny. V tomto směru je však u rodinných konferencí problém v tom, že stejně jako je členem rodiny dítě, jsou jimi i oba rodiče. Proto zde dochází ke střetu zájmů a záleží hodně na hierarchii hodnot všech zúčastněných, či zájmy budou nejvíce upřednostňovány. U mediace a metody collaborative law se liší přístupy k možnosti osobního zapojení dítěte do těchto procesů. Pokud není dítěti

⁵⁵² K tomu srovnej ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, MOLKOVÁ FOUKALOVÁ, Kristýna. Právo dítěte účastnit se soudního řízení jako jedno z participačních práv dětí pohledem judikatury Ústavního soudu. In CIRBUSOVÁ, Martina, KAPITÁN, Zdeněk (eds.). *Tradiční jevy a nové tendence v oblasti ochrany práv dětí – Praxe participačních práv a kyberšikana. Sborník z konference pořádané k 25. výročí Úmluvy o právech dítěte. Brno, 20. a 21. listopadu 2014.* 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 80.

⁵⁵³ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht.* Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 43.

umožněna osobní účast, nebo s ní nesouhlasí některý z rodičů, je především úkolem mediátora nebo advokátů rodičů, aby zajistili, že přijaté řešení bude korespondovat se zájmy dítěte. Je však otázkou, jak mohou tyto osoby vědět, co je skutečně v zájmu dítěte, pokud se s dítětem neselekaly, neměly příležitost s ním mluvit a veškeré informace mají pouze zprostředkovaně od rodičů⁵⁵⁴.

5.7.5 *Rozhodnutí přijaté rodiči*

Podstatou smírného řešení rodičovského konfliktu je skutečnost, že výsledek odpovídá vůli obou rodičů, oba rodiče jsou s ním ztotožněni, souhlasí s přijatými závěry. Toto lze jen stěží dosáhnout, pokud někdo rozhodne autoritativně za rodiče, proto mají rodiče společně dospět k dohodě, která odpovídá výše uvedeným požadavkům. Velmi významná je přitom i skutečnost, že řešení, které přijmou rodiče, nemůže být později rodiči napadáno nebo zpochybnováno⁵⁵⁵. Vychází se z toho, že pokud ho společně vytvořili a oba s ním souhlasili, pak za toto rozhodnutí nesou odpovědnost. Sami měli možnost rozhodnout o svém životě a o životě svého dítěte, nikdo jim takovou úpravu nenařizoval. A pokud se dodatečně objeví problémy, nesrovnalosti, nebo některá ujednání v praxi nefungují, je opět na rodičích, aby pro takovou situaci hledali řešení, nemohou nikoho obviňovat, že přijaté rozhodnutí je špatné.

Nejmarkantnější je tento znak u mediace, kdy nikdo jiný nezasahuje do toho, jakým způsobem bude rozhodnutí rodičů vypadat. Mediátor má rodiče k řešení vést, usměrňovat průběh jejich jednání, ale nesmí věcně zasahovat do obsahu případné dohody. Tomu se velmi podobá i přístup v metodě collaborative law, kde však advokáti rodičů mohou přece jen obsah více ovlivňovat, radit svým klientům. Opět však za to, jak bude vypadat konečné řešení, jsou plně odpovědní pouze rodiče, nemohou přenášet odpovědnost za případné nedostatky dohody na přítomné advokáty. Cílem interdisciplinární spolupráce je přimět rodiče k tomu, aby společně vykonávali rodičovskou odpovědnost, a tedy rozhodnutí má být vytvořené a přijaté rodiči, bez ohledu na to, jakým způsobem k němu rodiče dospěli. U rodinné konference by sice konečné rozhodnutí měli také přijmout rodiče, ale do jaké míry ovlivní výsledek ostatní členové rodiny, bude záležet na konkrétní situaci. Svou roli může sehrát respekt rodičů

⁵⁵⁴ K tomu srovnej KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, s. 157-158.

⁵⁵⁵ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 12.

zejména ke starším příbuzným, autorita i argumentace dalších rodinných příslušníků a samozřejmě to, do jaké míry dokáží rodiče stát za svými názory a obhájit je i před svými blízkými. Případové konference kladou na rodiče nejmenší odpovědnost za konečné rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že jejich iniciátorem zpravidla nejsou rodiče a většinou se případové konference konají nikoliv kvůli rodičům, ale kvůli dítěti, je snahou najít nejlepší možné řešení pro dítě, a ne vždy je nutné, aby s tímto řešením rodiče souhlasili. U případových konferencí je také kladen nejmenší důraz na to, aby rodiče spolupracovali. Mohou se případové konference účastnit každý sám za sebe, i když by v jejím průběhu měli pochopit, že mají společný cíl, a tím je zájem jejich dítěte.

5.7.6 Poskytnutí komplexních informací rodičům

Aby rodiče mohli přijmout smysluplné a užitečné rozhodnutí, na jehož základě budou vzájemné vztahy v rodině nadále úspěšně fungovat, je důležité, aby pro rozhodování měli všechny relevantní informace. Tedy nejenom informace o skutkovém stavu, který rodiče většinou znají lépe než kterákoliv z osob, které se jim snaží pomoci najít řešení. Důležité je poskytnout rodičům i informace o dalších souvislostech jejich jednání, o možnostech řešení, o možných dopadech různých variant řešení jejich situace, ale také je důkladně seznámit s právní úpravou vztahující se k jejich problému. Vychází-li rodiče z mylných předpokladů, pochopitelně pak docházejí k nesprávným závěrům⁵⁵⁶.

V systému interdisciplinární spolupráce mají zástupci všech profesí rodiče informovat o možnostech, jak lze jejich situaci řešit, dopadech jejich jednání na dítě i na průběh soudního řízení, vysvětlovat jim, co mohou určitým chováním nebo rozhodnutím dítěti způsobit, a neustále jim zdůrazňovat význam společné dohody. Tím, že systém je propojený a zástupci jednotlivých profesí jsou informováni o možnostech odborníků jiných profesí, by se rodičům mělo za každé situace dostat kvalitní a využitelné poradenství⁵⁵⁷. Vzhledem k tomu, že případových konferencí se účastní zástupci více oborů, i zde mají rodiče možnost získat na

⁵⁵⁶ K tomu srovnej LOEBEL, Anke. Lawyers and mediation in child abduction cases – how does that fit together? In PÁVKOVÁ, Eva (ed.). *Mediace přeshraničních rodičovských sporů 2014. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 13.-14. 10. 2014 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 19.

⁵⁵⁷ K tomu srovnej KILLAROVÁ, Tereza. Snaha o aplikaci Cochemské praxe na případy s mezinárodním prvkem. In ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 16.

jednom místě ucelené informace, i když z více zdrojů. Pro rodiče může být případová konference možností uvědomit si mnohé souvislosti a slyšet fakta, která např. od jednoho konkrétního člověka odmítali přijmout, i z jiných zdrojů. Metoda collaborative practice má podobný charakter jako případové konference. Naproti tomu při využití metody collaborative law záleží na rozhledu konkrétních advokátů, do jaké míry jsou schopní svým klientům zprostředkovat komplexní pohled na celý problém, nebo se omezit pouze na právní stránku věci. V případě mediace záleží na profesi mediátora i na jeho celkovém rozhledu, do jaké míry bude schopen rodičům nastínit souvislosti jejich situace, její stránku vztahovou i právní. U rodinných konferencí jsou rodiče odkázáni na odborné informace, které jim poskytne přítomný pracovník, případně koordinátor, které si sami zjistí, nebo kterými disponují ostatní rodinní příslušníci.

6 Principy smírného řešení rodičovských konfliktů

Následující kapitola bezprostředně navazuje na [kapitulu 5](#), v níž bylo analyzováno, jak fungují různé v praxi aplikované způsoby a metody řešení konfliktů mezi rodiči. Všechny tyto metody mají určité společné rysy, které byly shrnuty v [kapitole 5.7](#). Jejich zobecněním je možné definovat pravidla, která lze považovat za obecné principy smírného řešení rodičovských konfliktů.

Je potřeba si přitom uvědomit, že nejlepším řešením pro dítě je bezkonfliktní vztah mezi rodiči. Několikrát byla v tomto kontextu v odborných diskusích zmíněna otázka, proč by se rodiče rozcházel, kdyby neměli problémy a dokázali spolu přátelsky vycházet. Zde je potřeba zdůraznit, že je nutné rozlišovat rovinu vztahu partnerského a rodičovského. Rodiče se zpravidla rozcházejí kvůli problémům v rovině partnerské. Zejména v úzké souvislosti s rozchodem se dá očekávat, že jejich vzájemné vztahy nebudou úplně ideální a je potřeba s touto skutečností pracovat. Proto je potřeba rodičům soustavně zdůrazňovat význam oddělení jejich vztahu partnerského a rodičovského a dbát na to, aby se negativní vztahy partnerské neprojevovaly příliš do vztahů rodičovských, aby se tyto vztahy nevyhrocovaly a především, aby co nejméně dopadaly na dítě. Někteří rodiče by velmi rádi spolu se vztahem partnerským ukončili i vzájemné vazby rodičovské⁵⁵⁸. Takové řešení je ale nepřijatelné a rodiče si musí uvědomit, že rodiči společného dítěte zůstanou na celý život, že dítě představuje vazbu, která mezi nimi bude navždy. Význam slušných vzájemných vztahů mezi rodiči zdůraznil v jednom ze svých nedávných nálezů také ÚS, kdy rodičům připomněl, že *„Zkušenost totiž ukazuje, že klíčovým předpokladem řádné výchovy nezletilého dítěte jsou korektní vztahy mezi rodiči, resp. schopnost vzájemné komunikace stran péče o dítě a otázek jeho výchovy, přičemž k její kvalitě takové osobní výpady mohou sotva přispět.“*⁵⁵⁹

6.1 Včasná a rychlá intervence

Faktor času se jeví jako klíčový pro všechny způsoby řešení rodičovského konfliktu prezentované v [kapitole 5](#). Ať již jde o systém interdisciplinární spolupráce, nebo kteroukoliv

⁵⁵⁸ K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, č. 8, s. 17.

⁵⁵⁹ Nález ÚS ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III ÚS 2298/2015, bod 20.

z konkrétních metod práce s rodinou, čím později dojde k první intervenci, tím problematičtější zpravidla bývá obnovení komunikace mezi rodiči i hledání smírného řešení.

Jak vyplývá z charakteristik analyzovaných způsobů řešení rodičovských konfliktů, jedním z klíčových prvků úspěšnosti řešení rodičovského konfliktu je včasná intervence do vyhroceného vztahu mezi rodiči, resp. rychlá aplikace pomocných a podpůrných metod po odhalení existujícího problému. Zcela obecně je možné rodičovský konflikt vyřešit za pomoci kterékoliv z představených metod, ovšem čím později rodiče odbornou pomoc vyhledají, nebo jsou na ni odkázáni, tím delší a obtížnější tento proces bude. Mají-li rodiče neshody, které se dotýkají i společného nezletilého dítěte, a rodiče sami nejsou schopní tyto problémy vyřešit, nebo si je vůbec neuvědomují a nepřipouští, nebo nemají zájem je řešit, je potřeba zakročit a rodičům pomoc a podporu poskytnout co nejdříve⁵⁶⁰.

Není důležité, kdo bude tou osobou, která rodiče na využití odborné pomoci nasměruje. Může to být již v počátku jejich konfliktu někdo z okolí rodiny – příbuzní, přátelé, známí, učitelé dítěte, vedoucí ze zájmových nebo sportovních kroužků. Nemusí nutně jít o žádnou ze státních nebo oficiálních institucí, které jsou běžně na řešení rodičovských problémů zainteresované. Podstatné je, že rodiče někdo upozorní na to, že nechat konflikt vygradovat neprospěje dítěti a už vůbec ne řešení jejich problému. Samozřejmě o řešení musí mít primárně zájem samotní rodiče. Pokud se nepodaří je přesvědčit k využití některé z metod řešení konfliktu hned v jeho počátku, pak se tak musí stát v okamžiku, kdy se rozhodnou řešit svůj problém oficiální, tj. soudní cestou. Bez ohledu na to, zda s rodiči přijde do kontaktu jako první advokát nebo pracovník OSPOD, měla by tato osoba být schopná doporučit rodičům odpovídající způsob, jak mohou svůj problém vyřešit smírně a v nejlepším zájmu svého dítěte⁵⁶¹. Pokud se však problém v rodině začne řešit až díky intervenci některé ze zapojených profesí, zpravidla již nejde o včasné řešení a konflikt mezi rodiči není ve svých počátcích, ale v určitém více či méně pokročilém stádiu. V takovém případě je na místě, aby byla odborná pomoc rodině poskytnuta co nejrychleji⁵⁶².

⁵⁶⁰ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 85.

⁵⁶¹ NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*. 2001, s. 1.

⁵⁶² K tomu srovnej PRESTIEN, Hans-Christian. Von der (Un)Möglichkeit der Sicherung des Kindeswohls durch Gesetzgebung, Familienrecht, Jugendhilfe und Institutionen oder: vom Mechaniker zum Uhrmacher – Änderung eines Berufsbildes. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 106.

Není-li úspěšná žádná odborná pomoc, nebo ji rodiče před zahájením soudního řízení vůbec nevyhledají, měl by i soudce postupovat co nejrychleji. V prvním případě to znamená, že rodičovský konflikt je natolik vyhrocený, že smírné řešení již není reálné. Ve druhém případě je na místě, aby odborná pomoc byla rodině poskytnuta co nejdříve a pokud ji rodiče nechtějí vyhledat sami, musí jim být uložena odpovídající povinnost. Především pro zachování vztahu mezi dítětem a rodičem, se kterým dítě nežije, je nesmírně důležité, aby byla urychleně přijata opatření, která zabrání jejich vzájemnému odcizení⁵⁶³. Soud může rodičům využití odborné pomoci nařídit, ovšem pokud mezi podáním návrhu na zahájení řízení a jednáním soudu, na kterém se soud seznámí se situací mezi rodiči a uloží jim povinnost využít odbornou pomoc, uplyne několik měsíců, jejich konflikt se během této doby může výrazným způsobem vystupňovat a jeho řešení může být komplikovanější, než kdyby odborná pomoc byla poskytnuta o několik měsíců dříve. Proto i k uložení povinnosti využít odbornou pomoc by soudy měly přistupovat pouze tehdy, pokud se dá očekávat, že tento postup k řešení rodičovského konfliktu přispěje⁵⁶⁴. Přitom je důležité si uvědomit, že rodiče vidí řešení už v samotné skutečnosti, že bylo zahájeno soudní řízení. Podají-li návrh na zahájení řízení, očekávají, že se začne něco dít, že jejich problém bude někdo řešit, že jejich trápení bude brzy konec. Mnoho rodičů nemá ani snahu najít společné řešení svého problému, pokusit se o dohodu s druhým rodičem, očekávají, že soud jejich situaci vyřeší za ně. Ovšem ve stavu, kdy po podání návrhu se několik měsíců neděje vůbec nic, dochází pouze ke stupňování stresu, nervozity a beznaděje, konec zdánlivě neřešitelného problému je stále v nedohlednu a rodiče často ani netuší, na jak dlouhou trať soudního řízení vlastně na počátku vyběhli a že do cíle poběží ještě hodně dlouho. Snahu vyhnout se zbytečnému prodlení v řízeních týkajících se nezletilých dětí zdůrazňují i Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem, které v bodech 50 až 53 vyzývají soudní orgány k takovému postupu, který zajistí urychlenou ochranu zájmu dítěte a zamezí riziku narušení rodinných vazeb⁵⁶⁵.

⁵⁶³ KILKELLY, Ursula. In HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, BATES, Edward, BUCKLEY, Carla. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 393.

⁵⁶⁴ MACKOVÁ, Alena. In DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 465 (§ 100 OSŘ).

⁵⁶⁵ K tomu blíže *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 28-29.

Rychlé vyřešení rodičovského konfliktu však neznamená pouze rychlé přijetí rozhodnutí ve věci⁵⁶⁶. Rychlost má spočívat v provádění jednotlivých procesních úkonů, resp. ve zprostředkování odborné pomoci rodičům⁵⁶⁷. Rozhodnutí bez řádného seznámení se s rodinnou situací, zjištění skutkového stavu a provedení potřebných důkazů nemůže být považováno za rozhodnutí v nejlepším zájmu dítěte⁵⁶⁸. Rychlá a nepromyšlená intervence může být v některých případech dokonce na škodu, pokud v důsledku nesprávně vyhodnocené situace bude zvoleno nevhodné řešení⁵⁶⁹. Rozhodnutí samo o sobě navíc rodičovský konflikt neřeší. I když budou práva a povinnosti rodičů k dítěti upravena soudním rozhodnutím, ale mezi rodiči bude přetrvávat napětí a vyhrocené vztahy, povede to pouze k tomu, že rozhodnutí nebude dodržováno, nebo se jím sice rodiče budou řídit, ale dítě bude žít v atmosféře neustálých konfliktů a hádek mezi rodiči, bude do nich přímo zatahováno⁵⁷⁰, nebo alespoň bude nuceno být jejich svědkem.

Intervence do rodičovského konfliktu včas a v čase co nejkratším je tedy jedním z klíčových faktorů jeho úspěšného řešení. Podchycení a odborná podpora a pomoc hned v počátku konfliktu mezi rodiči vede k tomu, že dojde-li k soudnímu řešení situace, nemusí se soud potýkat s rodičovskými konflikty vystupňovanými a prakticky neřešitelnými. Rychlé poskytnutí odborné pomoci a rychlý postup soudního řízení, alespoň v jeho úvodní části, než jsou rodiče předáni do péče odborníků, kteří jim budou schopni pomoci, je pak nezbytnou alternativou v případech, kdy se neshody mezi rodiči nepodařilo podchytit v jejich zárodku a došlo k jejich postupu až do stavu velmi vyhroceného konfliktu. V tom případě je potřeba rodičům ukázat, že se jejich situací někdo skutečně zabývá a že příslušní odborníci jsou připraveni jim poskytnout pomoc s řešením jejich problému, v krajním případě, že soud nastaví v co nejkratším čase pevné hranice, v nichž bude jejich vzájemný vztah a vztah ke společnému dítěti fungovat, pokud rodiče nejsou schopni si tyto hranice nastavit sami. Je-li

⁵⁶⁶ K tomu srovnej KOLBA, Jan. Opožděná spravedlnost. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 171.

⁵⁶⁷ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. in MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 51.

⁵⁶⁸ K tomu srovnej BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 171.

⁵⁶⁹ K tomu srovnej BLUM-MAURICE, Renate. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht eines Kinderschutz-Zentrums. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 302.

⁵⁷⁰ K tomu srovnej RÖHRBEIN, Ansgar, MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Vom Suchen und Finden des ersten Schrittes oder vom erfolgreichen Beispiel einer kleinen Region. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 64.

rodině poskytována odborná pomoc po delší dobu s cílem dosáhnout mimosoudního řešení jejich konfliktu, nemůže být případná neúměrná délka soudního řízení přičítána k tíži soudu, který rodiče na tento způsob řešení odkázal, jak vyplývá i z rozhodnutí ESLP ve věci Laino proti Itálii⁵⁷¹.

6.2 Spolupráce a jednotný postup

Jednotný postup je zcela klíčový pro interdisciplinární spolupráci, ale na kooperaci mezi jednotlivými zapojenými profesemi kladou důraz i další metody řešení rodičovského konfliktu, především případové konference a metoda collaborative practice. Pouze v mediaci není zapojení jakýchkoliv dalších odborníků a profesí předpokládáno, jelikož mediace vychází z toho, že řešení najdou sami účastníci sporu na vlastní odpovědnost a bez přispění jiných osob. Ale doporučit rodičům mediaci, odkázat je na vhodného mediátora, může kterýkoliv subjekt, který s rodinou pracuje a považuje takové řešení za nejlepší možné.

Na rodiče, kteří si se svým problémem nevědí rady a kteří nejsou zatím připraveni vyhledat odbornou pomoc, zpravidla platí společný postup všech odborníků a profesí, kteří se s nimi při řešení jejich konfliktu setkají. Jde nejčastěji o situace, kdy konflikt mezi rodiči je do značné míry podněcován jejich sporem partnerským. Rodiče se pak prostřednictvím dítěte snaží potrestat bývalého partnera, pomstít se mu, dosáhnout vítězství alespoň co se péče o dítě týče, když už partnerský život znamenal prohru⁵⁷². Pokud rodičům smírné řešení doporučí pracovník OSPOD, rodiče takové doporučení mnohdy neberou vážně. Domnívají se, že tento člověk nepochopil jejich postoj, důvody jejich konfliktu, vůbec je nezná, nic o nich neví. A priori odmítají radu, jak mají svůj problém řešit. Pokud jim ovšem stejný postup doporučí advokát, na kterého se rodiče obrátili, už je to pro ně důvod k zamyšlení. Na rozdíl od pracovníka OSPOD, který je z pohledu některých rodičů pouhým státním zaměstnancem, je advokát rodiči považován za odborníka. Pro některé rodiče může být významné i to, že za služby advokáta platí, tedy předpokládají, že se důkladně seznámil s jejich případem a jejich stanovisky. A pokud je přesvědčuje o tom, že mají svůj konflikt řešit smírnou cestou, mohl by mít pravdu. Když poté ke smírnému řešení a vyhledání odborné pomoci nabádá rodiče

⁵⁷¹ Rozsudek ESLP ve věci Laino proti Itálii ze dne 18. 2. 1999 sp. zn. 33158/96, bod 22.

⁵⁷² K tomu srovnej MATOUŠEK, Oldřich. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 21-22.

i soudce, nezbude jim nakonec nic jiného než připustit, že by jim tento postup mohl skutečně pomoci, když jim ho všichni doporučují⁵⁷³.

Velkým přínosem je i to, když všechny zapojené orgány a instituce nejen, že s rodiči pracují jednotně, tzn. doporučují jim stejný postup při řešení jejich konfliktu a poskytují jim shodné informace, ale také spolupracují⁵⁷⁴. Taková spolupráce zahrnuje nejen vzájemné informování o případu (samozřejmě při zachování povinné mlčenlivosti), ale především všestrannou provázanost, využívání služeb, které ostatní orgány a instituce poskytují, nebo dokážou zajistit lépe, přesměrování rodičů v konkrétní situaci s konkrétním problémem na osobu nebo orgán, který je pro řešení právě takového stavu určený nebo vhodnější⁵⁷⁵. Existuje-li v systému řada různých nástrojů využitelných pro řešení rodičovských konfliktů, ale tyto nástroje nejsou žádným způsobem provázané, nepřispívá to v konečném výsledku nijak k řešení složité rodinné situace. Naopak může být tímto rodina ještě více zatěžována, což může vést i k dalšímu vyhrocení konfliktní situace⁵⁷⁶.

V ideálním případě by prakticky neměla nastat situace, kdy jednotlivé orgány a instituce, s nimiž se rodiče v rámci řešení svého problému postupně setkají, si při poskytování informací rodičům budou protiřečit, odrazovat je od vyhledání služeb a pomoci jiné osoby, nebo nebudou schopny poskytnout vůbec žádné informace o činnosti jiného subjektu, který je do řešení rodičovských konfliktů zpravidla zapojen. Naopak by rodiče ode všech článků systému měli získat vzájemně si korespondující kompletní a pravdivé informace o tom, jak proces řešení rodičovského konfliktu probíhá, kdo je do něj zapojen, jaké služby který článek poskytuje, co je možné od něj žádat a očekávat a jakou činnost naopak nevykonává⁵⁷⁷. Současně by všechny zapojené profese měly rodičům zdůrazňovat, že pro dítě jsou důležití oba rodiče, a proto je potřeba hledat společné řešení, díky kterému bude pro dítě

⁵⁷³ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 64.

⁵⁷⁴ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 49.

⁵⁷⁵ K tomu srovnej RYCHLÍK, Daniel. Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 17.

⁵⁷⁶ ELISCHER, David. Systém sociálněprávní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, č. 11, s. 552.

⁵⁷⁷ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 248.

zachován kontakt a dobrý vztah k oběma rodičům⁵⁷⁸. Zásadním předpokladem takto fungující spolupráce je na jedné straně fakt, že se jednotlivé články systému navzájem uznávají jako rovnocenní partneři, na druhé straně tak ale musí jednotlivé subjekty vnímat především samy sebe⁵⁷⁹. Důležitá je kooperace mezi profesemi participujícími na řešení konfliktu mezi rodiči i z toho hlediska, že jen těžko mohou po rodičích chtít, aby při výkonu svých rodičovských práv a povinností spolupracovali, když samy nejsou vzájemně spolupráce schopny⁵⁸⁰.

V takto synchronizovaném a propojeném systému odpadá riziko, že se rodiče pokusí některý ze zainteresovaných subjektů získat na svou stranu a přesvědčit ho o jednostranné podpoře pouze svého návrhu řešení. V jednotně postupujícím systému jsou totiž všechny složky zaměřeny na oba rodiče (samozřejmě s výhradou advokátů, kdy každý z rodičů má zpravidla vlastního advokáta), žádný z rodičů není žádným způsobem zvýhodněn a preferován, oba mají stejnou výchozí pozici, stejnou možnost přístupu k informacím, stejnou možnost využití nabízených služeb.

Spolupráci je nutné vyžadovat nejen na horizontální úrovni, tzn. mezi jednotlivými zapojenými profesemi, ale také na úrovni vertikální. Tedy jednotný postup a vzájemnou podporu jak v rámci vnitřních struktur (to platí především u OSPOD, kdy pracovníci potřebují podporu svých nadřízených, aby mohli sebevědomě a s plným nasazením plnit své nelehké úkoly při výkonu sociálně-právní ochrany dětí), tak mezi instančně uspořádanými orgány (tedy především soudy).

6.3 Důraz na dohodu rodičů⁵⁸¹

Důraz na dohodu rodičů jako řešení, které rodiče sami připraví, je kladen ve všech představených metodách řešení rodičovských konfliktů (s výjimkou případové konference).

⁵⁷⁸ K tomu srovnej MOSKOPP, Stefanie. *The Parental Alienation Syndrome (PAS) – Das elterliche Entfremdungssyndrom - Möglichkeiten der Intervention und kritische Reflexion*. Koblenz, 2006. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz, s. 100.

⁵⁷⁹ RYCHLÍK, Daniel. Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí (2.). *Právo a rodina*. 2008, č. 6, s. 15.

⁵⁸⁰ K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 53.

⁵⁸¹ Tato podkapitola vychází z příspěvku prezentovaného na konferenci Olomoucké právníké dny pořádané Právníkou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 21. a 22. 5. 2015. Text byl následně publikován v časopise *Acta Iuridica Olomucensia*: ROGALEWICZOVÁ, Romana. Povinnost rodičů dohodnout se ve věcech péče o nezletilé dítě jako součást rodičovské odpovědnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2015, č. 2, s. 149-162

Vychází se jednak ze skutečnosti, že jsou to především rodiče, kteří nesou odpovědnost za společné dítě a jeho život a tudíž by měli sami připravovat a přijímat rozhodnutí, která život dítěte významně ovlivní, jednak z teze, že řešení, které rodiče společně vypracují a na kterém se shodnou, budou také skutečně dodržovat.

Ve fungující rodině většinou rodiče ke konsensu nakonec dospějí, a to často ani ne tak proto, že by si uvědomovali význam své rodičovské odpovědnosti, ale prostě proto, že jsou schopni komunikovat, nalézat kompromisy, jejich pře se týká skutečně pouze dítěte a do jejího řešení se nepromítají problémy v jejich vztahu a hlavně rodiče dokážou řešit věci společně. Rodiče, kteří spolu žijí, řeší častěji běžné otázky každodenního života⁵⁸², nemusí se potýkat s problémy, kvůli kterým mezi rodiči vznikají nejvyhrocenější konflikty, tj. otázky výkonu péče o dítě a styku s dítětem.

Závažnější jsou situace, kdy se o otázce týkající se dítěte neshodnou rodiče, kteří spolu již nežijí, rozcházejí se nebo rozvádějí, nebo jejich vztah skončil sice před delší dobou, ale rodiče, často i jen jeden z nich, tuto skutečnost stále ještě nezpracoval a nepřekonal. Příčiny vzniku rodičovského konfliktu mohou být různé a ne vždy musí být klíčovou příčinou právě rozdílný názor na nejlepší zájem dítěte. Nezřídka se stává, že rodiče do rozepře týkající se dítěte promítají vlastní vzájemnou averzi a dítě používají k „vyřizování si účtů“. Rovněž není výjimečná ani situace, kdy rodiče skutečně o blaho dítěte usilují, ale jejich partnerský konflikt je natolik vyhrocený, že nejsou schopni komunikovat na slušné úrovni a nejsou ochotni ustupovat ze svých názorů a hledat společné řešení už z principu.

Z hlediska časového je tak možné rodičovské konflikty rozdělit do tří skupin:

- Rodiče se nemohou dohodnout ve věci týkající se dítěte v době, kdy jejich vztah trvá, fungují jako rodina a i do budoucna mají v úmyslu soužití zachovat.

V těchto situacích se rodiče nakonec většinou dohodnou a najdou řešení, se kterým budou oba souhlasit a které bude nejlepší i pro jejich dítě. Pokud se jim to však nepodaří, může to být signálem toho, že v jejich vztahu není vše v pořádku a tento vztah bude brzy čelit závažným problémům a není vyloučeno, že časem dojde i k jeho zániku.

- Rodiče se nemohou dohodnout ve věci týkající se dítěte v době, kdy se rozcházejí, kdy řeší svůj vzájemný vztah a jeho ukončení.

⁵⁸² K tomu srovnej VYPUŠTĚK, Radim. K rozhodování o významných záležitostech dítěte. *Právo a rodina*. 2015, č. 4, s. 13.

Tyto situace jsou často nejproblematictější, protože rodiče jsou ovládáni vlastním citovým zmatkem, nejsou schopní se plně soustředit pouze na řešení otázek týkajících se dítěte. Pokud rodiče nedokáží oddělit svůj partnerský vztah od vztahu rodičovského a prostřednictvím dítěte se snaží si vzájemně ubližovat⁵⁸³, nedá se očekávat, že budou schopni dospět k dohodě.

- Rodiče se nemohou dohodnout ve věci týkající se dítěte v době, kdy spolu delší dobu nežijí, rozchod je uzavřený, každý z rodičů vede svůj vlastní život, vztahy rodičů ke společnému dítěti již byly v minulosti vyřešeny buď soudem, nebo dohodou rodičů.

V těchto situacích se velmi obtížně hledá příčina konfliktu. Může jí být nedostatečně, nevhodně, nebo nesprávně zpracovaný rozchod rodičů, a to jedním, nebo oběma z nich. Stejně tak se ale může objevit jakýkoliv nový důvod, proč u jednoho z rodičů vznikne až po uzavřeném rozchodu averze vůči druhému rodiči⁵⁸⁴ (o možných důvodech pro vznik rodičovského konfliktu bylo pojednáno v [kapitole 3.1](#)).

Jakmile se věc stane předmětem soudního řízení, předávají rodiče často svoji odpovědnost za rozhodnutí na autoritu představovanou soudem. Výjimkou jsou situace, kdy rodiče jsou schopní se dohodnout a vzájemnou dohodu pouze chtějí, nebo musí nechat soudem schválit. Největším problémem soudního řízení je skutečnost, že rozhoduje-li autoritativně soud, vyhoví návrhu pouze jednoho z rodičů, nebo úplně nevyhoví návrhu ani jednoho rodiče a přijme takové rozhodnutí, které bude z pohledu soudce nejlepším řešením pro dítě. Což znamená, že druhý z rodičů, nebo dokonce oba rodiče budou rozhodnutí považovat za nesprávné, soudce za podjatého, řízení zmanipulované a nespravedlivé. A nespokojenost rodičů s přijatou úpravou jejich vzájemný konflikt ještě vyostří. Jednoznačně z toho vyplývá, že i v průběhu soudního řízení by s rodiči mělo být pracováno. Mělo by jim být zdůrazňováno, že úprava poměrů jejich dítěte závisí především na jejich rozhodnutí, je součástí jejich rodičovské odpovědnosti. Nejen soudce, kterému povinnost vést rodiče ke smírnému řešení vyplývá přímo ze zákona (§ 474 odst. 1 ZŘS a § 100 odst. 1 OSŘ)⁵⁸⁵, ale i advokáti rodičů a pracovníci OSPOD by měli rodičům vysvětlit význam, obsah a účel rodičovské odpovědnosti a vést je k tomu, aby společnou odpovědnost za společné dítě byli

⁵⁸³ K tomu srovnej HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 71.

⁵⁸⁴ K tomu blíže NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 47.

⁵⁸⁵ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 15.

opět schopni přijmout a vykonávat. Upraví-li rodiče budoucí rodinné poměry vzájemnou dohodou, je velmi pravděpodobné, že na konci rodičovského konfliktu se nikdo nebude cítit ukřivděně. Pokud rodiče přijmou dohodu, nerozhodoval o nich nikdo třetí, ale rozhodli o sobě a svém dítěti oni sami. Lze souhlasit s konstatováním, že „*nespravedlivá dohoda je lepší než spravedlivé soudní rozhodnutí*.“⁵⁸⁶

Ideálním stavem by samozřejmě bylo, kdyby si rodiče uvědomili svoji odpovědnost za rozhodování o dítěti a především svoji odpovědnost za fyzické i psychické zdraví a za celkový vývoj dítěte. Pak by byli schopni potlačit svůj osobní, partnerský konflikt a smířit se s tím, že rodiči společného dítěte zůstanou na celý život bez ohledu na to, že partnery již nebudou. Oddělením rodičovské a partnerské roviny vzájemného vztahu může dojít ke zlepšení komunikace, alespoň té, která se týká dítěte. Rodiče si musí uvědomit, že pro jejich dítě je důležité mít dva fungující rodiče a žít v klidu, bez hádek a konfliktů⁵⁸⁷. Je tedy v zájmu dítěte se dohodnout na jakékoliv otázce s dítětem související, v co nejkratším možném čase a v co nejklidnější atmosféře. Potom již není důležité, zda dohoda rodičů bude neformální, nebo schválená soudem, protože v případě, kdy rodiče sami jsou schopni přijmout dohodu, je soudní řízení, ve kterém dohodu soud schválí, pouhou formalitou. Velmi výstižně shrnul význam spolupráce a schopnosti shodnout se v jednom ze svých nálezů také ÚS: „*Je v zájmu dětí, aby napětí ve vztazích mezi otcem a matkou pominulo, případně polevilo, neboť všechna práva nezletilých do budoucna nejlépe zajistí nikoliv rozhodování soudů, ale schopnost rodičů nezletilých dosáhnout v záležitostech dětí se týkajících alespoň elementární shody*.“⁵⁸⁸

Z rodičovské odpovědnosti vyplývá, že je povinností a právem rodičů chovat se tak, aby fyzické ani psychické zdraví dítěte nebylo ohroženo. Tedy snažit se o to, aby se konflikt rodičů dotknul dítěte co nejméně a aby neměl na dítě negativní dopady. Konflikt mezi rodiči je dítětem vnímán a v mnoha případech se odrazí především na psychickém stavu dítěte. Výjimkou však nejsou ani případy zdravotních komplikací, které se u dětí v souvislosti

⁵⁸⁶ Tento výrok použila ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková v průběhu diskuse „Střídat či nestřídat? To je oč tu běží...“, která se konala dne 9. 4. 2015 na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. K tomu srovnej také MEYSEN, Thomas. „Wenn Ihr mich sehen wollt, könnt Ihr jetzt zu mir kommen!“. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2014, Heft 11, s. 549.

⁵⁸⁷ HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 70.

⁵⁸⁸ Usnesení ÚS ze dne 23. 10. 2013 sp. zn. I ÚS 3021/2012.

s konfliktním rozchodem rodičů objeví. Rodiče by si měli uvědomit, že především mají povinnost ochránit své dítě před důsledky svého jednání⁵⁸⁹.

Největší problém je možné spatřovat ve dvou rovinách. Především je to skutečnost, že rodiče si vůbec nemusí uvědomovat, že péče o psychické zdraví a psychickou pohodu dítěte a o jeho zdárný vývoj je jednou z jejich povinností. S tím ovšem úzce souvisí i fakt, že rodiče si často odmítají připustit, že dělají něco špatně a že svým jednáním dítěti ubližují. Druhou neméně závažnou rovinou je fakt, že zmíněné ustanovení § 858 OZ samotné neobsahuje úpravu situací, kdy rodiče povinnosti a práva plynoucí jim z rodičovské odpovědnosti řádně nevykonávají⁵⁹⁰. Na tyto případy se vztahují ustanovení o možnostech omezení, nebo dokonce zbavení rodičovské odpovědnosti (§ 870 OZ a § 871 OZ), ta však v souvislosti s průběhem a následky rodičovského konfliktu v praxi nejsou využívána. Naopak, smutným důsledkem chování rodičů je spíše skutečnost, že ten z rodičů, který intenzivněji porušuje své povinnosti (manipuluje dítětem, brání ve styku dítěte s druhým rodičem), nejen že za své chování není nijak postižen, ale zpravidla soud dítě svěří do jeho péče.

Rodičům by tedy měly být soustavně připomínány a zdůrazňovány tři zásadní skutečnosti:

- Dítě potřebuje oba své rodiče.
- Rodiče mají povinnost dbát o zdraví, o fyzický, duševní, mravní a rozumový vývoj, chránit své dítě před negativními dopady svého konfliktu.
- Dítě vnímá, co se kolem něj děje, proto by rodiče měli své problémy řešit výhradně mezi sebou a otázky týkající se dítěte upravit v jeho nejlepším zájmu a v co nejkratším možném čase, aby dítě nebylo nuceno žít v nejistotě a obavách z budoucnosti.

Z těchto tří skutečností vyplývá pro rodiče jednoznačně jako nejlepší řešení jejich konfliktu dohoda. Taková dohoda, kterou rodiče vytvoří společnými silami, protože v tom případě je zde největší záruka, že ji budou obě strany dodržovat, protože pro oba rodiče bude představovat přijatelné řešení⁵⁹¹. Dohoda by samozřejmě měla odpovídat nejlepším zájmům

⁵⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 72-73.

⁵⁹⁰ K tomu srovnej ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 817 (§ 858 OZ).

⁵⁹¹ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 17.

dítěte⁵⁹², které by se v závislosti na svém věku a na své rozumové úrovni na jejím vytvoření mělo podílet, nebo by alespoň mělo dostat prostor se k budoucí úpravě svých poměrů vyjádřit⁵⁹³. Skutečnost, že rodiče jsou schopni společně jednat a nakonec dospět k dohodě, vede i k tomu, že se zklidní atmosféra v rodině a zmírní se napjatý vztah mezi rodiči. A konečně se přijetí dohody pozitivně odrazí i v časové náročnosti soudního řízení. Dle ustanovení § 476 ZŘS není možné se odvolat proti rozhodnutí, kterým soud schválil dohodu rodičů. Odpadají tím tedy možné průtahy a další období nejistoty způsobené čekáním na vývoj řízení u odvolacího soudu.

Určitě se najde mnoho uvědomělých rodičů, kteří jsou schopni překonat svůj problém v rovině partnerské, a jako odpovědní rodiče se dohodnou v nejlepším zájmu společného dítěte. Stejně tak je celá řada rodičů, kteří by se bez problémů dohodli, pokud by byli ochotni spolu vůbec o věci mluvit. Ti pak často až u soudu zjistí, že mají stejný názor na věc a za pomoci soudu dohodu uzavřou. O něco složitější je pak práce s rodiči, kteří sice nemají úplně stejný pohled na věc, ale po nějaké době společného jednání, kdy si často vysvětlí i nedorozumění, která k jejich odlišným stanoviskům vedou, k dohodě dospějí. Další skupinou jsou rodiče, kteří potřebují odbornou pomoc, aby spolu vůbec komunikovali, třeba i nejprve vyřešili svůj vzájemný vztah, aby následně byli schopni řešit otázky týkající se společného dítěte. Nejproblémovější skupinu tvoří rodiče, kteří se obrátí na soud, nebo vůbec začnou řešit problém týkající se dítěte, až ve fázi, kdy je jejich konflikt absolutně vyhrocený⁵⁹⁴. Tito rodiče ve své podstatě vůbec neřeší a nechtějí řešit otázky týkající se dětí, pouze tyto otázky využívají jako záminku ve svém vzájemném boji a děti zde používají jako zbraň. Tyto případy jsou pak velmi obtížně řešitelné a také mívají nejzávažnější dopady na děti, o které se v nich jedná. Podobným případem se zabýval i ÚS ve svém usnesení sp. zn. IV ÚS 2107/2013⁵⁹⁵.

V případě, že rodiče nejsou schopni dohodu přijmout nebo vytvořit sami, měli by již v počáteční fázi svého konfliktu vyhledat odbornou pomoc. Mohou se obrátit na psychologa,

⁵⁹² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui Bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 100.

⁵⁹³ STALFORD, Helen. *Children and the European union. Rights, Welfare and Accountability*. Oxford: Hart Publishing, 2012, s. 101.

⁵⁹⁴ WAGNER, Wiebke. Hinwirken auf Einvernehmen zwischen den Eltern im Rahmen einer psychologischen Begutachtung. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 196-197.

⁵⁹⁵ Usnesení ÚS ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV ÚS 2107/2013.

rodinnou poradnu, mediátora⁵⁹⁶, jakéhokoliv odborníka, který bude schopen s jejich konfliktem pracovat a pomoci jim najít společnou řeč a společné řešení. Povinnost rodičů hledat společnou dohodu v zájmu svého dítěte je možné považovat za součást rodičovské odpovědnosti. Pokud některý z rodičů neprojeví alespoň minimální snahu o smírné řešení, mělo by to být následně soudem při rozhodování o úpravě poměrů dítěte reflektováno tak, jak to vyplývá z ustanovení § 907 odst. 3 in fine OZ.

Základem dohody rodičů by však měla být shoda v přijímaném řešení, nikoliv pouze soubor kompromisů. Kompromisy představují ústupky, výměnu „něco za něco“. Pokud jeden z rodičů později nabude dojmu, že ze svých požadavků musel slevit více než druhý rodič, povede to opět pouze k nespokojenosti s nalezeným řešením a k nedodržování dohody. Dohoda založená na konsensu, tedy oboustranné shodě, vychází z toho, že navržené řešení je přijatelné pro oba rodiče, aniž by přitom měli pocit, že se museli něčeho vzdát. Samozřejmě, že ze svých výchozích pozic ustoupit musí, jinak by nebyla možná žádná shoda, ale jedná se o ústupky, které si sami rodiče odůvodní, nikoliv o ústupky výměnou za splnění jiného požadavku⁵⁹⁷. Primárním předpokladem je skutečnost, že rodiče pochopí, že společnou dohodou připraví nejlepší řešení pro své dítě, i kdyby je nepovažovali za nejlepší řešení pro sebe samé.

6.4 Zájem dítěte má přednost před zájmy rodičů

Všechny představené způsoby řešení rodičovských konfliktů kladou důraz na zájem dítěte. Ne u všech metod je zájem dítěte výslovně zdůrazňován, ale podstatou je ve všech případech nalezení takového uspořádání budoucích poměrů v rodině, které budou nejlépe odpovídat potřebám a zájmům dítěte a umožní dítěti zachovat dobré vztahy s oběma rodiči. Míra zastoupení dítěte při hledání řešení rodičovského konfliktu i potlačení zájmů rodičů ve prospěch zájmů dítěte se u jednotlivých metod liší, ale dítě a jeho potřeby a zájmy jsou ve všech případech klíčovým faktorem.

Jak vyplývá i z ustanovení § 6 ZSPOD, dítě, jehož vývoj může být ohrožen v důsledku neschopnosti rodičů vykonávat rodičovské povinnosti, je považováno za ohrožené dítě.

⁵⁹⁶ K tomu blíže KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, s. 88.

⁵⁹⁷ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 15.

Takovému dítěti je ze strany státu poskytována ochrana bez ohledu na vůli jeho rodičů. Práva a povinnosti rodičů v takové situaci musí ustoupit oprávněným zájmům dítěte⁵⁹⁸.

V teorii i praxi je zájem dítěte často diskutovanou otázkou. Na zájem dítěte je možné nahlížet z různých úhlů, v závislosti na oboru, dle kterého je posuzován, dle konkrétních okolností, s nimiž v daném případě zájem dítěte souvisí, nemalou roli hraje i osoba a osobnost toho, kdo právě zájem dítěte posuzuje. Oficiální definice tohoto pojmu neexistuje. Obecně lze zájem dítěte chápat jako to, co si dítě samo přeje, je-li to v souladu s jeho zdravím, psychickým a fyzickým stavem a sociální situací⁵⁹⁹.

Nejlepší zájem dítěte je zdůrazněním potřeby sledovat z možných nabízených zájmů dítěte ten, který má v konkrétní situaci pro konkrétní dítě největší pozitivní přínos. Představuje tedy vytvoření takových podmínek a takového prostředí, které budou na dítě nejpriznivěji působit a nejvíce přispějí k jeho zdárnému vývoji a rozvoji.

Blaho dítěte je termín používaný především odbornou literaturou, některými mezinárodními úmluvami a často zahraniční legislativou. V české právní úpravě se s pojmem blaho dítěte nesetkáme. Nepracuje s ním ani OZ, ani ZSPOD, tedy dva nejdůležitější předpisy zabývající se problematikou rodiny a dětí. Definice pojmu bývá ve většině právních úprav odvozována z judikatury⁶⁰⁰ a právní teorie⁶⁰¹. Za blaho dítěte je považován stav pozitivního sociálního a mentálního cítění, tedy nejen stav, kdy dítěti nic nechybí, ale je navíc doprovázený pozitivními prožitky⁶⁰². Pojem blaho dítěte je považován za pojem nadřazený zájmu dítěte, sledování zájmu dítěte, resp. nejlepšího zájmu dítěte by mělo vést k dosažení blaha dítěte⁶⁰³.

Jednoznačné vymezení pojmu zájem dítěte je prakticky nemožné, a to zejména z důvodu jeho neurčitosti, množství způsobů, jak na něj může být nahlíženo, různým

⁵⁹⁸ NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, č. 8, s. 2.

⁵⁹⁹ K tomu srovnej KRETEN, Norbert. Der Richter im Netzwerk. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 82.

⁶⁰⁰ V České republice je možné odkázat například na nálezy ÚS ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I ÚS 1506/2013, body 24-27.

⁶⁰¹ SCHRAPPER, Christian, KINDLER, Heinz, KATZENSTEIN, Henriette und Kollektiv. *Im Mittelpunkt und doch aus dem Blick? „Das Kind“ im familiengerichtlichen Verfahren bei Kindeswohlgefährdung. Positionspapier*. Heidelberg: Deutsches Institut für Jugendhilfe und Familienrecht, 2014, s. 6.

⁶⁰² CHURCHILL, Harriet. *Parental Rights and Responsibilities. Analysing social policy and lived experiences*. Bristol: The Policy Press, 2011, s. 15.

⁶⁰³ K tomu srovnej ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui Bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 98-99.

vnímáním ze strany různých subjektů a především skutečnosti, že samo dítě může mít o svých zájmech jinou představu než dospělí, kteří o něm rozhodují⁶⁰⁴.

Zájem dítěte je pojem neurčitý. Každý z nás si pod ním může představit něco úplně jiného v závislosti na vlastních zkušenostech, na zaměření své profese, na konkrétní situaci, s níž si v daný okamžik zájem dítěte spojuje. Stejně tak hodnoty, které by zájem dítěte v případné definici vymezovaly, si může každý vykládat úplně jinak. I v souvislosti se zájmem konkrétního dítěte má každý úplně jinou představu, co by právě pro toto dítě bylo v danou chvíli nejlepší.

Výrazné rozdíly v pohledu na zájem dítěte jsou způsobeny také odlišnostmi různých kultur, národností, příslušností k různým sociálním skupinám a svoji roli sehrává také náboženství. Tyto odlišnosti souvisí s významem hodnot, které jednotlivé sociální skupiny zastávají, s jejich hierarchií a také s tím, jak moc lpí na jejich zachování.

V poslední době jsou stále více zdůrazňována participační práva dítěte, tedy právo podílet se na rozhodování o sobě, právo vyjádřit se k záležitostem, které se dítěte týkají, právo na podstatné informace. Názor dítěte má být zohledňován s přihlédnutím ke stupni rozumového vývoje dítěte a schopnosti tento názor formulovat, většina právních úprav stanoví alespoň orientační hranici, od kdy by mělo být dítě bezpodmínečně vyslechnuto a některé právní úpravy dokonce stanoví věkovou hranici, od které by soud neměl rozhodovat v rozporu s názorem dítěte. Dítě, které je schopno se vyjádřit, formuluje svoji představu o tom, jak by měl ideálně vypadat svět kolem něj. Dá se předpokládat, že dítě se domnívá, že to, co si přeje, je v jeho nejlepším zájmu⁶⁰⁵. Není však možné odhlédnout od snadné ovlivnitelnosti dítěte, od jeho třeba zkreslených až naivních představ o reálném životě (k participačním právům dítěte blíže v [kapitole 3.5.1](#)).

Při výkladu zájmu dítěte sehrává důležitou roli projekce vlastních zájmů toho, kdo právě zájem dítěte interpretuje, do vnímání zájmu konkrétního dítěte. A také skutečnost, že

⁶⁰⁴ K tomu blíže KORNEL, Martin. *Nejlepší zájem dítěte*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, s. 29-43.

⁶⁰⁵ Přeje-li si dítě čokoládu, je nepochybně hluboce přesvědčeno o tom, že se jedná o důležitou potřebu, která musí být naplněna, a je tedy v jeho nejlepším zájmu okamžitě čokoládu dostat. Naproti tomu matka, která by mu čokoládu měla dát, si je vědoma toho, že dítě, které teď sní celou čokoládu, nebude v dohledné době obědvat, bude mít zkažené zuby, může mít různé zdravotní komplikace apod., a domnívá se proto, že dostat ihned celou čokoládu rozhodně není v zájmu dítěte. K tomu srovnej např. BALLOFF, Rainer. Kindeswille, Kindeswohl, lösungsorientiertes Vorgehen in der Familiengerichtsbarkeit – welchen Stellenwert hat das Kind im Cochemer Modell? In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 151.

tento člověk vnímá zájem dítěte ze svého pohledu⁶⁰⁶. I při sebevětší snaze o objektivitu a odstup bude dospělý člověk vždy zájem dítěte vykládat z pozice dospělého, už nikdy se na situaci nedokáže podívat z pohledu dítěte. Určení nejlepšího zájmu dítěte by primárně mělo být úkolem rodičů, protože rodiče by své dítě měli znát nejlépe, vědět o něm nejvíce a snažit se ho chránit. Také mohou nejlépe zvážit všechny možnosti rozhodování a vyhodnotit, jaké řešení je pro dítě nejlepší⁶⁰⁷. Tentýž názor zastává i ÚS v usnesení ze dne 17. 4. 2007 sp. zn. IV ÚS 770/2007, ve kterém zdůrazňuje, že „*Jsou to především rodiče, pro které by měl být nikoliv jejich, ale zájem dětí předním hlediskem při jakémkoliv rozhodování, které se jejich děti dotýká.*“⁶⁰⁸ U rodičů je bohužel typické, že své zájmy považují a zaměňují za zájmy dítěte⁶⁰⁹. Přístup by přitom měl být zcela opačný – co je v zájmu dítěte, by současně mělo být zájmem rodiče. To, co potřebuje nebo požaduje rodič, nemusí být vždy to nejlepší pro dítě⁶¹⁰.

Vzhledem k tomu, že děti jsou ty subjekty, které vyžadují vyšší ochranu, které jsou v pozici, kdy samy nemohou účinně bránit své zájmy a potřeby⁶¹¹, mělo by být konečné řešení konfliktu mezi rodiči vždy vedeno tak, aby vyhovovalo dítěti a to i na úkor zájmů rodičů. Preference zájmu dítěte nad zájmy rodiče vyplývá i z judikatury ESLP⁶¹². Zájmy dítěte by přitom měly být nahlíženy právě perspektivou dítěte, nikoliv z pozice dospělého, jak tomu ve většině situací je. Důvody jsou uvedeny výše – zatímco dítě posuzuje svoji situaci, nejlépe zná svoje pocity, vnímá bezprostředně svoje vlastní potřeby a nemusí nutně při vyhodnocení svých zájmů zohledňovat nikoho jiného, rozhoduje-li o zájmu dítěte třetí osoba, může sice znát dokonale situaci dítěte, ale posuzuje ji zvenčí. Což znamená, že pocity a potřeby dítěte zná pouze zprostředkovaně, některé si dokonce může jen domýšlet, a při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte může přihlížet i k zájmům a potřebám svým. Typické je to v případech rodičů, kteří se často domnívají, že to, co je v jejich zájmu, je bez dalšího i v zájmu jejich dítěte, nebo

⁶⁰⁶ K tomu srovnej KORNEL, Martin. Soudce a rozhodování o nezletilém dítěti. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 919-920.

⁶⁰⁷ FINEMAN, Martha Anderson. Taking Children's Interests Seriously. In FINEMAN, Martha Anderson, WORTHINGTON, Karen (eds.). *What is Right for Children? The Competing Paradigms of Religion and Human Rights*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009, s. 231.

⁶⁰⁸ Usnesení ÚS ze dne 17. 4. 2007 sp. zn. IV ÚS 770/2007.

⁶⁰⁹ K tomu srovnej JONES, Phil, WELCH, Sue. *Rethinking Children's Rights. Attitudes in Contemporary Society*. London: Continuum International Publishing Group, 2010, s. 136.

⁶¹⁰ K tomu srovnej TROSSEN, Arthur. Kinder sind auch nur Menschen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 236.

⁶¹¹ K tomu srovnej KRUGER, Thalia. *International Child Abduction. The Inadequacies of the Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 34.

⁶¹² K tomu např. rozsudek ESLP ve věci Elsholz proti Německu ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. 25735/94, bod 50.

naopak na zájmy dítěte neberou ohledy vůbec a vycházejí z toho, že dítě má poslouchat a jejich zájmům se tedy musí přizpůsobit. Přitom by právě rodiče, kteří své dítě milují, se měli snažit dítěti porozumět, pochopit jeho postoj k situaci, vysvětlit dítěti svůj pohled na věc a důvody svého jednání⁶¹³. I z judikatury ÚS vyplývá, že „...kritériem pro rozhodování o svěření dětí by měl být jejich zájem a jejich zdárný vývoj, nikoliv prosazovaná práva rodičů...“⁶¹⁴.

Zájem dítěte jako primární hledisko při posuzování všech záležitostí týkajících se dítěte je uveden jako jedna ze zásad Pokynů Výboru Ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem⁶¹⁵. Při hledání řešení rodičovského konfliktu by měly být v každém případě zohledňovány zájmy dítěte, a to nahlíženy pohledem dítěte. Tedy měl by být zjištěn názor dítěte a dítě by mělo dostat šanci prezentovat svoje přání a pocity. Na základě těchto informací mohou poté dospělí připravovat dohody a řešení, která do života dítěte zákonitě zasáhnou.

Další velmi diskutabilní otázkou je, zda je vůbec nějaká třetí osoba oprávněna rozhodovat o budoucím životě dítěte, určovat, jakým směrem se bude ubírat. To je důležité především v situacích, kdy se dá očekávat, že vývoj dítěte by se v péči každého z rodičů ubíral zcela odlišným směrem. Mělo by to být pouze dítě, které o svém budoucím životě bude rozhodovat, na druhou stranu není správné přenášet zejména na mladší děti odpovědnost za natolik zásadní rozhodnutí⁶¹⁶. Proto by to měli být v první řadě rodiče, kdo uvědoměle a odpovědně rozhodne o budoucím životě svého dítěte s přihlédnutím k jeho potřebám a k jeho nejlepšímu zájmu⁶¹⁷.

⁶¹³ LIAO, S. M. The Right of Children to Be Loved. In FINEMAN, Martha Anderson, WORTHINGTON, Karen (eds.). *What is Right for Children? The Competing Paradigms of Religion and Human Rights*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009, s. 349.

⁶¹⁴ Usnesení ÚS ze dne 26. 10. 2004 sp. zn. IV ÚS 47/2004.

⁶¹⁵ K tomu blíže *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 18.

⁶¹⁶ K tomu srovnej FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 299

⁶¹⁷ SCHULTE-KELLINGHAUS, Thomas. Ist das Kindeswohl eine Gefahr für den Rechtsstaat? Anmerkungen zur strafrechtlichen Verfolgung von Richtern des Oberlandesgerichts Naumburg (Fall Görgülü). In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 113.

6.5 Odpovědnost za rozhodování přenést zpět na rodiče

Oproti soudnímu řízení, kde rozhodnutí o úpravě poměrů připravuje (byť na základě návrhů rodičů) a hlavně přijímá soudce, vycházejí všechny představené způsoby řešení rodičovských konfliktů z toho, že rodiče sami hledají řešení, které by mělo být založeno na jejich dohodě. Pouze s výjimkou případové konference, kde odpovědnost za výsledek nese zpravidla OSPOD jako svolavatel, ve všech ostatních případech jsou to rodiče, kdo konečné řešení vytvoří, a nemohou se tedy zbavit své odpovědnosti za to, jakým způsobem budou jejich budoucí poměry upraveny.

Rodiče, kteří se obrací na soud se zpravidla zcela protichůdnými návrhy na úpravu poměrů dítěte, pouze názorně demonstrují, že nejsou schopni společně o osudu svého dítěte rozhodovat, že nejsou schopni společně vykonávat svou rodičovskou odpovědnost. Často pak takoví rodiče vidí příčinu problému v liknavé práci soudů, nedostatečné podpoře systému, ale vůbec nevidí, že největší měrou přispívají k eskalaci svého konfliktu a vývoji situace oni sami⁶¹⁸. OZ i ÚPD přitom vycházejí z teze, že dítě mají rodiče vychovávat společně, což znamená, že o dítěti mají společně také rozhodovat a za tato rozhodnutí nést společně odpovědnost⁶¹⁹.

Trvá-li každý z rodičů na zcela jiné úpravě budoucího života společného dítěte a odmítá na toto téma diskutovat nebo se vůbec zamyslet nad návrhy druhého rodiče, svědčí to o tom, že rodiče si vůbec nepřipouští, že by situace dítěte mohla být řešena jinak, než si oni sami představují. A už vůbec nejsou ochotni připustit, že by jiná úprava než ta, kterou si přejí oni, mohla lépe vyhovovat zájmům dítěte. Rodiče v těchto případech zaměňují svůj zájem za zájem dítěte. V této souvislosti se lze ztotožnit se nálezem ÚS, v němž bylo řečeno: „*Pokud oba rodiče selhali v tom, že se rozešli a tím znemožnili nezletilému žít s oběma z nich, neměli by selhávat v dalším společném, pozitivně výchovném působení na nezletilého. I když se rozešli, zůstávají stále rodiči dítěte s plnou odpovědností za jeho budoucí vývoj.*“⁶²⁰

Jak bylo opakovaně zdůrazněno, rodiče zaujatí svým konfliktem vůbec nejsou schopni vnímat a zamyslet se nad potřebami a přáními svého dítěte. Často svoje vlastní přání prezentují jako to, co je pro dítě nejlepší, aniž by je vůbec napadlo se dítěte zeptat, zda je

⁶¹⁸ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Posouzení zájmu dítěte z ústavněprávního hlediska. *Právní fórum*. 2010, č. 4, s. 194.

⁶¹⁹ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí – případová studie. *Právo a rodina*. 2008, č. 9, s. 11.

⁶²⁰ Usnesení ÚS ze dne 31. 1. 2007 sp. zn. I ÚS 343/2005.

s takovým stanoviskem ztotožněno. Někteří rodiče si v důsledku celkové komplikované situace svoje počínání vůbec neuvědomují. Pokud je ale někdo na dopady jejich chování na dítě upozorní, dá se očekávat, že se nad sebou zamyslí a přihlédnou i k názoru a potřebám svého dítěte. Proto i případné odborné poradenství, které bude rodičům poskytnuto, by se mělo zaměřit na řešení otázek týkajících se situace dítěte, neřešit s rodiči pouze situaci jejich⁶²¹. Jiná skupina rodičů bohužel vůbec není ochotna dítě vnímat jako zapojený subjekt, kterého se rozpad jeho rodiny také bolestně dotýká. K tomuto vnímání přispívá i celospolečenský trend důrazu na individualismus a zdůrazňování především svých vlastních zájmů a to i na úkor rodiny a nejbližších osob⁶²². Pro tyto rodiče je dítě prostě objekt, který je jim podřízen⁶²³. Pro ně není důležité, jak situaci dítě vnímá, jak se cítí, jaké řešení ono považuje za správné nebo pro sebe nejlepší. Tito rodiče vycházejí z toho, že jediné správné řešení je takové, které bude podle jejich představ, které bude odpovídat jejich potřebám a které bude výhodné pro ně. U těchto rodičů jsou jakékoliv apely na jejich odpovědnost vůči dítěti často marné, ale přesto je potřeba jim význam jejich rodičovství soustavně připomínat.

Přenesením rozhodování o situaci dítěte na soud rodiče vlastně dávají najevo, že odmítají převzít odpovědnost za jiné řešení než to, které sami navrhnou. Trvají na tom, že jediné správné je pouze jejich řešení a mělo-li by být rozhodnuto jinak, nechtějí za takové rozhodnutí nést odpovědnost. Ale součástí rodičovské odpovědnosti je i povinnost rozhodovat o záležitostech dítěte, kdy takové rozhodnutí se sice rodiči líbit nemusí, ale pro dítě je tím nejlepším. Žádný rodič zajisté nechce vidět své dítě v nemocnici v péči lékařů a na operačním sále. Ale v případě, že zákrok sice není nezbytný, ale v danou chvíli je pro zdraví dítěte tím nejlepším řešením, pak většina rodičů s ním, sice nerada, ale souhlasí. V otázkách péče o dítě je situace velmi podobná – chtějí-li mít oba rodiče dítě ve své péči, musí společně najít řešení, které bude nejlépe vyhovovat především dítěti, a přitom s ním budou ztotožněni i oba rodiče. Bude-li pro dítě vhodná střídavá péče, ať se rodiče dohodnou na střídavé péči. Není-li z jakéhokoliv důvodu střídavá péče možná, ale oba rodiče mají k dítěti kladný vztah a jsou způsobilí se o dítě postarat, musí se dohodnout na tom, se kterým z nich bude dítě převážně

⁶²¹ K tomu srovnej LENGOWSKI, Manfred. Cochemer Praxis. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 33.

⁶²² RADVANOVÁ, Senta. Význam rodinné mediace. *Právo a rodina*. 2001, č. 6, s. 9.

⁶²³ K tomu srovnej MCLEOD, Alison. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, s. 33.

žít a s druhým rodičem bude dítěti umožněn styk v nejširším možném rozsahu. Ale za konečné rozhodnutí musí nést odpovědnost právě a jedině rodiče⁶²⁴.

V této souvislosti je možné uvést příklad z praxe, kdy soudce v řízení o úpravu péče o dítě se zeptal matky sedící v jednací místnosti, která trvala na svěřeni dítěte do své péče: „Máte ráda svoje dítě?“ Matka na otázku odpověděla: „Samozřejmě, že mám.“ Poté se soudce zeptal otce, který seděl na druhé straně jednací místnosti: „Máte rád své dítě?“ Otec soudci obratem odpověděl: „Jistěže mám.“ Načež soudce rodičům řekl: „No vidíte, já ho rád nemám a mám o něm rozhodovat.“⁶²⁵ Tato praktická ukázka vystihuje skvělým způsobem bezradnost soudců a neodpovědnost rodičů. Oni mají být milujícími rodiči, kteří mají hledat nejlepší řešení pro své dítě a za toto řešení nést odpovědnost. Ostatně jsou to oni a jejich dítě, kdo bude s tímto rozhodnutím muset dále žít, nikoliv soudce, který rozhodnutí přijme⁶²⁶. Rodiče bohužel většinou prosazují řešení, které bude nejlepším řešením pro ně a na zájmy a potřeby dítěte tolik nehledí, byť by jako milující rodiče měli právě je posuzovat na prvním místě. Zatímco soudce, který neví o rodičích a dítěti nic víc, než zjistil ze soudního spisu, má být odpovědný za rozhodnutí, které ovlivní další život dítěte i jeho rodičů, aniž by k tomuto dítěti měl jakýkoliv vztah, aniž by měl na tomto rozhodnutí jakýkoliv osobní zájem. Moudrý soudce ví, že ať už rozhodne jakkoliv, pro dítě to bude špatně. Většina dětí si přeje mít oba rodiče, žít s oběma rodiči, kteří na sebe nebudou křičet, nebudou se hádat a budou žít v klidném harmonickém vztahu. Rodiče ví, že toto svému dítěti již poskytnout nemohou. Ale měli by si také uvědomit, že za vzniklou situaci jsou odpovědní oni, a tak by také měli být odpovědní za to, jaký bude další život dítěte⁶²⁷. Proto by rodiče sami měli přijmout společné rozhodnutí o dalším osudu svého dítěte, nepřenášet odpovědnost za takto zásadní rozhodnutí na třetí osoby.

⁶²⁴ K tomu srovnej FIGDOR, Helmuth. Was heißt „Kindeswohl“? Zum Dilemma gerichtlicher Entscheidungen über Sorge- und Umgangsrecht. Die Rolle des Familienrichters. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 165.

⁶²⁵ Tento příklad uvedla Miriam Pallová, pracovnice TRIADA – poradenské centrum, o.s., v diskusní části konference Ochrana dětí napříč profesemi, kterou pořádal Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně ve dnech 12. a 13. 6. 2014.

⁶²⁶ K tomu srovnej ROBERTS, Marian. *Mediation in Family Disputes. Principles of Practice*. 3. vydání. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, s. 34; podobně usnesení ÚS ze dne 12. 2. 2013 sp. zn. I ÚS 2644/2012.

⁶²⁷ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 45.

6.6 Využití odborné pomoci

Všechny postupy zabývající se řešením rodičovských konfliktů (s výjimkou mediace a do značné míry i rodinné konference) počítají se zapojením odborníků, tedy nikoliv pouze s poskytnutím právní pomoci, ale také s terapeutickou prací s rodinou. Rodiče sice očekávají, že i jejich právní zástupce nebo pracovník OSPOD se pro ně stanou psychologem, kterému se svěří, vypovídají a který jim třeba poskytne i svoji (zpravidla laickou) radu. Ale v případech vyhocených rodičovských konfliktů je na místě využití pomoci skutečných odborníků, poradců, psychologů, terapeutů, mediátorů. Odborná pomoc je důležitá zejména z toho důvodu, že dříve, než budou rodiče schopni společně hledat řešení rodinné situace, je zpravidla nutné zpracovat jejich rozchod, vyřešit vzájemný konflikt, obnovit komunikaci. Mnohdy je potřeba rodičům pomoci vůbec oddělit partnerskou a rodičovskou rovinu jejich konfliktu. V některých případech je pravděpodobné, že by se časem situace uklidnila a rodiče by veškeré problémy vyřešili sami, zapojení odborné pomoci však může tento proces výrazně urychlit.

Pro využití odborné pomoci se mohou rodiče rozhodnout sami. Tak tomu ale zpravidla nebude v těch nejsložitějších případech, kdy rodiče nemají zájem se domluvit, naopak si potřebují prostřednictvím svého konfliktu dokázat, kdo má pravdu, kdo je lepší, kdo je vítěz. V těchto situacích může být rodičům uložena povinnost vyhledat odbornou pomoc, a to jak ze strany OSPOD, tak ze strany soudu. Mezi odborníky nepanuje jednotné stanovisko, zda vynucené poradenství je či není vhodné⁶²⁸. Na jednu stranu rodiče mají využít odbornou pomoc, protože je to potřeba z hlediska ochrany jejich společného dítěte. Na stranu druhou je sporné, zda mohou být poradenství a terapie účinné, pokud rodiče o pomoc nestojí. Sami psychologové a terapeuti uznávají, že i v těchto případech se často podaří dosáhnout pokroku, vztahy v rodině zlepšit, rodiče posunout na cestě k uvědomění si jejich rodičovských povinností a dopadu jejich konfliktu na dítě⁶²⁹.

⁶²⁸ K tomu srovnej CONEN, Marie-Luise. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 201.

⁶²⁹ FÜCHSLE-VOIGT, Traudl. Verordnete Kooperation im Familienkonflikt als Prozess der Einstellungsänderung: Theoretische Überlegungen und praktische Umsetzung. *Familie, Partnerschaft, Recht – FPR*, 2004, Nr. 11, s. 601. K tomu srovnej také RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 41.

Zejména v případech trvalejších konfliktů mezi rodiči se nedá očekávat, že by se situace vyřešila sama od sebe v krátkodobém časovém horizontu. Z důvodu negativních dopadů na dítě je proto právě v těchto situacích nejvíce potřeba, aby rodičům byla poskytnuta odborná pomoc a to v krajních případech i proti jejich vůli⁶³⁰. A pokud některý z rodičů odmítne na této aktivitě participovat, pak by jeho přístup měl být zohledněn při posuzování výchovných schopností obou rodičů a rozhodování o úpravě péče o dítě.

Odbornou pomoc je možné využít ve kterékoliv fázi rodičovského konfliktu. Čím dříve se tak stane, tím snadnější práce s rodinou bude a dá se očekávat, že se podaří vztahy mezi rodiči zlepšit nebo alespoň přispět ke zmírnění napětí v rodině. Rodiče tak mohou vyhledat pomoc odborníka před zahájením soudního řízení, v jeho průběhu, a to stále na dobrovolné bázi nebo na základě uložení povinnosti ze strany OSPOD nebo soudu, nebo i po skončení soudního řízení⁶³¹.

Je možné se setkat v zásadě s několika skupinami rodičů, kteří se rozešli a potřebují upravit vzájemné vztahy a vztahy k dětem do budoucna.

- U rodičů, kteří jsou ihned schopní se dohodnout v otázkách týkajících se společných dětí, se s rodičovskými konflikty nesetkáme. Pokud tito rodiče musí úpravu poměrů k dětem řešit soudní cestou, obvykle soudu předloží dohodu, kterou soud schválí. Nebyli-li rodiče manželé a nemusí vztahy k dětem mít upraveny soudním rozhodnutím, buď se na soud vůbec neobrací a funguje jejich neformální dohoda, nebo si soudem nechají dohodu schválit pouze pro jistotu⁶³². Výjimečné nejsou ani případy, kdy rodiče sice nemají konflikty v otázkách rodičovských, ale konfliktní jsou jejich vztahy osobní, v tom případě existuje riziko, že se tento partnerský konflikt časem promítne i do vztahů rodičovských.
- Rodiče, kteří mají vyřešený svůj partnerský vztah, ale nemohou se dohodnout v otázkách týkajících se dětí, jsou skupinou, která má největší šanci na vyřešení problému při využití odborné pomoci. Ať už je tato pomoc poskytnuta v jakékoliv formě (mediace, rodinné či rodičovské poradenství, psychologické poradenství, rodinná terapie atd.), dá se očekávat, že rodiče, kteří nejsou natolik zmítáni emocemi z partnerského vztahu, budou přístupnější ke

⁶³⁰ K tomu srovnej FRINTA, Ondřej. Povinná rodinná mediace. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan. (eds.). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 162.

⁶³¹ K tomu srovnej BLUM-MAURICE, Renate. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht eines Kinderschutz-Zentrums. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 300.

⁶³² K tomu srovnej WIESNER, Reinhard. Die Rolle der Kinder- und Jugendhilfe im Elternkonflikt. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 46.

společnému řešení v otázkách rodičovských. Efektivní odezvu bude mít odborná pomoc nejčastěji u rodičů, kteří jsou si vědomi toho, že mají problém a že je potřeba v zájmu dítěte tento problém řešit⁶³³.

- Nejproblematictější jsou naopak rodiče, kterými stále zmítá jejich problém partnerský a z něj plynoucí emoce a kteří současně musí řešit otázky rodičovské. Většina rodičů totiž tyto dvě roviny není schopna oddělit. U těchto rodičů se dá očekávat, že práce odborníků s rodinou je více než žádoucí a bude to práce dlouhodobá.

V každém případě je však využití odborné pomoci, především v těch případech, kdy rodiče nejsou schopni svoje emoce zvládnout sami, maximálně zapotřebí. Nedá se očekávat, že se rodiče se složitou životní situací vyrovnají vlastními silami a především že si sami uvědomí, co svým chováním způsobují svému dítěti⁶³⁴. Právě kvůli dítěti je nutné zapojit do řešení těchto problémů odborníka, který rodičům pomůže najít ztracenou rovnováhu a přenést ohnisko pozornosti z vlastních problémů na problémy dítěte, kterého se konflikt mezi rodiči také dotýká a které jím je zatěžováno a traumatizováno.

Vyřešení takového problému není práce pro právníka ani sociálního pracovníka. Problém v této oblasti je schopen efektivně pomoci rodičům vyřešit pouze odborník z řad psychologů. Nicméně i psychologická intervence ze strany advokáta, soudce, nebo pracovníka OSPOD může být účinná, ovšem pouze za předpokladu, že taková osoba má alespoň základní povědomí o psychologii⁶³⁵.

Nepopiratelnou skutečností je i to, že často rodiče potřebují pouze čas, aby se napjaté vztahy mezi nimi uklidnily, aby se oba vyrovnali s nově vzniklou situací a uvědomili si, co jim životní změna přinese a jak svůj život směřovat dál. Bohužel se prakticky v žádném případě nedá odhadnout, kolik času bude konkrétní pár potřebovat a je-li tedy rozumné nechat rodiče a tím i jejich děti vyřešit situaci svépomocí, nebo zasáhnout.

Pro zabránění další eskalaci konfliktů mezi rodiči je možné využít nejrůznější metody. Kromě předání rodičů do rukou odborníka, nejčastěji manželské či rodinné poradny, psychoterapeuta, nebo psychologa, je možné využít i metody analyzované v předcházející

⁶³³ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. Návštěvy v rodinách při výkonu SPOD. *Právo a rodina*. 2010, č. 1, s. 4-5.

⁶³⁴ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012, s. 77-78.

⁶³⁵ K tomu srovnej HOMMEL, Mario. Rechtsanwälte in Trennung- und Scheidungsverfahren. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 20.

[kapitole 5](#) – mediaci či collaborative law. Zde je však na místě zdůraznit, že tyto metody nemusí být efektivní a použitelné ve všech případech a pro obě je charakteristické, že vyžadují alespoň minimální schopnost rodičů společně komunikovat a současně zájem rodičů o vyřešení situace⁶³⁶.

Pokud se nepodaří zastavit nárůst nevraživosti mezi rodiči, vede to pouze ke komplikacím v soudním řízení, neúměrnému zatěžování dítěte, které musí být svědkem hádek a výstupů mezi rodiči, je nuceno komunikovat s celou řadou nových lidí – soudními znalci, sociálními pracovníky, kdy každý chce s dítětem probírat rodinnou situaci, která je pro ně už tak dost traumatizující. V okamžiku, kdy problémy mezi rodiči začnou negativně dopadat na dítě a současně je rodina v kontaktu s advokátem nebo pracovníkem OSPOD řešícím situaci dítěte a rodiny, je na místě neprodleně směřovat rodiče k vyhledání odborné pomoci a všemi možnými prostředky usilovat o uklidnění situace⁶³⁷. Primárním zájmem je ochrana nezletilého dítěte, tedy vymanění dítěte z centra rodičovského konfliktu. Mají-li rodiče potřebu řešit svůj problém, musí to dělat tak, aby u toho dítě nebylo a aby se to dítěte dotýkalo pouze minimálně. Pokud nejsou schopni se ovládnout sami, musí být využita odborná pomoc, ať už ji vyhledají dobrovolně, nebo jsou k jejímu využití donuceni.

Některé vyhrocené situace mezi rodiči mohou být způsobeny pouhou špatnou interpretací legislativních výrazů. Povědomí o obsahu některých právních pojmů je mezi laickou veřejností často na velmi nízké úrovni⁶³⁸. Pokud v takovém případě jeden z rodičů navrhne určitou úpravu poměrů k dítěti a druhý rodič si tento pojem špatně vyloží, může se domnívat, že pro něj taková úprava bude mít negativní následky a nejen, že odmítá s navrhovaným řešením souhlasit, ale ještě považuje takovýto návrh za pokus o zásah do svých práv a útok na svoji osobu.

Situaci nepřispívá ani skutečnost, že soudy nemohou účastníky řízení poučovat o hmotném právu. Dle ustanovení § 5 OSŘ mohou být ze strany soudů účastníkům řízení poskytnuty pouze právní informace procesního charakteru, což ovšem může být někdy i na

⁶³⁶ K tomu srovnej AMMON, Martina, SCHÄDER, Susan, HARTMAN-HILTER, Birgit. Vom Cochemer Modell zur Cooperativen Praxis. Das logische Fortschreiben eines Erfolgsmodelles. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 133.

⁶³⁷ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 163.

⁶³⁸ K tomu srovnej SALZGEBER, Joseph. Von konventionell bis Cochemer Modell: Das breite Wirkungsspektrum richtig verstandener Begutachtung. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 178.

škodu⁶³⁹. Domnívám se, že soudy by v řízeních, jejichž těžištěm je rodičovský konflikt, měly účastníkům řízení poskytovat potřebné poučení i o jejich právech a povinnostech ve vztazích mezi sebou a ke společnému dítěti. Tento postup je vhodný už z toho důvodu, že neexistuje povinnost právního zastoupení. Svou roli může ale sehrát i to, že advokáti mohou rodiče podporovat v konfliktní strategii vedení řízení, která může úzce souviset právě se špatným vnímáním práv a povinností mezi rodiči a dětmi. Nebo advokát vůbec nemusí vědět o tom, že rodiče si některé právní pojmy vykládají nesprávně.

Nejčastěji tato mylná interpretace souvisí s návrhem na svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. Mezi mnoha rodiči stále panuje zcela mylná představa o tom, že druhý rodič, do jehož péče dítě nebude svěřeno, ztrácí takovým rozhodnutím veškerá práva k dítěti, nesmí nijak zasahovat do jeho výchovy, rozhodovat o podstatných věcech týkajících se dítěte, zůstává mu pouze vyživovací povinnost a právo stýkat se s dítětem v termínech, které stanoví soud. Pokud má stejně mylnou představu i rodič, který návrh podal, je situace obzvláště komplikovaná, protože nebude-li rodičům poskytnuta odborná pomoc a současně jim nebudou příslušné právní instituty odpovídajícím způsobem vysvětleny, dají se v budoucnu očekávat velké problémy.

Další oblastí, kde díky špatnému chápání významu pojmu často dochází k nedorozuměním, je snaha o svěřeni dítěte do střídavé péče rodičů. Jedním z omylů je představa, že střídavá péče znamená, že péče obou rodičů bude stejná, tedy čas, který dítě stráví v péči jednoho rodiče, bude přesně odpovídat času, který dítě stráví v péči druhého rodiče. Taková úprava samozřejmě možná je, ale ze zákona nevyplývá, že není možné svěřit dítě do střídavé péče rodičů s nerovnoměrným rozdělením⁶⁴⁰. Ani judikatura ÚS v tomto směru není jednotná. V některých rozhodnutích je střídavá péče označena za model, který umožňuje oběma rodičům stejný podíl na péči o dítě⁶⁴¹, jiná rozhodnutí takovéto rozdělení péče sice označují za klasický model, ale zdůrazňují, že není podmínkou a že nejdůležitější pro rozhodnutí o rozdělení péče je zájem dítěte⁶⁴². Druhý omyl s rozdělením péče velmi úzce souvisí a týká se výživného. Mnoho rodičů se domnívá, že bude-li dítě svěřeno do střídavé péče, odpadá tím jejich vyživovací povinnost. Ani tato domněnka není správná. Při stanovení

⁶³⁹ NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*. 2001, s. 2.

⁶⁴⁰ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 96 (§ 26 ZoR).

⁶⁴¹ Např. náleží ÚS ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I ÚS 3216/2013, body 30-31, 36.

⁶⁴² Např. usnesení ÚS ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II ÚS 207/2015.

výživného bude v tomto případě soud vycházet jednak z rozdělení péče rodičů, ale také z jejich ekonomické situace. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů, a proto je správné, že je-li životní úroveň jednoho z rodičů vyšší než životní úroveň druhého rodiče, pak rodiči, který je na tom ekonomicky lépe, bude určeno vyšší výživné. V praxi jsou tyto situace obvykle řešeny tak, že je-li v případě střídavé péče každému z rodičů uložena povinnost platit výživné v jiné výši, platí se pouze rozdíl⁶⁴³.

Problematika výživného je zdrojem konfliktů sama o sobě. Řada rodičů, bohužel zejména mužů, má velmi zkreslenou představu o tom, jaké náklady s sebou péče o dítě přináší. Domnívají se, že výživné, které na dítě platí, je zbytečně vysoké a částku, která není na potřeby dítěte využita, utratí pečující rodič na svoje potřeby. Kromě skutečnosti, že rodič, který nikdy sám o dítě po delší dobu nepečoval, nemá vůbec objektivní představu, jaké jsou potřeby dítěte a „kolik dítě měsíčně stojí“, se velmi často zapomíná i na skutečnost, že výživné nemá pouze pokrýt potřeby dítěte, ale že dítě má právo se podílet na životní úrovni svých rodičů⁶⁴⁴. To znamená, že částka výživného má být v určité míře odrazem ekonomické situace povinného rodiče. Výše výživného je v současné době zpravidla určována takovým způsobem, že rodič, který o dítě osobně pečuje, má v této souvislosti výrazně vyšší náklady než rodič, který pouze platí výživné. Nehledě na to, že pečující rodič zajišťuje svoji vyživovací povinnosti zčásti právě osobní péčí o dítě, péčí o domácnost, v níž s dítětem žije, věnuje dítěti velkou část svého volného času a i veškerá tato „naturální plnění“ se dají z ekonomického hlediska převést na finanční hodnoty.

Toto všechno jsou skutečnosti, které si rodiče často neuvědomují a které je potřeba jim opakovat, zdůrazňovat a vysvětlovat. Pokud se s nimi seznámí a pochopí okolnosti a souvislosti své situace, může to rovněž významně přispět k zeslabení konfliktních tendencí rodiče, který zastává útočnou strategii z důvodu špatného vnímání právního stavu věci.

6.7 Shrnutí

Určitě není možné říci, že rodičovský konflikt je možné vyřešit smírnou cestou právě při dodržení všech uvedených principů. Nepochybně by se daly uvést další principy nebo

⁶⁴³ Problematikou střídavé péče v kontextu rodičovského konfliktu jsem se zabývala v článku publikovaném v časopise *Právo a rodina*. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Střídavá péče a rodičovský konflikt. *Právo a rodina*. 2016, č. 2, s. 8-13.

⁶⁴⁴ K tomu srovnej KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 35.

pravidla, jejichž dodržování může přispět k uklidnění vyhrocených vztahů mezi rodiči a k nalezení řešení rodinné situace, které bude v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Stejně tak ale nemůžeme vyloučit, že rodičovský konflikt se podaří smírně vyřešit, i když některý z představených principů nebude dodržen úplně, nebo se dokonce vůbec neuplatní. Uvedené principy však zcela jistě patří mezi základní a nejdůležitější předpoklady, které jednoznačně k takovému řešení vedou.

Je zcela evidentní, že jednotlivé principy jsou vzájemně propojené a mnoho z nich nemá význam samo o sobě. I když dojde k včasné intervenci do rodičovského konfliktu, ale nikoliv k terapeutické práci s rodinou, ničemu neprospěje, že bude přijato v krátké době rozhodnutí soudu, kterým sice budou vztahy v rodině upraveny, ale nebude přitom zjištěn a zohledněn názor a nejlepší zájem dítěte a vztahy mezi rodiči zůstanou nadále konfliktní. I když bude rodičům nařízeno využití odborné pomoci, ani pomáhající profese s rodičovským konfliktem nic nezmůžou, pokud nebudou podporovány ze strany OSPOD, soudů⁶⁴⁵ a v ideálním případě i ze strany právních zástupců rodičů. Nedá se očekávat, že dohoda rodičů upraví poměry v rodině v nejlepším zájmu dítěte, pokud rodiče nebudou rozumět právnímu významu jednotlivých ujednání dohody. Podobných rozporů by bylo možné uvést celou řadu.

Vzhledem k tomu, že uvedené principy jsou vzájemně propojené a je potřeba je uplatňovat společně, není možné vytvořit jejich pořadí dle významu, nebo hodnotit, který je důležitější než ostatní. Nedá se očekávat, že všechny subjekty zapojené do řešení rodičovských konfliktů začnou ze dne na den uplatňovat všechny uvedené principy. Proto i každý dílčí krok k jejich uvedení do praxe je třeba považovat za úspěch. Každý další subjekt, který si uvědomí význam smírného vyřešení rodičovského konfliktu pro dítě, každý další princip, který se stane obecně uznávaným pravidlem, které bude při práci s rodinou dodržováno, může přispět ke zlepšení života jednoho dítěte, pomoci mu, aby v jeho dětství a dospívání plnohodnotně figurovali oba rodiče bez zbytečných hádek, konfliktů a stresu.

⁶⁴⁵ K tomu srovnej CONEN, Marie-Luise. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 205.

7 Aplikace principů smírného řešení rodičovských konfliktů v praxi

V předcházející [kapitole 6](#) jsem uvedla principy, které jsou předpokladem smírného řešení rodičovských konfliktů. Nyní se budu věnovat otázce, jaký je současný přístup praxe k aplikaci těchto principů. Tedy zcela konkrétně, zda jsou v praxi uplatňovány, zda je pro jejich uplatnění vhodně nastavena legislativa, resp. zda vůbec je nutné uplatnění daného principu řešit zákonnou úpravou, případně jakým způsobem by bylo potřeba právní úpravu změnit, aby daný princip bylo možné zavést do praxe řešení rodičovských konfliktů.

7.1 Včasná a rychlá intervence

7.1.1 Úvahy *de lege lata*

Soudy nejsou při projednávání věci (s výjimkou návrhů na předběžné opatření) vázány žádnými lhůtami. Nic jim proto nebrání, aby se případy rodičovských konfliktů zabývaly v nejkratším možném termínu. Navíc je především na úvaze soudce, zda konkrétní případ vyhodnotí jako natolik potřebný neodkladného zásahu, že se mu bude věnovat přednostně⁶⁴⁶. Velkým problémem zde je vnímání a postavení opatrovnických soudců. Opatrovnické soudnictví je systémem chápáno jako „podřadné“, opatrovnickí soudci nemají asistenty. Vychází se z mylné teze, že na rozhodování o rodinném právu není co zkazit. Přitom rodinněprávní agenda je zcela specifická a je potřeba si uvědomit, že způsob, jakým bude řízení vedeno, jak dlouho bude trvat, zda a jak bude s účastníky řízení pracováno, se nesmazatelně promítne do budoucího života nejen účastníků řízení, ale především jejich dětí⁶⁴⁷.

Rychlost projednání věci přitom neznamená věc co nejrychleji vyřešit. Jde především o to ve věci co nejrychleji podniknout procesní kroky, ukázat účastníkům řízení, že se jejich

⁶⁴⁶ KOLBA, Jan. Opožděná spravedlnost. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 179.

⁶⁴⁷ K tomu srovnej ŠMÍD, Ondřej. In ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 204.

problémem někdo zabývá⁶⁴⁸. A těmi prvními kroky, které by podniknuty skutečně měly být, je nabídnutí pomoci rodičům a zdůraznění, že řešení je především v jejich rukou a oni by se měli snažit věc sami vyřešit. A samozřejmě jim k tomu poskytnout dostatečný prostor a nabídnout pomoc.

Dojde-li k neodůvodněným průtahům v řízení způsobeným soudem, mají účastníci řízení v současné době tři nástroje, jejichž pomocí se mohou domoci nápravy. Jednak je to možnost stížnosti předsedovi soudu na nečinnost příslušného soudce podle § 171 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Tato stížnost musí být vyřízena do jednoho měsíce od jejího podání a stěžovatel musí být vyrozuměn o tom, zda byla stížnost shledána důvodnou a jaká opatření byla přijata k napravení situace (§ 173 odst. 1 a 3 zákona o soudech a soudcích). Druhou možností je návrh nadřízenému soudu na stanovení lhůty k provedení procesního úkonu (§ 174a zákona o soudech a soudcích)⁶⁴⁹. Tento nástroj je sice výrazně efektivnější, bohužel ale docela málo využívaný, neboť není příliš známý. Třetím nástrojem je stížnost k ÚS, kterou je možné podat, pokud je soudní řízení zatíženo neúměrnými a neodůvodněnými průtahy, v jejichž důsledku jsou porušována ústavně zaručená práva stěžovatele. V těchto situacích je ústavní stížnost přípustná, ačkoliv není splněna podmínka vyčerpání veškerých opravných prostředků, které zákon připouští [tato výjimka je upravena v ustanovení § 75 odst. 2 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu].

7.1.2 *Úvahy de lege ferenda*

Jednoznačným zakotvením lhůt pro jednotlivé úkony v rámci řízení o úpravě poměrů dítěte do zákona by samozřejmě došlo k omezení zbytečného protahování těchto řízení. Soudy by byly nuceny lhůty dodržovat a účastníci řízení by měli alespoň představu, v jakém časovém horizontu mohou ve své věci očekávat posun kupředu.

Zavedení povinnosti nařídit první jednání ve věci – po vzoru Německa – do jednoho měsíce od podání návrhu má zcela určitě zásadní význam, protože tím je zajištěno, že soudce se s rodinou setká poprvé ve chvíli, kdy poměry ještě zpravidla odpovídají situaci popsané v návrhu. Na druhou stranu se jedná o poměrně krátkou lhůtu na to, aby se s rodinou a její

⁶⁴⁸ K tomu srovnej KILKELLY, Ursula. In HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, BATES, Edward, BUCKLEY, Carla. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 393.

⁶⁴⁹ HOLÝ, Libor. Potenciální kontraproduktivnost institutů ochrany proti prodlevám v soudním řízení. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 112.

situaci stihl důkladně seznámit pracovník OSPOD, případně doporučit a navázat spolupráci s některou z pomáhajících profesí⁶⁵⁰.

Hlavní překážkou, která zavedení této lhůty brání, je však Ministerstvem spravedlnosti uváděný argument, že bude-li zavedena tato lhůta pro řízení o úpravě poměrů dítěte, budou se podobného opatření domáhat i odborníci z jiných právních odvětví pro řízení ve věcech týkajících se jejich specializace. Zde je potřeba poukázat opět na skutečnost, že rodinné právo a rodinněprávní problematika je oblastí zcela specifickou se zcela specifickými potřebami a dopady (což se samozřejmě dá tvrdit i o řadě dalších odvětví). Především je však důležité si uvědomit, že tato řízení, především pak délka jejich trvání, má bezprostřední vliv na děti, kterým čas ubíhá rychleji než dospělým.

Skutečnost, že v Německu probíhá soudní řízení podstatně rychleji, se odvíjí jednak od stanovené lhůty, během které má být nařízeno první řízení ve věci, jednak od nepsaného pravidla, že řízení je ukončeno nejpozději na třetím jednání (první jednání je informační pro soud – zda rodiče jsou či nejsou schopni dospět k dohodě sami, druhé jednání proběhne nejpozději po třech měsících, pokud rodiče dosáhli dohody za pomoci rodinné poradny, je tato dohoda schválena, pokud ne, je jmenován soudní znalec, opět nejdéle po třech měsících je nařízeno třetí jednání ve věci, na kterém je buď schválena dohoda vypracovaná rodiči za pomoci soudního znalce, nebo soud ve věci autoritativně rozhodne)⁶⁵¹.

Bez fungujícího systému spolupráce s poradnami je samozřejmě nemyslitelné, aby byl okamžitě aplikován stejný systém i v České republice. Ale alespoň snaha nařizovat první jednání ve věci v co nejkratším možném čase, nedělat zbytečně dlouhé prodlevy mezi jednáními a snažit se věc zbytečně neprotahovat a řízení ukončit nejpozději v průběhu několika měsíců, by byla ze strany opatrovnických soudců žádoucí. Samozřejmě neopominutelným faktorem je zde procesní aktivita samotných účastníků. Pokud se rodiče budou odvolávat proti každému dílčímu usnesení, budou se omlouvat z jednání, opakovaně žádat o odročení, negativně se to projeví na trvání celého řízení, aniž by prvoinstanční soud

⁶⁵⁰ K tomu srovnej RÖHRBEIN, Ansgar, MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Vom Suchen und Finden des ersten Schrittes oder vom erfolgreichen Beispiel einer kleinen Region. In MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, s. 64.

⁶⁵¹ K tomu srovnej RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 47-50.

měl možnost tuto délku jakkoli ovlivnit a jakékoliv zákonem stanovené lhůty na této skutečnosti nic nezmění⁶⁵².

Co se týče lhůt pro další úkony v řízení, mohla by být upravena i maximální délka odstupu mezi jednotlivými jednáními a pevně stanoveny lhůty pro vypracování znaleckých posudků. Nejdelší přípustnou délku celého řízení podle mého názoru nemá smysl stanovovat. Pokud by byla příliš krátká (např. šest měsíců), objektivně by nebylo možné ji dodržet ve zvláště složitých případech. Naopak příliš dlouhá doba pro ukončení řízení (např. rok a déle) by mohla být využívána i v případech, které by bylo možné a vhodné ukončit za výrazně kratší dobu. Některé lhůty již skutečně zákonem upraveny jsou⁶⁵³, ale skutečnost, že soud může rodičům uložit až na tři měsíce povinnost účastnit se mediačního nebo jiného mimosoudního smírčího jednání a že soudy ukládají znalcům lhůty pro vypracování posudků, ještě neznamená, že další jednání ve věci je nařizováno bezprostředně po uplynutí těchto lhůt.

7.2 Spolupráce a jednotný postup

7.2.1 Úvahy *de lege lata*

Vzájemné spolupráci a jednotnému postupu jednotlivých profesí zapojených do řešení rodičovského konfliktu v současné situaci nestojí z právního hlediska nic v cestě. Advokáti mohou své klienty vést ke smírnému řešení, motivovat je ke spolupráci s OSPOD a pomáhajícími profesemi a tím velmi usnadňovat jejich práci. OSPOD by měly ke smírnému řešení rodičovských konfliktů přispívat už ze samotné podstaty své činnosti. Mělo by být i v jejich vlastním zájmu mít přehled o nabídce pomáhajících profesí v jejich obvodu a spolupracovat s nimi, mít vstřícný přístup nejen ke klientům, ale i k jejich právním zástupcům, a úzce spolupracovat se soudem. Soudci by měli být schopní usměrnit jak účastníky řízení, tak jejich advokáty, pokud se snaží vést řízení konfliktním způsobem. Stejně jako pracovníci OSPOD by i soudci měli mít přehled o možnostech využití odborné pomoci rodinou, případně se v tomto směru moci spolehnout na informace nebo doporučení OSPOD. Pomáhající profese jsou ve své činnosti zcela odkázány na podporu ze strany OSPOD

⁶⁵² K tomu srovnej FEISTAUEOVÁ, Vladimíra. Pohled praxe na opatrovnické řízení v souvislosti s rozvodem manželství. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 160.

⁶⁵³ K tomu srovnej BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 649 (§ 100 OSŘ).

a soudů, protože na rozdíl od těchto institucí nemají žádné pravomoci ve vztahu k rodičům jako klientům⁶⁵⁴. Jedinou problematickou profesí co do spolupráce jsou soudní znalci. Ty totiž v českých podmínkách na rozdíl od Německa do systému interdisciplinární spolupráce příliš zařadit nejde. Znalci dostanou od soudu zcela jasné zadání, které mají splnit. Mohou přispět ke smírnému řešení tím, že se pokusí znalecký posudek vypracovat co nejrychleji (zde jsou však opět odkázáni na vstřícnost a snahu ze strany rodičům, vůči kterým nemají sami o sobě žádné prostředky, jak je ke spolupráci donutit), ale nemohou na rodiče nijak působit, vést je k řešení, provádět terapii. Znalec má pouze jednotlivé rodinné příslušníky a jejich vztahy diagnostikovat, ze svých zjištění vyvodit závěry a výslednou zprávu odevzdat soudu⁶⁵⁵.

Problematickou se jeví také otázka povinné mlčenlivosti, kterou je vázána většina pomáhajících profesí a která tvoří základ jejich práce s rodičem jako klientem. Aby mohla být pomoc účinná, svěřují rodiče často odborníkům informace, které by před soudem nikdy zveřejnit nechtěli. Mohou to udělat právě proto, že ví, že pomáhající profese jsou vázány povinností mlčenlivosti o všem, co jim klient sdělí, a tato mlčenlivost není prolomena ani ve vztahu k soudu⁶⁵⁶. Což je nepochybně správné. Ale tato mlčenlivost se vztahuje i na to, zda rodiče při poradenství aktivně spolupracují, zda mají snahu hledat řešení, zda jednájí v zájmu svého dítěte, nebo sledují pouze své vlastní zájmy. V některých situacích je i pro odborníka složité tyto aspekty objektivně posoudit, ale právě přístup rodičů k poradenství může o jejich skutečném postoji k rodinné situaci ledacos vypovědět a domnívám se, že soud by měl mít možnost tyto informace získat.

Zda zástupci jednotlivých profesí budou při práci s rodinou sledovat jednotný postup, závisí vždy na konkrétních pracovnících, kteří do případu budou zapojeni. Proto záleží především na tom, jaká skupina lidí se kolem řešení daného případu sejde, zda budou tito lidé zajedno v tom, že je potřeba postupovat určitým způsobem v zájmu nezletilého dítěte, zda si

⁶⁵⁴ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 147.

⁶⁵⁵ K tomu srovnej HOŘÍNOVÁ, Anna. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé. In *Dny práva 2008 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 895.

⁶⁵⁶ K tomu srovnej např. WEBER, Matthias. Umgang mit hochstrittigen Fällen. In *Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“*. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, s. 45.

budou složitou situaci dítěte uvědomovat a budou vidět cestu, jak mu pomoci, právě ve spolupráci s ostatními zapojenými subjekty⁶⁵⁷.

7.2.2 *Úvahy de lege ferenda*

Aby si co nejvíce pracovníků jednotlivých profesí uvědomilo význam vzájemné spolupráce a smírného řešení rodičovských konfliktů obecně, je důležitá osvěta a vzdělávání. U pracovníků OSPOD a pomáhajících profesí se většinou nesetkáváme s problémem chybějícího zájmu o smírné řešení nebo zájmu o práci s rodinou. Přesto i pro tyto odborníky je další vzdělávání, sdílení informací a zkušeností velmi důležité.

Mnohem větší důraz je však potřeba klást na vzdělávání zástupců právnických profesí, tedy především na advokáty a soudce. Pro ani jednu z těchto profesí není jakékoliv další vzdělávání povinné. Sice se zavazují k celoživotnímu vzdělávání a zvyšování své odbornosti v souvislosti se vstupem do advokátního stavu a jmenováním do funkce, ale jedná se spíše o závazek morální. Nevynutitelný a nekontrolovaný. Z praxe se pak ukazuje, že pravidelná školení pořádaná Justiční akademií navštěvují stále stejní soudci, kteří skutečně o problematiku mají zájem. Totéž platí o advokátech, pro které navíc přítomnost na školeních či konferencích zabývajících se rodinněprávní tematikou znamená ušlý výtěžek, protože se jedná o čas, který mohli věnovat práci, za kterou jsou odměňováni, což logicky také snižuje jejich motivaci k účasti na podobných akcích. Nedostatečné znalosti se pak samozřejmě odrážejí v kvalitě odvedené práce jak soudců, tak advokátů⁶⁵⁸. A absentující povědomí o významu spolupráce s ostatními profesemi má tytéž dopady.

V každém případě je ale potřeba, aby osvěta o rodinněprávní problematice, například v podobě konferencí, a další vzdělávání formou seminářů a školení se stalo povinnou součástí profesního života všech odborníků, kteří se na řešení rodičovských konfliktů podílejí.

⁶⁵⁷ K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, s. 200-201.

⁶⁵⁸ K tomu srovnej KAMARYT, Václav. Právo na spravedlivý soudní proces – problém soudů, který je jině v naší společnosti vyřešen. In *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 152.

7.3 Důraz na dohodu rodičů

7.3.1 Úvahy *de lege lata*

Smírné řešení je preferovaným řešením rodičovských konfliktů jak v úpravě procesního práva (vést rodiče ke smírnému řešení je povinností soudu dle ustanovení § 474 odst. 1 ZŘS i § 100 odst. 1 OSŘ), tak v úpravě hmotněprávní (usilují-li rodiče o nesporný rozvod, musí být ve věci úpravy poměrů nezletilých dětí uzavřena dohoda⁶⁵⁹, rozhoduje-li soud o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů, má mimo jiné přihlížet i k tomu, jak je který z rodičů ochoten se na výchově dítěte dohodnout⁶⁶⁰).

Důraz na řešení otázek týkajících se dítěte dohodou je však zřejmý pouze v souvislosti se soudním řízením. Přitom povinnost předložit soudní rozhodnutí o úpravě povinností a práv rodičů k dítěti je spojena pouze s rozvodem manželství (§ 906 odst. 1 OZ). V případě nesezdaných rodičů sice zákon předpokládá povinnost úpravy povinností a práv soudem, pokud se rodiče nedohodnou⁶⁶¹, řízení dokonce může být zahájeno i bez návrhu, je ale otázkou, jak se v takovém případě soud dozví, že je potřeba řízení zahájit, pokud podnět nevzejde ze strany některého z rodičů⁶⁶². Mimo soudní řízení nejen, že rodiče nic nenutí k nalezení společného řešení a přijetí dohody, ale jako nedostačující se ukazuje také systém, který by případy eskalujícího rodičovského konfliktu podchytil a rodiče na poradenství nebo terapeutickou pomoc odkáزال.

Současná právní úprava je z hlediska snahy o dohodu rodičů ve věcech řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí dostačující. Do jaké míry však budou tato ustanovení jednotlivými profesemi skutečně využívána a dodržována a rodiče v hledání smírného řešení podporováni, je již zcela závislé na přístupu konkrétní osoby, která s rodinou pracuje. Je zde tedy značný a zákonem neuchopitelný vliv lidského faktoru.

⁶⁵⁹ K tomu srovnej HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 57.

⁶⁶⁰ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 98 (§ 26 ZoR).

⁶⁶¹ K tomu srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306 (§ 176 OSŘ).

⁶⁶² K tomu blíže ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 556 (§ 908 OZ).

7.3.2 *Úvahy de lege ferenda*⁶⁶³

Je zcela zřejmé, že aktuální právní stav v České republice je nesynchronizovaný. Zatímco rodiče-manželé mají povinnost absolvovat soudní řízení a úprava povinností a práv k jejich dítěti podléhá kontrole orgánů povolaných k ochraně práv dítěte (tj. soudu a OSPOD), nesezdání rodiče mají svobodnou volbu a právo rozhodnout se, zda se na soud obrátí, nebo jejich další vztahy k dítěti budou fungovat na základě jejich vzájemné dohody, kterou nebude nikdo kontrolovat ani schvalovat.

Považuji za vhodné tento systém sjednotit. Soudy, nebo jiné instituce, by měly buď mít přehled o úpravě práv a povinností k dětem všech rodičů, kteří nežijí spolu (tzn. jak rodičů rozvedených, tak partnerů, kteří se rozešli, nebo spolu nikdy nežili; v současné době podléhá soudnímu řízení úprava péče o děti nesezdaných rodičů pouze v případě, že se rodiče nedohodnou⁶⁶⁴ a ačkoliv je rozhodování soudu v těchto situacích obligatorní, ne ve všech případech dojde k zahájení řízení včas), nebo by mělo být ponecháno zcela na vůli rodičů, zda se obrátí na soud, aby o jejich situaci rozhodl a povinnosti a práva rodičů k dítěti upravil.

Z hlediska ochrany zájmů dětí je samozřejmě přijatelnější řešení první, které zajišťuje kontrolu nad situací všech dětí. Jsem si však vědoma toho, že zejména v případě dětí nesezdaných párů není možné mít přehled o všech rodinách, kde spolu rodiče nežijí a přitom vzájemné vztahy fungují. Stejně tak ale nadále nebude možné přimět hádající se rodiče, aby se včas obrátili na soud, nebo vyhledali odbornou pomoc. Navíc by takováto úprava nesmírně zatížila soudy. To by však mohlo vyřešit přenesení pravomoci schvalovat dohody rodičů na OSPOD. Byla by tak zajištěna kontrola souladu úpravy povinností a práv rodičů se zájmem a potřebami dítěte a současně by se soudy nemusely zabývat případy, kdy rodiče pouze chtějí nechat schválit vzájemnou dohodu.

Druhou alternativou je naopak zrušení povinnosti rozvádějících se manželů řešit úpravu povinností a práv k dítěti soudní cestou (§ 906 a násl. OZ). Soudní řízení by probíhalo pouze tehdy, pokud by se rodiče na soud sami obrátili, nebo pokud by situace byla natolik kritická, že by bylo v zájmu dítěte upravit poměry (takové řízení by bylo zpravidla

⁶⁶³ Tato podkapitola navazuje na [kapitulu 4.1](#) a vychází z příspěvku publikovaného v časopise Právní rozhledy. ROGALWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, č. 1, s. 12-16

⁶⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1026 (§ 907 OZ).

zahajováno z moci úřední, § 908 a násl. OZ). Rozvody manželství by tak nebyly vázány na ukončení opatrovnického řízení, což by v některých případech mohlo přispět k jejich urychlení. Rodiče, kteří by se bez problémů na výkonu povinností a práv ke společným dětem dohodli, by nebyli zbytečně stresováni dalším soudním řízením. Nevýhodou je samozřejmě fakt, že rodiče, kteří by se nedohodli, by nic nenutilo situaci řešit za pomoci soudu a pokud by nebylo řízení včas zahájeno z moci úřední, dítě by muselo žít v centru rodičovského konfliktu bez jakékoliv vnější pomoci po dlouhou dobu. Zde by mohlo pomoci (po vzoru německé praxe) posílit nabídku, podporu a dostupnost odborného poradenství. Informovat rodiče o tom, že v případě jakýchkoliv problémů se mohou obrátit na OSPOD, který jim buď poskytne potřebné informace, nebo pomůže odbornou pomoc najít a zprostředkovat⁶⁶⁵. Je důležité, aby rodiče byli dobře informováni o nabízených alternativách řešení svého konfliktu, ale aby jim byl současně zdůrazňován negativní dopad vyhocené rodinné situace na dítě. Rodiče, kteří si uvědomí, co svým chováním způsobují společnému dítěti, které konflikt mezi rodiči vnímá, budou přístupnější k hledání řešení.

7.4 Zájem dítěte má přednost před zájmy rodičů

7.4.1 Úvahy de lege lata

Ačkoliv právní úprava klade na zájem dítěte velký důraz, neobsahuje jeho přesnou definici. Každý ze subjektů zapojených do řešení rodičovských konfliktů si tedy pod pojmem zájem dítěte může představovat něco jiného a v tom se mohou rozcházet i přístupy jednotlivých osob pracujících s rodinou. Ani samotné klíčové ustanovení § 907 odst. 2 a 3 OZ, které uvádí demonstrativní výčet faktorů, k nimž má soud při rozhodování o péči o nezletilé dítě přihlížet, jednoznačně nezdůrazňuje, že primárně má být při jejich vyhodnocení přihlíženo k zájmu dítěte. Často tak dochází k mylnému výkladu a klade se důraz na vlastnosti rodičů. Soud pouze zkoumá, kterému z rodičů svědčí více okolností uvedených v zákoně, případně jim přiřkládá hodnotu dle svého vlastního posouzení jejich významu. Už ale není přihlíženo k tomu, jaký význam sehrávají jednotlivé okolnosti v životě dítěte. Jak vyplývá i z judikatury ÚS, primárními subjekty, které chrání zájem dítěte, by měli

⁶⁶⁵ LEDERLE VON ECKARDSTEIN, Osterhold, NIESEL, Renate, SALZGEBER, Joseph, SCHÖNFELD, Uwe. *Eltern bleiben Eltern*. 21. vydání. München: Deutschen Arbeitsgemeinschaft für Jugend- und Eheberatung, e.V., 2015, s. 16.

být jeho rodiče. Ve svém nálezu ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I ÚS 1554/2014 ÚS konstatoval: „Rodiče by neměli řešit své neshody bojem o dítě či jeho prostřednictvím, ale naopak hledět především na jeho zájem být v péči obou rodičů a hledat nejvhodnější způsob, jak dítěti vytvořit harmonické a láskyplné prostředí, umožňující mu bez negativních vlivů jeho zájem realizovat. Je však nesporné, že špatná či přímo konfliktní komunikace mezi rodiči může mít negativní vliv na osobnostní rozvoj dítěte. ... Dítě by pak mělo být svěřeno do péče právě toho z rodičů, který je ochotný s druhým z rodičů komunikovat a nebránit mu ve styku s dítětem.“⁶⁶⁶ S tímto názorem ÚS nelze jinak, než souhlasit a měl by být připomínán i rodičům, kteří mají tendence na své závazky vůči dítěti zapomínat.

Právům a postavení dítěte v soudním řízení je za současného stavu věnována dostatečná pozornost. Je upravena povinnost soudu zjistit názor dítěte a přihlídnout k němu, samozřejmě s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte⁶⁶⁷. Dítě je v řízení zastoupeno kolizním opatrovníkem, který má zaručit ochranu jeho práv. Do jaké míry jsou však práva dítěte v praxi skutečně na základě této právní úpravy hájena, záleží na konkrétních osobách, které s dítětem pracují.

7.4.2 Úvahy *de lege ferenda*⁶⁶⁸

Zástupcem dítěte v soudním řízení je kolizní opatrovník, jehož primárním úkolem je chránit zájmy dítěte. Funkci kolizního opatrovníka v řízeních o úpravu péče, výživy a styku s dítětem pravidelně zastávají OSPOD. S ohledem na množství případů, které na každého pracovníka připadá, a na široké spektrum úkolů, které musí při práci s rodinou plnit, je však diskutabilní, zda je jediný pracovník OSPOD skutečně schopen efektivně zjistit a hájit zájem dítěte, a to především v případech vyhrocených rodičovských konfliktů.

Prakticky ani v současné době nestojí nic v cestě tomu, aby funkci opatrovníka dítěte vykonávaly subjekty odlišné od OSPOD. ZŘS neukládá soudu povinnost jmenovat kolizním opatrovníkem OSPOD, ze zákona vyplývá, že soud „kolizním opatrovníkem zpravidla

⁶⁶⁶ Nález ÚS ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I ÚS 1554/2014, bod 32, k tomu srovnej také usnesení ÚS ze dne 17. 4. 2007 sp. zn. IV ÚS 770/2007.

⁶⁶⁷ K tomu srovnej SAKS, Michael J. In FLEKKØY, Målfrid Grude, KAUFMAN, Natalie Hevener. *The Participation Rights of the Child. Rights and Responsibilities in Family and Society*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, s. 67.

⁶⁶⁸ Tato podkapitola navazuje na [kapitulu 4.2.1.2](#) a vychází z příspěvku publikovaného v časopise Právní rozhledy. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, č. 20, s. 713-719.

jmenuje orgán sociálně-právní ochrany dětí“ (§ 469 odst. 7 ZŘS). Je otázkou, zda by nebyla vhodná zákonná úprava samostatné instituce kolizního opatrovníka (kdo a za jakých okolností by směl tuto funkci vykonávat) a zda by v tom případě nebylo také nutné zákonem výslovně upravit, že soudy jmenují kolizním opatrovníkem jiný subjekt než OSPOD, aby skutečně došlo plošně ke změně.

Oddělení výkonu funkce opatrovníka dítěte z činností, jimiž je pověřen OSPOD, by přispělo k tomu, že tuto funkci bude vykonávat osoba, která není zatížena řešením rozporů mezi rodiči, rodiče se ji nesnaží získat na svou stranu a může se plně věnovat pouze dítěti, zjistit jeho skutečné názory, potřeby a ty pak v řízení efektivně hájit.

Pro řešení současné situace se nabízejí tři možné varianty spočívající v převážné koncentraci práce OSPOD pouze na jednu část subjektů – buď na děti, nebo na rodiče. Zbývající agenda může být přenesena buď na externí subjekty (v případě rodičů poradenská zařízení, v případě dětí by musel být zřízen zcela nový institut, který by vykonával funkci kolizního opatrovníka), nebo by muselo dojít k přerozdělení agendy mezi jednotlivá oddělení OSPOD.

Přenesením poradenské činnosti a terapeutické práce s rodiči na pomáhající profese, bude primární pozornost OSPOD moci být věnována výlučně dítěti. To ostatně také koresponduje s posláním OSPOD, jak je vymezuje ZSPOD, kdy sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte [§ 1 odst. 1 písm. a) a b) ZSPOD]⁶⁶⁹. V případě důrazu na práci s dítětem zůstává otevřená otázka, kdo bude rodičům poskytovat poradenství související s jejich rozchodem či rozvodem, což doposud OSPOD zajišťují [viz § 1 odst. 1 písm. c) ZSPOD]. Ne u všech poraden je možné očekávat poskytování těchto služeb na odpovídající odborné úrovni (zejména co se týče informací právního charakteru). Některá zařízení se zaměřují pouze na práci psychologickou a terapeutickou, tedy budou řešit jen partnerskou stránku vztahu mezi rodiči. Doprovodné poradenství související s právní stránkou konfliktu, které doposud zajišťuje OSPOD (např. vysvětluje rodičům jejich povinnosti a práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti, pomáhá při přípravě podání atd.), by tak v některých případech zůstalo rodičům odepřeno.

⁶⁶⁹ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 25 (§ 1 ZSPOD).

Přenesením výkonu funkce kolizního opatrovníka na externí subjekt se OSPOD uvolní kapacita, kterou bude moci intenzivně věnovat práci s rodiči. Není tím samozřejmě vyloučeno, aby odborná terapeutická a poradenská činnost byla delegována na pomocné organizace, ale primárně bude mít OSPOD prostor, aby provedl šetření v rodině, poskytoval rodičům poradenství v právních otázkách souvisejících s řešením jejich rodinné situace, pomáhal při přípravě podání a byl mantinelem mezi rodiči, kteří potřebují prostředníka, přes kterého si budou vyřizovat své vzájemné rozepře. Nijak se to však neprojeví na zastupování zájmů dítěte, protože tuto funkci bude vykonávat nezávislý mimo OSPOD stojící subjekt. Důležitým předpokladem je úzká spolupráce OSPOD a osoby opatrovníka dítěte, neboť vzájemné sdílení zjištěných skutečností má zásadní význam pro úspěšné zastupování zájmů dítěte⁶⁷⁰.

Nabízí se otázka, zda by takovéto rozdělení činnosti OSPOD bylo v souladu s primárním úkolem sociálně-právní ochrany dětí, tj. ochranou práv dětí. OSPOD by v tomto případě především pomáhal rodičům v obnovení narušených funkcí rodiny a spolupracoval se soudem při zprostředkování informací o rodině. Minimálně v tomto bodě je na místě, aby tato povinnost byla plněna státním orgánem, neboť šetření v rodině představují do značné míry zásah do soukromí a není vhodné, aby je prováděl jakýkoliv nestátní subjekt⁶⁷¹.

Měla by být otevřena odborná diskuse na téma, zda je žádoucí, aby dítě v řízení, které se ho týká a má potenciál zásadně ovlivnit jeho budoucí život, bylo zastoupeno výhradně OSPOD, který v průběhu téhož řízení plní celou řadu dalších úkolů, nebo má mít samostatného zástupce s odpovídajícím rozhledem v oblasti právní i sociální, pro kterého bude v řízení primárním klientem dítě. V této souvislosti zůstává na zvážení, zda takového zástupce dítěti jmenovat ve všech případech, nebo pouze v situacích, kdy rodiče nejsou schopni se dohodnout a soudní řízení je provázeno jejich konflikty. Předloží-li rodiče soudu pouze vzájemnou dohodu ke schválení, není důvod, proč by v takovém případě nemohl být opatrovníkem dítěte OSPOD, který prověří soulad dohody se zájmy dítěte⁶⁷². Právo na právní zastoupení vyplývá i z Pokynu Ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Body 37 až

⁶⁷⁰ K tomu srovnej VYPUŠTÁK, Radim. K prostředkům pro zjištění názoru nezletilého v civilním řízení. *Právo a rodina*. 2015, č. 3, s. 3-4.

⁶⁷¹ K tomu srovnej NOVOTNÁ, Věra. In NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, s. 419-420 (§ 52 ZSPOD).

⁶⁷² K tomu srovnej BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009. s. 155-156.

43 se zabývají problematikou práva dítěte na přístup k právní pomoci⁶⁷³. Ačkoliv je v těchto bodech zdůrazněna zejména potřeba dítěte být zastoupeno jinou osobou než zákonným zástupcem v situacích, kdy se zájmy dítěte a zákonného zástupce mohou rozcházet, nelze pominout i akcent na odbornou, tedy právní stránku zastoupení. A tuto odbornost nemohou OSPOD poskytnout ve všech případech. Některé situace, do kterých se děti mohou dostat a které jsou řešeny v soudním řízení, vyžadují zvláštní znalosti právního charakteru, kterými sociální pracovník bez právního vzdělání, a v neobvyklých velmi specifických případech ani sociální pracovník s právním vzděláním nedisponuje. Pro tyto situace by pak bylo na místě jmenovat kolizním opatrovníkem dítěte jednoznačně advokáta.

Kompromisní variantou může být vytvoření dvou samostatných oddělení OSPOD, čímž by došlo především k oddělení práce s dítětem a s rodiči, která se doposud koncentruje v osobě jednoho pracovníka OSPOD. Rozdělením této agendy mezi dvě na sobě nezávislá oddělení OSPOD by byly eliminovány střety rozcházejících se úkolů. Pracovníci jednoho oddělení budou zaměřeni na práci s dítětem, budou zastupovat dítě v soudním řízení, zjišťovat jeho názor, případně vysvětlovat dítěti podstatu a důsledky soudního řízení. Pracovníci jiného oddělení pak provedou šetření v rodině a budou pracovat před řízením s rodiči, snažit se je vést k nalezení smírného řešení, poskytovat jim odborné poradenství v souvislosti s péčí o dítě atd. Úzká spolupráce pracovníků těchto dvou oddělení je samozřejmě nezbytným předpokladem pro fungování systému.

V každém případě je potřeba si uvědomit, že dítě v průběhu řízení potřebuje mít podporu člověka, který nemá rozhodovací pravomoc. Což de facto kolizní opatrovník v současné podobě splňuje – rozhodování o dítěti sice může ovlivnit, ale odpovědnost za rozhodnutí na něm neleží, ta je v rukou rodičů nebo soudu. Pro dítě je samozřejmě výhodou, pokud osoba vykonávající funkci kolizního opatrovníka nejen zastupuje jeho zájmy před soudem, ale také se o jeho potřeby, přání a pocity skutečně zajímá a dítě jí může důvěřovat⁶⁷⁴.

Všechny dospělé osoby, které se na řízení, ve kterém je rozhodováno o dítěti, podílejí, by měly situaci vnímat a nazírat z pohledu dítěte. Uvědomit si, co je pro dítě důležité a jak se dítě v současné situaci cítí, co pro něho bude znamenat jaká forma úpravy budoucích poměrů. Pouze tak se dá nejlépe vyhodnotit, co bude skutečně v zájmu dítěte a co bude pro dítě

⁶⁷³ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, s. 27.

⁶⁷⁴ K tomu srovnej LEFEVRE, Michelle. *Communicating with children and young people. Making a difference*. Bristol: Policy Press, 2010, s. 202.

nejlepší řešení. S tím úzce souvisí i povinnost rodičů využít odbornou pomoc při řešení svého konfliktu, pokud je v zájmu dítěte, aby se vztahy mezi rodiči uklidnily. Spolupráce s odborným zařízením nemusí být pro rodiče příjemná a mohou ji odmítat. V těchto případech však jednoznačně musí být upřednostněn zájem dítěte před právem rodičů na svobodné rozhodnutí o tom, zda odbornou pomoc vyhledají či nikoliv⁶⁷⁵.

7.5 Odpovědnost za rozhodování přenést zpět na rodiče

7.5.1 Úvahy de lege lata

Jak se rodiče k sobě po rozchodu chovají, odráží jejich vyzrálost, emocionální stabilitu, ale i přístup k dítěti. Svěřit dítě do péče rodiče, který je bude využívat pouze jako zbraň a nástroj, jehož prostřednictvím může zasáhnout bývalého partnera, nebo získat prospěch pro sebe, je neodpovědné a v konečném důsledku takové rozhodnutí ublíží především dítěti. Stejně tak ale může dítě poškodit, bude-li nuceno prožít dětství s člověkem, který se domnívá, že dítě je jeho majetkem, nemusí a nebude se o ně s nikým dělit a nenechá si ho vzít. Problém samozřejmě nastává, pokud takto nevyzrálé názory a přístupy mají oba rodiče⁶⁷⁶. V takovém případě je soud nucen volit menší zlo. Pro dítě by však bylo přínosnější, kdyby soud a všechny ostatní zapojené profese s rodiči pracovaly a pomohly jim si uvědomit, že svým chováním dítě poškozuje. Že jejich dítě si zaslouží, aby potlačili vlastní dotčené ego a oddělili svůj nepodařený partnerský vztah od nekončícího vztahu rodičovského. Aby se nadále chovali jako dospělí odpovědní lidé a dítěti více neublížovali. Rodiči, který toto nedokáže pochopit a nechce se snažit na sobě pracovat a alespoň kvůli svému dítěti se pokusit chovat se lépe a více mu neublížovat, by mělo být dítě svěřeno do péče pouze v případě, že není možné nalézt jiné pro dítě přínosnější řešení. A i v takovém případě by soud měl dbát na to, aby péče takového rodiče byla pro dítě co nejméně škodlivá. Nad výchovou dítěte může být stanoven dohled, rodiči může soud nařídít využití odborné pomoci, takže soudním rozhodnutím ještě nemusí být vše skončeno. Je ale důležité, aby si rodiče uvědomili, že to, že

⁶⁷⁵ K tomu srovnej TRENČZEK, Thomas. Beurteilungsspielräume versus partizipatorische Hilfeplanung in der Kinder- und Jugendhilfe – Rechtliche Konstruktionen und sozialpädagogische Haltungen. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 4, s. 193.

⁶⁷⁶ K tomu srovnej *Es geht um die Kinder! Nach der Trennung eine sichere Basis für elterliches Handeln aufbauen*. Zürich: Schweizerische Stiftung des Internationalen Sozialdienstes, 2010, s. 5.

se chovají neodpovědně vůči svému dítěti, nemůže soud přehlížet a oni za to musí nést následky.

Pro obnovení autonomie rodičovského rozhodování jednoznačně vyznívá i důraz na ukončení rodičovského konfliktu dohodou (k tomu blíže v [kapitole 6.3](#)). Dohoda je společným řešením rodičů, ideálně jde o takové řešení, které rodiče sami vypracovali, oba s ním souhlasí a tím pádem lze předpokládat, že bude oběma vyhovovat a oba je budou dodržovat⁶⁷⁷. Na rozdíl od rozhodnutí soudu, které zpravidla vyhovuje pouze jednomu z rodičů, nemusí ale také odpovídat představám žádného z nich. V takovém případě zřejmě nebude respektováno ani jedním z rodičů⁶⁷⁸.

Mnohem větší důraz na přenesení odpovědnosti za rozhodnutí o budoucí úpravě poměrů zpět na rodiče klade procesněprávní úprava než úprava hmotněprávní. Zatímco OZ vychází z toho, že soud rozhodne o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, přičemž připouští, že soud může schválit i dohodu rodičů, koresponduje-li se zájmem dítěte⁶⁷⁹ (§ 906 odst. 2 OZ), jak ZŘS, tak OSŘ primárně zdůrazňují, že soudce má vést rodiče ke smírnému řešení, tedy k nalezení společné dohody (§ 474 odst. 1 ZŘS a § 100 odst. 1 OSŘ). To koresponduje s hmotněprávní úpravou, podle níž rodičovská odpovědnost náleží zásadně oběma rodičům stejně (§ 865 odst. 1 OZ) a rodiče ji mají vykonávat ve vzájemné shodě (§ 876 odst. 1 OZ).

Všechny tyto aspekty by měl soud zohledňovat při svém rozhodování o tom, kterému z rodičů svěří dítě do péče (§ 907 odst. 2 a 3 OZ). Nabízí se však otázka, zda je vůbec v možnostech soudce zjistit míru vyzrálosti rodičů, jejich skutečné nikoliv před soudem deklarované postoje k výchově dítěte a umožňování a podpoře vztahu k druhému rodiči.

Ustanovení § 907 odst. 3 OZ zdůrazňuje, že soud má při rozhodování přihlídnout k tomu, jak který z rodičů přispívá k zachování vztahu k druhému rodiči, resp. v případě bránění ve styku s druhým rodičem dává ustanovení § 889 OZ soudu možnost rozhodnout o změně výchovného prostředí. Bohužel je nutné poukázat na to, že k tomuto opatření soudy přistupují málokdy, což podporuje svou judikaturou i ESLP, který např. v rozhodnutí ve věci

⁶⁷⁷ K tomu srovnej ROBERTS, Marian. *Mediation in Family Disputes. Principles of Practice*. 3. vydání. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, s. 34.

⁶⁷⁸ K tomu srovnej *Kindorientierte Hilfen bei Trennung und Scheidung durch Vernetzung von Familiengerichten, Anwälten, Jugendämtern, Beratungsstellen, Kindertagesstätten und Schulen*. Mainz: Landesamt für Soziales, Jugend und Versorgung des Landes Rheinland-Pfalz, 2008, s. 16.

⁶⁷⁹ K tomu srovnej HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1016 (§ 906 OZ).

Zawadka proti Polsku poukázal na to, že nedostatek spolupráce mezi rodiči nemá být pro státní orgány důvodem pro rozhodnutí zasahující do práva na rodinný život účastníků řízení, ale naopak podnětem k přijetí opatření, která rodiče v jejich vzájemných vztazích usměrní a naučí je jednat v zájmu jejich dítěte⁶⁸⁰.

7.5.2 *Úvahy de lege ferenda*

Nejsou-li rodiče ochotní a schopní převzít odpovědnost za rozhodování o vlastním dítěti a hledat a najít společné řešení, měl by zákon jednoznačně preferovat toho rodiče, který jedná v zájmu dítěte a nepůsobí obstrukčně s cílem prosadit výlučně své zájmy. Jinými slovy by měl být znevýhodněn ten rodič, který společnému výkonu rodičovské odpovědnosti dlouhodobě brání či se mu vyhýbá. Tím nemyslím pouze situace, kdy rodič odmítá nalézt společné řešení s druhým rodičem, ale především situace, kdy se zcela vědomě snaží druhého rodiče ze života dítěte odstranit, fakticky mu ve výkonu jeho rodičovských povinností a práv brání.

Za zásadní rozhodnutí v životě dítěte by měli být odpovědní oba rodiče a tuto odpovědnost by měli být připravení a schopní celoživotně vykonávat. Jednou se stali rodiči společného dítěte a tím svůj celoživotní závazek odpovědnosti za toto dítě převzali. Není možné, aby se z jakýchkoliv důvodů jeden z rodičů snažil druhému rodiči bránit ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti, nebo se ho snažil jakýmkoliv způsobem z rozhodování o dítěti vyloučit. Zákonem by zcela jasně mělo být stanoveno, že úmyslné bránění ve styku dítěte s druhým rodičem, navádění a popouzení dítěte proti druhému rodiči jsou důvody pro rozhodnutí o změně výchovného prostředí a to vždy, není-li v zájmu dítěte, aby ke změně výchovného prostředí nedošlo⁶⁸¹. I v tom případě by však měla být přijata opatření, která přispějí k obnovení vztahu dítěte s druhým rodičem. Tedy povinně by měl být v těchto případech nad výchovou dítěte stanovován dohled, dítěti i pečujícímu rodiči by měla být uložena povinnost využít odbornou pomoc, v případě dítěte za účelem obnovení vztahu s rodičem, v případě rodiče za účelem obnovení komunikace a schopnosti kooperace při

⁶⁸⁰ Rozsudek ESLP ve věci Zawadka proti Polsku ze dne 12. 10. 2005 sp. zn. 48542/99, bod 67.

⁶⁸¹ K tomu srovnej GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, s. 40.

výchově dítěte mezi rodiči. Význam pozitivního působení na dítě a podpory vztahu s nepečujícím rodičem zdůrazňuje ve svém nálezu sp. zn. I ÚS 2661/2010 i ÚS⁶⁸².

Rodiče musí být vedeni ke společnému rozhodování o dítěti, protože pouze touto cestou je možné nalézt takové řešení, které bude pro dítě nejlepší. Rodiče svoje dítě znají nejlépe, jsou seznámeni s jeho situací, měli by nejlépe znát jeho potřeby a přání, být si vědomi toho, co je pro dítě nejlepší. Bude-li o životě dítěte rozhodovat soudce, vždy bude rozhodnutí zjednodušením složité životní situace rodiny, protože soud nikdy nemůže postihnout všechny specifické problémy, které se v rodinných vztazích mohou objevit. Pokud rodiče převezmou odpovědnost za své rozhodnutí, budou schopní si uvědomit některé budoucí situace, které mohou nastat, a ve své dohodě předem upravit mnohem více potenciálních zdrojů dalších konfliktů. Navíc se dá očekávat, že i v budoucnu v případě jakýchkoliv nově vzniklých problémů budou ochotni se opět dohodnout⁶⁸³. I kdyby mělo nalezení dohody mezi rodiči trvat delší dobu, je to nepochybně lepší řešení pro dítě než soudní rozhodnutí⁶⁸⁴.

Ani v případě, kdy se rodiče dohodnou, však není možné dítě z přípravy dohody zcela vynechat. V takovém případě hrozí, že dítě bude mít pocit, že se nemůže podílet na tom, jak bude jeho život vypadat. Změny, které souvisejí s rozchodem rodičů, se totiž netýkají pouze jejich života, ale zasahují nejvíce právě život dítěte a dítě má právo vyjádřit se k tomu, co si o tom myslí a jaké jsou jeho představy o budoucí úpravě a dalším fungování vzájemných vztahů. Není však správné, aby odpovědnost za rozhodnutí byla plně přenesena pouze na dítě, protože se jedná o natolik zásadní otázky a odpovědnost je tak velká, že by to pro dítě představovalo neúměrnou zátěž⁶⁸⁵. V některých situacích samozřejmě není možné plně respektovat názory dítěte, některé situace děti ani nejsou schopny s ohledem na svůj věk pochopit a domyslet důsledky svých představ a přání. Potom je samozřejmě na místě, aby o úpravě poměrů do budoucna rozhodovali dospělí, v ideálním případě vzájemnou

⁶⁸² K tomu srovnej nálezu ÚS ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I ÚS 2661/2010, bod 23.

⁶⁸³ K tomu srovnej WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 173.

⁶⁸⁴ K tomu srovnej GLÄSS, Holgr. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht der Praxis im Jugendamt. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 297.

⁶⁸⁵ K tomu srovnej FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 315.

dohodou⁶⁸⁶. Nelze však a priori vycházet z toho, že rozhodovat mají vždy pouze dospělí, protože jsou zkušenější, zralejší a lépe dokáží posoudit, co je pro dítě nejlepší⁶⁸⁷.

7.6 Využití odborné pomoci

7.6.1 Úvahy *de lege lata*

Rodiče mohou odbornou pomoc vyhledat sami, společně i každý zvlášť, mohou být na její využití odkázáni, nebo jim může být uložena povinnost řešit svůj problém za pomoci odborníků.

OSPOD mohou rodičům návštěvu poradny doporučit. Pokud rodiče neprojeví žádnou snahu o řešení svého problému, mohou jim povinnost využít odbornou poradenskou pomoc dokonce uložit [§ 12 odst. 1 a § 13 odst. 1 písm. d) ZSPOD]. Chybí zde ovšem efektivní sankce. Pokud rodiče takovou povinnost nesplní, může OSPOD uložit rodičům některé z výchovných opatření a pokud už povinnost využití odborné poradenské pomoci byla výchovným opatřením a rodiče tuto povinnost nesplnili, může jim být uložena pokuta. Pokud ani výchovná opatření nevedou ke zlepšení situace a rodičovský konflikt ohrožuje zájem dítěte, upravuje ZSPOD možnost odnětí dítěte z rodiny (§ 13a ZSPOD), ke kterému však v praxi je v souvislosti s řešením rodičovských konfliktů přístupováno minimálně, pokud vůbec.

OSPOD obvykle mají přehled o pracovištích pomáhajících profesí (poradnách, terapeutických a mediačních centrech) ve svém obvodu. Jsou poté schopny doporučit rodičům, na koho se mohou se svým problémem obrátit. Je opět pouze na iniciativě a vůli jednotlivých pracovníků, zda si vytvoří seznam, kontaktují jednotlivá pracoviště a dohodnou se s nimi na užší spolupráci, na tom, jaké klienty – s jakými problémy, v jaké fázi konfliktu apod. – k nim mohou posílat, na koho konkrétně se v daném zařízení obracet. Důležité přitom je i osobní setkávání pracovníků, díky kterému je možné vytvořit osobní vazby, které pak dovolí přenést spolupráci do méně formální roviny.

Je potřeba, aby si i rodiče uvědomovali dopady svého postoje na dítě, svoji povinnost vůči dítěti zajistit mu bezkonfliktní harmonické dětství a pokud možno nezatahovat dítě do

⁶⁸⁶ K tomu srovnej MCLEOD, Alison. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, s. 33.

⁶⁸⁷ K tomu srovnej LEFEVRE, Michelle. *Communicating with children and young people. Making a difference*. Bristol: Policy Press, 2010, s. 17.

svých partnerských konfliktů a zůstat mu společně dobrými rodiči⁶⁸⁸. Pokud rodiče nejsou schopni si toto uvědomit sami, nebo bez cizí pomoci nedokážou změnit své chování, pak je na místě, aby vyhledali odbornou pomoc. Neučiní-li tak dobrovolně, na radu OSPOD, může jim tato povinnost být OSPOD uložena, nebo jim ji může uložit i soud (§ 13 odst. 1 in fine ZSPOD).

Kromě odborné poradenské pomoci má být rodičům poskytována také právní pomoc. Tu jim mohou poskytovat advokáti⁶⁸⁹ a OSPOD. Specializovaná poradenská zařízení zpravidla nemají zaměstnance s potřebnými právními znalostmi, ledaže za tímto účelem zaměstnávají odborníky. Vzhledem k tomu, že se většinou jedná o neziskové organizace, nedá se to však očekávat ve většině případů. Soudy účastníkům řízení nemohou poskytovat poučení o hmotném právu, což je v opatrovnických řízeních někdy na škodu. Kdyby soudce v kontextu odůvodnění svého rozhodnutí poučil rodiče, co pro ně toto rozhodnutí prakticky znamená, mohlo by se tím předejít řadě nedorozumění a dalších konfliktů.

7.6.2 *Úvahy de lege ferenda*

Povinnost využít odbornou pomoc velmi úzce souvisí také s principem upřednostnění zájmu dítěte před zájmy rodičů (k tomu blíže [kapitola 6.4](#)), neboť odbornou pomoc zpravidla vyhledají, resp. mají povinnost vyhledat rodiče, nikoliv dítě. Přitom rodiče o takovýto krok vůbec nemusí mít zájem a návštěva a spolupráce s odborníkem jim vůbec nemusí být příjemná. V každém případě by mělo jít o povinnost a s ní spojené sankce, které by rodiče skutečně nutily odbornou pomoc vyhledat a v zájmu svého dítěte využít.

V této souvislosti je na místě rovněž dostatečná podpora zařízení poskytujících odbornou pomoc, především pak různých neziskových organizací či státem provozovaných zařízení. Zde je samozřejmě velmi obtížné posoudit, která zařízení jsou natolik kvalitní, že je na místě jim poskytovat finanční pomoc ze strany státu. Plošná podpora by pak ale mohla dotovat zařízení nekvalitní, která pouze plýtvají časem rodičů a k řešení jejich konfliktu nijak nepřispívají, v nejhorších případech naopak podporují jeho eskalaci.

⁶⁸⁸ K tomu srovnej LEDERLE VON ECKARDSTEIN, Osterhold, NIESEL, Renate, SALZGEBER, Joseph, SCHÖNFELD, Uwe. *Eltern bleiben Eltern*. 21. vydání. München: Deutschen Arbeitsgemeinschaft für Jugend- und Eheberatung, e.V., 2015, s. 3.

⁶⁸⁹ K tomu blíže LÖBLOVÁ, Olga. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 162-163.

Nepostradatelnou roli sehrává i šíření osvěty. Na školách zcela chybí jakákoliv výuka k rodičovství⁶⁹⁰. Mladí lidé řeší partnerské konflikty intuitivně (na tom by nebylo nic neobvyklého), nebo tak, jak to znají ze svého okolí, ze své rodiny. Stejným způsobem však přistupují i ke konfliktům rodičovským, což není správné řešení, protože při tom neberou žádné ohledy na děti. Bylo by proto na místě vrátit do školních osnov rodinnou výchovu a v jejím rámci upozorňovat na úskalí rodičovských konfliktů a také studenty seznamovat se základy rodinného práva.

7.7 Shrnutí

Aby se mohl změnit systém, musí se v první řadě změnit přístup k němu. Nejen ze strany přímých účastníků, tedy rodičů, ale také ze strany těch, kteří s rodiči pracují. S tím pak souvisí i to, jak jsou tyto subjekty vnímány společností.

Soudci musí být autoritou, která v konečném důsledku může ve věci rozhodnout, ale neznamená to, že jsou pouze „strojem na rozhodnutí“ a přestávají být lidmi. Na jejich soudcovské vážnosti se vůbec nic nezmění, pokud budou na rodiče výchovně působit, budou se snažit vést je k dohodě, přimět je řešit jejich vzájemný konflikt, pokud to nepůjde jinak, pak i za využití odborné pomoci. Soudce si stejně jako rodiče a celá společnost musí uvědomit, že rodinněprávní konflikty se vymykají zákonným normám a žádný rodinněprávní vztah nelze přesně podřadit pod konkrétní zákonné ustanovení⁶⁹¹. V rodinném právu není nic černobílého a jak již mnohokrát bylo zdůrazněno, není zde vítězů a poražených, zpravidla jsou poraženi všichni⁶⁹². Současně je však nutné, aby opatrovnické soudnictví začalo být chápáno jako důležité odvětví, které ovlivňuje životy lidí, jejich soukromí, jejich budoucnost, jejich rodinný život. Není nadále možné, aby tato oblast byla podceňována. I kdyby platila okřídlená fráze „rodinnému právu rozumí každý“, neznamená to, že se mu každý dokáže věnovat tak, aby napáchal co možná nejméně škody.

Advokáti představují pro své klienty nejbližší spojení, je tedy na nich, aby rodiče usměrňovali, a jsou to pravděpodobně oni, kdo má největší možnost rodiče mírnit v jejich

⁶⁹⁰ K tomu srovnej *Es geht um die Kinder! Nach der Trennung eine sichere Basis für elterliches Handeln aufbauen*. Zürich: Schweizerische Stiftung des Internationalen Sozialdienstes, 2010, s. 4.

⁶⁹¹ K tomu srovnej RIBOT, Jordi. How much Family Conduct do we Need to Regulate? In MACLEAN, Mavis, EEKELAAR, John (eds.). *Managing Family Justice in Diverse Societies*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2013, s. 276.

⁶⁹² K tomu srovnej NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, s. 11.

vzájemné averzi a snažit se přimět je řešit věc v nejlepším zájmu společného dítěte. Advokát, který bude k rodičovskému konfliktu přistupovat s cílem „vyhrát za každou cenu“, je schopen zničit i slušné vztahy a fungující spolupráci mezi rodiči. Zde velmi záleží i na samotných rodičích, jak budou advokáta vnímat. Pokud budou na vedení rodičovského sporu v duchu „válečného konfliktu“ trvat, pak zřejmě služby advokáta, který se bude snažit vést je „mírovou cestou“, brzy vymění za někoho, kdo je v jejich strategii bude ochotně podporovat.

OSPOD jsou především rodiči vnímány jako nejúčinnější zbraň u soudu. Rodiče vychází z toho, že co před soudem řekne pracovník či pracovnice OSPOD, z toho soud vychází a podle toho rozhodne. Rodiče se proto snaží získat OSPOD na svou stranu. Vzájemně se pomlouvají, chodí na sebe oznamovat každou maličkost, nutí OSPOD řešit svoje malicherné hádky, aniž by přitom byli ochotni poslouchat dobře míněné rady vedoucí je ke smírnému řešení. OSPOD jsou přitom přetíženy a tento přístup rodičů jim jejich práci neusnadňuje⁶⁹³. Jejich úkoly jsou navíc značně roztržité a často až protichůdné. Proto je velmi důležité, aby došlo k oddělení role OSPOD, který by nadále měl soudu pouze podat objektivní zprávu o poměrech v rodině, a kolizního opatrovníka dítěte, který by měl zastupovat dítě v řízení.

Podle mého názoru není řešením situace pouhá změna zákona. I kdyby zákon přesně upravil podmínky pro řešení rodičovských konfliktů (kdo má s kým spolupracovat, podle jakých pravidel, kdy je třeba se pro spolupráci spojit, kdy využít jaký nástroj apod.), nebylo by to řešením. Dokud si všichni zúčastnění neuvědomí, že je v jejich zájmu a hlavně v zájmu dětí, aby byl problém mezi rodiči řešen smírnou cestou v co nejkratším možném čase, nemá smysl jim v této souvislosti stanovovat nějaká pravidla a ukládat povinnosti.

Změna myšlení se odráží i v celkovém přístupu k opatrovnickému řízení. Zatímco v České republice se jedná o striktní systém, přísné a formální řízení v jednacích síních před soudcem, kde platí jasně daná pravidla, kde musí kdo sedět, kdy má kdo mluvit, každá ze stran sedí na opačném konci místnosti a soudce mezi nimi za vyvýšeným stolem, v Německu jsou u mnoha soudů pro věci rodinné aplikována značně neformální pravidla. Jednání se často nekonají v jednacích síních, ale přímo v kancelářích soudců, případně jsou jednacích síně uzpůsobeny tak, aby prostorové uspořádání nepodtrhávalo postavení zúčastněných – soudce

⁶⁹³ NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, č. 8, s. 5.

sedí za stolem na stejné úrovni jako rodiče, rodiče pak sice proti sobě, ale u jednoho stolu⁶⁹⁴. V kancelářích soudců se pak můžeme setkat s kulatými stoly, k nimž si sednou všichni přítomní – soudce, rodiče, jejich právní zástupci, pracovník orgánu péče o dítě, případně opatrovník dítěte⁶⁹⁵. V takovéto uvolněné atmosféře se jednání o dítěti vedou výrazně jednodušeji než před přísným českým soudem, kde se rodiče, zejména pak rodiče, kteří nemají žádnou dřívější zkušenost se soudním řízením, snadno mohou cítit jako obžalovaní, ačkoliv vůbec nejde o trestní řízení. V českém prostředí by podobné jednání v neformálnějším prostředí mohl umožnit institut jiného soudního roku ve smyslu ustanovení § 18 ZŘS. Jiný soudní rok se může konat i v kanceláři soudce, dokonce i mimo soudní budovu. Soudce tak může v neformálním prostředí zjistit stanoviska rodičů i opatrovníka dítěte, výjimečně může provádět i dokazování⁶⁹⁶. Domnívám se, že pro účely opatrovnického řízení je jiný soudní rok vhodným nástrojem, který může přispět ke zklidnění napjaté atmosféry mezi rodiči a ke smírnému vyřešení rodičovského konfliktu ve prospěch dítěte.

⁶⁹⁴ Takovéto uspořádání jednací sítě jsem měla možnost vidět např. u soudu pro rodinné věci v Berlíně, Amtsgericht Pankow/Weißensee.

⁶⁹⁵ S tímto způsobem vedení jednání nás seznámil soudce soudu pro rodinné věci v Mnichově Jürgen Schmid; k tomu srovnej NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*. 2001, č. 6, s. 2.

⁶⁹⁶ DÁVID, Radovan. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 307-308; blíže také SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 31 (§ 18 ZŘS).

8 Závěr

Předložená disertační práce nabízí komplexní pohled na problematiku rodičovských konfliktů a především na jejich smírné řešení. Za smírné řešení lze dle této práce považovat upravení poměrů v rodině po rozchodu nebo rozvodu rodičů takovým způsobem, který bude v nejlepším zájmu společného dítěte a současně bude vyhovovat oběma rodičům, přičemž řešení bude vypracováno samotnými rodiči, nikoliv založeno na autoritativním rozhodnutí soudu.

V úvodních částech disertační práce jsem se věnovala teoretickému vymezení problému, právní úpravě vztahů mezi rodiči a dětmi a vysvětlením pojmu rodičovský konflikt, především z hlediska jeho vzniku a důsledků. V navazujících částech jsem se zaměřila na průběh soudního řízení, v němž je řešena problematická situace mezi rodiči. Analyzovala jsem účast jednotlivých subjektů, které jsou do soudního řízení zapojeny nebo participují na odborné práci s rodinou. Představila jsem některé způsoby řešení rodičovského konfliktu, konkrétně interdisciplinární spolupráci, reprezentovanou především v Německu aplikovanou Cochemskou praxí, mediaci, metodu collaborative law, případovou konferenci a rodinnou konferenci. U všech prezentovaných způsobů bylo možné nalézt určité společné znaky, na nichž jsou založeny a které jsou základem pro nalezení dlouhodobě udržitelného řešení rodinné situace, které bude nejlépe odpovídat zájmům dítěte a které bude přijatelné i pro rodiče. Těmito znaky jsou snaha o řešení rodičovského konfliktu již od jeho raného stádia, zapojení odborníků z různých oblastí do řešení, důraz na vzájemnou spolupráci rodičů, hledání nejlepšího řešení pro dítě, ponechání konečného rozhodnutí na rodičích a poskytnutí maximální možné podpory a pomoci rodičům. Na základě těchto společných znaků byly abstrahovány principy, na nichž spočívá smírné řešení konfliktu mezi rodiči. Představené principy jsou základními pilíři podporujícími takové uspořádání budoucích poměrů v rodině, kdy dítě ani po rozchodu svých rodičů nemusí ztratit žádného z nich a není vystaveno rodičovským hádkám a vzájemným bojům. V závěrečné kapitole jsem vyhodnotila, do jaké míry jsou tyto principy aplikované dle současné právní úpravy a jaké legislativní změny by bylo vhodné provést, aby jejich uplatnitelnost byla snadnější a efektivnější.

Cílem této práce bylo najít společné rysy představených způsobů smírného řešení rodičovských konfliktů a z nich odvodit principy smírného řešení rodičovských konfliktů. Dílčím cílem pak bylo vyhodnotit aplikaci těchto principů za současné legislativní úpravy

a případně doporučit změny, které by pozitivně přispěly k jejich uplatnitelnosti. Tyto cíle byly splněny v závěrečných dvou kapitolách.

Není možné sestavit univerzální návod, jak konfliktní situaci mezi rodiči řešit. Každá rodina je jiná, každá situace je jiná. A proto není možné ani vyhodnotit, která z profesí zapojených do řešení rodičovského konfliktu, sehrává nejvýznamnější roli. V každém případě může být tímto subjektem někdo jiný. Zatímco na některé rodiče zapůsobí přístup a intervence OSPOD, jiní rodiče věří pouze radám a doporučením advokáta a další se dokáží nad svými postoji a postupy zamyslet až na základě spolupráce s odborným poradenským zařízením. Nepochybně je ale významné působení všech osob participujících na řešení rodičovského konfliktu a velmi důležitá je i jejich vzájemná provázanost a úzká spolupráce.

Klíčovým faktorem pro řešení jakéhokoliv rozporu mezi rodiči, který se týká jejich společného dítěte, by měl být zájem dítěte. Zájem dítěte sám o sobě je pojem neurčitý a doposud jednoznačně nedefinovaný⁶⁹⁷. V kontextu rodičovského konfliktu by však měl být zájem dítěte v každém případě privilegován před zájmy rodičů, měl by být rodičům připomínán a rodiče by se měli naučit sami jednat v nejlepším zájmu svého dítěte. Což se právě v případě trvalých osobních neshod mezi rodiči často neděje. Obnovit u rodičů schopnost umět se soustředit na své dítě, vnímat jeho přání a potřeby, jednat v jeho nejlepším zájmu je důležité proto, aby si rodiče mohli opět uvědomit a společně vykonávat svoji rodičovskou odpovědnost. A to nejen v právním významu tohoto pojmu, ale i ve významu prosté odpovědnosti rodičů za jejich dítě, která sice není upravena žádným zákonem, ale je nejpřirozenějším projevem rodičovství, je to právě ten pocit odpovědnosti za dítě, který žádnému rodiči nemůže vzít ani omezit žádný zákon a žádné rozhodnutí. Je to stav, kdy rodiče usilují pouze o to nejlepší pro své dítě, chrání ho a odvracejí od něho všechna ohrožení a nebezpečí. Pokud si rodiče tuto svoji odpovědnost uvědomí, pochopí, že to nejlepší, co pro své dítě mohou udělat, je nadále při jeho výchově a při péči o ně kooperovat, jednat ve vzájemné shodě a podporovat se.

Jakmile jsou konflikty mezi rodiči natolik zásadní, že zasahují i do jejich vztahů k dítěti, málokdy se podaří, aby se rodinná situace vyřešila bez odborné pomoci poskytnuté zvenčí. Rodiče se mohou na pomáhající profesie (mediátory, rodinné, manželské nebo výchovné poradce, psychology, terapeuty) obrátit sami, nebo na základě doporučení jiné

⁶⁹⁷ Podrobně se mu ve své disertační práci s názvem *Nejlepší zájem dítěte* věnoval Martin Kornel. KORNEL, Martin. *Nejlepší zájem dítěte*. Brno, 2013. 168 s. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

osoby, nebo je jim povinnost využít jejich služby uložena OSPOD nebo soudem. Z jakých pohnutek a za jakých okolností rodiče odbornou pomoc vyhledají, není pro řešení rodičovského konfliktu rozhodující.

Na těchto předpokladech jsou založeny, byť každá v jiné míře, všechny představené metody řešení rodičovských konfliktů. Vzhledem k tomu, že každá z metod, jak přivést rodiče ke společnému řešení rodinné situace v nejlepším zájmu dítěte, aplikuje poněkud jiný postup, uplatňují se také prezentované principy v různých metodách odlišně.

V úvodu této práce jsem stanovila dvě hypotézy. V první z nich jsem vyslovila domněnku, že právní úprava v České republice umožňuje a podporuje řešení rodičovských konfliktů smírným způsobem, tj. vzájemnou dohodou rodičů. Jak vyplynulo z analýzy průběhu řešení rodičovského konfliktu a také při vyhodnocení aplikace zjištěných principů smírného řešení rodičovského konfliktu, současná legislativní úprava se jeví jako dostačující, nabízí dostatečné podněty i prostředky pro řešení rodičovských konfliktů smírným způsobem. Tím tedy byla první hypotéza potvrzena. Zajisté by se našlo několik oblastí, v nichž by změna zákona mohla přispět k zefektivnění práce s rodinou. Daly by se zpřísnit některé podmínky upravující proces řešení rodičovského konfliktu a zpřesnit některá pravidla. Ale pro samotné řízení rodičovského konfliktu a vedení rodičů k nalezení společného řešení je postačující stávající právní úprava. Co se ovšem změnit musí, je přístup osob participujících na řešení rodičovského konfliktu. Už nyní lze najít mezi zástupci všech profesí řadu těch, kteří si uvědomují negativní dopady, které z dlouhodobého hlediska má nevyřešený spor mezi rodiči na dítě, a proto se v rámci své práce s rodiči snaží jim vysvětlit, že dítě jejich konflikt vnímá, a povzbudit je k tomu, aby svému dítěti složitou situaci vyplývající z rozpadu rodiny více nekomplikovali. Nemohou samozřejmě uspět ve všech případech. Existuje určité procento rodičů, kteří nejsou a nikdy nebudou schopni vzájemné kooperace a tolerance a jejichž konflikty jsou neřešitelné. Pak je zde ale nemalá skupina rodičů, kteří by mohli pro své dítě najít společné uspokojivé řešení, ale buď nemají to štěstí a nesetkají se s odborníkem, který by si uvědomoval význam smírného řešení pro rodinu, nebo se sice mezi všemi osobami, které s rodinou pracují, takto uvědomělý odborník najde, ale jeho snahy zcela zaniknou mezi tradičními postupy ostatních zapojených subjektů, které rodiče buď podporují v jejich konfliktu, nebo je jim osud dítěte a jeho rodiny lhostejný.

Změna, které by skutečně bylo zapotřebí, je tedy systémová změna myšlení a přístupu. Nejprve si všichni, kdo se jakýmkoliv způsobem podílejí na práci s rodiči, mezi kterými

existuje konflikt týkající se jejich dítěte, musí uvědomit, že není primárním úkolem vyřešit situaci rodičů, ale především uspokojivě vyřešit situaci dítěte. Rodiče se zpravidla dovolávají svých práv, ale zapomínají, nebo možná nechtějí vidět, že i jejich děti mají práva. A nejsou-li rodiče schopní chránit práva svých dětí, musí to udělat někdo jiný. A měl by to udělat tak, aby nejen úspěšně ochránil děti před možnou újmou, ale aby také obnovil schopnost rodičů hájit práva svých dětí a ne je poškozovat.

Nedá se předpokládat, že by takováto změna nastala v časovém horizontu několika týdnů či měsíců. Jedná se o velmi složitý proces, během kterého musí být odstraněny zažité stereotypy, vytvořené pracovní procesy, navázány efektivní fungující spolupráce. Pokud se vůbec někdy podaří vytvořit systém řešení rodičovských konfliktů, který dopadne na všechny problematické rodinné situace a většinu případů dovede úspěšně k takovému řešení, které bude vytvořeno společně rodiči a současně bude vhodné pro dítě a přijatelné pro rodiče, bude to trvat roky, ne-li dokonce desetiletí. Je ale potřeba usilovně pracovat na tom, aby takovýto řešení mezi rodiči přibývalo a aby autoritativní rozhodnutí soudu byla vnímána jako řešení *ultima ratio*.

Dle druhé hypotézy, kterou jsem vytyčila v úvodu své práce, je společné řešení přijaté a realizované rodiči v zájmu dítěte, i když při jeho hledání a vypracování rodičům pomáhaly další, rodičovského konfliktu se neúčastníci, osoby. Jak vyplynulo z analýzy průběhu současného stavu řešení konfliktů mezi rodiči, jedním z nejproblematictějších aspektů je skutečnost, že rodiče prakticky nic nenuťují řešit jejich vzájemné konflikty za pomoci nezúčastněných osob. Dokud se rodiče nebudou chtít rozvést, nemusí být vůbec zahájeno řízení o úpravě povinností a práv k nezletilým dětem. V případě nesezdaných rodičů zcela absentuje i tento aspekt. O problému v rodině se tak příslušné instituce mohou dozvědět až s velkým časovým odstupem, kdy dítě muselo být svědkem, nástrojem, nebo dokonce obětí mnoha rodičovských hádek a bojů. Včasná intervence do rodičovského konfliktu se však ukazuje jako jeden ze stěžejních předpokladů úspěšného vyřešení složité rodinné situace, a to ne nutně jen z pohledu větších šancí na urovnání vztahů mezi rodiči, dokud jejich konflikt není příliš eskalovaný, ale především z toho důvodu, aby dítě nebylo atmosféře vyhrocených vztahů mezi rodiči vystaveno příliš dlouho. Není tedy nezbytně nutné, aby rodiče svoji rodinnou situaci řešili a vyřešili zcela sami, naopak je žádoucí, aby jim s hledáním společného řešení pomohl nebo pomáhali odborníci, kteří dokáží s rodiči pracovat takovým způsobem,

který je přiměje zaměřit se na společné dítě a uvědomit si společnou odpovědnost. Tím byla potvrzena i druhá stanovená hypotéza.

Summary

This dissertation deals with the problem of solving of parental disputes. For parental disputes are for the purpose of this thesis understood conflicts between parents, concerning their children, that originated during a separation of the parents or as a result of the separation. The main concern of the thesis is the fact that the court proceedings concerning minor children, especially the proceedings about regulation of custody and contact with a minor child, are so permeated with mutual emotional relations of the participants that they require an absolutely specific attitude. Any proceeding concerning a minor child influences primarily the future life of this child.

More over, some issues that belong more to psychology cohere very closely with the solved topic. These issues are, e.g. for what reason does the conflict between the parents originate, or how can it proceed and what are its impacts on the child? The main focus of the dissertation is the problem of pacific settlement of a parental dispute and the connected positive influence of conflict-free relation between the parents on the other relations in the family after their separation. Not only court proceedings are important for solving of parental dispute on a peaceful way, but also the whole proceed of work with the family and primarily with the parents. Therefore all professions involved in the proceeding are of high importance. In the Czech Republic we talk currently about social services, solicitors, judges, expert witnesses, and also representatives of helping professions, as, e.g., diverse advisory or therapeutic centres. The dissertation analyses processes of particular professions by working with the family in the context of current legal regulation, as well as the possibilities which these subjects have directly from their sphere of activity.

The main part of the dissertation is based on introduction of possible methods for solving parental disputes. These methods are interdisciplinary cooperation, mediation, collaborative law, case conferences, and family conferences. It is important to realise that the interdisciplinary cooperation represents an integrated system for solving a parental dispute based on cooperation and a link between all professions participating on solving a parental dispute. While the other named methods are more or less sectional instruments that can be used both within the system of interdisciplinary cooperation, or independently on it – on its own, in the process of work with the family or during the court proceeding. The mentioned methods have some common characteristics that help to solve parental disputes on a way that

the parental relation stays on civilized communicatively level and the child does not need to lose one of the parents. Based on these characteristics it is possible to designate principles of practices of pacific settlement of parental disputes. These principles are: well-timed and prompt intervention in the conflict between parents, cooperation and unified practice of the participating professions, emphasis on parental agreement, priority of child's interest for the interest of the parents, responsibility for the final decision on the parents and use of expert support. Also it can be evaluated whether some of these principles are already applied both in the legal regulation, as well as in the real practice. This evaluation can lead to a proposal of a system, procedure and legal changes that can led to more effective solving of parental disputes.

The goal of this thesis is to find the common characters of the described methods of solving parental disputes, to derive the general principles of pacific settlement of parental disputes, to evaluate the possible application of these principles in the Czech legal area, and eventually to recommend some changes to make the application more efficient. The aim of these changes is to prevent the negative impacts of the court proceedings on the children afflicted with a parental dispute.

It is not possible to create a general instruction to solve a conflict situation between parents. Each family as well as each situation are different. For this reason it is impossible to evaluate which profession participating on solving of parental dispute has the most important role. This subject varies on particular case. However, the essential significance has the action of all persons participating on solving of parental dispute, their mutual consistency and close cooperation.

The key factor for solving each particular parental dispute concerning the common child should be the interest of the child. In context of parental dispute the child's interest should be privileged before interests of the parent. The parents should be still remembered at the child's interest and they should learn to take decisions in the best interest of the child themselves. To renew the ability of the parents to focus on their child, to perceive his or her wishes and needs, to handle in his or her best interest, is very important because it allows them to realise again and to practice their parental responsibility together. And it is meant not only in the legal sense of this term, but also as the simple responsibility of the parents for their child. If the parents realise this responsibility, they understand that the best thing what they

can do for their child is to cooperate, to handle in concert, and to support each other by the education and by the care of the child from now on.

The current Czech legal regulation seems to be comfortable. It offers sufficient initiatives and instruments for solving of parental disputes on a pacific way. For sure there are some areas where the legal change can assist to make the work with the family more effective. Some conditions regulating the process of solving of the parental dispute could be stricter and some rules could be defined more accurate. Nevertheless, for the management of family dispute by itself and for leading the parents to find a common solution, the actual legal regulation is sufficient. What has to change in any event is the attitude of the persons participating on solving parental disputes. What is really needed is the system change of thinking and attitude. First of all, everyone, who is in any way participating on the work with parents in conflict concerning their common child, has to realise that the primary task is not to solve the situation of the parents, but primarily to solve the situation of the child satisfactorily.

The well-timed intervention in the parental dispute seems to be one of the crucial presumptions for successful solving of complicated family situation. And not only from the point of view of higher chances for settle the parental relation, till their conflict is not too escalated, but mostly because the child does not need to live in the atmosphere of escalated parental relation for a long time. It is not absolutely necessary for the parents to solve their family situation and find a suitable solution by themselves. On the contrary, it is desirable that they use a help of an expert or experts who are able to work with the parents in such a way that make them to focus on their common child and to realise their common responsibility for their child.

Zusammenfassung

Die vorgelegte Dissertationsarbeit beschäftigt sich mit Problematik von Lösung von Elternkonflikten. Für Elternkonflikte sind zum Zweck von dieser Arbeit solche Streitigkeiten zwischen Eltern gehalten, die ihr gemeinsames Kind betreffen und die im Zusammenhang zu einer Elterntrennung oder als ihre Folge entstanden sind. Die Arbeit geht von der Erkenntnis aus, dass Gerichtsverfahren, die minderjährige Kinder betreffen, vor allem Verfahren bezüglich Regelung von Sorge und von Kontakt mit einem minderjährigen Kind, durch gegenseitige emotionale Beziehungen von Beteiligten bezeichnet sind und dass sie eine ganz spezifische Einstellung fordern. Sämtliche Verfahren, die ein minderjähriges Kind betreffen, beeinflussen wesentlich das künftige Leben dieses Kindes.

Mit der gelösten Problematik hängen auch Fragen ganz eng zusammen, die eher in Bereich von Psychologie gehören – aus welchem Grund ein Konflikt zwischen Eltern entsteht, wie sein Verlauf aussehen kann und welche Folgen er für Kinder hat. Der meritorische Punkt, auf den sich die Dissertationsarbeit konzentriert, ist das Thema von versöhnlicher Lösung eines Elternkonflikts und damit zusammenhängendem positivem Einfluss einer konfliktlosen Beziehung der Eltern nach ihrer Trennung auf weitere Beziehungen in der Familie. Nicht nur ein Gerichtsverfahren ist für Lösung eines Elternkonflikts auf eine versöhnliche Weise wichtig, sondern auch der gesamte Prozess von Arbeit mit der Familie und vor allem mit den Eltern. Alle Professionen, die in den Vorgang eingegliedert werden, von der gleichen Bedeutung sind. In der Tschechischen Republik handelt es sich um Jugendämter, Anwälte, Richter, Sachverständige und Vertreter von helfenden Professionen, vor allem verschiedenen Beratungs- und therapeutischen Stellen. Die Dissertationsarbeit analysiert Vorgänge von einzigen Professionen bei der Arbeit mit einer Familie, die sowohl aus der aktuellen Legislative, als auch aus Möglichkeiten abstammen, die diesen Subjekten direkt aus ihrem Tätigkeitsbereich resultieren.

Entscheidender Teil der Arbeit befasst sich mit Präsentation von einzigen Methoden von versöhnlicher Lösung von Elternkonflikten. Es geht um interdisziplinäre Zusammenarbeit, Mediation, Methode Collaborative Law, Fallkonferenzen und Familienkonferenzen. Es ist sehr wichtig, sich bewusst zu werden, dass die interdisziplinäre Zusammenarbeit ein integriertes System von Lösung von einem Elternkonflikt ist, das an Kooperation und Verknüpfung von allen Professionen gegründet ist, die sich an Lösung eines

Elternstreits beteiligen. Die anderen vorgestellten Methoden, dagegen, sind eher partielle Instrumente, die sowohl im Rahmen der interdisziplinären Zusammenarbeit, als auch unabhängig von ihr bei Arbeit mit einer Familie oder während eines Gerichtsverfahrens verwendet werden können. Die beschriebenen Methoden haben manche gemeinsame charakteristische Risse, aus denen Prinzipie von versöhnlicher Lösung von Elternkonflikten abgeleitet werden können. Für diese Prinzipie werden gehalten: rechtzeitige und schnell geleistete Intervention in einen Elternkonflikt, Zusammenarbeit und einheitlicher Fortgang von allen beteiligten Professionen und Spezialisten, Nachdruck auf Einigung zwischen Eltern, Vorzug von Kindesinteresse vor Interessen seiner Eltern, Beruhen der Verantwortung für endgültige Entscheidung auf Eltern und Benutzung von fachmäßiger Hilfe und Unterstützung. Auf Grunde von diesen Prinzipien ist es möglich, einen Streit zwischen Eltern auf solche Weise zu lösen, so dass Beziehungen zwischen Eltern auf einem guten und kommunikativen Niveau bleiben, und dass ein Kind infolge der Trennung seiner Eltern nicht leidet und nicht gezwungen wird, einen Elternteil zu verlieren. Gleichzeitig ist es nützlich zu bewerten, ob manche von diesen Prinzipien bereits in der Legislative und in der Praxis angewendet werden. Auf Grunde von dieser Bewertung können System-, Verfahren- und Legislativänderungen vorgeschlagen werden, die zu effektiverer Lösung von Elternstreitigkeiten, in derer Epizentrum sich ein Kind befindet, beitragen können.

Das Ziel von dieser Arbeit ist es, gemeinsame Risse der Methoden von versöhnlicher Lösung von Elternkonflikten zu finden, aus ihnen die allgemeinen Prinzipie von versöhnlicher Lösung von Elternkonflikten abzuleiten und Applikation von diesen Prinzipien in der Tschechischen Republik zu bewerten und zu empfehlen, welche Änderungen durchgeführt werden sollten, um ihre Anwendung effektiv zu machen. Die Änderungen können dazu beitragen, dass Gerichtsverfahren so wenig wie möglich Kinder negativ zeichnen, die der gelöste Elternkonflikt betrifft.

Es ist nicht möglich, eine allgemeine Anleitung zu formulieren, wie Konfliktsituationen zwischen Eltern gelöst werden sollen. Jede Familie ist anders, jede Situation ist anders. Deshalb ist es auch nicht möglich zu bewerten, welche aus der auf Lösung von Elternkonflikten teilnehmenden Profession die wichtigste Aufgabe spielt. In jedem Fall kann das wichtigste Subjekt jemand anderer sein. Die grundlegende Bedeutung hat aber eine gemeinsame Wirkung von allen Personen, die an Lösung von einem Elternkonflikt teilnehmen, und sehr wichtig ist auch ihre gegenseitige Kohärenz und enge Zusammenarbeit.

Der bestimmende Faktor für Lösung von sämtlichen Streitigkeiten zwischen Eltern, die ihr gemeinsames Kind betreffen, sollte das Interesse des Kindes sein. Im Kontext eines Elternkonflikts sollte das Kindesinteresse jedenfalls vor Interessen seiner Eltern bevorzugt werden, man sollte die Eltern an es wiederholt erinnern und die Eltern sollten lernen, selbst im besten Interesse ihres Kindes zu handeln. Es ist sehr wichtig, bei den Eltern die Fähigkeit zu erneuern, sich auf ihr Kind zu konzentrieren, seine Wünsche und Bedürfnisse wahrzunehmen, in seinem besten Interesse zu handeln, damit sich die Eltern ihrer gemeinsamen elterlichen Verantwortung wieder bewusst werden und wieder fähig werden, sie zusammen auszuüben. In diesem Zusammenhang ist die elterliche Verantwortung nicht nur in dem rechtlichen Sinne gemeint, sondern auch als einfache Verantwortung der Eltern für ihr Kind. Falls die Eltern dieser Verantwortung bewusst werden, begreifen sie, dass das Beste, was sie für ihr Kind tun können, ist, bei seiner Erziehung und bei Sorge um es weiter zu kooperieren, in gegenseitiger Übereinstimmung zu handeln und sich zu unterstützen.

Die aktuelle tschechische legislative Regulation erweist sich als genügend. Sie bietet ausreichende Anregungen und Mittel zur Lösung von Elternkonflikten auf eine versöhnliche Weise. Bestimmt könnte man manche Bereiche finden, in denen eine Gesetzänderung zu besserer Wirksamkeit beitragen würde. Manche Bedingungen, die den Vorgang von Lösung von Elternkonflikten regeln, könnten verschärft werden und manche Regeln könnten präzisiert werden. Aber für ein Verfahren bezüglich Elternkonflikts und für Führung der Eltern zum Finden einer gemeinsamen Lösung ist die aktuelle Rechtsregelung genügend. Was aber in jedem Fall geändert werden muss, ist Einstellung von Personen, die an Lösung von Elternkonflikten teilnehmen. Die Änderung, die wirklich notwendig ist, besteht also in einer systemischen Änderung von Denken und Einstellung. Zuerst müssen sich alle, die in irgendeine Weise Eltern begegnen, die sich in einem Konflikt bezüglich ihres Kindes befinden, bewusst werden, dass die primäre Aufgabe ist es nicht, die Situation der Eltern zu lösen, sondern vor allem die Situation des Kindes befriedigend zu lösen.

Eine rechtzeitige Intervention in einen Elternkonflikt zeigt sich als eine aus grundsätzlichen Voraussetzungen einer erfolgreichen Lösung einer komplizierten Familiensituation. Nicht nur aus der Blick von größeren Chancen auf Beilegung der Beziehungen zwischen Eltern, bevor ihr Konflikt zu eskaliert wird, sondern vor allem aus dem Grund, dass ein Kind nicht zu lange ein Zeuge von verschärften Konflikten zwischen seinen Eltern sein müsste. Es ist nicht notwendig, dass Eltern ihre Familiensituation ganz

allein lösen und eine Lösung finden. Ganz umgekehrt ist es wünschenswert, dass eine Hilfe von Spezialisten ihnen angeboten wird. Mit Hilfe der Spezialisten können sich Eltern einfacher an ihr gemeinsames Kind konzentrieren und ihrer gemeinsamen Verantwortung wieder bewusst werden.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BARTH, Peter, DEIXLER-HÜBNER, Astrid, JELINEK, Georg. *Handbuch des neuen Kindschaft- und Namensrecht*. Wien: Linde, 2013, 480 s. ISBN 978-3-7073-2108-1.
- BARUCH BUSH, Robert A., FOLGER, Joseph P. *The Promise of Mediation. The Transformative Approach to Conflict*. Přepřacované vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2005, 304 s. ISBN 978-0-7879-7483-8.
- BASSENGE, Peter und Kollektiv. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. München: C. H. Beck, 2008, 2857 s. ISBN 978-3406-565-915.
- BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74. vydání. München: C. H. Beck, 2016, 3471 s. ISBN 978-3-406-67600-0.
- BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, 280 s. ISBN 978-3-640-33350-9.
- BORN, Winfried und Kollektiv. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. München: C. H. Beck, 2002, 2399 s. ISBN 978-3-406-45875-0.
- BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, 208 s. ISBN 978-80-87212-40-0.
- CHURCHILL, Harriet. *Parental Rights and Responsibilities. Analysing social policy and lived experiences*. Bristol: The Policy Press, 2011, 256 s. ISBN 978-1-84742-090-9.
- ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 1. část: Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 896 s. ISBN 978-80-7201-789-8.
- DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, 1108 s. ISBN 978-80-7357-460-4.
- DEIXLER-HÜBNER, Astrid, DINGES, Stefan, PRANTER, Marie-Christine. *Trennen oder bleiben? Konstruktive Lösungen – Prävention und Bearbeitung von Paarkonflikten*. 1. vydání. Wien: Linde, Ges.m.b.H., 2014, 200 s. ISBN 978-3-7093-0533-1.

- DIDUCK, Alison, KAGANAS, Felicity. *Family Law, Gender and the State. Text, Cases and Materials*. 3. vydání. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, 814 s. ISBN 978-1-84946-149-8.
- DIEZ, Hannelore, KRABBE, Heiner, THOMSEN, Cornelia Sabine. *Familien-mediation und Kinder. Grundlagen. Methodik. Techniken*. 3. vydání. Köln: Bundesanzeiger Verlagsges. mbH, 2009, 237 s. ISBN 978-3-89817-710-8.
- DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 360 s. ISBN 978-80-7400-458-2.
- DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 205 s. ISBN 978-80-7400-48-2.
- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1-200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- EEKELAAR, John, MACLEAN, Mavis. *Family Justice. The Work of Family Judges in Uncertain Times*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2013, 230 s. ISBN 978-1-84946-501-4.
- FLEKKØY, Målfrid Grude, KAUFMAN, Natalie Hevener. *The Participation Rights of the Child. Rights and Responsibilities in Family and Society*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, 184 s. ISBN 978-1-85302-490-0.
- FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 806 s. ISBN 978-0-521-69801-6.
- FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 246 s. ISBN 978-80-7478-500-9.
- GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2010, 428 s. ISBN 978-80-7387-365-3.
- GERLOCH, Aleš, ŠTURMA, Pavel a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2011, 536 s. ISBN 978-80-87284-23-0.
- GITSCHTHALER, Edwin, HÖLLWERTH, Johann. *Kommentar zu Außerstreitgesetz*. Wien: MANZ Verlag Wien, 2013, 2218 s. ISBN 978-3-214-16228-3.
- GRYGAR, Jiří. *Zákon o mediaci a související předpisy s komentářem a vzory. Podle stavu k 1. 1. 2014*. 1. vydání. Praha: Leges, a.s., 2014, 232 s. ISBN 978-80-7502-009-3.

- HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, BATES, Edward, BUCKLEY, Carla. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, 902 s. ISBN 978-0-40-690594-9.
- HOHMANN, Jutta, MORAWE, Doris. *Praxis der Familienmediation. Typische Probleme mit Fallbeispielen und Formularen bei Trennung und Scheidung*. 2. vydání. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2013, 285 s. ISBN 978-3-504-65402-3.
- HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2014, 256 s. ISBN 978-80-7502-015-4.
- HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1349 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7.
- JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská, o.s.p., 2011, 282 s. ISBN 970-80-260-0377-9.
- JOHANNSEN, Kurt H., HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. Kommentar*. 6. vydání. München: C. H. Beck, 2015, 2432 s. ISBN 978-3-406-66569-1.
- JONES, Phil, WELCH, Sue. *Rethinking Children's Rights. Attitudes in Contemporary Society*. London: Continuum International Publishing Group, 2010, 195 s. ISBN 978-1-4411-9540-1.
- KELLY, Kevin T. *Rozvod a druhý sňatek: tváří v tvář výzvě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 200 s. ISBN 978-80-7325-729-3.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005, 239 s. ISBN 978-80-7367-045-3.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 152 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, 191 s. ISBN 978-80-210-5053-2.
- KRUGER, Thalia. *International Child Abduction. The Inadequacies of the Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, 272 s. ISBN 978-1-84946-156-6.
- LEFEVRE, Michelle. *Communicating with children and young people. Making a difference*. Bristol: Policy Press, 2010, 248 s. ISBN 978-1-84742-282-8.
- LEIBETSEDER, Karl, ENGELBRECHT, Tamara, GLASL, Friedrich, BACHER, Martina. *Wie kann Familienmediation gelingen? Mut zum Frieden – Neue Wege in der systemischen Familienmediation*. 2. vydání. Graz: M+N Medienverlag, 2008, 208 s. ISBN 978-3-900254-33-9.
- MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014, 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
- MCLEOD, Alison. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, 228 s. ISBN 978-1-84310-549-7.
- MOORE, Christopher W. *The Mediation Process*. 4. vydání. San Francisco: Jossey-Bass, 2014, 704 s. ISBN 978-1-118304-30-3.
- MUSIELAK, Hans-Joachim, BORTH, Helmut, GRANDEL, Mathias. *Famliengerichtliches Verfahren: FamFG – 1. Buch*. 3. vydání. München: Verlag Franz Vahlen, 2012, 774 s. ISBN 978-3-8006-4211-3.
- NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
- NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, 111 s. ISBN 978-80-7201-900-7.
- NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. vydání. Praha: Linde nakladatelství, s.r.o., 2007, 471 s. ISBN 978-80-86131-72-6.
- NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2014, 800 s. ISBN 978-80-7263-914-4.

- NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA Publishing, s. r. o., 2014, 200 s. ISBN 978-80-247-5167-2.
- POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb Průvodce mediačním procesem*. 1. vydání. Praha: ALFOM, s.r.o., 2013, 197 s. ISBN 978-80-87785-00-3
- RISKIN, Leonard L., ARNOLD, Tom, KEATING, J. Michael. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997, 126 s. ISBN 978-80-901710-6-0.
- ROBERTS, Marian. *Mediation in Family Disputes. Principles of Practice*. 3. vydání. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, 278 s. ISBN 978-0-7546-4624-2.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I (§§ 1 až 284)*. Praha: V. Linhart, 1935, 1192 s.
- RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, 124 s. ISBN 978-3-89602-784-9.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. Brno: Právnický, 1934, 221 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace justice a právní služby*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2008, 215 s. ISBN 978-80-87071-68-7.
- SCHULTE-BUNERT, Kai, WEINREICH, Gerd. *Kommentar des FamFG*. 4. vydání. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, GmbH, 2014, 2366 s. ISBN 978-3- 472-08347-4.
- SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, 487 s. ISBN 978-3-406-63900-5.
- SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 978-80-7178-249-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012, 224 s. ISBN 978-80-262-0217-2.
- STALFORD, Helen. *Children and the European Union. Rights, welfare and accountability*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, 252 s. ISBN 978-1-84113-765-0.
- STARK, Barbara. *International Family Law. An Introduction*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2005, 282 s. ISBN 978-0-7546-2347-5.

- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 1056 s. ISBN 978-80-7400-297-7.
- ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, 336 s. ISBN 978-80-87576-66-3.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1736 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 752 s. ISBN 978-80-7478-457-6.
- TRIMMINGS, Katarina. *Child Abduction within the European Union*. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2013, 254 s. ISBN 978-1-84946-397-3.
- TROSSEN, Arthur. *Koblenzer Praxis : Studie über das Justizprojekt "Integrierte Mediation in Familiensachen" im Bezirk des Oberlandesgerichts Koblenz*. Altenkirchen: Win-Management, 2008, 137 s. ISBN 978-3-980-9966-8-9.
- WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.
- WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, 237 s. ISBN 978-80-7178-089-8.

Sborníky

- BURFORD, Gale, HUDSON, Joe (eds.). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centred Child and Family Practice*. 3. vydání. New Brunswick: Aldine Transaction, 2009, 352 s. ISBN 978-0-202-36121-7.
- CIRBUSOVÁ, Martina, KAPITÁN, Zdeněk. (eds.). *Tradiční jevy a nové tendence v oblasti ochrany práv dětí – Praxe participačních práv a kyberšikana. Sborník z konference pořádané k 25. výročí Úmluvy o právech dítěte. Brno, 20. a 21. listopadu 2014*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, 138 s. ISBN 978-80-263-1001-3.
- Dny práva 2008 – Days of Law 2008*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 1929 s. ISBN 978-80-210-4733-4.

- Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Právo na spravedlivý proces.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 319 s. ISBN 978-80-210-5919-1.
- Dny práva 2012 – Days of Law 2012.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 2691 s. ISBN 978-80-210-6319-8.
- FINEMAN, Martha Albertson, WORTHINGTON, Karen (eds.). *What is Right for Children? The Competing Paradigms of Religion and Human Rights.* Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009, 450 s. ISBN 978-0-7546-7419-1.
- HELMS, Tobias, ZEPPERLICK, Jens Martin. *Lebendiges Familienrecht: Festschrift für Rainer Frank.* 1. vydání. Frankfurt am Main, Berlin: Verlag für Standesamtswesen, GmbH, 2008, 554 s. ISBN 978-3-8019-5702-5.
- INVERNIZZI, Antonella, WILLIAMS, Jane (eds.). *The Human Rights of Children. From Vision to Implementation.* Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2011, 354 s. ISBN 978-1-4094-0531-3.
- MACLEAN, Mavis, EEKELAAR, John (eds.). *Managing Family Justice in Diverse Societies.* Oxford: Hart Publishing Ltd., 2013, 326 s. ISBN 978-1-84946-400-0.
- MASON, Jan, FATTORE, Toby (eds.). *Children Taken Seriously. In Theory, Policy and Practice.* London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, 276 s. ISBN 978-1-84310-250-2.
- MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph.* 1. vydání. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, 240 s. ISBN 978-3-8329-4970-9.
- PÁVKOVÁ, Eva (ed.). *Mediace přeshraničních rodičovských sporů 2014. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 13.-14. 10. 2014 v Brně.* 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, 54 s. ISBN 978-80-263-0996-3.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.). *Cochemská praxe v České republice. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15. 5. 2015 v Brně.* 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, 46 s. ISBN 978-80-263-0999-4.
- SEHNÁLEK, David, VALDHANS, Jiří, DÁVID, Radovan, KYNCL, Libor (eds.). *Dny práva – 2009 – Days of law.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 3014 s. ISBN 978-80-210-4990-1.

ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 380 s. ISBN 978-80-87212-50-9.

WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.). *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, a.s., 2009, 632 s. ISBN 978-80-7357-432-1.

Příručky

Committee on the rights of the children. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*. Geneva: United Nations, 2013, 21 s.

Es geht um die Kinder! Nach der Trennung eine sichere Basis für elterliches Handeln aufbauen. Zürich: Schweizerische Stiftung des Internationalen Sozialdienstes, 2010, 26 s. ISBN 978-3-907873-16-5.

HRDINOVÁ, Andrea, KRUPÍČKOVÁ, Petra, HANUŠOVÁ, Ludmila, ŠTĚTKOVÁ, Petra, PETRANOVÁ, Jana. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, z. s., 2010, 50 s.

Kindorientierte Hilfen bei Trennung und Scheidung durch Vernetzung von Familiengerichten, Anwälten, Jugendämtern, Beratungsstellen, Kindertagesstätten und Schulen. Mainz: Landesamt für Soziales, Jugend und Versorgung des Landes Rheinland-Pfalz, 2008, 30 s.

HUNTSMAN, Leone. *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2006, 24 s. ISBN 978-1-74190-0107.

KOTRČOVÁ, Světluše. *Případové konference v praxi sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Hradec Králové*. [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradec Králové. [citováno 3. 10. 2015]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/pracovn%C3%ADden_p%C5%99%C3%ADpadov%C3%A9_konference.pdf>.

LEDERLE VON ECKARDSTEIN, Osterhold, NIESEL, Renate, SALZGEBER, Joseph, SCHÖNFELD, Uwe. *Eltern bleiben Eltern*. 21. vydání. München: Deutschen Arbeitsgemeinschaft für Jugend- und Eheberatung, e.V., 2015, 40 s.

Manuál k případovým konferencím. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 44 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Lucemburk: Rada Evropy, 2013, 87 s. ISBN 978-92-871-7573-1.

SCHRAPPER, Christian, KINDLER, Heinz, KATZENSTEIN, Henriette und Kollektiv. *Im Mittelpunkt und doch aus dem Blick? „Das Kind“ im familiengerichtlichen Verfahren bei Kindeswohlgefährdung. Positionspapier.* Heidelberg: Deutsches Institut für Jugendhilfe und Familienrecht, 2014, 20 s.

ŠŤASTNÁ, Martina. *Metodika případových konferencí města Chrudim formou case managementu.* [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, o.s. [citováno 30. 9. 2015]. Dostupné z: <www.sance.chrudim.cz/file-download/83/>.

Tagungsdokumentation zur Fachtagung „Interdisziplinäre Zusammenarbeit zwischen den Familiengerichten, Jugendämtern und Erziehungs-, Ehe-, Familien- und Lebensberatungsstellen für die Sicherung des Kindeswohls bei Trennung und Scheidung – ein Rahmenkonzept für Thüringen?“. Thüringen: Thüringer Ministerium für Soziales, Familie und Gesundheit, 2005, 65 s.

Závěrečné práce

GORGES, Monika. *Eltern sein – Eltern bleiben. Das Cochemer Modell als innovativer Ansatz zur Wahrnehmung gemeinsamer elterlicher Verantwortung nach Trennung und Scheidung.* Koblenz, 2005. 92 s. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz.

KORNEL, Martin. *Nejlepší zájem dítěte.* Brno, 2013. 168 s. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

MOSKOPP, Stefanie. *The Parental Alienation Syndrome (PAS) - Das elterliche Entfremdungssyndrom - Möglichkeiten der Intervention und kritische Reflexion.* Koblenz, 2006. 133 s. Diplomová práce. Fachhochschule Koblenz.

Články

BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavrženého rodiče.* [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=138>>.

BAKALÁŘ, Eduard. *Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech).* [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>>.

- BAKALÁŘ, Eduard. Šlápěje pro dítě. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 1, s. 18-21. ISSN 1212-866X.
- BLUM-MAURICE, Renate. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht eines Kinderschutz-Zentrums. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 299-302. ISSN 0003-2336.
- BUBELOVÁ, Kamila. Porušení práva na rodinný život. *Právní fórum*. 2009, 6. ročník, č. 7, s. 253-258. ISSN 1214-7966.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. *Právo a rodina*. 2009, 11. ročník, č. 11, s. 1-7. ISSN 1212-866X.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Podezření na sexuální zneužívání dětí. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 12, s. 16-22. ISSN 1212-866X.
- ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*. 2009, 6. ročník, č. 7, s. 258-268. ISSN 1214-7966.
- ELISCHER, David. Systém sociálněprávní ochrany dětí ve Francii. Na cestě k prevenci a odpovědnosti. *Právní fórum*. 2010, 7. ročník, č. 11, s. 548-555. ISSN 1214-7966.
- FÜCHSLE-VOIGT, Traudl. Verordnete Kooperation im Familienkonflikt als Prozess der Einstellungsänderung: Theoretische Überlegungen und praktische Umsetzung. In: *Familie, Partnerschaft, Recht – FPR, 2004, 10. Jahrgang, Nr. 11*, s. 600-602. ISSN 0947-2045.
- GLÄSS, Holgr. Anforderungen an familiengerichtliche Entscheidungen im Kindeschutz aus Sicht der Praxis im Jugendamt. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 6, s. 295-297. ISSN 0003-2336.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. Opravné prostředky ve vztahu k průtahům v soudním řízení. *Bulletin advokacie*. 2008, 7. ročník, č. 3, s. 25-29. ISBN 1210-6348.
- JANOČKOVÁ, Michaela, SEDLÁK, Petr. Povaha řízení dle ustanovení § 193a a násl. o.s.ř. *Právní fórum*. 2009, 6. ročník, č. 7, s. 287-292. ISSN 1214-7966.
- JELÍNKOVÁ, Petra. Soudem nařízené první setkání se zapsaným mediátorem a nečinnost stran. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 10, s. 7-11. ISSN 1212-866X.
- JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i v praxi OSPOD. *Právo a rodina*. 2015, 17. ročník, č. 7, s. 15-20. ISSN 1212-866X.
- KAISEROVÁ, Veronika. Spory rodičů o volbu základní školy dítěte. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 3, s. 20-23. ISSN 1212-866X.

- KATZENSTEIN, Henriette. Sorgerecht, Sorgepflicht, Sorge(voll)macht. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 1, S. 1. ISSN 0003-2336.
- KAVALÍR, Jakub. Z hnízda mají v dospělosti vylézt děti, nikoliv rodiče (1.). *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 1, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
- KORNEL, Martin. Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte (česká, slovenská a polská právní úprava). *Právní fórum*. 2009, 6. ročník, č. 7, s. 281-287. ISSN 1214-7966.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, 21. ročník, č. 23-24, s. 801-813. ISSN 1210-6410.
- LUŽNÁ, Romana. Určení a popření otcovství, je-li matkou dítěte vdaná žena. *Právo a rodina*. 2015, 17. ročník, č. 6, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
- MÁROVÁ, Anna, VAŇKOVÁ, Eva. Právo spolupráce a rozvod. *Rodinné listy*. 2015, 4. ročník, č. 7-8, s. 32-36. ISSN 1805-0824.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 7, s. 9-13. ISSN 1212-866X.
- MATOUŠEK, Oldřich. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 8, s. 17-20. ISSN 1212-866X.
- MATOUŠEK, Oldřich. Dilemata psychologického znalectví. *Právo a rodina*. 2015, 17. ročník, č. 5, s. 11-13. ISSN 1212-866X.
- MATOUŠKOVÁ, Ivana, ZDRAŽILOVÁ, Martina. Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 2, s. 16-19. ISSN 1212-866X.
- MEYSEN, Thomas. „Wenn Ihr mich sehen wollt, könnt Ihr jetzt zu mir kommen!“. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2014, Heft 11, s. 549. ISSN 0003-2336.
- MITLÖHNER, Miroslav, SOVOVÁ, Olga. Právní problematika umělé lidské reprodukce. *Rodinné listy*. 2015, 4. ročník, č. 7-8, s. 52-57. ISSN 1805-0824.
- MÜLLER-MAGDEBURG, Cornelia. Das beschleunigte Familienverfahren im Lichte des FamFG. *Zeitschrift für Kindschaftsrecht und Jugendhilfe*. 2009, č. 5, s. 184-188. ISSN 1861-6631.
- NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 6, s. 1-6. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? *Právo a rodina*. 2008, 10. ročník, č. 3, s. 14-17. ISSN 1212-866X.

- NOVÁK, Tomáš. Týrání v rukavičkách. *Právo a rodina*. 2009, 11. ročník, č. 8, s. 13-16. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopné odpovědět na otázku „koho máš raději?“. *Právo a rodina*. 2009, 11. ročník, č. 9, s. 10-13. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Mají něco společného „Stockholmský syndrom“ a trauma zavrženého rodiče? *Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 1, s. 10-11. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Některé příčiny zdánlivě nepochopitelného odmítání jednoho z rodičů po rozvodu. *Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 3, s. 16-18. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 11, s. 15-18. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Mentální programování jako forma ovlivňování dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 7, s. 19-22. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí by měly být pod drobnohledem. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 11, s. 18-20. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, Tomáš. Styk a vzlyk. *Rodinné listy*. 2015, 4. ročník, č. 7-8, s. 44-46. ISSN 1805-0824.
- NOVÁK, Tomáš. Proč není jedno, zda ve sporu přivede ke znalci dítě otec, nebo matka? *Právo a rodina*. 2016, 18. ročník, č. 1, s. 22-23. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, Věra. Evropská úmluva o postavení dětí narozených mimo manželství. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 5, s. 12-15. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2008, 10. ročník, č. 8, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí – případová studie. *Právo a rodina*. 2008, 10. ročník, č. 9, s. 8-11. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, Věra. Návštěvy v rodinách při výkonu SPOD. *Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 1, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
- PLÁTĚNKOVÁ, Hana. K některým otázkám souvisejícím s rozvodem manželství a opatrovnickým řízením ve světle návrhu nového civilního kodexu. *Bulletin advokacie*. 2009, 8. ročník, č. 4, s. 27-29. ISBN 1210-6348.
- PTÁČEK, Radek, PEMOVÁ, Terezie. Vedení rozhovoru s dětmi v kontextu sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 6, s. 17-24. ISSN 1212-866X.

- RADVANOVÁ, Senta. Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 4, s. 1-3. ISSN 1212-866X.
- RADVANOVÁ, Senta. Význam rodinné mediace. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 6, s. 9-12. ISSN 1212-866X.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Pojetí rodičovské odpovědnosti v České republice a v Německu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, 9. ročník, supplementum 6: Rodičovská odpovědnost, s. 17-31. ISSN 1801-0288.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Prevence proti mezinárodním rodičovským únosům dětí a záruky v případě rozhodnutí o navrácení dítěte do země obvyklého bydliště – 1. část. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 8, s. 21-24. ISSN 1212-866X.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Prevence proti mezinárodním rodičovským únosům dětí a záruky v případě rozhodnutí o navrácení dítěte do země obvyklého bydliště – 2. část. *Právo a rodina*. 2014, 16. ročník, č. 9, s. 6-8. ISSN 1212-866X.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Povinnost rodičů dohodnout se ve věcech péče o nezletilé dítě jako součást rodičovské odpovědnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2015, 10. ročník, č. 2, s. 149-161. ISSN 1801-0288.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Právo rodiče na určení místa bydliště dítěte. *Právník*. 2015, 154. ročník, č. 4, s. 296-307. ISSN 0231-6625.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*. 2015, 4. ročník, č. 7-8, s. 68-72. ISSN 1805-0824.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, 23. ročník, č. 20, s. 713-719. ISSN 1210-6410.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, 24. ročník, č. 1, s. 12-16. ISSN 1210-6410.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Střídavá péče a rodičovský konflikt. *Právo a rodina*. 2016, 18. ročník, č. 2, s. 8-13. ISSN 1212-866X.
- RYCHLÍK, Daniel. Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí (2.). *Právo a rodina*. 2008, 10. ročník, č. 6, s. 13-17. ISSN 1212-866X.
- ŠMÍD, Ondřej. Řízení o rozvod manželství nově. *Rekodifikace & Praxe*. 2013, 1. ročník, č. 12, s. 2-5. ISSN 1805-6822.

ŠMÍD, Ondřej. Vybrané problematické otázky rodičovské odpovědnosti v NOZ. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, IX. ročník, supplementum 6: Rodičovská odpovědnost, s. 49-60. ISSN 1801-0288.

TRAMPOTOVÁ, Olga. Dítě jako zbraň. [online]. [citováno 31. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://psychologie.cz/dite-jako-zbran/>>.

TRENCZEK, Thomas. Beurteilungsspielräume versus partizipatorische Hilfeplanung in der Kinder- und Jugendhilfe – Rechtliche Konstruktionen und sozialpädagogische Haltungen. *Das Jugendamt. Zeitschrift für Jugendhilfe und Familienrecht*. 2015, Heft 4, s. 190-194. ISSN 0003-2336.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Posouzení zájmu dítěte z ústavněprávního hlediska. *Právní fórum*. 2010, 7. ročník, č. 4, s. 193-194. ISSN 1214-7966.

VOŇKOVÁ, Jiřina. Postavení mediace v české společnosti. *Právo a rodina*. 2001, 3. ročník, č. 10, s. 1-3. ISSN 1212-866X.

VYPUŠTĚK, Radim. K prostředkům pro zjištění názoru nezletilého v civilním řízení. *Právo a rodina*. 2015, 17. ročník, č. 3, s. 1-4. ISSN 1212-866X.

WILK, Adam. Určování rodičovské odpovědnosti v evropských zemích. *Právní rádce*. 2007, č. 11, s. 17-21. ISSN 1210-4817.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui Bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, 154. ročník, č. 2, s. 97-124. ISSN 0231-6625.

ŽÁČKOVÁ, Michaela. Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie. *Právo a rodina*. 2008, 10. ročník, č. 6, s. 21-22. ISSN 1212-866X.

Judikatura

Rozhodnutí Ústavního soudu

usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 10. 2004 sp. zn. IV ÚS 47/2004

usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005 sp. zn. IV ÚS 362/2005

usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2005 sp. zn. III ÚS 298/2005

usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2006 sp. zn. II ÚS 571/2005

nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2006 sp. zn. I ÚS 618/2005

usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2007 sp. zn. I ÚS 343/2005

usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2007 sp. zn. I ÚS 831/2006

usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2007 sp. zn. IV ÚS 770/2007
nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007 sp. zn. II ÚS 2630/2007
nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II ÚS 1945/08
usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2010 sp. zn. II ÚS 2591/2009
usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2010 sp. zn. IV ÚS 2887/2009
nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III ÚS 1206/09
usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2010 sp. zn. IV ÚS 1156/2010
nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I ÚS 2661/2010
usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2011 sp. zn. II ÚS 2191/2010
usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2012 sp. zn. II ÚS 2748/2012
usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2013 sp. zn. I ÚS 2644/2012
nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I ÚS 4457/12
usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. II ÚS 1649/2013
usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2013 sp. zn. I ÚS 3021/2012
usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV ÚS 2107/2013
nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I ÚS 1506/2013
nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2014 sp. zn. II ÚS 1835/14
nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I ÚS 3216/2013
usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II ÚS 2224/2014
nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I ÚS 1554/2014
usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II ÚS 207/2015
nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III ÚS 2298/2015

Rozhodnutí Nejvyššího soudu

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu

rozhodnutí Bundesverfassungsgericht ze dne 3. 11. 1982 sp. zn. 1 BvL 25/80

rozhodnutí Bundesverfassungsgericht ze dne 29. 1. 2003, sp. zn. 1 BvL 20/99, 1 BvR 933/01

rozhodnutí Bundesverfassungsgericht ze dne 22. 9. 2014 sp. zn. 1 BvR 2102/14

Rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora

rozhodnutí Bundesgerichtshof ze dne 16. 3. 2011 sp. zn. XII ZB 407/10

Rozhodnutí německých obecných soudů

rozhodnutí Oberlandesgericht Bremen ze dne 10. 10. 2014 sp. zn. 5 UF 89/14

rozhodnutí Oberlandesgericht Frankfurt am Main ze dne 24. 3. 2015 sp. zn. 5 UF 270/14

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kroon proti Nizozemí ze dne 27. 11. 1994 sp. zn. 18535/91

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Laino proti Itálii ze dne 18. 2. 1999 sp. zn. 33158/96

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku ze dne 25. 1. 2000 31679/96

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Nuutinen proti Finsku ze dne 27. 6. 2000 sp. zn. 32842/96

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Elsholz proti Německu ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. 25735/94

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kutzner proti Německu ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 46544/99

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Sylvester proti Rakousku ze dne 24. 4. 2003 sp. zn. 36812/97 a sp. zn. 40104/98

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Maire proti Portugalsku ze dne 26. 9. 2003 sp. zn. 48206/99

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Voleský proti České republice ze dne 29. 6. 2004 sp. zn. 63627/00

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Paterová proti České republice ze dne 14. 9. 2004 sp. zn. 76250/01

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Dostál proti České republice ze dne 21. 2. 2006 sp. zn. 26739/04

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Fiala proti České republice ze dne 18. 7. 2006 sp. zn. 26141/03

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Reslová proti České republice ze dne 18. 7. 2006 sp. zn. 7550/04

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Koudelka proti České republice ze dne 20. 7. 2006 sp. zn. 1633/05

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Zawadka proti Polsku ze dne 12. 10. 2005 sp. zn. 48542/99

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kříž proti České republice ze dne 9. 1. 2007 sp. zn. 26634/03

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Mezl proti České republice ze dne 9. 1. 2007 sp. zn. 27726/03

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Andělová proti České republice ze dne 28. 2. 2008 sp. zn. 995/06

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Zaunegger proti Německu ze dne 3. 12. 2009 sp. zn. 22028/04

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci MacReady proti České republice ze dne 22. 4. 2010 sp. zn. 4824/06 a 15512/08

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010 sp. zn. 20578/07

Rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie

rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci A ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. C-523/07

Právní předpisy

České právní předpisy

zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
instrukce Ministerstva spravedlnosti, č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy
zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Německé právní předpisy

Zivilprozessordnung ze dne 30. 1. 1877, RGBI. S. 83, ve znění pozdějších předpisů
Bürgerliches Gesetzbuch ze dne 18. 8. 1896, RGBI. I S. 195, ve znění pozdějších předpisů
Gesetz über die freiwillige Gerichtsbarkeit ze dne 17. 5. 1898, RGBI I S. 771, ve znění pozdějších předpisů
Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland ze dne 23. 5. 1949, BGBl. I S. 1, ve znění pozdějších předpisů
Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG) ze dne 17. 12. 2008, BGBl. I S. 2586, ve znění pozdějších předpisů

Rakouské právní předpisy

Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen (AußStrG) ze dne 27. 11. 2003, BGBl. I Nr. 111/2003, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní úmluvy

sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství

sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

Unijní předpisy

nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

Internetové zdroje

www.ak-cochem.de

www.ag-paderborn.nrw.de

www.anwaltdeskindes-muenchen.de

www.bverfg.de

www.cak.cz

www.ceflonline.net

www.cochem.cz

www.collaborativelaw.cz

www.collaborativelaw.us

www.czso.cz

www.dejure.org

www.dnyprava.cz

www.echr.coe.int

www.e-justice.europa.eu

www.epravo.cz
www.eur-lex.europa.eu
www.familien-u-erbrecht.de
www.familieslink.co.uk
www.frg.org.uk
www.gesetze-im-internet.de
www.gleichmass.wordpress.com
www.hcch.net
www.iustin.cz
www.justice.cz
www.mapaprutahu.cz
www.nalus.cz
www.nsoud.cz
www.nspcc.org.uk
www.ohchr.org
www.portal.gov.cz
www.psychologie.cz
www.rbwm.gov.uk
www.rozumacit.cz
www.safeguardingchildren.co.uk
www.sance.chrudim.cz
www.socialnipracovnici.cz
www.umpod.cz
www.usoud.cz